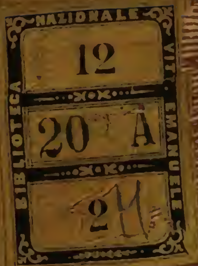
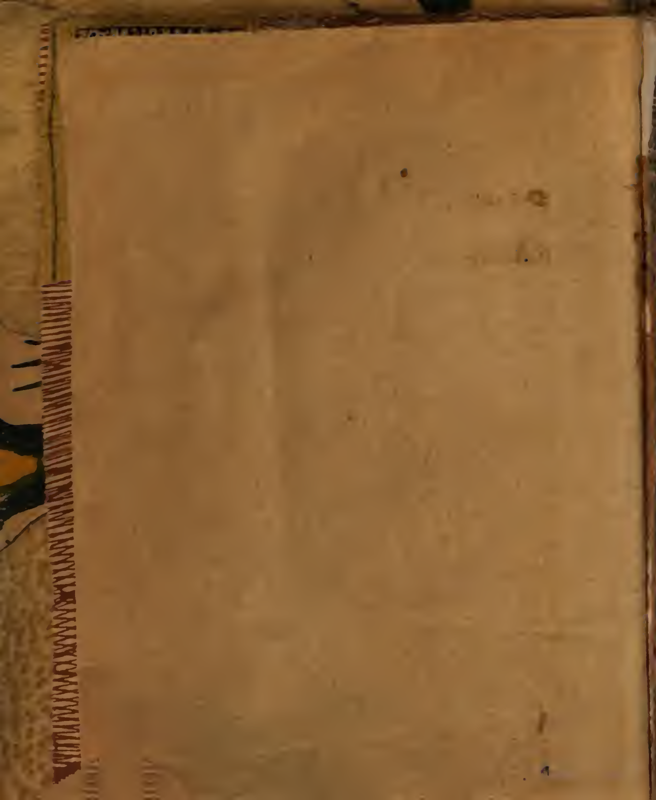







BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
12
20 A
21





MEDICINA SALERNITANA:

[redacted] TANA: [redacted]

[redacted] *Id est,* [redacted]

CONSERVANDAE BONÆ VALETVDINIS PRÆCEPTA,

CVM LVCVLENTA ET SVCCINCTA ARNOLDI VILlanouani in singula capita Exegesi.

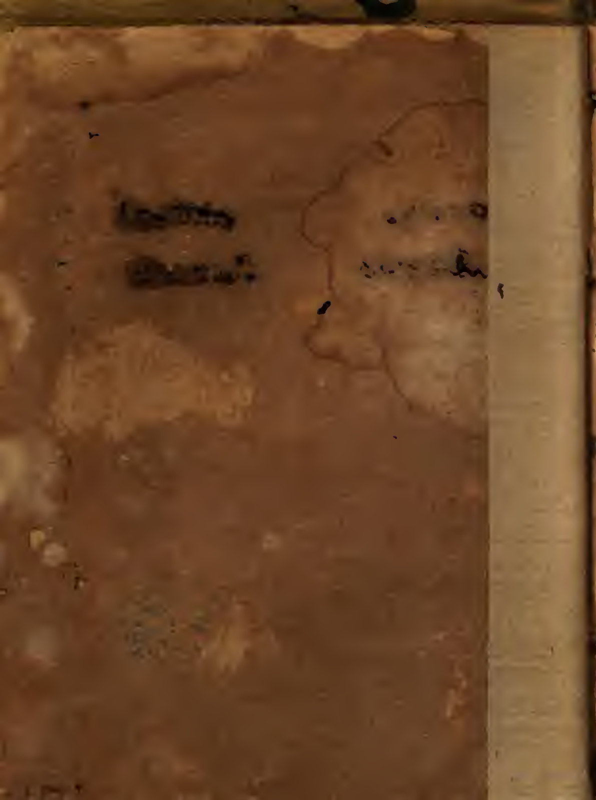
PER IOHANNEM CVRIONEM recognita & repurgata.

NOVA EDITIO MELIOR, & aliquot Medicis Opusculis (quæ sequens pagella exhibet) auctior.

Cum Gratia & Priuilegio Imper.

FRANCOFVRTI,
EXCVDEBAT MATTHÆVS Kempffer, Impensis Vincentij Steinmeyeri.

ANNO M. DC. XXVIII.





REVERENDO VIRO, SAPIENTIA, ERVDITIONE & virtute præstantissimo D. Doctori HENNINGO HOPFF, Iuris & æquarum legum consultiss. Ecclesiæ maioris Deiparæ Virgini apud inclytam Erphordiam sacræ Præposito & Seniori, &c. compatri ac Mecœnati suo plurimum obseruando, Ioannes Curio Berckensis ὑγιαίνειν.

POSTQVAM *reuerendus in Christo pater ac summa pietate spectabilis D. Ioannes Picus, Regii monasterij Montis S. Petri apud inclytam Erphordiam Abbas longe dignissimus, anno superiore è vita excessit,*

cessit, obscurum humanitati tuæ non fuit, quantopere hoc tanto viro, tam syncero amico, tam candido monitore, tamque liberali Mecœnate atque incomparabili patrono amisso, animus meus consternatus fuerit. Erat vir ille in omni disciplinarum genere non infeliciter versatus, sed Theologico studio præ cæteris tanta pertinacia addictus, vt Biblia sacrosancta assidua lectione non solum memoriter ad vnguem pronunciare, sed eadem fratribus quoque suis felicissime interpretari posset: eoque rem deduxerat, vt nisi immatura mors consilium eius præuenisset, Doctoris iam nomine haud dubie censeretur. Hic talis ac tantus vir, quamuis grauioribus interea curis distineretur, nihilominus tamen succisiuis horis in medicorum etiam vireta divertendum sibi duxit, quo nimirum ea quoque quæ ad sanitatem tuendam necessaria viderentur, thesauro rerum omnium me-

moriæ in tempus opportunum concrederet, vnde illud etiam consecutus est, vt quotiescunque incideret mentio aliqua de rebus, ad medicinam proprie spectantibus (incidebat autem sæpissime) non secus, ac si in medicorum scholis duntaxat versatus fuisset, de ipsis dissereret. Benignitas vero eius in iuuandis & prouehendis ingenuorum adolescentum studiis non obscura, sed cuiuis obuia & exposita fuit. Ac ne longius quidem abeam, ecquis inuentus est vnquam, qui dum firmo adhuc ac vegeto corporis robore frueretur, liberalior ac munificentior in Academiam nostram extiterit? Reliquorum εὐεργετήματα, quotquot huc ab initio dimanarunt, si paucula quædam excipias, à testamentorum executoribus ad id subordinata primum fuerunt. At noster hic Picus mentis inuitatione magis, atq; sponte sua, quam aliorum hortatu, munificus esse voluit. Quare iuxta augurum obseruatio-

nes

nes, ἐπὶ δέξιε͗ τῆμῖν, οἰωνόν τε πτέρεσχεν ἄμισον. Cui, vtinam, reliqui quoq; auium greges consimiles aliquando volatus meditentur. Porro autem qualis idem erga me extiterit, fugere neminem arbitror, quippe cum in oculis fere omnium positum fuerit. Familiaritatem semel mecum initam non ficte simulateq;, sed pie admodum & sancte coluit, eamque dissolui atque rescindi, licet hoc strenue sane à quibusdam ipsi suggereretur, egerrime passus est. Bone Deus, quam amice ac sedulo, si qua ad vitæ honestatem, aut ad rei familiaris incrementum facere viderētur, ea mihi inculcabat omnia. Ad postremum vero, quæ in me contulit beneficia, tot ac tanta fuerunt, vt molestum humanitati tuæ fore putem, si ea hic singula recensere pergam. Vnum tamen silentio non facile prætermiserim, nempe sine repulsa me semper obtinuisse quicquid ab ipso peterem. Merito igitur ac optimo quidem iure, tam

imma-

immatura atq; inexpectata eius obitu animus mihi vsq; quaq; demissus atq; magno adeo mœrore hactenus confectus est. Sed hunc tu mihi, vir humanissime, iam magna ex parte (haud scio an aliquo etiam meo merito) erexisti, doloremque profecto omnem abstersisti: qui me vltro statim simul ac tali patrono orbatum vidisti, in tuam fidem & clientelam singulari quodam modo susceperis. Nam etsi ab eo vsque die, quo Erphordiam primum veni, in amicis me semper habueris, ac maximis interea beneficijs obstrinxeris, adeoque primus omnium obnixe χερσίν τε ποσίν τε contenderis, vt summis honorum gradibus onerarer: nunquam tamen propensiorem in me sensi animi tui voluntatem, quam vbi singularis ille Mecœnas præsenti vita subductus est. Hic reuerenda humanitas tua aperte demum atque palam indicauit, quo antea in me fuisset animo, vt qua nullum omnino prætermise-

at amicitiæ officium, quam cumulatißime in Curionem suum detulerit. Nam quæso te, quod Pici morte ademptum est, quod tu vir humanißime non αὐτῷ τῷ μέτρῳ καὶ λώϊον, vt est apud Hesiodũ compensaueris? Nunquam quidem tristem me à conspectu tuo, siue consilio, siue auxilio opus esset, discedere memini. In quo sane animũ agnosco vere liberalem & primario viro dignũ, ac mei amantißimum. Cui, dij faxint, vt officiis mutuo respondere quandoq; valeam. Præterea vero, cum hoc mihi fatale quodammodo sit, vt ab ijs, qui sese amicorum nomine apud me venditant, permultos indies experiar mihi χρυσοὺς μὲν λόγοις, πολεμίους δὲ τοῖς τρόποις qui coram blandiantur quidem, sed absentes mordeant, tu in firma tamen & perpetua amicitia præsens absensq; idem semper, hoc est, ex animo amicus, vereq; beneuolus ac fidelis permanens, innocentiam meã strenue tueris atq; defendis. Cũ igitur sæpe & multũ mecũ cogitarem, quo tandẽ offi-

*tio pro tot tantisq́; in me meritis Reueren-
dam D. T. vicißim demererer, neq́; vllum
satis idoneum inuenirẽ, ac tristis interim
essem, & conturbatior, timeremq́; ne con-
tumeliosissimum mihi τῆς ἀχαριστίας ali-
quando obijceretur conuitium. Ecce com-
modum mihi literæ ab excellentißimo D.
Adamo Lonicero, Imperialis vrbis Franco-
fortensis Medicophysico, amico & fautore
meo singulari, allatæ sunt. Is obnixe me
honestißimæ socrus suæ nomine rogabat, vt
libellum Scholæ Salernitanæ, quem ipsa
rursus ob diuendita ac distracta proximæ
editionis exẽplaria, prelo iamiam cõmis-
sura esset, denuo quam diligentißime per-
legere, atq; à mendis vindicare non graua-
rer. Cui quod honesta ac vtilia essent, quæ
peteret, refragari equidem nec volui, nec
debui. Libello itaq; ἐκ κεφαλῆς ἐς πόδας, καὶ
πάλιν ἐκ τῶν ποδῶν ἐς τὴν κεφαλήν, vt
dici solet, reuiso ac perlecto, dij boni, quot
passim occurrerũt mẽda partim quidẽ o-
perarum incuria, partim vero mea ipsius et*

(vt apparet) ἀπεριεργίᾳ commissa. Quæ sane, quãta potui diligẽtia, correxi: nõnulla quoq; vt superflua & ἀπροσδιόνυσα exẽpla reieci: quædã ex Græcis minus cõmode reddita dilucidius explicui: insuper & alia quædã lectu nõ indigna ad finẽ adiunxi. Ea igitur omnia, cum suo iam destituta sint Mecœnate, adeoq; sine patrono in manus studiosorum redire vereantur: sub reuerẽdi nominis tui patrocinio, vir humanißime ac vnice mihi in perpetuũ obseruãde cõpater, in publicum emittere placuit. Ac primo quidẽ, vt cui in collocandis beneficijs par sẽper fueris, eidẽ remunerationis quoq; honore exæquareris. Deinde vero, vt pro ingentib. beneficijs, quib. me hactenus deuinxisti, vicißim gratitudinis meæ aliq; haberes μνημόσυνον. Hoc ergo, vir humanißime, munusculũ, si nõ nominis tui splẽdori ac virtuti par, saltem ab homine tui studiosißimo atq; obseruãtißimo profectũ, porrectiore frõte accipias, & donãtis potiꝰ

ani-

animum, quã muneris magnitudinẽ pon-
deres, patrocinioq; demum tuo, atq; fauo-
re à vitilitigatorum & sycophantarũ ca-
lumniis tutum reddas, etiam atq; etiam
rogo. Ego hoc vicissim Reuerenda H. T.
polliceor, me, quaecunq; sanitati dignitati-
que tuae cõducere arbitrabor, tanto studio
esse facturum, quanto semper tu & studio
& officio in meis rebus fuisti. Vale nobis
quam diutissime incolumis, & Cu-
rionem tuum, qui H. T. plurimi fa-
cit, amare perge. Erphordia 3.
Non. August.

* *
*





TRACTATUS, QVI IN *hoc opusculo continentur.*

I. Emissi sanguinis obseruatio, ex Ioannis Fernelij de vacuandi ratione cap. 10. pag. 401

II. Dioclis Carystij aurea ad Antigonum Asiæ regem Epistola, de morborum præsagiis & eorundem extemporaneis auxiliis. 406

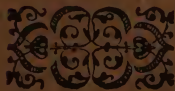
III. De salubri diæta incerti autoris liber, Hippocrati quondam falso adscriptus. 415

IV. De ratione victus salutaris post incisam venam & emissum sanguinem ad Armatum Epigramma Anastasij. 421

V. Vi-

V. Victus & cultus ratio exposita quaternis in singulos menses versibus: per Ioachimum Camerarium. ibid.
VI. De moderatione cibi & potus, itemque somni & vigiliarum, ex Ph. Mel. 423
VII. Nonnulla de regimine sanitatis iuxta sex res non naturales Placita ex Hippocratis & Galeni libris deprompta per Io. Katzschium Hallensem Doctorem Medicum. 472

ANTO-







*ANTONII MVSÆ BRA-
sauolæ de præsenti libello iu-
dicium.*

VVlgatum Salernitanorum de tuenda valetudine libellum hi qui legunt non parum vtilitatis [illegible], illique multo maiorem, qui libelli præcepta obseruant.



*GALENVS Lib. 6. cap. 10. de Sani-
tate tuenda.*

Ars quæ sanitati tuendæ præsidet, iis qui sibi parere volunt, constantem sanitatem promittit. qui vero parere renuunt, iis perinde est ac si omnino non esset. Renuunt autem alii ab ipsa in præsens voluptate victi, quos incontinentes intemperantesque nominamus: alii ab ambitione, quam Græci hoc nomine *φιλοδοξίαν*, id est, vanam gloriam vocant.

M.MAR.

M. MARCVS FRYTSCHIVS LAVSANVS, CANDIDO Lectori S.

QVisquis es, & medicam non plane respuis artem,
Hunc studiose librum (sic quia dignus) ama.
Quo nemo egrediens vitio purgatus ab omni,
Liberius Clarias gestit adire domos,
Cuius fatidici decus insuperabile Phœbi
Edidit hoc plenum frugis & artis opus.
Vincit ipsum igitur complectere virisque animentur,
Ac bene de merito dic bona vota viro.
Nam quibus instructus sine morbis membra tueri
Possit homo, liber hic dogmata certa tenet.
Magnanimo Anglorum regi qua dedita quondam,
Iam renouata tibi Teutonis ora vides.
Tuque cohors iuuenum, teneris quæ protinus annis
Sedula didiceram verba Latina loqui,
Incolumem, si me sis gestis ducere vitam,
Membrorum quæ cupis prosperitate frui:
Curio mane tibi, tibi Curio vesperelegatur,
Non imitabilis est absque labore labor.
Exiguum est certe, quo parui a [illegible],
Quæ disces, magna [illegible].
Nam docet, assectus qua sint ratione regendi,
Omnis ab excessu [illegible] morbus habet.
Vini, epulisque modum præscribit, [illegible]
Tempus, & quæ sint [illegible]:
Cum [illegible] sanguine [illegible]
Incipit venis [illegible] iubet.
Vespri ait somnum capiendum, nam qui [illegible]
Tempori qui dormit, multa pericla [illegible].

AD LECTOREM.

[illegible] in febrem dilabitur, atq; catarrhum
Colligit, & toto corpore languet iners.
Hic quoq; certa lege anni discriminat: namque
Diuersos radios ardor & algor habent.
Non eadem Veri, Meßi, Autumnoq;, Hyemiq;
Conueniunt, tribus vult sibi quodq; suum.
Quid sibi quodq; velit, quid qualibet exigat ætas,
[illegible] monstrabit, si tibi lectus erit.
[illegible] tollens studiosa iuuentus,
Hunc tibi [illegible] (paruo venditur ære) librum.
[illegible] grata pro pignore, fata
[illegible] Pylio non citiora sene
Sic tibi non deerunt qui scripta salubria condant,
Materia ingeniis conueniente suis.
[illegible] atq; bono feliciter vtere seclo,
Castalium ad fontem iam via trita patet:
Tempora quæ forsan subito ventura sequentur,
[illegible] conditione erunt.
[illegible] porrigit, arripe, crines,
[illegible] secla futura latet.

EIDEM HENRICVS SPINÆVS
[illegible], S.

QVi [illegible] homines languentia membra,
[illegible] Apollo loco.
[illegible] quatitis ægri
[illegible] medicina datur?
[illegible] medendi.
[illegible] reparatur opus.
[illegible] corpora læsa,
[illegible] via:
[illegible] clare,
[illegible] in omne librum.

M. MARCVS FRYTSCHIVS LAVBANVS, CANDIDO Lectori S.

Qvisquis es, & medicam non plane respuis artem,
Hunc studiose librum (sic quia dignus) ama.
Qui nouus egrediens vitiis purgatus ab omni,
Liber in Clarias gestit adire domos,
Curio fatidici donans insuperabile Phœbi
Edidit hoc plenum frugis & artis opus.
Vnicus ipsum igitur complectere virisq; [illegible].
Ac bene de merito dic bona vota viro.
Nam quibus instructus sine morbis membra tueri
Possit homo, liber hic dogmata certa tenet.
Magnanimo Anglorum regi quæ dedita quondam,
Iam renouata tibi Teutonis [illegible].
Tuque cohors iuuenum, teneris quæ protinus annis
Sedula das operam verba Latina loqui,
Incolumem, manesque si vis ducere vitam,
Membrorumque cupis prosperitate frui:
Curio mane tibi, tibi Curio nocte legatur,
[illegible] est absq; labore liber.
Exiguum [illegible], quæ pagina [illegible],
Quæ discas, magna [illegible].
Nam docet, affectus qua sint ratione regendi,
Omnis ab excessu semper morbus habet,
Vini, epulisq; modum præscribit, Cypride vtendum
Temperat, & quæ sint sana lauacra monet:
Cum [illegible] repletum sanguine [illegible],
Incipit [illegible] venis [illegible].
[illegible]
[illegible]

AD LECTOREM.

[illegible] febrim dilabitur, atq; catarrhum
[illegible] corpore languens iners.
Hic quoq; [illegible] anni discrimina: namque
[illegible] ardor & algor habent.
[illegible] Veri, Meßi, Autumnoq;, Hyemiq;
Conueniunt, tribus vult sibi quodq; suum.
Quid sibi quodq; velit, quid qualibet exigat ætas,
[illegible] monstrabit, si tibi lectus erit.
Si [illegible] tollens studiosa iuuentus,
[illegible] (paruo venditur ære) librum.
[illegible] grato pro pignore, fata
[illegible] citiora sene
[illegible] qui scripta salubria condant,
[illegible] conueniente suis.
[illegible] bono feliciter vtere sæclo,
[illegible] via trita patet:
Tempora quæ [illegible] subito ventura sequentur,
[illegible] erunt.
[illegible] porriget, arripe, crines,
[illegible] sæcla futura latet.

EIDEM HENRICVS SPINÆVS [illegible], S.

Q[illegible] membra,
[illegible] Apollo loco.
[illegible] quartis ægri
[illegible] medicina datur?
[illegible] ratione medendi.
[illegible] opus.
[illegible] corpora sese,
[illegible] via
[illegible] clare,
[illegible] in omne librum.

AD LECTOREM.

Discite hinc certas medicandi saucia leges,
Integra quoque modo sit retinenda salus.
Praestitit hoc artis medicae tibi Curio Doctor,
Curio Apollineae gloria magna chori.
Extendi vitam qui longam vultis in annum,
Curio Tithonus, dicite, vive diu.



ODE M. LVDOVICI HELMBOLDI MVLhusini.

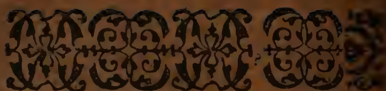
NVlla vis virtusq; manet perennis,
Rebus his, quae viribus extruuntur
Corporis: quae mens operatur omni
Tempore durant.
Nunc ager, vel sylva, vel est rubetum,
Quod fuit quondam Phrygis aula Regis,
Arx fit e contra modo Carelea,
Quod seges olim.
Firma sunt, fidem quae sibi tuentur
Nomen & famam documenta, quorum
Autor est Phoebus sine honore nunquam
Com[illegible]memoratus.
Utilis res est medicina, totum
Sustinet mundum [illegible] salva namque
Membra sunt, praecipe dolore [illegible]
Turba [illegible].
Clarent idcirco Podaliriana

Fama.

AD LECTOREM.

Fama, nec laus Hippocratis remittit,
Aemulus fertur volucrum per alta
Astra Galenus.
Hos duces, hos [illegible]iferos secutus
Curtius [illegible]ul, & referri
Inter heroas medicos profunda
Mente meretur.
Mentis hic index liber est amoenum
Plantat, extirpat tribulos, venena
[illegible], morbos fugat atque sanos
Protegit artus.
[illegible] cura sua sit [illegible],
Hunc viam monstrans igitur tuenda,
[illegible] omnem comitatus ibit
Curtius in orbem.





EPIGRAMMA DOCTISSI-mi viri, Domini Magistri Hieronymi Osij.

PRæsidium humanæ sunt artes vtile vitæ,
Hoc rerum dubius languor asylum habet,
Quo sine tempestatum exercita mole laborat,
Et vexata gemit publica clade salus.
Atque togata quies violata tyrannidis ausu,
Exutum patriæ luget honore decus.
Barbaries magnum imperio tunc occupat orbẽ,
Et regnum populat viribus omne feris.
Tunc calcata iacet Pietas cum iure sub armis,
Iustitiæque decor debile robur habet.
Tunc furor arma mouet, dominatu fulta p[illegible]
Visque aliena mali sceptra timore gerit.
Et feritas animos patiente Cyclopica fato,
Cædis in aduersum raptat amore scelus.
Mentibus insidunt cum cæca obliuio legum,
Atque sedit studiis gratia nulla piis.
Pieriæ cœtus cum deditus exulat arti,
Ingenij precium vileque cultor habet.
Ceu neruos rerum Deus edidit vsibus artes,
Ordo quibus læto duret in orbe statu.
Corporaq; innumeris cũ sint obnoxia morbis,
Quæ labor admissa labe caduca facit,
Ne sub tis morti succumbat vita periclis,
Pharmaca munificus prodidit arte Deus.

Quæ

EPIGRAMMA.

Quos fator humanæ diuinus amore salutis
Edocet, ingenio qui valuere viros.
Morborum vt trepidos valeant sanare dolores,
Artifici causas & remouere manu. (chri
Bauschius hac expers vir nomen ab arte sepul-
Et dignum meruit nobilitate decus.
Laurea Doctoris cui tempora læta coronat,
Quem nascens titulo plurimus ambit honos.
Edidit hic vitæ regimen de sospitis vsu,
Et bene viuendi de ratione librum,
Qui, quo cuique salus maiori propria cura est,
Auspicio debet carior esse suo.
Conciano siquidem præcepta volumine vitæ
Tradit alenda quibus sana diæta fuit.
Ergo qui doctos hoc donat munere cœtus,
Gratia erit tali digna labore suo.
Cui quo plura queat cura illius edere, votis
Aspirante Deo, fata secunda precor.



INDEX SVMMATIM COMPREHENDENS EA QVÆ HOC Libello tractantur.

A

A Cetiproprietates 218
Aeris electio 124
Æstatis cibus 141
Albica piscis marinus 183
Allii facultates 116
Aluum blande & facile resoluentia 407
Amarellus auis aquatica 178
Anguilla esus calculosis noxius 191
Anguillarum & Lampredarum coctio. ibid.
Animalium viscera 151
Animæ accidentia 471
Anisi vtilitates 216
Anni tempora quatuor 316.431
Aqua crapulæ confert 161
Aqua inter cutem 92
Aquæ potus nocumenta 168
Auditus grauitas 297
Aues esui aptæ 167
Aurium tinnitus causa 297.298

B

BRassica temulentiam curat 261
Butyri proprietates 203
Butyrum ad quid conducat 202

Cal.

C

Caluicium cepe emendat 276
Cancrum curat chærefolium 285
Capitis dolor 23.315
Capo, siue gallus castratus 169
Caput purgat sinapi 277
Capitis morborum instantium præsagia 407
Capitis morborum remedia 407
Capitis accidentia ex neglectu remedij ibid.
Caro bouina 67
caprina 68
ceruina 65
leporina 66
porcina 96.158
vitulina 167
salsa 65
Carpio piscis squamosus 183
Caseus usus 63
Castaneæ facultates 205
Caseum recens 94
Catarrhus 25
Caulium effectus 259
Ceparum effectus 275
Capparum usus 215
Cerebri confortatio 18
Cerasorum usus commoda 216
Ceruisiæ confectio 226
Ceruisiæ potus 137.138.139.226

Cherifolii herba effectus 281

Chelidonia 289

Cholerica complexio 145

Cibi bene nutrientes 78.91

Cibi & potus alteratio 159

Cibi melancholici vitandi 58

Cibus iucundus 6

Cibandi tempus 481

Cibi & potus moderatio 481

Cibi & somni ordo 426

Cibi substantia 437

Cibi omnibus hominibus vitandi 440

Cibi quantitas ibid.

Cibi qualitas 445

Cœna parca 26

Colorum hominis indicia 311

Columba cibus cholericus 372

Colica passio 34

Condimenta generalia 269

Conspicilia vitrea 19

Consuetudo altera natura 250

Consuetudo varianda nonnunquam 254

Corporis partes quatuor 407

Corporis situs per somnum 470

Coturnix, siue Quiscula 371

Croci proprietates. 296

D

Dentes à putredine, &c. cõseruãdi modus 14

Dentium dolori conducentia 308
Dentium immunditiei 15
Diaeta administratio 136
Diaeta habenda ratio 150
Diaeta moderata 10
Diaeta salubris liber 413
Dispositio cibi, edendi item ac ciborum ratio 47
Dormiendi ratio 293

E

Ebrietatis incommoda 128
Edendi & bibendi modus 209
Enula campana 285
Epilepsiae medela 278
de Evacuatione 455
Excrementorum retentio 7

F

Fames duplex 49
Febris causa 22
Ficuum proprietates 222
Ficuum usus in cibis ibid.
Fistulae curatio 313
Flatuum in alvo retentorum nocumenta 31
Foeniculi semen 235
[illegible] 17
Frictio 466
Frictionis quatuor praecipua genera ibid.
Fringillae avis cibo accommoda 176

G

GAlbio piscis marinus 184
Gallinæ commendatio in cibo 168
Gaudii repentini commoda 8
Cornus piscis marinus albus 189

H

HVmores quatuor in homine 325
Hydrops 35
Hyemis cibi 345
Hyssopi uirtutes 282

I

IRa 4
Irasci utile quibus 5
Iura è carnibus 89

L

LAc 94
Lactis electio 199
Lactis esus 60
Lætitia valetudini confert 8
Lotii retentio 6
Lucius piscium tyrannus 181

M

MAluæ facultates 163
Manuum lotio 152
Manuum lotio calida vermes generat ibid.
Manuum lotionis utilitas 152
Ma[illegible] 268
Medulla ossium 97

elancholica complexio 350
enthu 261
erula auis 174
espiloru utilitates 224
ictio nocturna ibid.
orum & quot 462
ustis potionu nocumenta 160
utatio subita noxia 252

N

NAsturtium herba 287
Nauseam marinā quæ prohibeant 147
imia repletio noxia 6
ucis contra venena 123
uces post pisces 211

O

OXycometra 175
Ossa, neruis, & dentes homini quot 322
tis gallina syluestris 177
m sorbilia 98
orum differentia 78

P

PAndiculationis utilitas 12
Panis calidus nocivus 153
anis recusta 157
anis electio & ratio ibid.
tere crines utile 13
irca piscis squamosus 181
dium in cibo usus 175

Persica, passula 228
Persica prima mensa edenda 56
Phasianus gallus syluestris 174
Phlebotomiæ effectus 376
Phlebotomiæ impedimenta 400
Phlebotomia & venæ sectio 378
Phlebotomia quibus mensibus conueniat 565
Phlebotomia quibus morbis & ætatibus conueniat, & quantum sanguinis quoque tempore detrahendum 384
post Phlebotomiam consideranda quæ 381
circa Phlebotomiam quæ obseruanda 374
de Phlebotomia & scarificatione 415
Phlegmatica complexio 548
Pigrities 27
Piper nigrum 291
Pisa 195
Pisorum coctio. 198
Pisces qui, & quibus conducant 181
Pisces saliti 283
Plagitia piscis 181
Pomorum esus 58
Porri effectus 204
Potus mali correctio 146
Potus triplex 193
Pruna 217
Pulegij effectus 284
Pulices fugari quomodo soleant 271

Pyra

Pyra sylvestria contra venena valent 119
Pyrorum nutrimentum. 59.214

R

RApa 230
Raphanus sativus viperarum ictus discutit 119
Repletio & Evacuatio 454
Res septem naturales 428
Res sex non naturales 431
Rheumatis remedia 310
Ruta contra venena valet 117
Ruta cruda, saleque condita, visus aciem exacuit 117
Rutae duo genera ibid.
Rutae facultates. 278

S

SAl 140
Salicis effectus 190
Salvia potus malitiam emendat 146
Salviae operationes & effectus 266
Salis commendatio in cibis 240
Salsamenta [illegible] commoda 394
Sanguineae complexio 341
Sanguinis amissi ab [illegible]enatio 402
Sanitatis regimen iuxta sex res non naturales
Saporum & rerum qualitates 243(427
Saxi[illegible] vires 182
Serpentes fugat sinapi suffitum 2 7

Serum

Serum lactis 204
Sinapis effectus 272
Sitis aqua extinguenda 261
Situs corporis per somnum 470
Somni tempus conuenientissimum nocturnum 28.29
Somni quantitas 479
Somnus meridianus 6.21
Somnus diurnus 21
Spasmus 31
Speculum oculorum aciem excitat 28
Spodium 158
Sturnus cibo commendatur 170

T

Tenesmus 7
Tencha, vel tinca, piscis glaber 181
Testiculi gallorum 93
Theriaca contra venena auxilio est 123
Thoraci impendentium morborum signa 408
Thoracis morborum remedia ibid.
Thoracis incõmoda ex neglectis præsidiis 408
Timor 3
Tranquillitas sanitati confert 10
Tremor manuum 267
Tremulus anus 272
Tristitia vtile quibus 4
Tristitia nocet valetudini 8

Tenca

Trutta 184
Turdus boni alimenti 169

V

Vapores stomachi prohibentia 149
Venae scissura quanta 379
circa Venae sectionem quae consideranda 373
Venenorum lethalia remedia 113
de Venere 474
Ventris morborum futurorum indicia 409
Vermes progenerantia 12
Vertigo 35
Vesicae morborum propinquantium signa 410
Victus ratio quolibet anni tēpore utilis 140
Victus salutaris post incisam venam & emissum sanguinem ratio 421
Vina theologica 88
Vini boni proprietates 104
Vini differentia 84
Vini nimia potatio 128
Vini iuvamenta 452
Vino parce utendum 5
Vinum dilutum 135
Vinum [illegible] 181
Vinum est lac senum 137
Vinum [illegible] 133
Vinum [illegible] 268
[illegible] 114
[illegible] 278

Vippa quid 258
Veridia oculis dant releuamen [illegible]
Visum conseruantia 305
Visus nocumenta 302 & deinceps
Visus recreatio [illegible]
Vocis raucedinis causa 303
Vomitus 451
Vesica affectus 280
Vua passa. 403

FINIS INDICIS.

DE

CONSERVANDA BONA VALETVDINE,

Liber Scholæ Salernitanæ.

DE ANIMI PATHEMATIS, & remediis quibusdam generalibus.

CAPVT I.

ANglorum Regi scribit Schola tota Salerni,
Si vis incolumem, si vis te reddere sanum,
Curas tolle graues, irasci crede profanum,
Parce mero, cœnato parum, non sit tibi vanum
Surgere post epulas, somnum fuge meridianum,
Ne mictum retine, nec comprime fortiter anum.
Hæc bene si serues, tu longo tempore viues.

PRÆSENS hic liber, à Doctoribus Scholæ Salernitanæ in gratiam Regis Angliæ conscriptus, multa & varia conseruandæ bonæ valetudinis præcepta complectitur.

Hoc autem in capite octo imprimis generatim proponuntur, quæ nos singulatim deinde ac suo

quodq; ordine explicabimus. *Primum* ergo [illegible] vt tuendæ sanitati suæ studiosus [illegible], graueis & pertinaces curas relaxans, ex animo penitus exterminet. *Curæ* enim corpus vehementer extenuant & exsiccant, somnum [illegible] perpetuisq; vigiliis consumunt, vires debilitant, febres etiam accendunt ac grauissimis valetudinibus [illegible] præbent: ipsæ quoq; melancholiam generant, pariterque calorem innatum resoluunt & extinguunt, & magis, si diutius durauerint. Autor Galenus cum multis aliis locis, tum præcipue Aphor. libro 2. comment. 18. & lib. 4. comment. 31. & de tuenda sanitate lib. 1. cap. 11.

Curæ.

Tristitia.
Galenus de [illegible] extremis, capite 1.

Sub eodem præcepto comprehendi debent & *Tristitia*, quæ & ipsæ corporis naturam frigiditate & siccitate corrumpunt: id quod Salomon quoq; capite 17. Prouerbiorum suorum attestatur: Spiritus tristis, inquit, exsiccat ossa. Sed cũ omnis mœstitia generandæ melancholiæ vim habeat, quo tamen vehementior ac diuturnior hæc affectio fuerit, eo plus affert periculi. Nã præterquam quod corpus macie paulatim exhaurit, cor etiã ipsum immediate constringit, spiritum obtenebrat, ingenium hebetat, rationem impedit, iudicium obscurat, & memoriam obruit. In mœroribus item fortibus, vt a Nemesio capite vicesimo, de natura hominis, ex tertio libro Demonstrationum Galeni refertur, biliosa quædam superfluitas consueuit in ventriculum defluere, & multo magis quam per se ipse male affectus fuerat: quæ sane molestias exhibet, vt non prius a mœstitia & cruciatu cesset, quam superflua illa vomitu eiecta fuerit. Idem Galenus etiã Aphoris. li. 6. comment. [illegible]

[illegible] quoque intelligendum: nam & Timor.
[illegible] principium tum spiritum, tum
[illegible] refrigeratione eorum quæ
[illegible] torpore [illegible] ad [illegible] contrahit:
[illegible] pulsu [illegible] arteriarum, tum cor-
[illegible] maxime imbecilli
[illegible] superficie [illegible] algeat corpusq;
[illegible] tremor [illegible] vox interrumpitur, &
[illegible] omnes. Quod au-
[illegible] patiuntur homines, id
[illegible] dissidentibus [illegible]
[illegible] genere, sed
[illegible] Itaq; etiam ob ti-
[illegible] mœrorem nonnulli re-
[illegible] inter [illegible] scilicet imbe-
[illegible] valido
[illegible] confestim extincta & suffocata
[illegible] luculenter & perspicue do-
[illegible] Galenus libro [illegible] capite [illegible] symp.
[illegible]
[illegible] generatio in refrigeratio-
[illegible] quod totus san-
[illegible] principium defera-
[illegible] insignia [illegible] extant apud
[illegible] Quo-
[illegible]
[illegible] omnia illa [illegible]
[illegible] modo, verum [illegible]
[illegible] fugere oportebit. Quod
[illegible] quam probe-
[illegible]
[illegible] homines [illegible]
[illegible]
[illegible] librum [illegible] ad Glau[illegible] commen-

Tristitia quibus vtilis. 12. *Hæc tamen* ignorandum non est, quod vbi sit nonnullis quibus corpus immodice plenum est, ac iis etiam qui spiritus admodum mobiles & calidos habent, interdum vtile sit, si curis tumore, & tristitiis confici[illegible] [illegible] calor hebetetur, & vt in eis moles, quæ corpus [illegible] nerat, extenuetur aliqua ex parte atque minuatur. ad quod vno ore consentiunt Paulus [illegible] libro 1. cap. 39. Aetius libro 4. capite 42. & Rhases libro 4. capite 20. ad Almansorem.

13. *Secundum* vt ab ira temperet. Nam cum ira [illegible] feruor quidam ac vehemens motus caloris in ipso cordis corpore, qui in extimas tandem partes cum impetu diffunditur, vt eam plane dilatet[illegible] Galenus libro 1. ca. 4. de different. feb. & in libro de causis morborum cap. 2 definit, necessario corpus ipsum immodice calefaciendo [illegible] cit, quo fit, vt febrem nonnunquam accendat, in iis præsertim corporibus, quæ in se adeo [illegible] caliditatem longo tempore retinere apta nata sunt. Etsi enim motus cordis sedetur, in his tamen remanet calor præter naturam atque inde hominem febricitare contingit. Quidam etiam ira commoti, quasi ac omnia extra se positi videntur. Sunt præterea qui impotenti ira impetuosius concitatos in ἀποπληξίαν [illegible] multos repenteque animam expirasse, nonnullos vero furore, comitialis morbi accessione, παραλύσει, conuulsione, podagra, & articulorum maxime ac totius corporis tremore comprehensos concidisse tradunt. Obsiccat enim [illegible], & [illegible] hominis opera perturbat & vt Cicero ait, quæ præsente nihil recte fieri potest. Obeundum est [illegible]

[illegible]

[illegible] postillimum, qui temperaturam [illegible] [illegible] par sit, ast morbo, [illegible] quae sunt: praecipue quando [illegible] & capiti naturali intemperie immoderate [illegible] adueniunt, calido affectu [illegible]. [illegible] tamen [illegible], morbis frigi[illegible] cordi & capiti, Galeno [illegible] Epidem. [illegible] commentario authore, [illegible] affert. [illegible] enim [illegible] excitat adau[illegible]. Quod Hippocrates etiam libro [illegible] Epidem. [illegible] modum [illegible], adhibendaeit, [illegible] & coloris [illegible], & [illegible] in ipsa [illegible] colligendi gra[illegible]. Quum [illegible] perfrige[illegible], pallido colore [illegible] & [illegible] laborantibus ex quibusdam [illegible] & temporibus opportunis assumen[illegible] non sine [illegible] continenter, vt facultas [illegible] sed perinde vt exercitationes [illegible] corroborantes [illegible] immoderatas [illegible] sed tum opportune, tum moderate [illegible], si clarissimis [illegible] scriptoribus Galen. lib. [illegible] cap. [illegible] de [illegible] Paulo lib. [illegible] cap. [illegible] & Aetio lib. [illegible] credendum est.

Vinum.

[illegible] moderato vino vtitur. Vinum e[illegible] hoc haustum [illegible] calorem [illegible] Galeno cap. [illegible] de [illegible] morborum. V[illegible] [illegible] vino [illegible] [illegible]

 [illegible]

catoχon & comata vocat, neruorum resolutio, comitiales morbi, conuulsiones, vertigo, & debilitas ventri culiac reliquorum membrorum omnium immunditiem visu prauum comitantur: quorum vnumquodque frigidum est vitium. Sed de his plura infra capite decimoquinto.

Cœna.

Quartum, vt cœna modico cibo vtatur: exiguus namque cibus à facultate vinci perfecte & facile potest. Qui vero noctu multum ingerunt, ventriculumque nimio cibo onerant, dolorem primum & angustiam perpetiuntur, deinde nec probe dormire, nec recte concoquere possunt, quod nimia copia facultas aggrauetur, ventriculo nimio pondere pressa, subindeque superare ingestum cibum nequeat: id quod & infra cap. 5 vberius ac fusius declarabimus.

Quintum, vt statim à sumpto cibo surgat: hoc enim ad concoctionem facit, quia cibus sumptus ad fundum descendit ventriculi, in quo (vt Gal. lib. 5 de [illegible]) confectio, concoctio perficitur. Infra cap. 2 & 16.

Somnus meridianus.

Sextum, ne meridiano somno indulgeat. Is namque somnus, qui cibum statim excipit, fumosis exhalationibus capiti [illegible], destillationesque parit. Sed de hoc vberius infra cap. 3.

Lotium retinen-dū.

Septimum, ne lotium diutius, quàm natura fert, remoretur: hinc enim interdum oritur δυσουρία & ἰσχουρία, hoc est, vrina in quibus vrinam egreditur difficulter, [illegible] supprimitur ac consistit. Eodem modo calculos aliquando & aquam inter cutem gigni perhibent, neque illud quicquam æque vesicam lædit atque longa vrinæ [illegible] retentio, id quod testantur cum primis Ga-

[illegible] de [illegible] & [illegible] lib. 4. ca. 6.
[illegible] & Avicen. Fen [illegible] tract. 1. cap. 6.

Excrementorum retentio. [illegible] compressis [illegible] ventre [illegible]
[illegible] namque indu
[illegible] ob continuam suct o-
[illegible], quæ eam [illegible]
[illegible] humiditateme faecibus
[illegible]
[illegible] oppilatio-
[illegible] præclusionem
[illegible] conservatio-
[illegible] in quæ ca. 4.
[illegible] quæ referuntur a Cor-
nelio Celso libro [illegible] cap. [illegible] ventre [illegible] inquit, sup-
[illegible] caligines capitis dolore,
[illegible] superiores partis [illegible] increscunt. Quibus
[illegible] ut [illegible] [illegible]
[illegible] quod maiores Græci [illegible],
[illegible] amissionem vocant.
[illegible] tenendum, ne in [illegible]
[illegible] & hinc no
[illegible] crebra & na-
[illegible] quod
[illegible] ad [illegible] pertinet, Græcis
[illegible] dicatur. [illegible]
[illegible] teste Andrea Ve
[illegible] humani corporis.
[illegible] loco [illegible]
[illegible] præcep[illegible]
[illegible] observauerat.
[illegible]
[illegible]
[illegible]

in defectu Medici vicem eius cum apud illorum nobiles maximeque excellentes viros supplere possint.

Mens hilaris. Galenus de parvae pilae exercitio capite 1.

Primum, Animus hilaris ac laetus, laetitia enim calorem excitat naturalem, spiritus temperat & liquidiores reddit, virtutem corroborat, aetatem floridam facit, iuvenile corpus diu conservat, vitam prorogat, ingenium acuit, & hominem negotiis quibuslibet obeundis aptiorem reddit. Convenit autem ut haec ipsa laetitia sive gaudium bonae valetudini commodum, sit temperatum, non excedens modum, neque repentinum. Nimio enim & repentino gaudio, quemadmodum Galenus lib. 2. cap. 5. de Symptomaton causis, & Alexander Aphrodisaeus problemate [illegible] memoriae prodiderunt, tanta fit cordis relaxatio, ut spiritus vitalis una cum innato calore tota [illegible] [illegible] [illegible] adeoque syncope nonnunquam & repentina mors consequatur. Atque huius quidem rei extant horribilia [illegible] exempla apud T. Livium Deca. [illegible] libro [illegible] Val. Maximum libro 9. cap. 12. Plinium lib. 7. cap. 52. & 53. & A. Gellium lib. 3. cap. 15. At enim cum illud tritissimum scholis medicorum dictum, contraria contrariis curentur ac depellantur, illis potissimum gaudium adsciscendum est, qui nimium [illegible] animi pathematis [illegible] [illegible]. Quod sane per illa cum primis consequentur, ut principes facultatum partes corroborant, [illegible] bonum generant & spiritus [illegible] [illegible] quippe & [illegible] Avicenna [illegible] [illegible] tract. [illegible] cap. [illegible] gaudium & laetitia [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] boni & fragrantes odores, delectabilis [illegible] commemoratio, & cum amicis [illegible] frequentior & iucunda conuersatio, [illegible] Eobanus noster dis[illegible] canens admonet.

[illegible] tristibus, vtere amicis,
[illegible] falsa sonant.
[illegible] modulamina cantus
[illegible] chorda sonans.
[illegible] mente
[illegible]
[illegible] animi [illegible] abibit,
[illegible] tristia corda melos.

Atque hinc [illegible] adeo est, quod grauissimus [illegible] Plutarchus in libro de virtute morum [illegible] Pythagoram [illegible] Calendoque ab [illegible] & perturbationibus vehementiori [illegible] adhibere solitum. Sic Saul quoque [illegible] Dauid psallentem à spiritu maligno liberatum [illegible] His similia & scitu non indigna [illegible] & [illegible] Deipnosophistis Athenaeus refert, [illegible] quidem dicta magna ex parte [illegible] Hieronymo Fracastorio [illegible] Samuelis 1. cap. 16. & 19.

[illegible] quae tristia mentem
[illegible]
[illegible] omnia laeta.
[illegible] quoque laeta [illegible]
[illegible] rerum,
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible] tranquillitas. Nobilis enim Tranquillitas animi.

& excellentes sint, ob maximas & diuersas causas quae fallunt. Si ipsis caetera omnia ante [illegible] aetate adfuerint, mentis [illegible] magis quam [illegible] conditionis [illegible]. Nam si quid aliud, hoc maxime omnium ingeniis quae nobiliora [illegible] & [illegible] natura [illegible] conuenitur. Vigiliae vero, vt Galenus lib. 7. cap. 6. Therapeut. [illegible], autor est, magna debent totam corporis habitum [illegible], a [illegible] qui a longiore [illegible] laborant, [illegible]. Vel requies, ad [illegible] quae omnium [illegible], referenda est. Nam [illegible] ad valetudinem [illegible] adhibenda. Calore enim naturali [illegible] laboribus [illegible] ac [illegible], [illegible] ac perditas [illegible], ad [illegible] colligit, durare possit. Quod dicitur [illegible] apud Ouidium lib. Epist. 4.

Quod caret alterna requie, durabile non est,
Haec reparat vires, fessaque membra leuat.

Elegantissime autem [illegible] requiem vocat [illegible] neque [illegible] semper laborare, ita nec semper quiescere expedit.

Diaeta quid sit. Tertium. Moderata diaeta, id est, modus seu ratio victus, Graecis communiter δίαιτα dicitur, Latini vitae rationem [illegible] diaetam. Graecam dictionem retinere, [illegible] Latinis characteribus [illegible] scribunt [illegible] regularem vitam appellant. Complectitur autem non modo quae ad vitae & potus rationem [illegible], sed reliquas etiam res omnes quae non naturales [illegible]. Maxime [illegible] continentia & moderatio [illegible] vitae salubritatem, & corporis conseruatio-

[illegible] commouent. Intemperatis vero & immodi-
[illegible] adeoque [illegible] hominis cur-
[illegible] omnium [illegible]
[illegible] solicite ac di-
ligenter [illegible] est. Plura infra cap. 15.

DE CONFORTATIONE Cerebri

CAPVT II.

Lumina mane manus surgens gelida lavet unda,
Hac illac modicum pergat, modicum sua membra
Extendat, crines pectat, dentes fricet, ista
Confortant cerebrum, confortant caetera membra,
Lote cale, sta pransa vel i, frigesce minute.

[illegible] praecepta de confortatione
[illegible] cerebri [illegible]
[illegible] diebus mane [illegible] *Visum confortantia.*
[illegible]
[illegible]
[illegible] aqua clara [illegible]
[illegible] per manus
[illegible] eadem oper-
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

& excellentes viri, ob maximas & diuersas curas quas sustinent, si ipsis cætera omnia ante pariter adfuerint, nimirum inquietudine magis quam melioris conditionis homines læduntur. Nam si quid aliud, hæc maxime omnium impedit, quo nobilibus, consiliosæ vitæ & functionis naturalium, inprimis conueniebat. Vigiliæ vero, vt Galenus lib. 7. cap. 6. Therapeu. metho. autor est, marcore adhuc totum corporis habitum siccant, adeoq; iis qui alioqui ex siccitate laborant, infestissimæ sunt. Vel *requies* hic ad corporis quietem, quæ motui opponitur, referenda est. Nam & hæc quoque ad valetudinem necessario adhibetur. Calor enim naturalis assiduis laboribus fractum ac dissipatum recreat, vires exhaustas ac pene perditas restituit, eratq; præstat vt animal se colligat ac durare possit. Quod diserte admodum apud Ouidium lib. 4. cepit.

Quod caret alterna requie, durabile non est,
Hæc reparat vires, fessaq; membra leuat.

Eleganter autem malorum requiem vocat. Sicut enim non semper laborare, ita nec semper quiescere expedit.

Dieta moderata.

Tertium, Moderata dieta, id est, modus seu ratio victus a Græcis communiter δίαιτα dicitur, Latini victus rationem reddunt. Quidam Græcam dictionem retinere, ac Latinis characteribus diætam scribere maluerunt, vulgus quoque sanitatis siue regulam victus appellat. Complectitur autem, non solum modo quæ ad cibi & potus rationem attinent, sed reliquas etiam res omnes, quas non naturales. Moderata vero ore vocatur. Horum enim commodus & moderatus vsus saluberrimus est, & corporis constitutionem

[illegible] conservant, aestivus vero & immodi-[illegible] [illegible] naturam [illegible] cor-[illegible] [illegible] morbis omnium minime [illegible] [illegible] [illegible] infra cap. 5.

DE CONFORTATIONE Cerebri

CAPVT II.

Lumina mane, manus surgens gelida lavet unda.
Hac illac modicum pergat, modicum sua membra
Extendat, crines pectat, dentes fricet, ista
Confortant cerebrum, confortant caetera membra.
Lote cale, sta pransus, vel i, frigesce minute.

Hic traduntur sex praecepta de confortatione cerebri, [illegible] reliquorum membrorum omniū.

Primum [illegible] diebus mane [illegible] lumina [illegible] [illegible] & palpebras [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] aqua clara [illegible] [illegible] per manus [illegible] vel [illegible] in eadem spec-[illegible] [illegible] lon-[illegible] [illegible] fiunt. [illegible] non [illegible] modo ac [illegible] [illegible] conservat [illegible] & maxime [illegible] [illegible] cap. [illegible] [illegible] ca-[illegible] [illegible] de Alimon. & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] frigid[illegible] magis [illegible] [illegible] [illegible] quod ut Galenus [illegible] maxime [illegible] libro [illegible] [illegible]-

Visum confortantia.

mentario 16. & libro tertio, capite 41. de [illegible] ment. facul. & capite 18. artis medicinalis [illegible] tur, conseruitur in temperatie semper [illegible] lia sit. Oculi vero, vt lib. [illegible] cap. [illegible] de genera. ani mal. & lib. [illegible] cap. [illegible] de partibus [illegible] & lib. de sensu & sensibili ca. [illegible] Aristot. scribit, [illegible] de natura aquae, hoc est, frigidae, quare [illegible] gida potius, quam calida lauari debent. De [illegible] creatione & conseruatione visus paulo post [illegible] infra capite 79.

Abluendae manus. Sed manus quoque lauare, cum [illegible] instrumenta sint, quibus emundantur [illegible] superfluitatum [illegible] aures, [illegible] nares, &c. conuenit sint & ipsae [illegible] esse mundae. Lauandae igitur sunt, sed frigida [illegible] quam calida. & hoc quidem cum alias ob [illegible] sas, tum maxime quod [illegible] manuum in [illegible] calida, & praesertim post cibi sumptionem, [illegible] [illegible] Tract. [illegible] vermes in ventre [illegible] ceret. Quia [illegible] calor, qui in ventriculo [illegible] reliquis nutritiuis membris concentratus [illegible] [illegible] huiusmodi lotione ad exteriora [illegible] [illegible] imperfecta [illegible] concoctio, [illegible] materia generationis vermium [illegible] [illegible] de lotione manuum infra capite [illegible]

Calida manuum lotio vermes generat.

Mane. Tertium, [illegible] postquam [illegible] [illegible] [illegible] concoctionis [illegible] redundantia, quae [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Vomitio. [illegible] sub idem tempus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] fugiunt, [illegible] & bre- [illegible] spiritus cerebri [illegible] [illegible]

[illegible] Per hoc [illegible] spiritus [illegible] cerebri [illegible] [illegible] temperatur, [illegible] supra caput [illegible] & corpus re- [illegible] & cogitatione [illegible] [illegible] Auicenna [illegible] [illegible] scribit, [illegible] [illegible] [illegible] de [illegible] cap. [illegible]

[illegible] ac mundari [illegible] quam quod [illegible] [illegible] cibo [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] cap. [illegible] [illegible] [illegible]

Trahere [illegible]

Dentium [illegible]

t Galenus lib. 5. ca. 14. de alim. facult. [illegible]
copiose scribens admonet, [illegible]
eius assiduus dentibus, & circumdantis [illegible]
quas gingiuas nominant. [illegible]
dentes vero putrefacit [illegible]
obnoxios reddit. Sumpto igitur lacte, [illegible]
luto colluere conuenit. Si [illegible] autem fuerit, [illegible]
mellis etiam quippiam ipsi inieceris [illegible]
omne [illegible], quod ex l. de dentib. [illegible]
gius [illegible] fuerit [illegible]. Quod [illegible]
etiam [illegible] tam robustum [illegible],
[illegible] non offendi [illegible] melius [illegible]
bus [illegible] consuluerit. verum a [illegible]
vino [illegible] mixturam ex vtroque [illegible]
mel [illegible] illud vero dentium incolumitati [illegible]
tissimum [illegible] aduersus [illegible] fuerit, [illegible]
d [illegible] si [illegible] post [illegible] primo [illegible]
crato, deinde vino adstringente os colluat. [illegible]
ille. Porro media quo dentes a putredine [illegible]
ne, dolore, & [illegible] vindicari possunt, [illegible]
mus nobis Dioscurides libro [illegible] capite [illegible]. [illegible]
mo lib. [illegible] capite [illegible]. Galeno lib. [illegible] capite 56. [illegible]
Quo praeser- [illegible] libro 5. de compos. phar. [illegible]
uantur a dolore loc. capite [illegible] & Auicenna [illegible] cap. [illegible]
dentium. [illegible] singulis mensibus vino [illegible]
[illegible]
colluatur. Hoc enim non solum dentium [illegible]
commendat [illegible], sed eorundem etiam dolo-
[illegible] & sanitatem conseruat. Plura [illegible]
capite [illegible]. Aures quoque [illegible] sordibus [illegible]
[illegible], neq; solum [illegible]
[illegible] quae [illegible] per [illegible]
Sed [illegible] etiam [illegible]
[illegible] & [illegible] est.

Vina

[illegible] verius [illegible] praecepta saluberrima [illegible] [illegible] balneo [illegible] [illegible] cura & diligentia [illegible] ambientis aeris [illegible] [illegible] se [illegible] defendas [illegible] balneo [illegible] [illegible] ad con[illegible] [illegible] transgressio [illegible] periculosa [illegible] facta ad frigidita[illegible] [illegible] & per sudores [illegible] humores [illegible] corporis expellat, adeoque [illegible].

Balnearum regimen.

[illegible] cibo [illegible] [illegible] cibum [illegible] corpus totum [illegible] concocta fuerit [illegible] [illegible] cibi vel po[illegible] [illegible] capite, [illegible] lib. [illegible] cap. [illegible] Cornel. Cels. [illegible] [illegible] que-

quomodocunque sudauit adhuc frigidum, li-
bendum non est. Cauendum verò etiam, ne in ipso balneo comedat, bibat aut dormiat: inde enim bona ventriculi concoctio oblæditur, & naturæ pugna cietur, dum sanguis, spiritus, & calor naturalis adscititio balnei calore ad exteriora allecti & protensi ad interiora retrahuntur, & in profundum recedunt. Inter dormiendum etiam humores aliqui in ventrem confluunt, qui non vt in aliis somnis concoquuntur, sed longè peiores fiunt, inconcocti permanentes. Somnus verò à balneo vtilissimè conceditur. Nihil enim est, vt Galenus lib. 3. cap. 9. de Sanitate tuenda scribit, quod æquè concoquat ea quæ cruda supersunt, & malos succos per halitum digerat, vt somnus à balneo.

Stare à cibo, aut leniter inambulare.

Secundum vt paulisper à cibi sumptione erecto corpore consistat: quo cibus ingestus in ventriculi fundum, vbi concoctionis officina est, æquabiliter descendens, promptius cōcoquatur: ac raro deinde, nec ita longo incessu inambulet, ne ob vehementiorem corporis motum calor à profundo ad partes exteriores attractus, ibi peruagetur, atque cibi præpediatur concoctio. Plura infra capite 7.

Stare in frigida aura, frigus captare.

Tertium, vt post venæ sectionem frigescat, quod est, in paulo frigidiore ambientis aëris constitutione tantisper immoretur sub dio ambulando, dum sanguis & spiritus per phlebotomiam exagitati sedentur & conquiescant. Atque hanc quidem interpretationem assignat etiam Ioannes Fernelius, qui in libello de vacuandi ratione cap. 9. in hunc modum scribit: Neque ignarus ad consueta munera prodeat, neque deliciis in-

ali-

[illegible], neque alio exercitationis genere se fa-
tigent, neque rem habeant cum Venere, neque propinquos loca
calida [illegible] ingrediantur, neque in balneum descen-
dant, [illegible] & [illegible] intus vehemen-
tius [illegible], ac dissipentur, aut incalescant, [illegible]
[illegible] sunt. Hactenus ille. Vel
[illegible], [illegible] accipiendum pro eo,
quod est paruum siue pusillum, ut referatur [illegible]
[illegible] quæ immediate præcedunt, & sit hic
[illegible] sumpto cibo cælo frigidiori te paulisper
[illegible] quo calor innatus propter circumsta-
tem [illegible] frigiditatem ad interiora [illegible]
[illegible] & [illegible] meliorem tum concoctionem
& [illegible], tum etiam nutritionem, o-
peretur. [illegible] calorem
[illegible] post [illegible]
[illegible], [illegible] ac [illegible], in
[illegible] atque hinc adeo fit, [illegible]
[illegible] corporis membra, quæ ante [illegible]
[illegible] a prandio atque cœna frigore
& tremore [illegible]. Quare carere in eo
quod recte [illegible] est.

DE RECREATIONE VISVS.

Additio.

Fons, Speculũ, Gramen, hæc dant oculis releuamen:
Mane igitur montes, sub serum inquirito fontes.

Tria hoc loco recensentur, quæ insita natura
& substantiæ quadam similitudine oculos re-
[illegible] & visum maxime consolantur.

Fontem [illegible] per quem qualibet pura & per-
[illegible], siue ea sit fontium, siue fluuiorum,
[illegible] intelligenda est. Hæc enim
[illegible] cognationem & similitudinem, quam cum

oculis

quomodocunque sudanti adhuc frigidum bibendum non est. Cauendum etiam, ne in ipso balneo comedat, bibat aut dormiat: inde enim bona ventriculi concoctio oblæditur, & naturæ pugna cietur, dum sanguis, spiritus, & calor naturalis adscititio balnei calore ad exteriora allecti & protenus ad interiora retrahuntur. [illegible] protinus [illegible] secedunt. Inter dormiendum etiam humores aliqui in ventrem confluunt, qui non, vt in aliis somnus, concoquuntur, sed longe plures fiunt, incocti permanentes. Somnus vero à balneo vtilissime conceditur. Nihil enim est, vt Galenus lib. 3. cap. 9. de Sanitate tuenda scribit, quod æque concoquat ea quæ concoqui possunt, & malos succos per halitum digerat, vt somnus à balneo.

Stare à cibo, aut leniter inambulare.

Secundum vt paulisper à cibi sumptione erecto corpore consistat, quo cibus ingestus in ventriculi fundum, vbi concoctionis officina est, [illegible] descendens, promptius concoquatur: [illegible] deinde, nec statim longo incessu inambulet, ne ob vehementiorem corporis motum calor è profundo ad partes exteriores attractus dissipetur, atque cibi præpediatur concoctio. Plura [illegible] capite 7[illegible].

Statim à secta vena frigus captare.

Tertium, vt post venæ sectionem frigus [illegible] quod est in paulo frigidiore ambiente [illegible] [illegible] [illegible] sanguis & spiritus per [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] Fernelius, qui in libello de [illegible] [illegible] cap. [illegible] in hunc modum scribit: Neque [illegible] [illegible] [illegible] propere, neque [illegible]

[illegible] ne [illegible] gerunt [illegible] & [illegible] [illegible] seu [illegible] descen- dat [illegible] & [illegible] fu- [illegible] Hactenus ille. Vel [illegible] accip [illegible] pro eo, [illegible] & sit hic [illegible] frigidior, te paulisper [illegible] propter circumsta- [illegible] ad interiora refu- [illegible] tum concoctionem [illegible] Experientia siquidem [illegible] quidem post [illegible] ac [illegible] atque longe adeo sit, [illegible] atque [illegible] figure [illegible] Quare [illegible] quod [illegible] est.

DE RECREATIONE VISVS.

Additio.

Fons, speculum, gramen, haec dant oculis relevamen: Mane igitur montes, sub serum inquirito fontes.

[illegible] quae [illegible] natura [illegible] quadam similitudine oculor [illegible] consolentur.

[illegible] per quem quaelibet pura & per- [illegible] Haec enim [illegible] & [illegible] quam com- [illegible]

oculis

oculis habet, visum citra violentiam cōgregatum ad naturam reducit & recreat. Τὰ χλωρὰ χρώματα ἀεὶ χρηστὰ τοῖς ὄμμασι, inquit Galenus aphor. lib. 1. comment. 16. Oculi autem frigidi & humidi, perspicui atq; omnium partium nitidissimi & pulchre politi sunt, perinde atque aqua, quæ circa ab eiusdem aspectu eos corroborari & in crescere consentaneum est. Atque hoc sane consilio Aristoteles Alexandrum illum cognomento Magnum instituens, ei præcepisse videtur, ut frequenter ac diutius aquam viridem, claram & perspicuam intueretur, oculosque in ipsam submergeret: eiusque rei testem habemus tum contemporaneum Ioannem Mesuen in opere præclaro de ægritudinibus oculorum. Cæterum si nulla fontium aut fluuiorum inspiciendorum facultas fuerit, oculis profecto ex aqua frigida, clara & perspicua in peluim eiusdem infusa contutis, eadem accedet commoditas.

Speculum.

Secundum, Speculum, quod & ipsum vtique oculorum aciem eadem ratione excitare putandum est. Oculus namque lævis est & lucidus, & splendens instar speculi: quod tum experientia inter omnes constat, tum à Plinio quoque lib. 11. cap. 37. ostenditur. Oculus, inquit, absolutam speculi, adeoque etiam parua illa pupilla totam imaginem reddit hominis. Ea causa est, ut pleraque alitum è manibus hominum oculos potissimum appetant, quod effigiem suam in his cernentes, velut ad cognata desideria sua feruntur. Causa vero cur speculi inspectione oculorum acies excitetur, ideoque visus debilitatis conferat, hæc assignari potest, quod radij in superficie speculi collecti, cum ob densitatem & aciem,

[illegible] procedere non possint mini- [illegible] ac dissipentur, ob æqualitatem [illegible], ob nitorem ve- [illegible] multo quam prius erant redda- [illegible] fortiores, quod nec ipsum sane Aristoteles, [illegible] cum eundem illum [illegible] subinde ad ex- [illegible] consueverit, & lon- [illegible] temporis spatio oculorum aciem in- [illegible].

[illegible] conspicillis visus substan- tiam [illegible] oculi mi- [illegible]. Atque hinc certe gemma- rum [illegible] & aurifices [illegible] quispiam [illegible] sculptura [illegible] conspi- cilla, [illegible] tenui parte atque [illegible] clara & perspicua [illegible] rei sculpendæ in- [illegible] clariori, ad den- [illegible] crassiores ap- [illegible].

Conspicilla vitrea.

[illegible] quod quarumlibet her- [illegible] est. Oculis enim [illegible] viridis est. Atq; hinc [illegible] æqualitate [illegible], conspe- [illegible] atq; fatiscat, [illegible] inspicimus, ve- [illegible] quod [illegible]

Viride.

ad genus coloris videndi visibus officit: colores autem illi, quibus oculi acquiescunt, medium albi nigrique obtinent, itaque aspectus eorum mediocri lenique obiectu afficitur, nihil debilitatur imo vero corroboratur atq; reficitur. Hinc ille. Quanquam autem viridia omnia, vtpote temperatissima, visum maxime colligant, atque oculos reficiant: inter ipsa tamen alia aliis efficaciora inueniuntur. Sic certe nullius aspectus Smaragdo iucundior est. Quod Plin. lib. 37. cap. 5. diserte iis significauit verbis: Herbas virentes, inquiens, frondesque auide spectamus, Smaragdos vero tanto libentius, quoniam nihil omnino viridius illis comparatum viret. Praeterea soli gemmarum contuitu oculos implent, nec satiant, quin & ab intentione alia obscurata aspectu Smaragdi recreatur acies, scalpentibus gemmas non alia gratior oculis refectio est: ita viridi lenitate lassitudinem mulcent. Idem fere lib. 29. cap. 6. de scarabeo viridi scriptum reliquit. Scarabei, inquit, viridis natura contuentium visum exacuit. Itaque gemmarum sculptores contuitu eorum acquiescunt. Neq; obstat quod Galenus cap. 2. & 6. lib. 1. de Symptomatum causis, vbi ex professo de iis agit, quae oculos aut molestiam, aut offendunt, & lib. 10. cap. 1. de vsu part. caeruleo & fusco recreandi & reficiendi visus quam maximam vim inesse scribit. Sunt enim & hi colores medij atque temperati, adeoq; ob id oculis gratum & iucundum spectaculum praebent, visumque morbo affectum aut fatigatum corrigunt ac recreant; quod omnibus fere coloribus ad medium inclinantibus commune est. Hoc igitur prouidentes pictores, quando in albis coriis &

com-

[illegible] quibus facile visus offendi-
[illegible] colores cæruleos ac luteos appo-
[illegible] subinde intuentes recreant ocu-
[illegible] Atque etiam ophthalmia labo-
[illegible] quidem [illegible], [illegible]
[illegible] fomentur. Quæ ha-
[illegible] omnia Marsil. Ficin. lib. 2.
[illegible] de producenda vita, planius & dilucidius
[illegible]. Causam inquiens, perquire-
[illegible] viridis visum præ cæteris fo-
[illegible] delectet. Invenimus tandem
[illegible] esse lucidam, ac luci amicam,
[illegible] & facile dissipabilem. Idcirco
[illegible] veluti amicam, inter-
[illegible] exercitii rapitur prorsus, & ve-
[illegible] tenebras au-
[illegible] oque ra-
[illegible]. Quid enim viridi
[illegible], [illegible] am-
[illegible] quidem, nec [illegible] disgre-
[illegible] colore plus [illegible]
[illegible] est, quam lu-
[illegible] nec illa
[illegible]. [illegible] plus ad-
[illegible] est, quam niger [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible], & molli
[illegible], & aqu-
[illegible]
[illegible] enim diu
[illegible]
[illegible]

rum patefaciunt. Sed quæ soliditatem aliquam habent, læuemque simul æqualitatem, sicut specularia corpora, nec ipsa quidem frangunt, neq; longius dispergi permittunt. Quæ denique præter hæc beneficia tenera quoque sunt & mollia, sicut aqua, itaque viridis, liquidi oculorum radiis mollitia blandiuntur. Denique e duobus radiis quidam est in quadam oculorum aqua naturaliter nobis accensus, ac temperatum lumen in aqua quodammodo resistente requirit. Itaq; eadem aqua delectatur speculis similibus, viridibus oblectatur. Hucusque ille. Addit Mesue, Exercitationem quoq; legendi scripta minusculis literis exactam visum corroborare, adeoq; non parum ad iucundam oculorum sanitatem conducere.

Posteriore versu innuitur, oculos matutino quidem tempore montium, vespertino vero fontium collustratione recreandos & reficiendos: quorum ratio ex prædictis facile elici potest. Per minores porro viridaria, hoc est, loca herbis & plantis virentibus consita intelligenda sunt. De conferentibus visui plura infra, cap. 70. De nocentibus vero cap. 72.

DE DIVRNO, SIVE MERIdiano somno.

CAPVT III.

Sit breuis, aut nullus tibi somnus meridianus.
Febris, pigrities, capitis dolor atque catarrhus,
Hæc tibi proueniunt ex somno meridiano.

Quatuor diurni siue meridiani somni incommoda hic referuntur.

Febris causæ. *Primum*, febris, quæ dupliciter per somnum diurnum accendi potest: uno quidem modo in

Spil-

[illegible] , [illegible] vero in humoribus. In spiriti-
bus quidem , [illegible] & fumosæ exhalationes,
[illegible] solent , somno diurno non
[illegible] sed etiam augentur. iis itaque
[illegible] cum spiritibus permistis, contin-
[illegible] præter naturam collectus febri-
[illegible] febris, cum nihil stabile
[illegible] sed [illegible] celeriter generatur,
[illegible] Græcis , hoc est, di-
[illegible] quod fere diem non excedat. In
[illegible] autem [illegible] febris, ra-
[illegible] , qui ex cruditate proue-
[illegible] per somnum diurnum
[illegible] calore & spiritibus interdiu ad
[illegible] concoctrice debilite-
[illegible] concoctio sit, qua-
[illegible] & in profundum
[illegible] namque, [illegible] ca-
[illegible] redditur , [illegible]
[illegible] non solum in ventriculo, verum et-
[illegible] corporis habitu consistit : quod
[illegible] fieri [illegible] consonum vide-
[illegible]
[illegible]
[illegible] & in
[illegible] . Inter [illegible] vero contra ad ex-
[illegible] & [illegible] perfectam elabora-
[illegible] quare humorum crudita-
[illegible] ex cruditate deinde oppilatio, ex
[illegible] putredo nascitur, ex putredine tan-
[illegible] febris po-
[illegible] quemadmodum Auicenna [illegible]
[illegible] docet.
[illegible] & ipsi eodem ex fon-

te manat a fundituus. Ex crassa namq; & indecocta materia in ventre vaporosi recrassi exhalantur spiritus, qui ad caput elati plus æquo cerebrum humectant, eo autem humectato, nervos quoq; qui à cerebro propagati per corpus dispertos procepunt, plurima humiditate opplent. exuperantia præterea humiditatum, quæ ad musculos, tendines & articulos confluere solent, eum abest, vt somno diurno dissipentur, vt imo pertinacius etiam hæreant augeantur. Necesse est quod eiusmodi subinde somno in otio moribus voluntariis pigritiam sequi, & reddi in seipso dissolutum hominem apparere, quemadmodum diserte Galenus aphor. libro 3. comment. 5. ostendit. Contra vero vigiliæ diurnæ hoc præcipue nomine commendantur, quod non modo exuperantem cerebri humiditatem exiccent, adeoq; spiritus extenuent atq; expergefaciant, sed etiam corpori simul atque animo promptitudinem quandam & robur ad solitos motus addant.

Dolor capitis. *Tertium*, Dolor capitis, qui & ipse ab iisdem initiis proficiscitur. Ex cibo namque indecocto in ventre vapores crassi excitati in caput feruntur, qui ibidem ob dictas causas retenti, nimia humiditate, quam potius vigiliis exsiccantibus absumere conueniebat, cerebrum opplent, & ob eam rem caput perturbant, eiusq; dolorem gravedinem & frigidos humores pariunt; paulo vero inde mox, si ad cutim peruenerint, faciem vitiato colore inficiunt. Materia enim prava existente, necesse est, quicquid inde defluit, esse pravum. Quod Galenus aphor. lib. 1. comment. 2. ita scribens innuere voluit: Oportet similem esse substantiam subiectæ substantiæ, vt quando homi-

dis

[illegible] consistentia caesit, tunc quidem ab ea [illegible] est atque suave, &c.

[illegible] quaquidem voce gene- [illegible] omne *Catarrhus.*
[illegible] humo- [illegible] partes prolapsio significa [illegible] ad quas defluit diversi- [illegible] quemad- [illegible] de Symptomatum [illegible] cap. [illegible] & mor [illegible] vocabulo Graeco [illegible] Latini [illegible] Graeca- [illegible] capite, [illegible]

[illegible] *Somnus &* [illegible] *otius.*
[illegible] per cu- [illegible] re- [illegible] Caput [illegible] pro- [illegible]

[illegible] ma-

la Auicenna, 3. 1. doct. [illegible] enumerat [illegible]
frigidas atq; humidas ægritudines [illegible]
[illegible] & defluxus ad [illegible] eutos, ob retentio-
nem humiditatum, quas vigiliæ resoluere ac di-
ssipare solent, nonnunquam procreat. Genui-
fac ei colorem, velut paulo ante etiam dictum
est, corrumpit. In sanguine enim excrementosæ
atq; aqueæ humiditates luto similes multipli-
catæ, quæ cum suo tempore per vigilias non discu-
tiuntur, vna cum sanguine ad cutem expulsæ, i-
psam deprauant, adeoque subrubeam & deco-
loratam reddunt. Induratam adhæc splenis affe-
ctionem gignit in corporibus ut [illegible] affe-
ctionem propensis. Crassus namq; & melancho-
licus humor, somno diurno in splene retentus,
huic malo initium præbet. Quemadmodum e-
nim vigilantia motum ac liberum crassi humo-
ris transitum per angustos meatus, siue canales,
Solis calore vias aperiente, promouere: sic con-
tra eundem somnus & præcipue diurnus transi-
tu prohibere solet. Melancholia enim [illegible]
[illegible] ocio per canales suos transit, & [illegible]
[illegible], quæ excitandæ appetentiæ causa a
splene ad orificium ventriculi meatus protendi-
tur. Etenim splen excrementa & redundan-
tias suas per eum expellit atque eiicit, adeoque
ad ciborum auiditatem [illegible]. Quod interdiu po-
tius, quam nocturno tempore fieri par est. Quo
etiam, ut id [illegible] tradit, ciborum appeten-
tia diurno somno [illegible] debilitatur & re-
stinguitur, idque partim ob prohibitionem reso-
lutionis, quæ est primi [illegible], partim vero
ob repletionem ventriculi [illegible]
& humidi [illegible]

[illegible]

[illegible] accedit [illegible] superfluitates [illegible] sæpius [illegible] quinque [illegible] ex hisomnib [illegible] a sani [illegible] debere. Duæ porro [illegible] Paulus lib. 1. c. 97. [illegible] assignat. Quarum [illegible] ante [illegible] Calor [illegible] nativus per [illegible] contra vero [illegible] ad [illegible] expanditur [illegible] & [illegible] quæ [illegible] necesse est. Consulimus ergo, [illegible] somnus [illegible] & tunc per [illegible] hoc fiat. Secunda vero, [illegible] aliquæ [illegible] Tempus itaque [illegible] ad [illegible] cibum [illegible] in meridie [illegible] & [illegible] Ceterum optimus somnus est nocturnus [illegible] ab [illegible] nocte [illegible] ignorandum nō [illegible] com-

Somnus nocturnus.

[illegible]

mendetur: ex diurno tamen minus offendas, qui capitur a prima luce ad tertiam diei partem. Id quod Hippocrates libro secundo prognosticorum, aphorismis clarissime ostendit. De somno, inquit, quemadmodum secundum naturam nobis [illegible] consuetudine est, interdiu vigilare, noctu [illegible] mire conuenit: si tamen hoc transgressum fuerit, deterius est. Minime vero nocebit, si dormiat a prima luce ad tertiam diei partem. Quam [illegible] sententiam Galenus explicans [illegible] relinquit: Quod consuetum est, bonum est: insuetum [illegible] malum est. At vero temporibus Hippocratis [illegible] aliud fuit ex natura [illegible] consuetudine. Nunc vero diuites [illegible] contrario [illegible], cum in [illegible] alimento etiam in somno, interdiu dormientes, noctu vigilantes.

In his igitur, vt somnus minus laedere possit, quinque conditiones [illegible] obseruare oportet. Prima, vt sit in consuetudine [illegible] Ita enim tempore consueta, etiamsi deteriora sint, insueta minus molesta esse [illegible] aphorismo 50, lib. 2. Secunda, ne [illegible] cibo in [illegible] Tertia, [illegible] nihil & [illegible] alto capite [illegible] Quarta, [illegible] Quinta [illegible] sed leni & modesta [illegible]. Porro quod ab Hippocrate dictum est, a prima luce ad tertiam diei partem conuenire somnum, id [illegible] ab ortu Solis [illegible] horarum. Nam dies [illegible] temporis, quo Sol [illegible] nostrum hemisphaerium [illegible] noctem [illegible] Quemadmodum Christophorus a Vega [illegible] [illegible] at

[illegible]

Tempus [illegible] somni conuenientissimum est [illegible] nocturnum: semperque ca-[illegible], sed vultu mi-[illegible] quem statim somnus [illegible] parte superatas, [illegible], Galenus libro 5. ca-[illegible] Neque enim ventricu-[illegible] quod idem [illegible] ad bonam concoctio-nem [illegible] esse scribit: quare [illegible] sua caput re-[illegible] idem Gale-[illegible] diuerti a cibo ad [illegible] Vetatque huius-[illegible] deambulatio-[illegible], leuissima tamen exercita-[illegible] opus est, priusquam so-[illegible] ventriculi pau-[illegible] supra est Galeno di-[illegible] potissimum perfici-[illegible] conuenit audire [illegible] facetias, & historias iucun-[illegible] videntur. Cer-[illegible] claro & eminenti, vt quo [illegible] bene alto capite dor-[illegible] Hoc etiam modo [illegible], facilius ad in-[illegible] descendet, probeque [illegible] corpus pro

[illegible]

ambientis aëris constitutione decenter tegen-dum est, ne calore & spiritibus euocatis con-decentis, externæ corporis partes à frigore ob-dantur. Caput quoque noctu conuenienti tegu-mento (quod [illegible]) habeat hoc est, [illegible] men [illegible] eliciendi vapo[illegible] prium operiendum est. Calceatis vero siue [illegible] stitis pedibus dormiendum non est. Hoc enim si quid Magnino excellentissimo medico cre-dimus, visum debilitat, memoriam lædit & to-[illegible] corpus extraneo calore æstuare facit, ob va[illegible] [illegible]. Supra dextrum latus somnus inchoan-dus. Hoc enim modo cibus promptius [illegible] machum gulamue in ventriculum descend[illegible]. Nam cum gula exactè supra mediam [illegible] tebrarum & quinque primarum thoracis [illegible] in dextram partem inclinet, ad principium [illegible] quintæ thoracis vertebræ, ut amplioris [illegible] teriæ trunco secundum dorsi vertebras inferi[illegible] corpora [illegible] cedat, non nihil in dextrum [illegible] tus a media vertebrarum regione [illegible] inde [illegible] facilius [illegible] gus. Supra sinistrum latus redormiendum, [illegible] scilicet à iecore ventriculo incumbente [illegible] culi calor augeatur, eiusque concoctio adiuuetur. Hinc rursus post breue temporis interuallum dextro latere ad consuetum surgendi tempus re-cumbendus est. Pronus decubitus temperatis cor-poribus non conuenit; ventriculi enim conuer-sionem & depressionem facit, [illegible] oblædit. Sed [illegible] oculos declinant, maxime si [illegible] [illegible]. Iis tamen quibus in [illegible] ventriculo continetur, [illegible]

gorem, quod calorem naturalem arceat, ut com- [illegible] ne augere possit. Sup- [illegible] lepram, [illegible] memoriae [illegible] apoplexiae, stupo- [illegible] & similibus [illegible] superfluitatum ad posteriora [illegible] per nares & [illegible] libro 2. c. 4. pro- [illegible] conducere, ad [illegible] Theophrasto refert, celerius [illegible] difficilius a lo- [illegible] alimentorum per- [illegible] aestimanda est [illegible] vt [illegible] neque [illegible] excedat, vt colligi- tur ex Galeni de [illegible] lib. 2. capit. 5. [illegible] apud Avicennam, Colect. 1. cap. 9. [illegible] cap. 7. & nostrae aetatis do- ctissimum [illegible] scriptorum Leonhardū [illegible] lib. [illegible] ut unum me- [illegible] quae conueniunt in hanc [illegible] conferent.

DE FLATV IN ALVO detento.

CAPVT IIII.

Q[illegible] ventum in ventre retentum, [illegible] hac reprehen- sio.

[illegible] de quatuor nocumentis, quae ex [illegible]

[illegible] Graecis Latinis [illegible] saepe ner- [illegible]

Gale-

Galeno lib. 2. cap. [illegible] de sympt. causis teste, tre-
morem primum ac deinde in conuulsionem incidere
contingit. Exponitur ibidem a Galeno in hunc
modum definitur. Conuulsio malum est, quo
neruus musculusque ad eundem cogit affectum,
in quem ab animali facultate, quum naturalem
habitum seruarent, ducebantur. Vel aliter, vt
vt idem aphor. libro 6. comment. [illegible] definit.
Conuulsio est passio inuoluntaria, in qua nerui
atque musculi praeter voluntatem conuelluntur,
in eumque affectum veniunt, quem et ipsi in mo-
tibus secundum arbitrium factis assumebant. In
hoc enim malo nerui atque musculi in eas partes
attrahuntur, quibus innascuntur. Attractio nam-
que fieri non potest, nisi musculus ad suam ori-
ginem retrahatur.

Quod ad causas eius conuulsionis, quae primo-
genia affectio esse dicitur, animaduertendum est,
Hippocratem aphor. 39. lib. 6. duas duntaxat sta-
tuisse, *πλήρωσιν καὶ κένωσιν* hoc est, plenitudinem
& inanitionem neruosorum corporum. In con-
uulsione siquidem a plenitudine membra cras-
sis & glutinosis humoribus impleta tendun-
tur, & extensione conuelluntur, quemadmodum
fila & chordae extenduntur, vbi multa imbuuntur
humiditate, & haec subito contingit. In ea ve-
ro quae ab inanitione proficiscitur, membra
exsiccantur & ad seipsum conuelluntur, adeoque in
eundem longitudinem ac latitudinem contra-
ctum diminuuntur, quemadmodum membranae
aridae, cum igni apponuntur, & haec fere pau-
latim fit et longiori temporis interuallo accid-
ere solet. Plura Galen. locis iam citatis & libro 3.
capite 8. & libro 5. capite 3. & libro 6. capite 1. de
loc.

[illegible] lib. 3. cap. 3. de compos. medic. loca-
[illegible]

[illegible], quod intuitum Latini aqua- *Hydrops.*
[illegible] & desertus a Bezetus,
[illegible] hydrops est
[illegible] ex singulis extantia[illegible]
[illegible] omnia manifeste,
[illegible] quoties cibi & humo-
[illegible] instante [illegible],
[illegible] T[illegible] 4. cap.
[illegible] Alexandro Tralliano libro
[illegible] Aqua inter cutem & ipsa lon-
[illegible] est [illegible] refrigerato
[illegible] non amplius deinceps ci-
[illegible] in aliam qualitatem, aut
[illegible] aut flatum transmutare
[illegible] & Galeni aphorismi libro cõ-
[illegible] Aqua inter cutem
[illegible] Et huius
[illegible] enim Græcis
[illegible] & τεῖχος
[illegible] dui,
[illegible] hoc leucoph-
[illegible] tympanite tantum intelli-
[illegible] accidit, quod ligno
[illegible] cum humidi
[illegible] Græcis
[illegible] in lenturem
[illegible] & abdomen, quod
[illegible] intelligitur. Stomacho
[illegible] laborant
[illegible]
[illegible]

 ergo

ergo in materiam flatulentam, quæ cum [illegible] per superiora ructu, neq; per inferiora crepitu, nec aliunde obstante [illegible] obstructione, [illegible] secretrice & expultrice superfluitatum [illegible] existente, aut [illegible] aliquo pudore prohibente expelli [illegible] in prædictis ventris locis colligatur [illegible] [illegible] [illegible] in qua [illegible] percussum tympani modo crepitum [illegible] [illegible] etiam Tympanites nuncupatur.

Colica passio. Verum, Colica passio quæ gravis quidem [illegible] vehementissimi doloris morbus est. [illegible] [illegible] si [illegible] partes perforentur, aut [illegible] [illegible] fit molestare solet. Galeno lib. [illegible] cap. [illegible] de locis affect. teste. Contingit autem in pleniore & laxiore intestino quod κῶλον Græci [illegible] [illegible], cuius etiam merito vehementes [illegible] [illegible] inducit. Densum enim, crassum, [illegible] est [illegible] nihil quod in illud confluit facile [illegible] potest [illegible] quemadmodum in hoc κώλῳ, [illegible] ita in gracili ac superiore intestino, quod Galeno, Iulio Polluci, & aliis Græcis [illegible] vocatur, similis morbus existit, gravissimos & [illegible] dolores [illegible]. Hippocrates in aphor. [illegible] [illegible] [illegible] appellat, quemadmodum [illegible] Galenum [illegible], & [illegible] [illegible] de locis affec. a [illegible] [illegible] doloris. Quippe [illegible] circumagi & [illegible] significat. Ideo [illegible] & Latini hoc [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] consequens est, [illegible] & frigidum [illegible] in [illegible] intestinis [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], id quod Galenus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible], Vertigo. Promota enim spiritus [illegible] cerebrum feruntur, & in eius partibus [illegible] mouentur quo fit, vt obtenebratio [illegible] oculis obseruentur, & omnia [illegible] rotari videantur. His Auicenna [illegible] [illegible] Epilepsiam quoque adiungit, [illegible] cum praecedenti ratio est. [illegible] quo [illegible] modo haec retentio in singulis [illegible] generet, pulcherrime [illegible] capit. [illegible] demon- [illegible] Ca[illegible] enim qua ad sedem defer- [illegible] vel [illegible] alio quopiam loco existe- [illegible] quod desistere non li- [illegible] sursus fluxum [illegible] ac caput vapo- [illegible] ab animali vi- [illegible] ad imo medi- [illegible] [illegible] Hinc [illegible] sponte studente, [illegible] [illegible] atque ita [illegible] frequentior, [illegible] [illegible] Hippocrate libro [illegible] pro- [illegible] hunc modum scribunt: [illegible] [illegible] optimum est. [illegible] [illegible] Claudius Caesar [illegible] [illegible] Suetonius in e- [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] Epigramma, quo [illegible] scribit [illegible] huiusmodi.

Πορδὴ [illegible]

Πορδὴ [illegible]

Οὐ [illegible]

Τοὶ [illegible]

Quos versus quoniam eleganter admodum Ioannes Lalemans Latinos fecit, placuit hic adscribere.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Atque hactenus [illegible] se habeant [illegible] D. [illegible] [illegible] pudore [illegible] dissimulare [illegible] [illegible] admodum [illegible] [illegible]

DE COENA CAPVT V.

Ex magna coena stomacho fit maxima poena,
Vt sis nocte levis, sit tibi coena brevis.

Coena parua. *Tempore* [illegible] [illegible] somni [illegible] coena [illegible] [illegible] ciborum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

dolores & podagram sibi accersunt. Neq; solum [illegible] bonae [illegible] officit sed [illegible], ut [illegible] stomachique, [illegible] apoplexia, & [illegible] Atque eius sane rei gravissi- [illegible] est Avicenna, qui [illegible] ventriculum maxime la- [illegible] potus inge- [illegible] non posse, & intemperan- [illegible] atque augescant. Convenit e- [illegible] intemperanti [illegible] fuit. Cruda vero, [illegible] corpus [illegible] pullus quo [illegible] etiam [illegible] quisq; [illegible] confestim [illegible] verum etiam per [illegible] cibos conficiunt. Cavens [illegible] ad- [illegible] & pullus velocior fiat, [illegible] Cum enim ad [illegible] modum [illegible] periculis expo- [illegible] sed etiam subtilibus & [illegible] vitanda est. Haec enim [illegible] maximi [illegible] & [illegible]

Proinde optimo quidem iure non modo semel so-
lum, sed quantum necesse non ad nauseam usque pro-
gredi, ut [illegible] a natura sic tuncta [illegible]
est. Summopere itaque cum hoc semper cauendum
ne ex [illegible] ventrus [illegible] cum his [illegible]
[illegible] & [illegible] voluptates [illegible]
lo [illegible]. Quod Auicenna quoque [illegible] docet
secunda capitis [illegible] in hanc fere senten-
tiam scribit: Cibi nunquam ita repletio est ut nu-
llus sit reliquum sed a mensa semper cum fa-
me recedendum est. Huic simile etiam vulgo
dicitur: Nunquam adeo ventrem cibo exple,
quin apud mensam edendi cella tibi supersit
vacua. Et hoc praeceptum eos cum primis [illegible]
[illegible] vehementiorem ad cibos [illegible]
[illegible] sunt. Quibus vero haec definitio cau-
sa sit, is fortasse concedi potest, ut longius paulo
[illegible], quam appetitum. Appetendi autem, ut
sen [illegible] Cornelii Celsi libro 1, capite 3, & Ae-
tii libro 9. cap. [illegible] cibi plures, & varij, ac [illegible]
apparatu, & vera dulcedine etiam illicientes,
& appetitum irritantes [illegible] sine [illegible]
nonnullis etiam supra [illegible].

Vtrum hoc loco [illegible] agitata [illegible]
quaestio, Vtrum videlicet [illegible] quidem pran-
dendum parcius, vero coenandum sit. Quae sane
cum ad hanc materiam proprie pertineat, prae-
tereunda non est. Breuiter igitur hic [illegible]
[illegible] quae [illegible] argumenta, quibus Corne-
lius [illegible] prandio assumendum esse pro-
bat, deinde vero Leonardi Fuchsij, qui [illegible]
[illegible] pluribus [illegible]
[illegible] esse debere. Cum [illegible] differen-
tia [illegible] corpo-

petitur. [illegible] maior numero cibi copia [illegible] illa [illegible] aut iam in morbum [illegible] aut sanitatem adhuc e-[illegible] vero lapsi, aut iamiam he-[illegible] aut non: si sine humoris [illegible] Nam-[illegible] conuectionis indigentia [illegible] quib[illegible] ma-[illegible] est: sin vero humoris vitium [illegible] once-[illegible] Quod Auicenna [illegible] Tract. 3. capite [illegible] inquiens cu-[illegible] semel in [illegible] cibum [illegible] tres par-[illegible] in prandio & reliquam [illegible] post leue exer-[illegible] tempore. quo [illegible] solet [illegible] in concoquendo debilis opta-[illegible] & superfluitatum in resolutio, [illegible] Hoc autem circa ho-[illegible] quam [illegible] contingere so-[illegible] Ad has [illegible] ob praesentiam [illegible] Solis [illegible] contractio. [illegible] lib. 2 cap. 1 [illegible] & li-[illegible] vi-[illegible] Concoctio itaque diurna duplex [illegible] superfluitatum [illegible] est, quare multi cibi [illegible] non est. Et quamuis [illegible] retractione [illegible] debent & super-[illegible] non potest [illegible] itaque

Gal. [illegible]

 ne

ne nonnihil subtrahendum est. Corporibus vero, quæ sub latitudine sanitatis mediam robur & sufficientes sana constitutione ac sensibilib. superfluitatib. carent, cum eas propriis meatib. omnes expellant, uberiore cœna vtendum est: vel quod eorum natura ciborum concoctioni studium, non etiam superfluitatum quibus carent maturationi intenta sit, vel quod soli corpori robori studeant. Hoc autem nocti magis acquiritur: tum enim amplius fit & sanguinis [illegible] & distributio, atq; hinc deinde spirituum generatio. Corpora vero si à prædicto temperamento ac robore nonnihil excesserint, sicuti plurima in ægritudinē usq; nunc prolapsa, eiusmodi aut fatigantur exercitio laborioso vehementi & continuo, aut non. Siquidem fatigantur, vt sunt eorum qui victum manibus quærunt, ipsis largius prandere, quam cœnare conuenit. Exercitio enim alimentum, non tantum, vt nutriat, sed etiam humectet & irriget membra, ne arefiant ex forti motu, & virtutis solutione ex caloris inde prouenienti vacillet. In prandio igitur uberius cibus assumendus est, eiusmodi enim [illegible] propterea quod ita consueuerint ob [illegible] concoctionis opere non cessare. Consuetudo namq; in eis vidit magnam partem, inquit Galenus in libr. de dissolutione continua, operis. Calor enim ex motu auctior redditus, concoctionem in ipsis accelerat. Quare et si in die [illegible] cibum ingerant, [illegible] probe conficiunt. Sin vero laborioso vehementi & continuo exercitio, quemadmodum prædictum, non assiteant: hoc in præsentiarum duplici [illegible] contingit. Aut enim co interdum solum modo

[illegible] debi [illegible]
[illegible]
[illegible] vehementi ac [illegible]
[illegible]
[illegible] bona negotiantes, haud [illegible]
[illegible] vehementi nonnun-
[illegible] equi-
[illegible] vel aliea quadā à
[illegible] largiora
[illegible] dum est. Nam
[illegible] illi cō-
[illegible] labo-
[illegible]
[illegible] calor [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] Hic autem
[illegible]
[illegible]
[illegible] quod [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] Et [illegible]
[illegible]
[illegible] namque cum de-
[illegible] à calore
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] cap. [illegible] lib. 6. [illegible]

[illegible] est lux, aut effigiem habet lucis. Adiumentum etiam ex eo percipiunt, quod superfluitates interdiu potius apertis melius quam noctu expelluntur. Non oportet praeterea cum noctu, sed ob id multo cibo distendi, quod tum natura magis occupetur circa concoctionem ciborum humorum quos somnus maxime concocit & benignius reddit. Licet enim visio concoctio noctu confortetur, tanta tamen esse non potest, ut simul & cibum & superfluitates superet quae. Insuper quoque animadvertendum est, in exhibitione copiosioris aut minoris cibi in prandio, quam coena, minimum etiam dandum esse consuetudini. Haec enim cum in conservanda sanitate, tum etiam in profligandis aegritudinibus, plurimum valet Hippocrate li. 2. de victu in morbis acut. aphor. 20. & sequentibus, & ibidem Galeno testibus. Quod vel ex eo intelligitur, quod omnis subita mutatio, si modum excesserit, non parvam laesionem afferat. Vnde non temere Damasc. aphor. 17. [illegible] quae Multae consuetudinem [illegible] & noxium & pestilentissimum habeant. Quare malas & pravas consuetudines corrigere cupiens sensim paulatimque ad meliora convertere. Neque enim natura patitur eas quae subito fiunt alterationes. Gal. [illegible] Pau [illegible] libro [illegible] Avic. [illegible]. Et sic in [illegible] [illegible] [illegible] & corpora [illegible]. Si semel tantum in die comedatur, melius est [illegible] [illegible] 15. teste [illegible]

Consuetudini quid tribuendum.

quo-

[illegible] peccum ægrotantis oculi & [illegible] ciens ea- [illegible] lib. 2 epist. [illegible] Con[illegible] adducta. Medici [illegible] de [illegible] Peraminus duo- [illegible] portione. Hiero- [illegible] Contra [illegible] Fuchsius libro 2. [illegible] magna parte [illegible] esse [illegible] communicant. Ex quibus Leon- [illegible] oppositam [illegible] plane con- [illegible] perplexa [illegible] qui hodie [illegible] præscribentium libros [illegible] vulgatum atque [illegible] nunquam nō [illegible] vero aliter- [illegible] alius expen- [illegible] in qui [illegible] difficilem- [illegible] esse conve- [illegible] [illegible] quæ præ- [illegible] morbis [illegible] qui [illegible] confuetudo [illegible] Hippo- [illegible] Cur [illegible]

[illegible]

nibus plenior cor[illegible] salubrior sit [illegible]
si sunt. Primum autem omnium, [illegible]
cedens frigiditas, quae extrinsecus [illegible]
calorem [illegible] in profundum secedere [illegible]
[illegible] fortiore [illegible] et necess[illegible]
[illegible] melius fiat concoctio. [illegible]
potest noctis frigidum, quod alias anni [illegible]
hybernum, aut regio frigida potest. [illegible]
unumquodque calorem nativum [illegible]
est. Teste Hippocrat. [illegible] qui libro 6. epidem [illegible]
& aphorism. [illegible] inquit: Perfrigidi locis [illegible]
regione frigida [illegible] percalidior est. Sed [illegible]
aphor. 15. ventres hyeme & vere natura [illegible]
simos esse asserit. Deinceps est somnus, [illegible]
nam subsequitur: hic enim [illegible]
concoctionem adiuuat. S[illegible] enim [illegible]
ad interiora magis refugit, ut testatur [illegible]
res 6. epidem [illegible] aphorismo 9. Cum [illegible]
[illegible] calor nativus per somnum [illegible]
[illegible] secedat, quid [illegible] si calor [illegible]
[illegible] ciborum [illegible]
[illegible] Hippoc. lib. 6. epidem. [illegible]
[illegible] Labor articulis & carnibus, [illegible]
[illegible] visceribus prodest. Somnum [illegible]
quo optime cibum concoquit [illegible]
[illegible] lib. de sympto. causis capite [illegible]
Itaque [illegible] hoc tempore quo [illegible]
[illegible] quiete [illegible] naturali [illegible]
agere videtur. Cuius rei coniecturam [illegible]
[illegible] quod ipsi si quando laborant [illegible]
[illegible] in robustior [illegible]
modico [illegible]
[illegible] cibus [illegible] concoc[illegible]
non [illegible]

hic peccatum fuerit melius certe in [illegible]
in prandio fieret quod somnus post cœnam [illegible]
diu subsequens, facilius delictum quam [illegible]
quæ prandium consecuta [illegible] corrigat. [illegible]
no enim, vt diximus, calor interiora pe[illegible]
illic sunt cibis concoquendis solus vacat. [illegible]
diu vero ad exteriora protrahitur, neque [illegible]
intus sunt prospicere potest, adeo vt [illegible]
dixerit Hippocrates 2. victus acutorum [illegible]
sis vehemens crud[illegible] [illegible]
rū, cum potionis efficit. Porro cum [illegible]
diu pleniorē esse oporteat, & hac ratio [illegible]
tara adinodū existit corporis satuitas, quæ [illegible]
so liberalius prandium, spatio vel quoq; [illegible]
horarū, quod fere inter prandium & cœnā [illegible]
est, conijcere possit. Quantum autem [illegible]
di adfert si quis nondū p[illegible] concocto eo [illegible]
prius ingestum fuit, aliud ingerit, [illegible] morbum [illegible]
mirum facit. Vbi cum cibus præter [illegible]
plus ingestus est, vt ait Hippocrates lib. [illegible]
17. [illegible] morbum fac[illegible]. Et si quis demum [illegible]
vtcunq; somnum a cœna d[illegible] [illegible]
si non posse, quum ad somnum conuersus [illegible]
materia tum ad interiora tendat, caput [illegible]
[illegible] Galen. quidem respondebit, qui [illegible]
4. aphoris. [illegible] scribit. Ecq; [illegible]
ad somnum conuersis impleat caput, [illegible]
[illegible] dispositionib. somni ipsum repleat [illegible]
nat cerebrum. Et somni videlicet [illegible]
[illegible] ad [illegible] [illegible] materia [illegible]
[illegible] plus [illegible]
[illegible] ex [illegible] ad [illegible]
consequitur. Et hac [illegible] vulgatam [illegible]
[illegible] ex [illegible] ad [illegible]

[illegible] DISPOSITIONE ANTE [illegible] item atque cibo- [illegible] ratione.

CAPVT VI.

T[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] sumpseris ante-
[illegible]
[illegible]

[illegible] praecepta quaedam ante cibi sum- [illegible]

[illegible] sumatur cibus, cum ventriculus [illegible] humoribus [illegible] adhuc plenus ex- [illegible] simul alimentum [illegible] pravis humo- [illegible] in corpore. [illegible] qui- [illegible] [illegible] de [illegible] [illegible] qui [illegible] [illegible] possunt, expellere pri- [illegible] namque [illegible] humoribus referta [illegible] [illegible] sit refectione [illegible] Hippocrates aphor. 1. [illegible] Galenus in comment. Ven- [illegible] humoribus esse plenum [illegible] deprehendi [illegible] Galenus libro 1. [illegible] quam sane lectu [illegible]

[illegible] cibo [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quicquid [illegible]

confectum ex ventre a venis mesaraicis [illegible]
par deduci, ut reliqua statim omnia [illegible]
cocta secum in corruptionem trahat [illegible]
tum [illegible], tum toto corporis habitu [illegible]
[illegible] & vitiosorum humorum [illegible]
repleat, ac [illegible] ipsum morbis non raro [illegible]
Proinde rectissime Galenus libro 5. ca. 6. meth.
meden. praecipit ut vacuus purusque venter [illegible]
[illegible] cibum excipiat. Quintilianus [illegible]
[illegible] praescribens [illegible]
[illegible] studiosus [illegible]
[illegible] ad hoc [illegible] prius inuitante [illegible]
& ventriculo vna cum reliquis superioribus [illegible]
[illegible] a praesumpto cibo vacuari. Propterea [illegible]
cibo nondum [illegible] alium, insuper [illegible]
corporis [illegible] est. [illegible]
alimenti prioris qualitatem referente [illegible]
li tumore iam submisso, [illegible]
ctione, & vrinarum coloratione licebit [illegible]
re, num prior cibus ad [illegible]
[illegible] demissus sit, quemadmodum [illegible]
libro 7. cap. 6 meth. meden. & post eum [illegible]
libro 1. ca. [illegible] luculenter & perspicue [illegible]
Vrina enim quae aquae speciem prae se fert [illegible]
adhuc in venis succum esse [illegible]
tre submittitur, quae vero fulua biliosaque [illegible]
iam dudum concoctum esse huiusmodi [illegible]
portendit, quae mediocriter pallet [illegible]
secundae concoctionis est signum, quemadmo-
dum eleganter Galenus l. 2. de sanitat. [illegible]
cap. 4. Cornelius Celsus lib. [illegible]
2. ca. [illegible] imperfecte [illegible]
[illegible]
[illegible] ructus [illegible] indicium est [illegible]

Galen. in lib. de dissolut. continua ca. 1.

[illegible] comprehendi posset, [illegible] Vino [illegible] ac prius ingesta cibo vacuus [illegible] & hic [illegible].

[illegible] hoc est, vehe- mentior & [illegible] alimenti appetentia, [illegible]. Nam [illegible] Medicos [illegible] omnium senten- [illegible], vna quidem [illegible] & natura- [illegible] morbosa. Verum describit Gale- [illegible] lib. [illegible] comment. [illegible] sic inquiens: Fa- [illegible] dicimus, quoties ciborum inopiam [illegible] peruenium. Idem li- [illegible] & [illegible] rationem & diuer- [illegible] digni- [illegible] subtexere placuit. Nam quo- [illegible] animal [illegible] accidit [illegible] quarum [illegible] alimentum manat, [illegible] deinde mi- [illegible] quae [illegible] sibi. Atque ita [illegible] quopiam [illegible] ad ve- [illegible] peruenit. Hae vero [illegible] venulae [illegible] radices [illegible]. Cum enim [illegible] non animale, simi- [illegible] Ac sim- [illegible] per- [illegible] suppeditans ali- [illegible] pro [illegible] ex- [illegible]

cessu siccatus est humor, stirpes nutrimenti [illegible] nuria marcescunt. Animalibus autem [illegible] terrae non allisis, praeter [illegible] pauca [illegible] natura [illegible] pro nutrimenti [illegible] [illegible] quemadmodum [illegible] [illegible] autem animalib. & penuria [illegible] sicet ad [illegible] [illegible] [illegible] expleatur, vocaturque [illegible] [illegible] [illegible] appetentia. Fit autem ex [illegible] [illegible] scilicet venae ex ipso ventriculo [illegible] [illegible] sugentesque aliquid trahunt. [illegible] [illegible] autem [illegible] ventriculus [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] ciborum [illegible] ra. Quippe venae hoc pacto ad [illegible] [illegible] convertuntur, atque ex [illegible] nutrimentum [illegible] [illegible] aquam ex ventriculo [illegible] [illegible] [illegible] onem, vt & venae [illegible] [illegible] & ventriculus [illegible] [illegible] [illegible] est [illegible] in se ipsum trahat. [illegible] quidem [illegible] sensus [illegible] est [illegible] Galenus. [illegible] igitur ventriculus [illegible] appetit, signum est [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] habere. Quod [illegible] ipsum [illegible] des. [illegible] namque succus, qui [illegible] [illegible]

[illegible]

[illegible] appetentiam vero [illegible] similitudine. Alimen- [illegible] propter [illegible] & biliosus fit, [illegible] quam cibus [illegible] calefiat sicce- [illegible] quæ vtique sitis causa [illegible] fundique tum [illegible], tum ve- [illegible] Fundendorum autem suc- [illegible] quibus continentur im- [illegible] frigiditas [illegible]. Itaque [illegible] ad [illegible] frigiditas eorum, [illegible] & [illegible] & copiosa constrin- [illegible]. Atque ita qui- [illegible], hyprieur & frigidus [illegible] causa.

[illegible] signum est subtilis diæ- [illegible], hoc est, parua e [illegible] & hanc fames sequitur, [illegible] esse significa- [illegible] vt nunquam [illegible], neque [illegible], nec eo ci- [illegible] enim more [illegible] esse modosus, qualis [illegible] esse solet. Nã [illegible] postulat, vt Galenus [illegible] de [illegible], atque [illegible], tum scilicet cum [illegible]. [illegible]

 [illegible]

lerare famem, ventriculum malis ac [illegible] plet humoribus, quos attrahit ad se [illegible] Et hoc quidem experientia constat. Quando e-nim ieiunamus, tunc per noctem [illegible] dam ad cibos inuitari solemus, sed [illegible] tis nullam omnino appetentiam [illegible] cipimus. Vnde satis liquet, [illegible] maxime officium eius, iamdudum [illegible] moribus esse plenum, quæ tamen [illegible] mendosa repletio est, & ubi id [illegible] cibo regredi ut stat inappetentia [illegible] iam ne cibus assumatur non [illegible] exercitio. Neque enim temere ab [illegible] epid part. 4. aphorism. [illegible] dictum est [illegible] ἡγεῖσθαι [illegible], id est, labores cibos præcedunt [illegible] qui cibus mane antequam prius [illegible] paulo ante exercitationem ingeritur [illegible] libro 3. cap. 1. de causis sympto. [illegible] stiue sumitur, & cruditatis etiam causa [illegible] ciborum præterea ratione, quemadmodum [illegible] stituit, medicinæ libr. [illegible] cap. 7. [illegible] Fuchsius diligenter admonuit, id quoque [illegible] obseruandum, ne illi [illegible] rantur, id quod fiet, si concoctu faciliora [illegible] difficulter concoquuntur, [illegible] quida solidis & aridis, & lubricantia [illegible] ribus antecedant. Ordo, verbi gratia, [illegible] erit, si cotonea aut punica mala primum [illegible] rantur, postremum autem olera ex [illegible] etiam ea præmittere, quæ facile & nullo [illegible] bore subsidunt, ut sunt liquida: quæ vero [illegible] tius hærent & difficulter labuntur, [illegible] acida, postremo id que si ventriculus [illegible] se habeat. Nam si cui ventriculus sit [illegible]

[illegible] substringentis magis laxan[illegible] quum ab illis roboratus ventri[illegible] conficere possit. Hæc eade[illegible] Celsi libro primo, capi[illegible] libro 3. capite 15. de alimento[illegible] vero tamen etiam sit, ne [illegible] multa simul & vari[illegible] deinde comedenda [illegible] plerumque ex [illegible] facultatibus. Ex eo autem [illegible] substantiæ, [illegible] proponuntur, car[illegible] Nam quæ ad [illegible] corpus pro suc[illegible] & concoctionem nõ [illegible] Postremo enim accedente [illegible] est, atque ita [illegible] diffun[illegible] confecta fere sint [illegible] medium con[illegible] vnde sæpenumero po[illegible] corrup[illegible] qui[illegible] doct[illegible] scribens: Nil [illegible] si multa ac vana ci[illegible] atque ideo lon[illegible] tempus protraha[illegible] nutrimenta, [illegible] est, par[illegible] Atque [illegible] Iam [illegible] modus bonæ cor[illegible] vt & in ea-

 dem

Hippocr. in li. de flatib. Galen. comment. 18 lib. 1. & aphor. lib. 5. de nat. hum. Aetius lib. 2. c. 239. Paulus lib. 1. cap. 17.

dem refectione multi elixi, frixi, & assi ci[illegible] pius inuicem modo liquidi, modo solidi & [illegible] ministrentur. Atque hinc est quod Horatius [illegible] 2. Serm. Sat. 2. ubi victum frugalem ac simp[illegible] pro dignitate laudauit, hanc saporum condimentorumque aceruationem, ut periculosam, his versibus detestatus est.

Accipe nunc victus tenuis quæ quantaque secum
Afferat in primis valeas bene: nam variæ res
Vt noceant homini, credas, memor illius escæ,
Quæ simplex olim tibi sederit, at simul assis
Miscueris elixa, simul conchylia turdis,
Dulcia se in bilem vertent stomachoque tumultum
Lenta feret pituita. Vides ut pallidus omnis
Cœna desurgat dubia? quin corpus onustum
Hesternis vitiis animum quoque prægrauat una,
Atque affigit humo diuinæ particulam auræ.

Pari modo & Plinius libro 11. capite 53. hanc saporum aceruationem damnauit: Homini, in[illegible]quiens, cibus vtilissimus simplex. Aceruatio saporum pestifera, & condimenta perniciosa. Atqui hic nobis fortasse obtrudet quispiam, [illegible] aliosque veneri & gulæ nimium deditos, qui [illegible] primo statim diluculo ad summam usque [illegible] item multo alioque cibo & potu non imple[illegible] solum, sed etiam distendant, adeoque cibo [illegible] bo excipiant, & confusi in compo[illegible] cum nihil tamen inde mali percipiant, imo [illegible] multis incommodis difficultatibusque [illegible] antur, si vel minimum ab illa consuetudine [illegible] deflexerint. Huic Galenus quidem respondet [illegible] qui in libro de cibis boni & mali succi ca[illegible] scriptum reliquit. Hæc enim quamuis protin[illegible] nullam iuuenū corporibus sensibilem læsionem

Oribasius lib. [illegible] ad Eunapium.

[illegible] occultèque crescente vitio, [illegible] tempori inclinatur, [illegible] & vlcera in mulieribus [illegible], quę [illegible] vel omnino tolli non [illegible] quidem semel namq; [illegible] difficillima est. A [illegible]. Quod autem vitiosi humores [illegible] cruditas assidua in causa [illegible] est, [illegible] boni, hæc ex mali succi [illegible] quoque [illegible] ne ferme inquit ille cui [illegible], nõ gaudeat eã [illegible] ad tempus fortassis delite[illegible] sese [illegible], & gra[illegible] medicę [illegible] qui [illegible] sed crudis ex luce[illegible] podagra, calculo, lepra, [illegible], febribus, aliisque id genus malis [illegible] morte commutant. Præter [illegible] scribitur, [illegible] corporis, [illegible] crebrisq; [illegible] infirmum [illegible]. Denique & [illegible] reddere. [illegible] prætereundum [illegible] oris & degluti[illegible] [illegible]

Gal. lib. [illegible] 6. de alimen. fac. & in lib. de diffe[illegible] [illegible] a cap. 8.

modicam omnino, aliquam tamen [illegible] nere eliminandum, [illegible] tur, quemadmodum lib. [illegible] cul. Galeno & Auicenna [illegible] est. Caeterum imperfecta commoditas [illegible] coctionum continuata est, [illegible] dant [illegible] tiam autem [illegible] t. [illegible] interpositis ad duas vel tres [illegible] adimodum [illegible] nus [illegible] sequuntur.

Vitiosus versus in quibusdam exemplaribus hoc etiam modo legitur:

Haec sint signa tibi [illegible].

Nec male quidem. Nam saliua quae [illegible] nulla qualitate infecta [illegible] sed perinde quasi [illegible] si gustui offeratur, [illegible] sanitatis [illegible] indicia ostendit, Galeno libro 3. c. 6. de locis affectis, teste.

DE VITANDIS CIBIS. CAPVT VII.

Persica, poma, pyra, & lac, caseus, & caro salsa,
Et caro ceruina, & leporina, bouina, caprina:
Atra haec bile nutrent, [illegible]

Hic recensentur decem ciborum genera quae sanguinem serosum & melancholicum [illegible] eoque infirmis nocent.

Persica. Primum persica, de quibus lib. 2. cap. [illegible] ment, facile [illegible] Galenus [illegible] succus & veluti [illegible] corrumpitur, [illegible] est. Quocirca (quod quidam fac[illegible]

[illegible] post [illegible] mandendas corrū-
[illegible] hoc narant, sed in omni-
[illegible] quidem sunt [illegible], verum humi-
[illegible] & quæ [illegible] facile queant,
[illegible] tenendum, ea ob hoc ipsum an-
[illegible] fumenda. Ita enim fiet, vt &
[illegible] & [illegible]
[illegible] fuerint, vna secum alia
[illegible] unde satis patet, hoc de-
[illegible] perbene, quæ natura post
[illegible] Prælum præcium sto-
[illegible] eorum leguntur, & ciborum
[illegible] Moscorides etiam libr. 1.
[illegible] in eum modum scribens
[illegible] quam vehementius
[illegible] sed sicca vehemen-
[illegible] fluxiones
[illegible] Sed de pessimis hæc refert
[illegible] quidam in [illegible] [illegible]
[illegible] possent alij in pri-
[illegible] in secundo, quod etiam certius est,
[illegible] non facile [illegible],
[illegible] propter-
[illegible] in se-
[illegible] & [illegible] quæ
[illegible] eius cibans [illegible]
[illegible] Quæ ex his
[illegible] contra
[illegible] Folborum [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] vmbilico apponatur. Sile-
[illegible] pertica, proximi
[illegible] semini [illegible]
[illegible] languidi parietes prosq;

 post

post vnum vel alterum mensem ob putredinem febres tum longiores tum etiam difficiliter [illegible] biles gignunt.

Illud etiam obseruare oportet, ne super hæc aqua bibatur. His amplius addit Plinius Valerianus lib. 4. cap. de re medica [illegible] folijs siccis & in puluerem redactis plagas [illegible] vulnerum claudi: quam facultatem Serapion [illegible] etiam perficis siccis attribuit. [illegible] autem persica iam dictis viribus prædita sunt, quia tamen humor inde genitus facile corrumpitur & putrescit, noxia sunt infirmis & maxime si præpostero ordine ac intempestiue sumantur [illegible] cap. 42.

Poma.

Secundum, poma siue mala. In quibus, autore Simeone Sethi multa differentia est. [illegible] enim astringunt, frigidum habent & terrenum succum. Quæ acida sunt, frigidum quidem verum tenuem illum habent. Medij autem temperamenti sunt dulcia, quæ ad caliditatem magis vergunt. Omnia certe quandam peculiarem proprietatem neruis nocentem [illegible] & quæ matura non sunt. Dicuntur & lapidem seu calculum gignere iis, qui ad [illegible] vtuntur. Verum vtilia sunt ad [illegible], id est, animi deliquia & cordis debilitatem. Spiritum quoque flatulentum in secunda concoctione generant [illegible] sicut de pyris mox dicemus. Et hoc in crudis maxime [illegible] est. Non vero ab his solum [illegible], sed ab omnibus etiam quæ sanguinem [illegible] ebullire [illegible] succo replent, [illegible] [illegible] conueniunt. [illegible] plane [illegible] & quia ante [illegible] maturitatem [illegible]

[illegible] hominibus alimentum, ob idq; ea- [illegible] prebeant, nō secus in corpore humano [illegible] & ebulliunt, atque vinum, quod [illegible] expressum est, in do- [illegible] quoq; ob caliditatē ipsis a Sole, cum [illegible] quemadmodum lib [illegible] Galenus attestatur. Ex [illegible] teste, commu- [illegible] quę sanguinem [illegible] [illegible] vero hoc interim spe- [illegible] ob [illegible] tamen [illegible] prompte in ventriculo corrumpuntur, & sanguini putrido gignendo accommoda- [illegible] causa non temere [illegible] [illegible] omnes febricu- [illegible] Plura Galenus lib. [illegible]

Pomum, Pyra [illegible] perinde vt alij fru- [illegible] communiter hoc potis- [illegible] sanguinem [illegible] vel- [illegible] libro 23. ca- [illegible] solum, sed [illegible] inflationes quoq; [illegible] colicos affectus [illegible] sunt, si vna cum [illegible] tenuan- [illegible] comedantur, vel [illegible] bibatur. Quod [illegible] Quicquid omnibus [illegible] & [illegible] Pyra [illegible] ex facultate [illegible] fructus quam maxime insipi-

Pyra.

impingent: quare suci ipsorum vel si magis quam quorundam aliorum fructuum pinguescunt: laudatiora sunt odorata & dulcia, & ex ipsis cocta quam cruda meliora. Coquenda vero cum fœniculo aniso & sacchar. [illegible] cap. [illegible] & 39.

Lac. *Quartum*, lac. hoc enim facile corrumpitur, inque nidorem aut aciditatem in impuro ventriculo transit. Quapropter putrida febre correptis exhibendum non est, quia plurimo [illegible] conuersum in nidorem statim abit. Huc accedit, quod in ventriculo febricitantium haud concoquitur, sed potius corrumpitur, atque febrem auget. Caput quoque dolentibus malum est, quod confirmat Galenus, qui libro tertio de aliment. facult. cap. 14. lac caput, nisi quis ipsum habeat admodum firmum, non esse accommodum credit. Cuius rei causa alia non est, quam quod lac sit nidorosum ac facile euaporet, caputque petat, adeoque dolorem augeat. *Nocet* praeterea sitibundis & aliis nonnullis, de quibus Hippocrates aphor. 64. lib. 5. & ibidem Galenus. In phthisi tamen, hecticis, & aliis qui bilioso passionibus, vt Hippocr. eodem loco iam citato autor est, vtiliter conceditur. Qua de re copiosius inf[illegible] capite 44. Quamquam autem lac [illegible] non sit, in sanis tamen ad bonos humores generandos, ex iis praesertim animalibus, quae bono corporis habitu sunt, probatissimum habetur. Et hoc quidem si in ventriculo & hepate perfecte concoquatur. Tunc enim mordaces humores quoslibet, quos inuenerit, expurgat, quare in [illegible] difficultate & acri egestione [illegible] non solum bibere conducit, sed etiam inferne per clysteres infundere. Ad acres enim & mordaces humo-

res

[illegible] commodissimum est, non solum abluens [illegible] atque hoc pacto [illegible] humiditatem, quam in serosis supera- [illegible] sed etiam crassitie ac pinguitu- dine [illegible] ac indictum, non [illegible] ipsi assidue. Ad pul- monis [illegible] ulcera, item re- num, [illegible] & ad papularum eruptio- nes & [illegible], & alias cutis asperitates con- [illegible] in potu, adeoque cutem i- psam [illegible] reddit. Ad haec lan- [illegible] potione, & quae in vrina [illegible], item ad [illegible] [illegible], & in summa ad [illegible], & ad [illegible] velut peculiare remedium est. Nā [illegible] affectus facit. Caeterum in [illegible] quae cum alias ob [illegible], & his qui e- [illegible] sumpserunt, lac purgativum condu- cit. Corporibus praeterea [illegible], quorum [illegible] biliosi & phlegmonici humo- [illegible] plurimum iubetur. Hic enim bene [illegible] pro- [illegible] longe me- [illegible] reddit, & corpus convenienter humo- [illegible] cavere debet qui lac [illegible] a reliquis cibis ac po- [illegible], donec concoctum sit ac secesse- [illegible] concoctionem alium cibū [illegible] necesse est & ipsum lac corrumpi, & [illegible] superingestus est. Praestat autem ma- [illegible] recens mulctum, & tunc plures labo- [illegible], quiete ac sensim ambulare, & ut-

terim cessare, citra somni admissionem. Qui e-nim hoc modo se gesserit, potum [illegible] idque inutilia secum educet. Opus est enim si quid aliud, primum acceptum serum [illegible] quod se-cundum bibere. Incipiat igitur serum [illegible] communique purgatio non totius corporis molem, sed quae in alvo & intestinis sunt partibusque vi-cinis. Est hoc in venas deferri, [illegible] quae [illegible] & non amplius secedit, sed [illegible] Corporibus vero [illegible] temperatis infestum mini-mumque est. In calidioribus enim cito in nidorem atque [illegible] in frigidioribus vero in acrimoniam & putredinem commutatur. [illegible] pro ipsorum animalium specie, haud parum esse differentiam. Bubu-lum [illegible] crassissimum ac pinguissimum, & co-ctu difficile est, & [illegible] ventriculo in flatus vertitur, renumque obstructionem parit. Li-quidissimum autem [illegible] camel-lorum, mox equarum, [illegible] medio autem [illegible] est caprarum [illegible] o-vium. [illegible] la-ctis [illegible] habeat [illegible] pingue admodum, nec [illegible] se-[illegible] Quare & caprarum inter se [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] est. Quare ut eligendum sit [illegible] caprarum, non

qui

[illegible] quæ tamē, [illegible] ; [illegible] fcha- [illegible] , neq; [illegible] non ne- [illegible] alimenta [illegible] [illegible] illud [illegible] pranse [illegible] , quod etiam [illegible] [illegible] periculum sit. Plerū- [illegible] , [illegible] solet, quod quidem [illegible] grauet hominē [illegible] hic vbi lumunt [illegible] melius, a- [illegible] . Atque hæc qui- [illegible] . [illegible] [illegible] cap. de the- [illegible] boni & mali succi [illegible] Aetius [illegible]

[illegible] quod quidem [illegible] *Cessat.* [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ipse difficilius con- [illegible] solet.

[illegible]

[illegible] esse, [illegible] , [illegible] in corpore [illegible]

hæc

fuerit, quemadmodum diserte Galenus libro 3. capite 6. de loc. affect. scribit. Facile [illegible] [illegible] recens flatuosus [illegible] [illegible] est, sed ventrem [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] est, [illegible] calculorum in renibus procreationem [illegible] [illegible]. Deterrimum praeterea edulium est [illegible] (quemadmodum hoc ipsum Hippocrates lib. 4. de victus rat. in morb. acut. aphor. [illegible] clarissime ostendit) qui se potu repleuerunt. Grauat quidem et ventrem, primumque corrumpitur, & [illegible] [illegible] corrumpit. Fugiendus igitur est [illegible] neque nihil conferat, neque ad coctionem, neq; ad distributionem, neq; ad [illegible], neque ad ventris deiectionem, [illegible] ad succi probitatem. Porro recens ac mollis caseus frigidi humidique temperamenti est, & duro siccoq; flatuosior existit, sed eo minus [illegible] git, minusque crassi succi est: nihilominus tamen aegre conficitur, obstruitque & calculos gignit. At vero qui inter veterem [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] durum ac mollem, [illegible] & [illegible] sum consistentia medius existit, quique dulcedine nonnulla participat, modiceque salsus est, [illegible] [illegible] [illegible] tardius aluo secedit, sed odore & sapore [illegible] dus, moderateque pinguis est, atque ex bono lacte [illegible] elaboratus, is vtique reliquis caseis longe multumque praestat. Verum [illegible] [illegible] cibos [illegible] loco & exigua [illegible] ingerendus est, alioquin & ipse, [illegible] reliqui caseis [illegible] [illegible] gedit, aluum cohibet, crassos humores, atq; [illegible]

[illegible]

[illegible] quemque in renibus parit. So-
[illegible]

[illegible] manus.

[illegible] Galen. lib. [illegible] de alim. fa-
[illegible] medic. fac. & in lib.
[illegible] cap. [illegible] Paulum lib. 1.
[illegible] cap. 1.

[illegible] Caro enim sale condita, *Caro salsa.*
[illegible] sale fumo exarefa-
[illegible] vel animalis fuerit.
[illegible] cum ad coquendum et.
[illegible] & tardius permeat. Ali-
[illegible] praebere, & magnum & ma-
[illegible] sanguis inde generatus crassus
[illegible] melancholicus, ac proinde, si fre-
[illegible] non solum infirmis, ve-
[illegible] quemadmodum id ipsu
[illegible] capite 2. de loc. affect. &
[illegible] & post eum Auicen-
[illegible] capite [illegible] aperte col-
[illegible]

[illegible] Caro ceruina, cui & ipsi sane cum *Caro ceruina.*
[illegible] hoc com-
[illegible] concoctu diffici-
[illegible] generet. Id quod Gale-
[illegible] cap.
[illegible] Ceruinam, inquit, car-
[illegible] dif-
[illegible] melancholica. De ea hoc amplius Si-
[illegible] ne quis
[illegible] incipi-
[illegible] tempore viperas saepe
[illegible] sitibundi ad-
[illegible] instinctu edo-

fuerit, quemadmodum diserte Galenus libro 3. capite 6. de loc. affect. scribit, facile melancholicum humorem parit: recens flatuosus quidem minus est, sed ventrem magis sistit, magisque viscosus & aestuosus est, nec ad calculorum in renibus procreationem minus existit noxius. Deterrimum praeterea edulium est iis (quemadmodum hoc ipsum Hippocrates lib. 4. de victus rat. in morb. acut. aphor. [illegible] clarissime ostendit) qui se potu repleuerunt. Grauat quinetiam ventris, primumq; corrumpitur, & alia demum pariter corrumpit. Fugiendus igitur est [illegible] [illegible] qui nihil conferat, neque ad coctionem, neq; ad distributionem, neq; ad mouendam urinam, neque ad ventris deiectionem, ceu utique nec ad succi probitatem. Porro recens ac mollis caseus frigidi humidique temperamenti est, & duro siccoq; flatuosior existit, sed eo minus illi cogit, minusque crassi succi est: nihilominus tamen aegre conficitur, obstruitque & calculos gignit. At vero qui inter utrumque recentem simul & inueteratum, glutinosum & friabilem, durum ac mollem, rarum, laxumue & valde densum coactumue medius existit, quique dulcedine nonnulla participat, modiceq; salsus est, neque lachrymas cum inciditur profundit, neque tandem aluo secedit, sed odore & sapore iucundus, moderateque pinguis est, atque ex bono lacte pulcherrime elaboratus, is utique reliquis omnibus longe multumque praestat. Verum post alios cibos ultimo loco & exigua plane copia ingerendus est, alioquin & ipse, nihilo secius ac reliqui casei, ventriculum grauat, coctionem impedit, aluum cohibet, crassos humores, atq; flatum.

[illegible] lapidemque in renibus parit. So-
[illegible]

[illegible] *dat* [illegible].

[illegible] Galenus lib. [illegible] alim. fa-
[illegible] de simpl. medic. fac. & in lib.
[illegible] cap. [illegible]. Paulum lib.
[illegible] cap. [illegible]

[illegible] Caro eum sale condita, [illegible] sine fumo exsicca- [illegible] vel animalis fuerit, [illegible] ad coquendum est. [illegible] & tardius permeat. Ali- [illegible] corpori praebet [illegible] & ma- [illegible] sanguis inde generatur crassus [illegible] melancholicus, ac proinde, si fre- [illegible] non solum infirmis, ve- [illegible] quemadmodum id ipsū [illegible] capite [illegible] de loc. affect. & [illegible] & post eum [illegible] Avice- [illegible] in fine capit. [illegible] aperte col- [illegible] *Caro salsa.*

[illegible] Caro ceruina. cui & ipsi sane cum [illegible] carnibus hoc com- [illegible] concoctu diffici- [illegible] cum generet id quod Gale- [illegible] affect. digno. & medic. cap. [illegible] ostendit. Ceruinam, inquit, cal- [illegible] quae durabit, concoctu dif- [illegible] melancholicu. De ea hoc amplius Si- [illegible] ne quis [illegible] qui per aestatem capi- [illegible] tempore viperas saepe [illegible] atque adeo [illegible] [illegible] naturae instinctu edo- *Caro ceruina.*

[illegible]i nouerint sibi futurum exitio, si ante [illegible] concoctionem aquam hauserint, [illegible] tolerant, eaque incenduntur. Ceruorum igitur carnes eo anni tempore venenosæ ac valde noxiæ sunt, & idcirco obseruandum, ne quis eis per æstatem vescatur. At vero hyeme tutius [illegible] meliusq; ab innato calore superantur. Nisi enim probe concoquantur, crassum humorem generant, iecurq; & splenem obstruunt [illegible]. Quin etiam corpus tremulum atque infirmum euadere ex frequenti & immoderato eius vsu traditur.

Caro leporina. Obseruum. Caro leporina. Hanc Paulus, Psellus, & Rhazes inter cibaria atram bilem gignentia connumerant. Simeon Sethi quasi colligens quæcunque a veteribus dicta erant in hunc modum [illegible] it: Leporum carnes his qui extenuare corpus volunt, sunt valde vtiles: qui vero temperatura sunt sicciore, minus conferunt: sanguinem enim crassarum partium & melancholicum gignunt, aluum cohibent, & vrinam prouocant. Quod si tamen probe concoctæ fuerint, non omnino male nutriunt. Contra vero obstructionem hepati ac spleni efficiunt, pulmonique nocent, & immodicis torquent vigiliis. [illegible] in diætis vniuersalibus leporinæ pro pharmaco potius quam alimento habendam censet. At nec hoc quidem ignorandum, quod tum hæc caro, tum ceruina quoq; si fuerint animalium [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] omnino [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] sunt eligenda [illegible] naturali [illegible] ab [illegible] [illegible]. Eadē ratione & pinguiores longe

carn-

[illegible] ficcitas namq; pinguedine [illegible] in eiusmodi anima- [illegible] Mo- [illegible] diligentius [illegible] differuit.

[illegible] caro bouina circa quam notandum [illegible] & foeminam ipsam, quæ vacca dici- [illegible] eum qui castratus [illegible] qui integer ad speciē pro- [illegible] nominatur, com- [illegible] appellatione significari. Atq; [illegible] ratione diffe- [illegible] Vt in aliis nō pau- [illegible] quoque vitula sunt: media vero [illegible] Vitulorum igitur recē- [illegible] mucosa & excrementitia [illegible] paulo vltra citraue [illegible] temperamento vicino- [illegible] habent ad concoquendum [illegible] & multum ali- [illegible] boniq; succi ha- [illegible] vero qui tamen florentem [illegible] temperamento sunt [illegible] incesub- [illegible] bono sunt corporis habitu. Hi- [illegible] quidem sunt, [illegible] membra [illegible] longiusculam ae- [illegible] carnes [illegible] sicca, [illegible] rebelles sunt, & mela- [illegible] [illegible] calidiore [illegible] atq; illis [illegible] moderatione [illegible] [illegible] Hippocrates etiam

ita scribens attestatur: Bubulæ carnes melancolica procreant παθήματα. Nempe harum natura insuperabilis est, nec quiuis ventriculus eas concoquere potest. Galenus quoque lib. 3. cap. 1. de alim. facult. idem iisdem fere confirmat verbis: Carnes bubulæ alimentum quidem & ipsæ copiosum suggerunt non mediocre, neque illud facile; sanguinem tamen generant quam conueniet crassiorem. Quod si quis temperamento naturali melancholicus magis fuerit, affectu aliquo melancholico prehendetur, si largius his vescatur. Affectus autem melancholici sunt, cancer, elephas, scabies, lepra, febris quartana, & quæ peculiari nomine melancholia nominantur. Lien etiam quibusdam à tali succo intumescit, quam rem καχεξία id est, prauus habitus & hydropes sæpenumero consequuntur. Cæterum qua ratione incommodis quæ frequentiorem earum vsum excipere solent, prouidendum sit, luculenter & perspicue Simeon Sethi in hunc modum scribens edocuit: Si quis eas edere velit, summaque cupiditate appetat, vel cogatur etiam, is medeatur nocumento quod inde futurum speratur, aceto & allii semine cura iniungens. Idem quoque autor est earundem iure siue brodio ζωμῷ Græcis appellato fluxus ventris [illegible] cohibet.

Vaccinæ. Vaccinæ cum præter succi prauitatem etiam sexus ratione frigidiores sint, merito à sanitatis tutela eximuntur. Non tamen ab eis, quemadmodum nec ab aliis quæ hactenus dicta sunt, ex toto abstinendum est, sed omnibus interdum optimis vero quantum fieri potest, sæpius vtendum.

Caro caprina. Decimum, caro caprina, de qua idem [illegible]

quæ

[illegible] dicendum. Hœdi enim perin[illegible] [illegible] perfectis ra[illegible] [illegible] & [illegible] accommo[illegible] [illegible] Moderate nutriunt, sangui[illegible] [illegible] humidum gignunt. [illegible] [illegible] succi sunt lactentes adhuc [illegible] neque tenelli admodum, neq; [illegible] [illegible] rufos & glau[illegible] [illegible] in nigrum inclinantes [illegible] fœmellæ quam [illegible] carne [illegible] & a siccitate re[illegible] [illegible] calidis & siccis [illegible] & ocio [illegible] [illegible] Hirci tamen quidem [illegible] pituitosam ac len[illegible] [illegible] ingratam & stomacho [illegible] & ad succum bo[illegible] [illegible] est. Hanc se[illegible] [illegible] taurorum. Porro in iis om[illegible] [illegible] sunt præstantiores: [illegible] pessimæ. Caprina in tota valetu[illegible] [illegible] Nam Hip[illegible] [illegible] ratione in morbis acu[illegible] [illegible] quæ in bubulis sunt omnia, & [illegible] & [illegible] magis [illegible] efficit. [illegible] [illegible] medium [illegible] [illegible] in cibo præstantio[illegible] [illegible] sunt. Ac pitui[illegible] [illegible] a[illegible] [illegible] Quod autem [illegible] [illegible] plurimum pollit,

 ar-

argumento sunt etiam vernissimo vulpes, quae autumno probatissimam ob uuas habent carnem. Sic passer & ficedula per idem tempus maxime laudabilem carnem obtinent. De capone plura Galenus lib. 3. cap. 2. de aliment. facult. & de attenuante diaeta cap. 6. & commentario 3. in lib. 4. Hippoc. de victus ratione in morbis acut. & Paulus lib. 1. cap. 84. & Aetius lib. [illegible] Atque hactenus quidem de cibis & carnibus vitandis.

Exigit nunc ordo, ut de electione alimenti, quod partim a iam dictis, partim vero ab aliis quibusdam animalibus sumitur, non nihil etiam dicatur. Siquidem de eo haud parua inter ipsos artis medicae Scriptores controuersia est. Galenus enim, ut alii nonnulli, porcinae palmam detulit. Rhazes vero, Auicenna & Auerrhoes hoedinam praetulerunt. Sunt etiam quib. vitulina praestantior videatur. Porro electio haec & quae antea multipliciter attendi potest. Et primo quidem ratione tum similitudinis, quam cum humanis obtinent carnibus, tum maioris quoque & discussu difficilioris alimenti. Quo sane modo porcina caeteris omnib. longe antecellit. Maxima enim illi cum humano corpore similitudo est, quemadmodum Galenus libr. 3. de alim. facult. cap. 1. diserte his verbis ostendit: Suillae carnis similitudinem cum humana ex eo possis intelligere, quod quidam carnes humanas pro suillis sine ulla in gustu vel olfactu suspicione comederunt: idque iam ab improbis hospitibus & aliis quibusdam factum fuisse iam compertum est. Idem lib. 10. de simpl. med. fac. cap. 2. Sanguis, inquit, suillus humano maxime tempe- [illegible] similis est. Siquidem & carnes suum huma-

nis

[illegible] Comperti enim sunt hospites & [illegible] humanas carnes pro suillis [illegible] ullum di- [illegible] percipere potuerunt. Quin & [illegible] viros fide dignos sese in [illegible] delicatum cum [illegible] iam penetra- [illegible] in anteriorem, [illegible] perculsi ac [illegible] in diuersoria, ne sci- [illegible] pro- [illegible] vomitu redditis [illegible] Sed & [illegible] homines trucidantes deprehen- [illegible] Itaque iure [illegible] carnem humanæ es- [illegible] Quod deinde suillam carnem va- [illegible] hoc Galenus lib. [illegible] ca. [illegible] modum scribens con- [illegible] potentissi- [illegible] Cuius rei [illegible] certissimum tibi [illegible] exercitatio- [illegible] totum [illegible] sentient se- [illegible] imbecilliores. Quod si pluribus de- [illegible] non imbecilliores mo- [illegible] o- [illegible] methodi me- [illegible] Omnium [illegible] maxime nutriens suilla [illegible] Hippocrates lib. [illegible] idem. [illegible] corpus ex- [illegible] suillas carnes [illegible] alimentum quod inde sumitur

 [illegible]

firmum esse neque dissipatu facile, satis confirmat Galenus in libro de attenuante diæta, ubi sic scriptum reliquit: Suum domesticorum caro omnium aliorum ciborum firmissime nutrit. Multum enim in seipsa habet lentoris, tum propter vitam desidiosam, tum propter cibi humidioris affluentiam. Et similiter in libro de renum affect. dignot. & medic. cap. 20. E pedestribus optimi succi est caro suilla, & hominibus maximopere familiaris, maximeque suoi viribus tum corroborans: sed glutinosum quiddam habet & crassum. Ob id qui assiduis ea vescuntur iecoris & renum obstructione corripiuntur, quibus hæc a natura adstrictos meatus habent, eoque longiore ab ea intervallo abstinendum. Quia vero glutinosum, ut dictum est, & crassum succum generat, ideo Hippocrates Vstam exhibere iussit: quo nimirum viscositate ac crassitie ab ignis caliditate nonnihil diminuta minus humida ac glutinosa edatur. Idem lib. 4. de vict. ratione in morbis acut. aph. 104. eiusmodi carnem absque pelle, hoc est, cute, mandendam esse docuit. Cutis enim animalis, corpore frigidior, carni similiter concoqui nequit est. Quæ autem ob assationem ambusta est, tum ad succi bonitatem, tum ad concoctionem inhabilis existit, choleramque parit, propter eam quæ huic accedit acrimoniam. Ibidem porcellinam quoque suum carnem, ea quam mediocriter bene carnosi habent deteriorem existimat, suspicionem humiditatis habens: ut enim pinguedo omnis carne sui generis deterior, tum ad concoctionem tum nutritionem existit. De suilla hoc amplius Galenus in libro de cibis bo-

[illegible] lib. 3. cap. 4. Suilla caro, si exacte in
[illegible] concoquatur, omnium sanguinem à
[illegible] convertatur, probatissimos humores
[illegible] Quod intelligendum vtique non de car-
[illegible] (ea enim ob siccita-
[illegible] concoquitur, ac succum
[illegible] generat) neque porcellorum lacten-
[illegible] fere omnium
[illegible] animalium, maxime humi-
[illegible] obtinent carnem, atque
[illegible] generatur pituita.)
[illegible] anniculorum videlicet,
[illegible] Galenus etiam libro paulo
[illegible] duodecimo attestatur. Ex ani-
[illegible], quorum natura ad bonos
[illegible] optimus est, sues medio-
[illegible] habentur, qui etiam ad summum cre-
[illegible] hominibus vigente aetate seque exer-
[illegible] qui vero adhuc increscunt iis quorum
[illegible] sunt. Caro ex porcellis par-
[illegible] Quae ex p[illegible] destibus
[illegible] suilla caro probatissimus cibus est
[illegible] tamen si in vtroque genere tam
[illegible] veredicatur, a-
[illegible] Galeni longe caeteris antefe-
[illegible] adeo in 3. b. de at. [illegible] diaeta,
[illegible] domesticis in cibo.
[illegible] medendi cap
[illegible] bus optima est montana-
[illegible] de aliment. facult.
[illegible] domesticis inquit, sues
[illegible] quam agrestes, tum
[illegible] humidiore, tum vero
[illegible] Qui vero in morbibus

degunt, multum exercentur ac fatigantur: præterea in aere sicco ore viuunt [illegible] caro est durior nulliusque prorsus pinguedinis aut paucissimæ particeps. & alimentum quod inde prouenit minus habet excrementi [illegible] excrementitium est, quod a domesticis [illegible] Necesse igitur est alimentum eiusmodi [illegible] valentius quam alterum, succumque gignere multo meliorem. Addit præterea Auicenna libro 2. canon. cap. 145. eosdem hyeme meliorem sanguinis habitum consequi, longeque [illegible] in cibo euadere præstantiores. Ex [illegible] ctenus adductis satis iam liquet, hominibus ætate florentibus, fortibus, sanis, & quamlibet fortem ac vehementem actionem obeuntibus, vtpote fossoribus, agricolis, messoribus, cæterisque id genus operariis, modo ab oppilationibus puri atque vacui sint, ac denique iis etiam qui impinguari cupiunt, suillam potissimum exhibendam. Ad eiusmodi enim corporum conseruationem alimento plurimo, firmo atque ægre dissipabili opus est. Recte itaque Rhazes li. 3. ad Alman cap. 9. crassa, inquit, caro multum sese exercentibus conuenit, iis vero qui vitam in maiori ocio ac quiete degunt, subtilis & extenuans. Quod Auicenna quoque 3. 1. doc. 2. cap. 7. ita ferme scribens confirmat: Vehementer sese exercentes multoque labore fatigati firma magis & crassa alimenta requirunt.

Secunda vero carnium electio à temperamento, consuetudine, & succi inde geniti probitate sumitur atque ea quidem ratione hœdinæ longe cæteris præferuntur. Nam vt Rhazes loco paulo ante citato autor est, temperatum inter calo-

cu-

[illegible] participes, facile conco-
[illegible] & sanguinem inter subtilem
[illegible] humidum ac frigidum temperatu effi-
[illegible] qui multum exercentur, in
[illegible] siquidem alimentum
[illegible] in forti exercitio siue
[illegible] iuuenibus tempera-
[illegible] exercitio vtentibus. quemadmo-
[illegible] de quibus supra dictum est
[illegible] Porro quemadmodum hac
[illegible] domestica caro hœdina
[illegible] sic inter agrestia quoq; capreo-
[illegible] obtinent: post hœdinam autem
[illegible] sibi vendicat, si quid
[illegible] credimus. Quorum
[illegible] libro 2. ad Alman. cap. 9. ita scriptũ
[illegible] Caro arietina quam hœdina crassior
[illegible] sed plures efficit super-
[illegible] tamen hœd. nam sequitur
[illegible] suorum collecta ca. 2.
[illegible] prodidit. Post carnem, in-
[illegible] omnes pro-
[illegible] Galenum, qui arie-
[illegible] persuasum enim habet,
[illegible] longe meliorís esse nutri-
[illegible] forsan hanc præstantiam
[illegible] plurimum nutriat,
[illegible] difficilius digeritur arietina
[illegible] prædita sit. Nam humi-
[illegible] etiam discu-
[illegible] Galeni quem Auerrhoes
[illegible] in libro de cibis boni & ma-
[illegible] Galeni sic habent: Ex pede-
[illegible] caro suilla probatissimus
cibus

cibus est, deinde hœdina, mox vitulina. [illegible] vero humida lentoremque ac [illegible] habere censetur. Quod idem in libro de [illegible] nuante diæta cap. 7. velut sæpe [illegible] terrestribus animalibus hirci & arietes [illegible] omne ouium ac caprarum non [illegible] dabilis sunt alimenti. Solis autem [illegible] [illegible]. Agnorum es[illegible]s propter [illegible] miditatem est fugiendus [illegible] quibus [illegible] & hoc etiam perspicuum, apud [illegible] Auerrhoen agnos masculos, qui aliquam [illegible] increuerint, per arietes esse intelligendos [illegible] quod ipsemet Auerrhoes his verbis [illegible] videtur. Magna pars Medicorum laudat [illegible] arietum iuuenum, &c.

Tertia, demum carnium electio [illegible] in eo sita est, vt neque insuaue, neque [illegible] [illegible]s, neque glutinosum quicquam gustu [illegible] sentent. Tales autem in primis vitulinæ [illegible] quemadmodum Auerrhoes loco citato [illegible] verbis ostendit. Carnes, inquit, [illegible] sunt, minus enim quam boum [illegible] tium carnes habent [illegible] [illegible] d[illegible] ac siccitatis ac odore quoque [illegible] nibus humore & iucundio es sunt. [illegible] considerat [illegible] ipsis etiam hœdinis [illegible] tur. Siquidem in coctura hœdinarum [illegible] hoc est, lentor siue viscositas quædam [illegible] [illegible] non app[illegible] [illegible] tamen vituli [illegible] probi [illegible] [illegible] [illegible] sunt [illegible] constat, [illegible] esse [illegible] inter Medicos de [illegible] [illegible] controuersiam, [illegible] [illegible]. Hæc [illegible] in [illegible]

[illegible] animalium carnes in pri-
[illegible] humiditas est præstantiores sunt,
[illegible] conficiuntur: cum vero ad-
[illegible] concoquuntur.
[illegible] carnes, pro-
[illegible] super-
[illegible] ad nutri-
[illegible] 3. de aliment.
[illegible] modum adnecte
[illegible] animalibus quæ natura tem-
[illegible] ad me-
[illegible] Humidiorum vero
[illegible] convenire te-
[illegible] florenti adiumt. Non
[illegible] convenien-
[illegible] sed etiam
[illegible] anniculi a-
[illegible] vel bimi por-
[illegible] ab Avicenna 1. 1.
[illegible] Oportet ex cibus anni-
[illegible] qualis est, præ-
[illegible] lactentium, & agno.
[illegible] &c.

[illegible] sequitur tamen, ut nec
[illegible]
[illegible] non videmus, c lau
[illegible] Carnes vero vitulorum
[illegible]
[illegible] vel bimorum, valetudini tuendæ
[illegible] Hoc quoque
[illegible] carnes naturali temperamen-
[illegible] quæ
[illegible] contemperentur [illegible]
[illegible] af-

sandæ, nempe vt earum humiditate ab [illegible] fore attenuata nonnihil atque imminuta, [illegible] diuturnitatem consequantur. Assatio [illegible] leni sententia humiditatem moderatur [illegible] vt carnes leporum, cuniculorum, [illegible] bonum, & capreolorum elixæ, porcellorum [illegible] ac veruecum assæ sint præferendæ. [illegible] ratione in [illegible], temperatura [illegible] constitut omnibus humidis [illegible] & assæ [illegible] magis conueniunt: in siccioribus vero [illegible] nidæ atque elixæ.

DE CIBIS BENE NVtrientibus

CAPVT VIII.

Oua recentia, vina rubentia, pinguia iura,
Cum simila pura, natura sunt valitura.

Tria alimentorum genera exigua mole plurimum nutrientia his versibus comprehenduntur.

Bon.

Primum, oua recentia: de quibus Galenus [illegible] 3 de aliment. facultat. cap. [illegible] in hunc [illegible] dum. Oua recentia veteribus [illegible] sunt quippe optima sunt recentissima [illegible] sima autem pessima. Quæ vero in [illegible] sunt, proportione recessus ab extremis [illegible] aut præstantiores se d. Secundo [illegible] aphorism. commentar. 4. oua inter alimenta [illegible] vissimum numerauit. Quam sententiam [illegible] quoq; cum [illegible] plerisq; locis, tum [illegible] cap. [illegible] his fere verbis confirmat: Oua [illegible] [illegible] [illegible] limentorum genera sunt [illegible] lestes gallinacei [illegible] [illegible] pondere [illegible]

2. Meth. med. c. 1.

[illegible] differentiæ. Et prima quidem pe- *Ouorum differentia.*
[illegible] substantiam. Gallinarum enim,
[illegible] phasianorum iuuenum ac pinguium
[illegible], & ad victus salubris rationē
[illegible] bona sunt: anatum vero, anserũ,
[illegible] columborum, & similium, de-
[illegible] Ex figura quoque ouorum ali-
[illegible] differentia [illegible]: paruula enim, ob-
[illegible] reliquis succi probitate excel-
[illegible] ad quod vulgatis etiā hisce ver-
[illegible] comprobatur:

[illegible] habet hæc [illegible] teneri:
[illegible] candida, longa, noua.

[illegible] hoc quoque obseruatum esse,
[illegible] lib. 10. natur. histor.
[illegible] reliquit. Quæ oblonga sunt
[illegible] parat. Horatius Flaccus,
[illegible] lib. 2. Sermonum Satyr. 4.

[illegible] fuerit, [illegible] illa memento,
[illegible] & ut magis alba rotundis
Ponere.

[illegible] diuersitatque eius rei vel
[illegible] colligas, quod ana-
[illegible] plus aquæ [illegible]
[illegible], & ob id [illegible] minus ido-
[illegible] per se quidem sa-
[illegible] tamen ratione non parum
[illegible] insalubria fieri
[illegible], alia
[illegible] alia vero
[illegible], elixantur,
[illegible],
[illegible], id est tremu-
[illegible], id est sorbilia. Tremula ita-
que

que, hoc est quæ catenus per coctionem [illegible] lantur, vt in manu tenentis in testa sue [illegible] ne suo tremere videantur, omnium [illegible] sanissima, plurimum alimenti & optimi [illegible] corporibus exhibeant facilimeque tum [illegible] quuntur tum distribuuntur, & sanguinem [illegible] quam maxime congruent in generant. Quare [illegible] eis cumprimis qui ex morbis debiles adhuc [illegible] colligunt, senibus & imbecillibus conueniunt [illegible] pra ipse vero eorum vitelli. Quod [illegible] quoque in libro de viribus cordis, Tract. [illegible] Vbi ex professo de ouis agit, sic [illegible] firmat: Oua tametsi cordis medicina non [illegible] refectionem tamen eius adsciscimus. [illegible] plum valde corroborant, & potissimum [illegible] vitelli, dummodo sumantur ex ouis [illegible] nis auium veluti gallinarum, p[illegible] ac [illegible] sianorum. Eiusmodi enim temperata [illegible] mediocri cito in sanguinem conuertuntur [illegible] post transmutationem parum superfluitatis [illegible] linquunt. Sanguis autem inde genitus [illegible] lis ac clarus cor maxime corroborant [illegible] ouorum vitelli [illegible] substantiæ [illegible] & immutatione ipsius sanguinis [illegible] teris alimentis iure præferantur. Sorbilia [illegible] oua [illegible] minus quidem nutriunt, sed [illegible] lius subducuntur, & faucium asperitati [illegible] exulceratione, aut [illegible] acrimonia [illegible] gant: Oua vero [illegible] ardore [illegible] densata, quæ [illegible] coquendum sunt difficilia, & tarde [illegible] pastibusque [illegible] corpori tribuunt [illegible] [illegible] vaso [illegible] modo [illegible] [illegible] aut bonitatis aut grauitatis [illegible]

[illegible]

[illegible] assantur, alis elixantur, non-[illegible] quadam denique in iure coquun-[illegible] sunt [illegible] ac dif-[illegible] genus [illegible] [illegible] atque hinc [illegible] [illegible] ac [illegible] u-[illegible] venenosam qualitatem induūt, [illegible] Ficinus in libro de vi-[illegible] cap. [illegible] diligenter admo-[illegible] enim cū [illegible] cineribus integra obru-[illegible] quorum hæc [illegible] sunt. Illa vero rursus duobus [illegible] toto cinere cooperiun-[illegible] parte nuda ad prunas collocantur. [illegible] quia [illegible] undique à circumfuso igne extima par-[illegible] intercluditur. Nudā vero [illegible] depurantur, atque [illegible] sunt: nam aquæ humidi-[illegible] obsistit. Paran-[illegible] quoque dupliciter: Vel enim integra [illegible] elixantur, vel extellis [illegible] in [illegible] coniectis co-[illegible] illa quidem, ubi penitus den-[illegible] habentur: testæ enim quo [illegible] ac fumi dif-[illegible] & impediunt: sed si ab igne, [illegible] adhuc [illegible] densatamque; [illegible] sunt. Hæc vero calor pe-[illegible] & odoris [illegible] [illegible] omnibus laudabilio-[illegible] Longè vero se ipsis suauiora adhuc [illegible] consistit illam [illegible]-

ctis confestimque a focu sumptum acetum non-nihil cum butyro & croci momento commi-stum inspergeretur. Quæ vero ἐπὶ τῶν τηγάνων, id est, in sartagine spissantur, atque ob id ipsum τηγανιστὰ, id est frixa nuncupantur, pessimum ha-bent omnibus modis alimentum, tardeque [illegible]-cunt. Nam interim dum in ventriculo conco-quuntur, in nidorem & fumum abeunt, [illegible]-que admissos cibos corrumpunt, & succus inde prognatus non solum crassus, verum etiam pra-uus atque excrementitius est. Quapropter inter deterrimas earum rerum habentur, quæ conco-qui nequeunt. Iis vero nocentiora adhuc sunt quæ in vetere & ferrea sartagine friguntur. Assa-ta denique cocta, Isaaco in diætis uniuersalibus teste, locum inter assa ac ea quæ in aquam [illegible]-dam coniecta coquuntur, medium obtinent. Por-ro quæ πνικτὰ id est, suffocata appellantur, e-lixis & assis sunt meliora. Ea Galenus ad hunc mo-dum parare docet. Vbi ipsa oleo ac garo & pau-[illegible] vini conspersa fuerint, vas quo continentur ca-cabo aquam calidam habenti inditur, deinde v-bi ipsum totum superne obturatum fuerit, ignis substruitur, quoad oua mediocrem habeant con-sistentiam. Quæ enim supra modum sunt cras-sa, elixis & assis sunt similia. Quæ vero ad me-diocrem crassitiem peruenerunt, & melius quam dura concoquuntur, & alimentum corpori [illegible] præstant iis. In ipsis quoque ouorum partibus discrimen est. Vitellus namque, sicut Rhazes libro tertio ad Almansor. cap. 14. [illegible], humi-diditate temperatus existens, optime nutrit. Al-bumen vero frigidum & glutinosum est, ægre concoquitur, & sanguinem prauum generat, [illegible]

ratio-

[illegible] albumen debilioribus [illegible] negans. Vitellus quoque proprie- [illegible] inflammatur, & in [illegible] febribus & ægritudini- [illegible] non nisi probe alteratus exhi- [illegible] Ioannis Michae- [illegible] ad horas plus minus [illegible] Simeon Sethi hoc [illegible] proprietate quadam peculiari [illegible] id est, ingenij felicitatem & bonam ha- [illegible] qui μετὰ [illegible] θυγα- [illegible] hoc est, [illegible] melle & butyro [illegible] Sed Galenus libro quinto de [illegible] quibus obstructio [illegible] senes hortatur, vt à [illegible] quod [illegible] creent. Qui vtique lo- [illegible] de omnibus ouis intelligen- [illegible] vel elixa vel tosta peni- [illegible] veteribus. Leon- [illegible] Galeni locum in Græcis [illegible] putat & pro [illegible] legen- [illegible] id est, sorborum [illegible] Græ- [illegible] de simplic. medicamen. facul [illegible] quæ certe vt idem ita- [illegible] atque adeo obstruentem facul- [illegible] Leontius apud Constantinum [illegible] de agricultura, cap. [illegible] etiam mo- [illegible] à corruptela seruari [illegible] seruabis hyeme qui- [illegible] Aliqua ab- [illegible] & sic conseruant-

Alexand. Trall. lib. 8. c. 1.

Quidam ad tres aut quatuor horas in [illegible]
tepidam mergunt, deinde extracta in [illegible]
aut paleas deponunt. A[illegible] quod in mu-
riam aut salem impositum est, [illegible]
det. Cæterum plenum ouum, aut non plenum
cognosces ex immisso in aquam: deorsum [illegible]
nim innatabit, plenum deorsum [illegible]
Eadem etiam à Columella de re Rustica lib. [illegible]
capite 6. & à Plinio libro 10. capit. 74. [illegible]
dicta sunt. De ouis plura Galenus libro 3. de ali-
men. facult. cap. 21. & in libr. de cibis boni & ma-
li succi, cap. 7. Paulus lib. 1. cap. 84. & Aetius lib.
2. cap. 132.

Vini differentia. *Secundum*, Vina rubentia [illegible] ante omnia scien-
dum, vinum quidem ex eorum esse numero quæ
nostrum corpus alunt. Nam si modo quodque quod
alit, alimentum est, vinum etiam in genere ali-
mentorum est ponendum. Verum permagna e-
ius secundum colorem differentia est. Nam horum
quidem alba sunt, alia fulva & clara, nonnulla
rufa, siue, vt vulgo dicuntur, citrina quædam ve-
ro nigra; alia rursus medium inter hæc obtinent.
Ex quibus omnibus alba cæteris tum imbecil-
liora ac minus calida habentur, tum minoris e-
tiam alimenti; non ergo ab re [illegible]
innoxia sunt, vrinam cient, & meatus aperiunt.
Quod debiliora sint, manifestissimum omnibus
fit ex iis, quæ Galenus com. 1. in tertium librum
Hippocratis de victus ratione in morbis acutis
scribit, inquiens: Vinum potens vehementer ce-
leriterq; corpus calefacit, caputq; ferit: imbecil-
lum contrario agit modo. Cum igitur minus &
calefaciat, & caput tentet, necessario est ut imbe-
cillius sit. Quod deinde minus calefaciat, [illegible]

vom-

[illegible] Hippocr. lib. clarissime o-
[illegible] vinis albis nullum va-
[illegible] potest. Quod enim summe ca-
[illegible] & [illegible] existit, veluti &
[illegible]: mox ab his rubrum &
[illegible] Album autem minus quidem his
[illegible]. Quod verum atque experi-
[illegible], si vina eiusdem inter se ter-
[illegible] Nam inter vina rubra & ru-
[illegible] nonnulla alibi [illegible] alibi na-
[illegible] & potentia & [illegible]tate inferiora re-
[illegible] Quae eiusdem terreni vina inter se
[illegible]. Quod vero vina alba minus
[illegible], declarat ipsorum natura:
[illegible] Galenus commentar. in libro 2. apho-
[illegible] scribens modum confir-
[illegible] Vina [illegible] autem nominant alba &
[illegible] quae similem formam habent, i-
[illegible] quare vinum dicit, & minimum
[illegible] decimo octavo eius-
[illegible] Vina [illegible], aquosa exiguum praebet
[illegible]. Sunt autem haec colore qui-
[illegible] vero substantia. Item in libro
[illegible] & mali succi, cap. 1. de iisdem ita
[illegible] Vina quae aquosa tenuisque sub-
[illegible] movent, & paucissimi sunt
[illegible]. Quod minus etiam caput feriant,
[illegible] quinto de loc. affect. cap. 3. iis osten-
[illegible] Vinum album atque modice astringens
[illegible] efficit [illegible] haudqua-
[illegible] caput, sicque quod facere solent caeterae
[illegible] Avicenna quoque
[illegible] hunc prope modum scribens
[illegible] Vinum album & tenue calori-

ficis præſtat, non enim capitis dolorem [illegible] ſed eundem potius, vbi forte ex ſtomacho [illegible] initium duxerit, humectando leuat. [illegible] cæteris caput minus feriant, eius rei cauſa [illegible] non eſt, quam quod minus fument, [illegible] que. Quod denique meatus aperiant, [illegible] moueant, Hippocrates libro tertio de victus ratione in morbis acut. aphoriſm. 6. his [illegible] ſignificauit: At veſicam alio vino magis [illegible] netrat, vrinaſque prouocat, & perpetuo [illegible] : adque multa ad opem his morbis [illegible] dum facit. Rationem eius rei tradit Galenus libro ſeptimo Methodi medendi, capite [illegible] ſcribens modum: Vina aquoſa vires organorum adaugent, & expellendis excrementis viam faciunt. Eoque fit vt etiam talia vina præter cæteras vrinas moueant, quando & ipſa totum corpus celeriter tranſeunt, & impetu curſus ſui excrementa ſecum expellunt. Celeriter certe tranſeunt, tum quia tenuia, & tepida ſunt, tum quia adſtringunt. Tenuitate enim & tepiditate prompte mobilia fiunt, adſtrictio autem ipſa magis [illegible] pellit. Ex quibus iam illud quoque elicitur, nempe alba & tenuia vina tuto exhiberi corporibus intemperie vel naturali, vel quoquomodo aduenientia bilioſis. Æque vero & ſtudioſis, & quibuſcunq; caput vel natura ipſius habitu, vel ab alia quapiam extrinſecus obrepente cauſa infirmius exiſtit: pari modo & iis qui calidam & humidam cerebri temperaturam obtinent. Quippe vina potentia ita affectis aduerſiſſima ſunt. Cumulatim enim, quemadmodum loco [illegible] Auicenna oſtendit, caput humoribus vaporibuſque & caliditate replent, valideq; [illegible]

bran-

[illegible] penetrabunt, & maturius ebrietatem indu- [illegible]. Quod si tamen res cogat aliquando eis uti, [illegible] diluenda sunt. Iam vero & [illegible] ventriculi atque hepatis temperatu- [illegible] utrisque æstu & ardore fame- [illegible] vexētur, atq; item in anni tem- [illegible] temperataque calida, vina debi- [illegible], et in quibus calida vina [illegible] sunt, impensius calefaciāt, [illegible] dolores & febres facile inferant, ner- [illegible].

[illegible] rubra & clara, cuiusmodi Bellouа- [illegible] habentur, cæteris calidiora sunt. [illegible] Galenus commen. 6. in 1. Hip- [illegible] libro de vict. ratio. in morbis acut. his ver- [illegible]. Vinum quod summe calidū est, [illegible] & flauum existit. Eadē cæteris quo- [illegible] eiusdem commen. 3. lib. 2 aph. [illegible]: Quæ crassa sunt & colore [illegible] nigricantis habent, quam reliqua vina: [illegible] implere corpora eua- [illegible] hinc indigent adiectione. Quod ita [illegible] vt vina rubea ea de [illegible] quod ex ipsis plus [illegible] substantiam conuertatur. Hæc [illegible] & nigra cæteris præferri possunt, quod & [illegible] non mediocre, neque dissipatu [illegible] alimentum corpori tribuant. Atque hinc [illegible] Galeno comment. [illegible] lib. 2. [illegible] est, Crassa [illegible] corpus alunt, sed [illegible] in nutriendo plurimum, quan- [illegible] & velox [illegible]. Eodem plane modo & illa intelli-

gendæ, quæ ab Isaaco in diætis particularibus scribuntur, vbi vinum nigrum [illegible] ti quam subrubrum esse commendat. Cæterum vina quidem hæc colore rubra [illegible] albacient, ita maiorem capiti noxam inferunt. Animalis enim facultas promptius [illegible] [illegible] aut vitalis [illegible] offenditur, quia calor in caput promptius fertur, ac spiritum animalem dissicit. Spiritus enim hic subtilis, ac vt ab extraneo excellenti calido discutiatur idoneus est. [illegible] vt eiusmodi vina debile cerebrum habentibus exhibenda non sint, nisi diluta, & exigua plane copia. Ab iis vero quibus bona cerebri [illegible] dine ac firma sanitate fruendum est [illegible] buntur. Firma namque cerebri constitutio [illegible] eleuatis ad sese vaporibus strenue obsistit, & ab iisdem etiam minus offenditur. Vbi hoc quoque notandum non est, [illegible] ingenia eiusmodi hominibus: Nam si vina bona [illegible] moderate vtantur, longe ipsis [illegible] ad excogitandum acutiores, & ad [illegible] nandumque vberiores, & ad memoriam [illegible] que firmiores atque diuturniores euadunt. Spiritus enim tenues, clari & puri ex bono vino potius, quam quouis alio potu generantur. Hinc est quod Theologi in contemplatione sacrosanctæ Dominicæ passionis mysteria, optimi cum primis vina deligunt, quæ ob id ipsum [illegible] passim etiam Theologica nominantur. Hæc [illegible] liter iis quoque dantur qui calefaciendi sunt, [illegible] pote tum pituitosis frigidisque temperamentis [illegible] vndique humoris copia refertis, tum iis qui [illegible] in locis otiosius viuunt. Dantur quoque in [illegible], frigida & humida tempestate. Hi-

Vina Theologica.

[illegible], ideo quod frigiditatẽ corrigant, [illegible] accõmodatissima sunt, [illegible] vt se concoctio [illegible] album per o- [illegible] eru [illegible] morbo [illegible] re- [illegible] augent. Etenim [illegible] extenuant, & [illegible] bonum colorem cõ- [illegible] [illegible] commodita [illegible] vero contra- [illegible]

[illegible] vero [illegible] minus quidem qui [illegible] excellentius tamen quam alba, [illegible] quod [illegible] [illegible] quam alba magis [illegible], quemadmo- [illegible] [illegible] Galenus [illegible] [illegible] plurimũ [illegible]

[illegible] vero [illegible] minus quam [illegible] calefaciunt. [illegible] [illegible] quam alba [illegible] [illegible] quam alba [illegible] [illegible] [illegible] Galenus [illegible]

[illegible] pinguis [illegible], hoc est, [illegible] [illegible] & præcipue pullorum confecta [illegible] [illegible] [illegible] nus

[illegible]ura e carni- [illegible]us, Gal lib. [illegible] de alim. facult. [illegible]

tius tum concoquuntur, tum per ventrem subeunt: nam quæcunque cum voluptate assumuntur, ista ventriculus auidius amplectitur, facilius concoquit, plurimum corporibus exhibent alimentum, & bonum sanguinem producunt. Idque excellentius adhuc, si cum similagineo pane præparentur. Simila enim vel similago, id est, subtilissima ac purissima delicatissimi tritici farina, σεμίδαλις à Græcis dicta copiosum & laudabile corporibus alimentum præstat, vt testis est Rhazes lib. 3. ad Almans. ca. 3. Tria hæc alimentorum genera, quæ exigua mole plurimum nutrire ostendimus, Auicenna quoque 2. 1. doct. 2. Sum. 3. ca. 3. breuiter his fere verbis complexus est: Cibus subtilis, boni succi & plurimi alimenti est, exempli gratia, vt ius carnium, vinum, & oua, eaque tum sorbilia, tum tremula. Talia enim exigua mole plurimum nutriunt, quia maxima substantiæ ipsorum portio in alimentum transit, vnde sequitur tandem & robur insigne conciliare iis, qui ipsis sæpius vsi fuerint. Additio iucunda de vino Theologico ex Chiliad. 3. centur. 2. Prouerb. 27. Erasmi Roterod. Hoc est, inquit, apud Parisios vulgari ioco vinum Theologicum vocant, quod sit validissimum, minimeque dilutum. Nec infestiuiter quidam huiusce Prouerbii causam rogatus, respondit, A iureconsultis occupari quas vocant Præbendas, Decanatus, & Archidiaconatus, Theologis nihil reliquum fieri, præter curale, quod vocant, sacerdotium. Cæterum quoniam de pastoribus scriptum est: Peccata populi comedetis, nimirum ad cibi tam duri concoctionem opus esse vino efficacissimo. Atque hinc [illegible]

Hosea 4.

DE CIBIS BENE NVTRIENtibus & impinguantibus.

CAPVT IX.

Nutrit & impinguat triticum, lac, caseus infans,
Testiculi, porcina caro, cerebella, medulla,
Dulcia vina, cibus gustu iucundior, oua
Sorbilia, & ficus maturae, vuaeque recentes.

[illegible] alimentorum genera plurimum nutrientia & impinguantia hoc loco referuntur. *Triticum.*

Primum, Triticum, & panem videlicet triticeum [illegible] intelligas. Hic enim Auicennae 2 Canon. cap. 171. celeriter impinguat, praesertim si ex nouo tritico praeparatus fuerit. Porro quod ad tritici temperamentum attinet, ipsum est primo ordine excalefacientium: non tamen nec exsiccare, nec humectare manifesto potest, quemadmodum Galenus libro 8. capite 12. de simplic. medic. facult. & post eum Paulus libro 7. luculenter [illegible] docuerunt. Hinc etiam [illegible] libro 2 ad Almans. cap. [illegible] fere scriptum reliquit. Triticum moderato proximum, aut paulo calidius est. Praestantia eius sumitur, partim quidem a propria substantia, partim vero a praeparationis modo. Quod quidem ad substantiam attinet, est & in ipso non parua speciatim differentia: quippe quod graue est ac densum, & in [illegible], copiosissimi id alimenti est, [illegible] ac leuis: contra quod leue est & [illegible] & album, minus nutrit, succumque gignit [illegible]. Atque eius rei locupletissimus denique grauissimus testis est Galenus, qui libro 1 de aliment. facult. cap. 9 ita scribit: Omnia tritica plurimum habent alimenti, quae densa

densa sunt, totamque substantiam habent adeo compactam, vt dentibus vix diuidi queant. Talia enim exigua mole corpora plurimum [illegible] quæ vero [illegible] contra [illegible], quæque diuisa quidem facile franguntur, fractaque [illegible] xa apparent, magna mole exiguum [illegible] mentum. Quod si vtrorumque partem [illegible] pendere libuerit, quæ densa sunt, multo grauiora esse comperies. Hæc autem sunt colore etiam [illegible] flauiora. Explorare autem horum vtrumque non simpliciter oportet, superficiem exteriorem duntaxat contemplando, sed diuidendo quoque vi dentium, ac frangendo: multa enim quæ extrinsecus flaua ac densa fuerunt, visa intus rara ac laxa albaque apparuerunt. Hæc ille his [illegible] verbis. Illud etiam sequitur, nempe panem ex [illegible], grano ac [illegible] tritico confectum omnium esse tum præstantissimum, tum magis [illegible] alimenti, adeoque magis etiam [illegible] ratione conuenire, quam qui ex quibuslibet aliis granis confectus sit. Panem autem, qui ex [illegible] præparatur, [illegible] in[illegible]. Quod si quis [illegible] assueuerit [illegible] plexus, ægrotabit. Est enim [illegible], concoctu difficilis & mali succi. Contra vero panis electo tritico confectus, non modo ad concoquendum est facilis, sed hominum etiam corporibus est [illegible] vberrimus, vt qui sanguinem [illegible] generet. Medium autem [illegible] [illegible], de [illegible] vocat, qui neque admodum tenuis est, neque aquosus, neque vehementer crassus. Verum hactenus de [illegible] dum substantiam [illegible]

[illegible]

[illegible] in quo [illegible] instituimus. [illegible] nunc relinquum est, vt de praeparatione [illegible] intelligatur. Sciendum igitur quod o-mnes [illegible] figuntur, crassi sunt [illegible] tenacesque, [illegible] motus, per [illegible] in ventre gignit. [illegible] atque in lan- [illegible] Triticum [illegible] concoctu difficile est edu- [illegible] Vires autem habet ma- [illegible] concoquatur nutrire; vali- [illegible] in quo ipso vsi fue- [illegible] & in [illegible] cap. [illegible] Gale- [illegible] concoctu autem inter panes sunt facillimi, [illegible] sunt fermentati & pulcherrime [illegible] in clibano igne moderato fuerunt [illegible] primo statim [illegible] in testa [illegible] duplici nomine [illegible] primo quidem, quod par- [illegible] habeat crudam atque illabora- [illegible] vero, quod externam siccam [illegible] Porro qui [illegible] paucis minus belle elabo- [illegible] relinquit, & maxime [illegible] internam. Qui autem in i- [illegible] spacio per totos seipsos [illegible] bellissime in ven- [illegible] tum ad caeteras actiones [illegible] quanto erunt accommo- [illegible] panes [illegible] sunt habendi [illegible] Plura

Ga-

Galenus lib. 1. de alim. facult. cap. [illegible] & [illegible] 24. huius opusculi.

Lac. *Secundum*, Lac; quod de eo lacti [illegible] primis intelligendum videtur, quod [illegible] Græci, Arabes Adoc vel Adhoc, vel Adech, [illegible] bari vero Balbucam [illegible] id est, lac [illegible] dum chatyratum. Hoc enim cum pane [illegible] siue recenti sumptitatum, corpora maxime impinguat. Verum cum frigidum sit ac crassi [illegible] non simpliciter omnibus, sed iis solis qui id probe concoquunt, exhibendum est. A ventriculo enim, qui quauis de causa frigidior est, [illegible] belle conficitur: a temperato vero, quamuis [illegible] conficitur tamen aliquantum. [illegible] triculi iusto calidiores, [illegible] ab initio [illegible] rint, [illegible] causa postea in [illegible] rien[illegible] fiunt a [illegible] quod [illegible] huiuscemodi eduliis læduntur, commutatio enim aliquo fruuntur. Sed de hoc copiosius Galenus lib. 3. de aliment. facult. capite 19. Intelligi [illegible] de lacte sapido potest, de quo cap. 7. [illegible]

Caseus recens. *Tertium*, Caseus [illegible] siue recens [illegible] Dioscorides libro 2. cap. [illegible] caseus recens sine sale sumptus [illegible] stomacho utilis est, & facile in membra digeritur, corpus auget, aluum modice emollit [illegible] præstantior, pro natura lactis [illegible] Eadem fere tradit & Auicenna 2 Canon. cap. [illegible] Etsi vero caseus iam dictus abundanter [illegible] corpus impinguat, nihilominus tamen & ipsum [illegible] consequuntur nocumenta illa quæ [illegible] recensuimus. Quare ad secundæ valetudinis [illegible] minus habetur.

Quartum

[illegible] testiculi, quod primo quidem de *Testiculi.*
[illegible] testiculis intelligendum [illegible] lib. 4. de alimen. facul. [illegible] modum: Gallorum galli- [illegible] & [illegible] sunt, & [illegible] [illegible] gallinaceorum [illegible] sunt [illegible]issimi, & [illegible] Et [illegible] to [illegible] eiusdem [illegible] Gallorum, in- [illegible] sunt praestantissimi, [illegible] magis [illegible]ibus, quo [illegible] ad coquen- [illegible] Quin [illegible] Auicennae testi- [illegible] confirmantur. [illegible], eodem [illegible] lib. 4. 1. ca- [illegible]. De [illegible] vero in- [illegible] de [illegible] iuuenum [illegible] qui nondum coierunt. [illegible] est praestantior, [illegible] quoque [illegible] aliorum animan- [illegible] meliores, quemadmodum [illegible] Galenus lib. 3. [illegible] de alim. [illegible]. Illud quoq; hoc loco [illegible] no- [illegible] animalium [illegible] in quibus [illegible] fermentatum [illegible] esse difficile, ac viros [illegible] [illegible], quae nondum coierũt, [illegible] fermentatum est, [illegible] & laudabile corpori tribuere [illegible] conficiantur, alios tamẽ ma- [illegible], pro ea proportione, quam in [illegible].

Caro porcina. *Quintum*, porcina caro de cuius praestantia & effectu satis superque diximus cap. [illegible]

Cerebrum. *Sextum*, Cerebrum: de quo copiose admodum Galenus lib. 3. de alim. facult. cap. [illegible] in hunc [illegible] bit modum: Cerebrum omne [illegible] fior, crassique succi, & tarde permeans ac ad concoquendum difficilius. Non minimum etiam cerebrum omne stomacho nocet. Quidam [illegible] plus molliter decepti ipsum aegrotis exhibent, cum praeter alia nauseam etiam moveat. Quin imo cum cuipiam a cibo vomitum movere [illegible] huius partem pinguiter conditam post [illegible] pulis edendam exhibe. Illis vero caue exhibeas, qui cibum non appetunt, quos veteres [illegible] appellabant. Merito igitur nemo cerebrum in aliis epulis mandit, cum omnes ipsa experientia edocti sciant ipsum nauseam excitare. Iure enim plerique cum origano mandunt, [illegible] cum sale variis modis apparato: [illegible] crassi sit succi & excrementi [illegible] commodius, quam [illegible] fuerit paratum. Si tamen recte coquatur, alimentum corpori praestat non contemnendum. [illegible] Sunt etiam qui cerebrum, prius quam mandatur, super [illegible] probe inassatum esse moneant, quo [illegible] eius immoderata per ignis caliditatem [illegible] ex parte corrigatur ac temperetur. Rhases lib. [illegible] ad Almansor. cap. [illegible] hoc etiam adiungit [illegible] cerebrum calidis [illegible] temperatura hominibus in cibo esse utile, frigidioribus vero, [illegible] ut in frigidis [illegible] nocentissimum. Neque id [illegible] Quippe [illegible] (ut [illegible] est Galenus, [illegible]

[illegible] de sanitate tuenda ca-
[illegible] quilibet esca eiusque augescit contra-
[illegible] autem summa-
[illegible], ad victus salubris
[illegible] commodum est, quare ex in-
[illegible] quam assidue atque as-
[illegible] sanitatis tuendae cu-
[illegible] quorundam tamen animalium
[illegible] valet. Sic cere-
[illegible] venena & virulenta-
[illegible] est. Terrestris
[illegible] lunandis
[illegible] contractis sunt attri-
[illegible] infantibus dentitionem
[illegible] Diosc. 2. libr
[illegible] Cerebrum pulli & caponis in 2. c. 40.
[illegible] serpentum mor-
[illegible] membranis profluen-
[illegible] cerebri substantiam auget,
[illegible] ingenio ac
[illegible] Quod ad electio-
[illegible] quide
[illegible] pede-
[illegible] eius,
[illegible] cerebrum
[illegible] alium
[illegible] Porro ex pede-
[illegible] praefert,
[illegible] commendat.
[illegible]

[illegible] Medullae de qua Galenus lib. 3. de Medulla sy-
[illegible] Medulla, num.
[illegible] cerebro est aui-
[illegible] adeo ut si ea inter

 fa

se comparando gustes, putabimus se [illegible] austerum etiam aliquid in se habere. [illegible] dulla nauseam prouocat, si liberalius [illegible] quemadmodum & cerebrum, nutriunt [illegible] ipsa si probe condiantur. Auicenna [illegible] bus & pipere condita: Galenus capite [illegible] Quod delicati quidam lurcones & [illegible] aliquando [illegible] periti faciunt cydoniis & passulis. [illegible] est ceruina, mox vitulina, post hanc taurina. [illegible] inde caprina & ouilla. Dioscor. lib. 2. cap. [illegible]

Octauum. Dulcia vina de quibus infra capite vndecimo.

Nonum. Cibus gustui iucundior [illegible] non exiguum corpori tribuit alimentum, quemadmodum Hippocrates etiam libro secundo aph. 38. monet, vbi sic scriptum reliquit: Paulo deterior & potus & cibus, verum iucundior, melioribus quidem, sed iniucundioribus praeferendus est. Quam sententiam ipse exponens Galenus: Quaecunque, inquit, cum voluptate assumuntur, ista ventriculus cupidius amplectitur, & facilius concoquit. Refugere autem consueuit, quae iniucunda & insuauia sunt, tempore quae vel nauseas, vel inflationes, vel fluctus [illegible] quod quidem in plurimis [illegible] qui [illegible] suceptibus accidit. Quando vero paulo [illegible] deterior, tunc in iis qui libenter hoc assumunt, non modo non etiam deterior, sed quandoque melior redditur.

Oua sorbilia. Ficus. *Decimum.* Oua sorbilia, quae sane praecedenti capite gamma mole plurimum alere ostendimus.

Vndecimum. [illegible] de quibus [illegible] [illegible] Ficus [illegible] [illegible] non [illegible]

[illegible]

[illegible] sed sublevant ac sub- [illegible], & flatibus implent; nisi [illegible] vero ceteris [illegible] [illegible] & ventrem proritant; & facile [illegible] abstergendi facul- [illegible], quo fit vt post ipsarum esum [illegible] excernant. Maturae fi- [illegible] proximeq; ad [illegible] accedunt, multaque cum illis vitia [illegible] si quis tamen largius esitauerit in vna [illegible] quandoquidem sangui- [illegible] probum gignunt; quo fit vt [illegible] pediculorum multitudo proue- [illegible] Oportet autem post vsum [illegible] alimen- [illegible] incidat & extenuet ingerere. Ad haec [illegible] pulmonem & thoracem iuuant. [illegible] [illegible] contra venenosa facultatem habere, si qua [illegible] ieiunus eris viator. [illegible] [illegible] bonam habitudinem [illegible] ventrem irritant, [illegible] celerius ventrem pertransleant, non bo- [illegible] gignunt. Quapropter si ad sa- [illegible] crebro edantur, scabiem & pru- [illegible] autem bonus est, & ad- [illegible] veneni remedium si cum nucibus aut [illegible]. Renes expurgant, & [illegible] obstructiones auferunt; verum [illegible] & [illegible] inferunt, & flauam in cali- [illegible] temperamentis bilem procreant. Ad- [illegible] inflammatione ob- [illegible] quemadmodum & noui, non [illegible] facultate sed [illegible]

[illegible] obstructis autem illis [illegible] ipsa ex sese nil commodare, nec efficere. [illegible] medicamentis incidentibus ac [illegible] & abstergentibus junctas non mediocriter prodesse. Proinde nonnulli Medicorum in [illegible] lienis ac hepatis affectibus exhibent ipsas [illegible] cum thymo, aut pipere, aut [illegible] pulegio, aut [illegible] origano aut hyssopo. Ad eundem [illegible] cum alio quopiam [illegible], quae facultatem habeant [illegible] tenuandi assumantur, juvabunt non solum aegrotos, sed etiam sanos. Siquidem [illegible] rus per quos fertur alimentum aper[illegible] aegroti modo, sed [illegible]. Ad eum igitur modum vulgo ficubus cum attenuantibus, sale, aceto & pipere [illegible] tur, quod ipsas utiles esse experientia didicerunt. Plura Dioscorides libro 1. capite 142. Galenus libro 2. de aliment. facult. cap. [illegible] Paulus lib. 1. cap. 81. & Aetius lib. 1.

Uva.

Quinto [illegible], Uvae recentes, id est, dulces & maturae. Nam ficus & uvae, quemadmodum inter fructus autumnales principatum obtinent, ita [illegible] magis nutriunt, [illegible] praesertim [illegible] maturitatem [illegible]. Porro [illegible] nutriant, [illegible] fructuum custodium, qui [illegible] ficubus [illegible] [illegible] quemadmodum [illegible] [illegible]

[illegible] dulcis est ac perhumida: ob id cele[illegible] cum vesci ipsis desiderint, constrin[illegible] Ventres tamen minus alunt quam [illegible] maxime cum id ipsis inest commodum, quod celeriter subeunt. Quocirca si quando ho[illegible] neque enim retenta, bene concoquuntur, & dum in iecur ac venas distribuuntur succum crudum generant, qui non facile in probum sanguinem mutetur. Vinaceorum [illegible] nucleorum substantia sicca est, & quo[illegible] intestina per[illegible] quod sensu deprehendi queat à sese [illegible] vero paulisper à collectione, dum [illegible] ambiens derum[illegible], [illegible] neque sistunt ventrē, neque [illegible] flatibus impleant: cæterum facilius concoquuntur, & melius nutriunt. Non parua autem est inter vuas differentia: quædam enim sunt dulces, aliæ acidæ, aliæ austeræ, aliæ denique nullam vehementem habeant qualitatem: vocant autem ipsas vinosas. Cæterum quæ dulces sunt, succum habent calidiorem, & ob id sitim faciunt: austeræ vero & acidæ frigidiorem: vinosæ autem locum inter calidum ac frigidum medium obtinent. Aluum [illegible] dulces, & maxime si sint humidæ. O[illegible] quidem [illegible] si quis moderate sumpserit [illegible] cum natura fuerint composita [illegible] summam [illegible] quod maximi [illegible] Vuæ quæ albæ [illegible] vehementius aluum turbant & subducunt, [illegible] quam nigræ. O[illegible] vero [illegible] appetentiam [illegible] Ve-

nerem. Conuenit cum eduntur membranas & nucleos expuere, quod difficulter conficiuntur, quemadmodum luculenter & perspicue docuit Galenus libro secundo de alimentorum facult. capite 6. & libro 1. de locis affect. capite 4. & post eum Simeon Sethi in Syntagmate de ciborum facult. Ceterum uuæ recentes ex quibus uinacea exempta sunt, celerrime pertranseunt. Ideoque aliis præeundi in ventriculum primum incide- [illegible] & sumptæ à primis epulis fuerint. Quod si sumptæ post alios cibos fuerint, aut etiam prauum succum in ventriculo offenderint, celerrime vna cum aliis cibis corrumpuntur. Idem de aliis quoque fructibus aluum subducentibus intelligendum. Si cui viridibus ac recentibus uuis vesci placuerit, ad horam ferè in aqua [illegible] maceret, ac frigida deinde abluat oportet priusquam mandere ipsas aggrediatur: quæ enim ita præparantur, innoxia fiunt. Vuæ quæ subtilem ac tenuem habeant corticem, citius deorsum concedere, minusque ventrem flatibus implere; ac his vero contrariæ contraria operari. Rhasis libro tertio ad Almansor, capite 20. autor est Vuæ acerbæ atque immaturæ frigidæ & humidæ sunt, ventrem constipant, stomachum corroborant, & caliditatem à flaua bile ortam sedant, sed parum nutriunt. Succus inde expressus, qui Græcis vocatur ὀμφάκιον, vulgo Italorum [illegible] Agresta, bibitur ad recentem sanguinis reiectionem, etiam si rupta parte aliqua contingat, sed pauco & aquatiore est utendum. Plurimæ vero ante diebus inueterantur, cumque [illegible] [illegible] liquore decoctas atque exhibitas nauseantibus, & iis qui cibaria in ventriculo non

[illegible]

[illegible] concurrit. [illegible] adstringit bilioso al- [illegible] & dysenteriæ prodest. Sunt præter *Vua passa.* [illegible] quæ quodam siccando se- [illegible] passæ siue passulæ vo- [illegible] calidiores, stomacho [illegible] sed minus subducunt [illegible] ferme cũ aliis vuis habent [illegible] cum ficubus. Multæ e- [illegible] acerbæ autem omnino pau- [illegible] dulci & austera qualitate [illegible] dulces nonnihil quoq; au- [illegible] & austeræ dulcedinis. [illegible] temperamento sunt calidio- [illegible] frigidiore. Ad hoc austeræ stoma- [illegible] & ventrem constipant, & his [illegible] mediam autem quodam- [illegible] constitutionem dulcei obti- [illegible] stomachum dissoluant nec al- [illegible] Dulcibus tamen vt vis quædam [illegible] ita & mediocriter [illegible] quibus duabus facultatibus exiguas [illegible] ventriculi infestant, ob- [illegible] exacinatæ, pectus & [illegible] stomachum, iecur & lienem [illegible] manducatæ condu- [illegible] Et tamen præstabilius nucleos [illegible] & [illegible] ipsorum [illegible] passæ pingues septem drachma- [illegible] per sex dies sumptæ ab ieiuno pur- [illegible] & sanguinem abundare faciunt. [illegible] facultates sunt hepati, & vis- [illegible] nutriunt enim ipsum & im- [illegible] bonum colorem præstant & [illegible] ob id felicissime esom-

phis vinaceis miscentur medicamentis [illegible]
Sed si paulo largius sumantur, incendunt [illegible]
urunt sanguinem. Præstant ob eam rem [illegible]
tum pingues sint, tum consistentiam habeant [illegible]
dulcioreque. Passulæ minus quidem quam [illegible]
ricæ ventrem mouent absterguntque, stomacho [illegible]
tamen magis accommodantur. Plura Galenus
lib. 2. de alimen. facult. cap. 9. & 10. Paulus lib.
1. capite 8. Aetius libro 1. Simeon Sethi in Syn-
tagmate, Rhazes lib. 3. ad Almansor. cap. 20. Avi-
cenna 2. Cano. c. 755. Averrhoes 5. Collectan. ca.
39. Rabbi Moses Tract. 3. ad Sultanum babylo-
nic. & Iacobus Sylvius libro 2. de medic. simp.
[illegible]. Ex quibus sane omnibus satis liquet, [illegible]
de recentibus hoc loco dicuntur vuis, [illegible]
de passulis esse intelligenda.

DE BONI VINI PRO-
prietatibus.

CAPVT X.

Vina probantur odore, sapore, nitore, colore.
Si bona vina cupis, quinque hæc laudantur in illis:
Fortia, formosa & fragrantia, frigida, frisca.

Quatuor generales boni vini differentias pri-
mus versus complectitur, cuique [illegible]
lium ad ipsum vulgati loco, nimirum ob colorem
odorem, & saporem, Cos appellari solet.

Vini odor *Oribas. lib. 5. c. 11. ad Eunapium.* *Primo* quidem Odor est. Vinum enim [illegible]
aromatis unguentique suaveolens Constantino
Africano libro 5. Theorices ca. 28. teste, [illegible]
tum corpori suppeditat non mediocre, [illegible]
gignit laudabilem, partes principes [illegible]
seu fontes corroborat, facultates animales
exhilarat, spiritus quoque tenues adauget, [illegible]

lan-

[illegible] non exsolutos reficit & [illegible] olfactu [illegible] animum reuocet. Iucunda [illegible] in libro de Alimẽ- [illegible] celerrime reficiun- [illegible] naturæ homina- [illegible] melancholicos, & [illegible] prauamque fumorum [illegible] capiti dolore in- [illegible] de Vini dif- [illegible] in supplemento [illegible] Hippocr. de victus [illegible] scriptum [illegible] boni odoris succum quidem gi- [illegible] calidiore sit tempe- [illegible] corpus cele- [illegible] copia infestat. [illegible] boni odoris existit, sed fœtentẽ [illegible] qualitatem, [illegible] caput tamen [illegible] [illegible] possit.

[illegible] Quod præcedenti capite de in- [illegible] ad iucundiorem [illegible] nihil est quod nos de [illegible] Etenim [illegible] quod & vini secundum gustan- [illegible] Dulcia [illegible]

Vini sapor.

rim eodem Consentino teste, plus alunt, [illegible] triunt, sanguinem crassiorem generant, ventrem humectant, concoctionem retardant, [illegible] citant. Pontica siue [illegible] stomachum [illegible] corroborant, ventrem constipant, & [illegible] conueniunt [illegible] thoracis pulmonisque [illegible] tionibus, in quibus sputum [illegible] sunt neque facile concoquuntur. Acerba [illegible] sunt [illegible], hoc est, quemadmodum [illegible] c. 14. ostenditur, vrinam prouocant, [illegible] humores incidunt atque dissoluunt, [illegible] nore caliditate participant.

Vini nitor. *Tertia*, Nitor, siue splendor, quis [illegible] modo vini, sed etiam spirituum, qui inde [illegible] habebunt, subtilitatem arguit.

Vini color. *Quarta*, Color, quod enim ad vini [illegible] tum attinet, non parua eius secundum colorem differentia est. Rubicundiora namque [illegible] tera omnia [illegible] quam alba nutriunt, atque ea de causa [illegible] etiam quam alba conuenientiora sunt. Contra vero obesis ac pinguibus alba magis conferunt. Verum de hac vini differentia capite [illegible] diximus.

Duo sequentes versus quinque speciales boni vini notas continent. Quarum prima quidem est, vt sit forte: fortitudo vero ex effectu deprehenditur. Vinum enim potens, Galeno [illegible] in lib. 3. Hippoc. de victus ratione in morb. acut. teste, vehementer celeriterque corpus calefacit, caputque ferit. Idem etiam [illegible] in [illegible] Hippocratis librum, his confirmat verbis [illegible] vina vehementer calefacientia caput [illegible] vaporibusque & caliditate replent. [illegible]

[illegible] quam quod non mediocres [illegible] spirituum [illegible] non exiguam co- [illegible] tamen ab ipsis, nisi [illegible] qui debile cerebrũ ha- [illegible] sint, facile ca- [illegible] cerebrum offendunt.

Vinum formosum. [illegible] Vinum enim formo- [illegible] cum volupta- [illegible] concoquitur, & facilius in cor- [illegible] nutrit.

Vinum fragrans. [illegible] fragrans. Vinum enim fragrans [illegible], vires maxime [illegible], ut paulo ante dictum est, spiritus [illegible].

Vinum frigidum. [illegible] frigidum. Nam vinum actu sive [illegible] debet, non autem facul- [illegible]. Quod enim ab externo aliquo [illegible] hoc [illegible] pe- [illegible] redditur: qua ra- [illegible] sumpserit, ei [illegible] debilitat, & caput lædit.

Vinum fr[illegible]scum. [illegible] cum- [illegible] quod effundendo sonum ef- [illegible] ac faci- [illegible] vel per cuius fissurã [illegible] con- [illegible] quadam [illegible] in Sole videntur [illegible] per [illegible]. Nam enim [illegible] atque [illegible] magni- [illegible] debile [illegible].

DE VINO DVLCI ET albo.

CAPVT XI.

Vinum candidum, & dulce.

Corpora plus augent tibi dulcia, candida vina.

Alij sic.

Sunt nutritiva plus dulcia candida vina.

Docetur hoc versu candida & dulcia vina, ipsis cætera quoque adfuerint [illegible] esse nutrimenti. Cuius quidem [illegible] dulcedini attribuenda est. [illegible] hominis, vt copiose ad [illegible] lib. [illegible] de [illegible] medic. facult. capite [illegible] Galenus [illegible] ce [illegible] dulce permistum esse oportet. [illegible] cia cum naturæ sanguinis nostri [illegible] me congruant, non solum ori & palato [illegible] aliis plerisque visceribus accepta [illegible] ab illis auidissime excipiantur. [illegible] plent & restituunt erosas particulas [illegible] ne fit, vt vina quoque, quæ cap. [illegible] pus nostrum alentium [illegible] quo [illegible] sunt, eo magis nutriant. Quod etiam [illegible] monio confirmatur, qui [illegible] doct. [illegible] scriptum reliquit. Vinum quod [illegible] est & dulce, iis potissimum conuenit, qui [illegible] ris robur atque molem sibi parare [illegible] tractat [illegible] causam, cur dulce [illegible] mum alant, hanc esse tradit [illegible] cibus natura delectetur, & quæ [illegible] [illegible] adeo auidissime rapiat [illegible] [illegible] de omni vino dulci [illegible] [illegible] medi [illegible] tamen quod [illegible] [illegible] non [illegible] præferendum est [illegible] quæ excellenter dulcia sunt, quale [illegible]

[illegible] vulgo
[illegible] Naturalis enim
[illegible] priusquam conco-
[illegible] fecreta sunt, exugit atq;
[illegible] crudis explet
[illegible] ebullitas atque putref-
[illegible] id solum de vino,
[illegible] dulcibus æstimandū
[illegible] immo-
[illegible] triplex
[illegible] Quorum primum quidē
[illegible] atque hu-
[illegible] ac leuigant,
[illegible] accurugat om,
[illegible] inducunt. Secundum,
[illegible] in flauam bilem con-
[illegible] dulces humores
[illegible] horum ma-
[illegible] dulcissimum [illegible] de
[illegible]
[illegible] non con-
[illegible] biliosis quemad-
[illegible] lib. 3. de vict. rat.
[illegible] & perspicuē dic [illegible]
[illegible] obstructio. Hac
[illegible] appetunt, eaq;
[illegible]
[illegible] hepar, unde [illegible]
[illegible] eosq;
[illegible] quæ dulcia. Quos [illegible]
[illegible] ut [illegible] est
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

commoda acida cum primis remedio [illegible] petentiam cum aciditate reuocant, [illegible] onem frigiditate restringunt, & obstru[illegible] substantiæ subtilitate recludunt. Et [illegible] bag. nutrimenta dulcia hepar atque lie[illegible] struant, in pulmone tamen commo[illegible] tantur: hunc enim ab obstructione libe[illegible] in descensu per ἀρτηρίας [illegible], quæ [illegible] appellantur, nihil ad ipsum à dulcibus [illegible] nisi subtile neque sanguis ex cibis dulc[illegible] tus ad pulmonem penetrat, nisi prius [illegible] depuratus atque in corde [illegible] fuerit [illegible] admodum id ipsum Galenus commen[illegible] de victus rat. in morbis acut. breuissime [illegible] dit. Vina item dulcia [illegible] grauissimum habemus testem Hippocra[illegible] lib. 2. de vict. rat. in morb. acut. aphoris. [illegible] scribit modum. Vinum dulce [illegible] put grauat, minusque mentem ferit? [illegible] reddit Macrobius libro 7. capite 7. Saturn[illegible] dictis iam omnibus colligitur, corporique [illegible] naturæ ipsius habitu vel aliis [illegible] secus obstrepente causa [illegible] dulce [illegible] & crassum [illegible] lum, tum exhibendum esse. Hoc enim [illegible] ter nutrit, substantiamque corporis [illegible] restituit & impinguat. Sed [illegible] qui vina tenuia, odore & sapore [illegible] bida & moderate fortia magis ex vsu [illegible] constitutioni adhibendum est [illegible] [illegible] sed valde etiam [illegible] quo [illegible] tam facilius depellat, & quanto [illegible] fuerit, tanto illud conuenientius [illegible]

[illegible] cum inflaurationē [illegible] odoratum [illegible] & sufficiens [illegible] cum pauco [illegible] quadro- [illegible] mediocri [illegible] & pond- [illegible] que pur- [illegible] in libro de [illegible] Galenus docet. [illegible] perquam [illegible]

[illegible] VINO RVBRO.

CAPVT XII.

[illegible] incommod [illegible] immo- [illegible] potatione. [illegible] constipatio. Quod sane de [illegible] vini rubri [illegible] sive pontici [illegible] est. Hoc enim [illegible] & adstringendi vim habe- [illegible] corpus [illegible] sed [illegible] [illegible] & faucium exasperatio. [illegible] vina quaedam impense [illegible] rubra [illegible] Nam [illegible] in fauces [illegible] sunt, al- [illegible] Multa enim admo- [illegible] vini habent, & [illegible]

Vinum rubrum [illegible]

Fauci [illegible] exasperatio.

hoc quidem ex multa terrena [illegible] Hæc enim propterea quod nitrosa [illegible] tate prædita sit intestina mordicans [illegible] alui subductionem molitur. Ab eiusmodi [illegible] tur, dum musta, id est, turbida sunt ac recentia, abstinendum est. Ex quo enim mordicans [illegible] do etiam fumus ab ipsis resoluitur, qui ad cerebrum sublatus oculos acrimonia sua [illegible] atque rubefacit. Idem de mustis quoque Sa-banis, siue ea rubra, siue alba fuerint, [illegible] dum est. Causa autem cur fumus ille mordi-cax eo est, quod vinum [illegible] dificatiuum. Oportet enim eundem esse [illegible] subiectæ substantiæ, ut comment. 4. lib. 1. [illegible] & comment. 2. li. 1. de vict. rat. in morb. acut. Ga-lenus clarissime ostendit. In vini [illegible] crassa, pontica, siue αὐστηρὰ, rubra [illegible] portune ad retentricis facultatis [illegible] tiumque viscerum corroborationem [illegible] quando nimium [illegible] vel plura [illegible] ex [illegible] descendunt, ut in [illegible] atq; dysenteriis contingit, sicuti & vina al-[illegible] & quæcumq; alia adstringentia [illegible] ta. Verum vinum & fuluum [illegible] prosunt, non ta-men simpliciter fuluum, sed fuluum [illegible] quem-admodum Hippocrates lib. de vict. rat. in morb. acut. aph. [illegible] & post eum in suis commentariis Ga-lenus manifeste docuerunt. Quibus autem [illegible] ter non facile concoquitur, ut vina [illegible] stantia, & colore medio [illegible] [illegible] sufficienter [illegible] quadam parte pauca con-ferunt.

[illegible] LETALIVM VENENO- rum Remediis.

CAPVT XIII.

A[illegible], & [illegible], cum Theriaca mali, [illegible] contra lethale venenum.

[illegible] diximus [illegible], [illegible] & remedia [illegible] lethalia ac venenatorum morsus. [illegible]. Allium quod cum aduersus omne [illegible], cum magnus aduersus ve- [illegible] remedio est. [illegible] [illegible] quemadmodum id ipsum Dio- [illegible] cap. [illegible]. Plinius libro 20. cap. 6. & [illegible] lib. 12. cap. [illegible], de agricultu- [illegible] vires eius quæ per im- [illegible], inefficaces atque [illegible] red- [illegible] cap. [illegible] partes facultatem [illegible] quo fit vt sub Allio hoc quo- [illegible] debeat Idem [illegible] doct. [illegible] cap. 7. [illegible] aquarum sæpe [illegible] [illegible] quidem, si cum aceto suma- [illegible] sæpe [illegible], incidendi cum- [illegible] abstergendi & [illegible] [illegible] vires obtineat, caloreque quar- [illegible], maioraque ne frigidita- [illegible], temperat, crassasq; ve [illegible], extenuat. Acetum vero [illegible] non modo virtutem eius in [illegible] extenuatione, tum penetratione [illegible] quoque, quam sæpe mouere so- [illegible]. Eadem & in allio ratio est: quare [illegible] & [illegible] aquarum potuum [illegible]. Eas enim [illegible] [illegible], & [illegible] vesiculas [illegible] of-

 fen[illegible]

ficiant, venasque obstruant, innamentum [illegible]
Allium præterea Auicenna [illegible] doc. [illegible] cap. [illegible]
iter facientibus contra occurrentis aeris [illegible]
tatem mirifice prodesse: quæ ex causa per [illegible]
mundi plagas oberrantibus varioque potus [illegible]
tibus vtilissime præsumitur: id quod Macer [illegible]
c. 5. illice etiam versibus innuere voluit:

Allia qui mane ieiunus sumpserit, atque
Hunc ignotarum non lædit potus aquarum
Nec diversorum mutatio facta locorum.

Allium quoq; contra virulentarum bestiarum, serpentium & viperarum ictus, & potum [illegible] morrhoi, prodest, ita vt non aliud magis, si [illegible] vino inguer adsumatur, aut tritum in eodem [illegible] bibatur. Contra rabiosorum morsus & allij [illegible] sibi valet. Veneratis μυγαλῆ hoc est, mure [illegible] ranei morsibus efficacissime cum [illegible] dibus & cymino illinitur. Quin & venenata animalia allij odore fugantur, vt Æmilius [illegible] loco paulo ante citato his versibus innuit.

Hæc si de misceere cibis messoribus est mos,
Vel si forte sopor fessis depresserit illos,
Vermibus a nocuis tuti requiescere possunt.

Hanc forte ipse ob causam, aut potius qui [illegible] allia addita apud Virgilium,

Thestylis & rapido fessis messoribus æstu
Allia serpillumq; herbas contundit olentes.

Porro cum fœtor allij illis qui id non degustarunt, longe grauissimus & molestissimus sit, quoque rei, ne quis sumpserunt alios offendant, remedium aliquod adhibendum est. [illegible] dest itaque e Græcis autor est, allium [illegible] si radicem betæ in pruna tostam superedent, odorem extingui. Quidam tradunt ipse [illegible]

bale

[illegible] si quae ab ipsorum esu [illegible] Hieronymus Tra- [illegible] viridibus etiam Rutæ [illegible] lib. [illegible] cap. [illegible] Zedoariæ radi- [illegible] tradit:

[illegible] ab ore.

[illegible] Dioscoridis Anazarbei sen- [illegible] cum sale ruta & [illegible] ad verbum ha- [illegible] Cæpe præterea [illegible] discussa atque expel- [illegible] plurimus in stoma- [illegible] peculiari quadam propriet ate ve- [illegible] frangere a quibusdam credi- [illegible] silentio illud hoc loco minime [illegible] est, quod Allium, Cæpe ac Por- [illegible] non conueniant, neque tempera- [illegible] corporibus. Nam præterquam [illegible] alimentum, [illegible] sanguinem ma- [illegible] humo- [illegible] mordum. Deni- [illegible] quam [illegible] plus humoris ex cre- [illegible] *Porrum* Simeon Sethi ca- [illegible] ordine. Vri- [illegible] Assidue com- [illegible] & capitis dolorem [illegible] Difficilia [illegible] dentes & gingiuas [illegible] & sanguinem nigrum atque melan- [illegible] melancho- [illegible] calefacientibus,

Cape.

Porrum.

ca-

earumq; essentia crassior cum est [illegible] cum exprimas, quod [illegible] terreæ substantiæ est, eiusq; calidæ [illegible] quæ aereæq; caliditati. [illegible] niores in stomacho melos, putridos [illegible] biles generant. Difficilis & terribilia [illegible] somnia. Largiore cibo capitis dolores [illegible] morbis cocta etiam lethargicos & phrene[illegible] efficiunt, memoriam & rationem [illegible] cum lædunt. Si vero cum olea [illegible] coquantur, plurimum malignitatis [illegible] appetentiam inuitant, concoctionem [illegible] nent, & frigidos cibos, quibus cum [illegible] tur, temperant. Si quis tamen [illegible] tur, in lienis vitia incidit. [illegible] saro attingere. *Allium* vt Galeno placet, [illegible] facit quarto excessu, humiditate quidem [illegible] cipat aliqua, sed minore quam cæpe, [illegible] permutat alteratue. Veterem [illegible] ctum ue comestum leon [illegible] stat, & sitim prouocat. A[illegible] hebetat. Capitis dolorem facit. [illegible] plius Galenus lib. 12. method. medend. [illegible] inquit allium ex eorum ciborum genere [illegible] flatum discutiant, & minime [illegible] qui, parum id experti, [illegible] ex pas sitim excitare [illegible] sed plane [illegible] modo non maiorem quam cæpa, sed [illegible] ne sitim faciat. Idem omnium plane [illegible] maxime flatum discutit. Itaque ipse [illegible] thiam theriacen id appello. Abstinendum [illegible] vt paulo ante dictum est, assiduo [illegible] vsu, & potissimum cum is qui ipsis [illegible] natura fuerit biliosus. Solis enim [illegible]

[illegible] & crassum ac lentum acer-
[illegible] accommodari.
[illegible] duo sunt genera: Vnum [illegible] Ruta.
[illegible] montanum
[illegible] in ci-
[illegible] escale-
[illegible] cum ex ter-
[illegible] Est autem non
[illegible] amara. Ex quo sane etiã
[illegible] crassos lentosque hu-
[illegible] vim & [illegible] evacuat.
[illegible] partium flatusque extin-
[illegible] colli, [illegible] & recti ta-
[illegible] Veneris appetitum cohibet,
[illegible] strenue: est enim eorum
[illegible] medicamentorum, quæ valentes de-
[illegible] quod crudi saleque co-
[illegible] mirum in modum
[illegible] antiqui sculptores & pictores
[illegible] Nonnulli & succum
[illegible] foeniculi & melle commiscentes,
[illegible] oculorum aciem acuendam
[illegible] Verum cum acrimonia quod in ocu-
[illegible] ventilando applicari
[illegible] & non substantia
[illegible] Quæcunque autem ruta & per
[illegible] medicamentorum antidotis va-
[illegible] contra acu-
[illegible] & iscam, item fungos, sive in po-
[illegible] sive in cibo. Valet & contra scorpionum
[illegible] apum, crabronum, vesparum
[illegible] & cantharidas, ac salamandras, cane sive
[illegible] Acetabuli mensura succus, sive
[illegible] bibitur, & folia cum vel comman-

ducata imponuntur cum melle & sale, vel cum aceto & pice decocta. Succo vero perunctos, qui eam habentes negant feriri ab his maleficiis, serpentesque, si vratur ruta, nidorem fugere. Folia per se praesumpta, aut cũ nuce iuglande aridisque ficis inefficaces venenorum vires reddunt: contra serpentes simili modo sumere conuenit. Aristoteles libro 9. capite 6. de historia animalium tradit, Mustelam dimicaturam cum serpente rutam comedere. Odor enim eius infestus est serpentibus. Ruta quoque cum ficubus & amygdalis dulcibus ieiune sumpta, à veneno praeseruat. In sanctuariis Mithridatis maximi Regis deuicti Cn. Pompeius inuenit in peculiari commentario ipsius manu compositionem antidoti e duabus nucibus siccis, item ficis totidem, & rutae foliis viginti simul tritis, addito salis grano: & qui hoc ieiunus sumat, nullum venenum nociturum illo die. Autor est Plinius libr. 23 natural. histor. cap. 8. Eadem Galenus quoque lib. [illegible] de antidotis cap. 4[illegible], & lib. 2. de aliment. facult. cap. [illegible] & in libro de cibis boni & mali succi, capite [illegible]. confirmat. De Ruta plura leges apud Dioscoridem libro 3. cap. 44. Plinium lib. 20. cap. 13. Galenum lib. 8. cap. 49. de simpl. medicament. facult. Constantinum Caesarem lib. [illegible]. cap. 25. de agricult. & Simeonem Sethi in Syntag.

Aetius libr. 13. cap. 46.

Pyra.

Tertium, Pyra: Haec namque veneni & praecipue fungorum malignitatem pellunt [illegible]. Quod quidem de pyris syluestribus [illegible] intelligendum videtur. De eis enim Dioscorides libro 1, capite [illegible], ita scriptum reliquit: Aiunt fungos, si syluestria pyra cum eis coquantur, innoxios fieri. Et lib. 2 cap. 28 de lethalibus

[illegible]

modicum. Fructus aut folia pyrastri cum fungis decocta strangulantem illam vim auferunt, eadem que eidem auxiliantur. Quod Paulus Aegineta lib. 5. c. 54. [illegible] scribens modum, innuere [illegible]. Pyrassylvestria, aut folia simul incocta, vim strangulandi, quae fungis inest, tollunt, [illegible] in cibo conferunt. Hanc pyroru[m] [illegible] efficaciam Plinius lib. 23. capit. 7. [illegible] succo attribuit. Intelligi prae[illegible] & de pyris aromaticis, quae sane cum [illegible] fragrantia sua corroborent, venena etiam [illegible] pellunt. Aeginet. libr. 5. c. 73.

[illegible], Raphanus. Eius Graeci duo faciunt genera, [illegible] & sylvestris. Sativus hodie peculiariter Raphanus minor dicitur. Sylvestris Plinio libro [illegible] capite quinto teste Latini Armoraciam appellant. Sativus excalefacit ordine tertio, desiccat secundo. Sylvestris autem in utroque efficacior est. Quin & semen ipsum planta efficacius est. Sativus contra viperarum ictus auxiliatur. [illegible] fungis strangulantur, tam cibo, quam potu [illegible] est. Si quis ieiunus ipsos accipiat, [illegible], ut ne medicamentis laedatur. Succus [illegible] aqua acceptus, boletis & vene[illegible]. Si [illegible] raphani succo qui manus [illegible] innoxie & citra [illegible] scorpiones ac serpentes apprehendet. Scorpius [illegible] raphani [illegible] ipsius inter[illegible], succus ad hoc magis valere experime[ntum] [illegible]. Si quis praesumpto raphano à [illegible], non solum non moritur, [illegible] celeriter [illegible]. [illegible] etiam [illegible] contra venena [illegible], quod [illegible] moneat, [illegible] Raphanus

bus stomachus à noxiis humoribus expurgatur. Semen quoque venenis & venenatis vermibus aduersatur. Contra [illegible] potum ex vino auxilio est.

Raphanus ipse cum manifestæ calefactionis attenuandi atque incidendi facultatem habet. Nam qualitas acutior ipso superat, quibus rebus præditam incidit & absumit. Sanguinem autem atque pungentem efficit, [illegible]. Stomacho [illegible], humorem crassum [illegible] generat. Vomitum autem per raphanum sumptum ante reliquum cibum, ait Dioscorides lib. 2. cap. [illegible] quod hoc modo cibum eleuet, & ad vomitum [illegible] promoueat. A reliquo autem cibo sumptum, [illegible] hoc est, distributionem ciborum in corpus iuuare perhibet, [illegible]. Sumi tamen cibo sumi debet, quo magis eius distributionem adiuuet: cum autem præsumitur, cibum suspendit, quare vomituris commodissime ante cibum. Verum Galenus lib. 2. de alim. fac. [illegible] se miratum ait, cum Medicos, tum idiotas qui raphanos crudos à cœna [illegible], id est, ut concoctionis gratia edunt. Ipsi quidem, inquit, hanc etiam experientiam sibi exploratam esse affirmant: qui tamen ipsos sunt imitati, omnes læsi fuerunt. Sumpti enim post cibum, coctionem non iuuant, sed impediunt potius. Subinde enim eructantur, ventriculum probe claudi non sinunt, caput vaporibus replent, eique grauitatem inducunt. Minus tamen officiunt qui raphanos copia à cœna cum sale & aceto ingerunt [illegible] [illegible] est: bona

loge-

[illegible] habitudinem ac industria hominū, men-
[illegible] quæ recte & perspicue percipiāt atque
intelligant efficere [illegible]. Dioscoridi [illegible]
[illegible] excitant. Lichenas extenuant, [illegible]
[illegible] & [illegible] doloribus profuit. Nonnulli
quoque cum oxymelite vomendi gratia propi-
nant, multamque educunt pituitam, & a febre
quotidiana sæpe & quartana liberant. [illegible] si
[illegible] coctionem adiuuant, &
ad [illegible] quæ collapsa fuerit, [illegible] tandam
[illegible]. [illegible] de raphano Dioscori-
des atque Galenus [illegible] paulo ante citatis. Plin.
lib. [illegible] agricul. cap.
[illegible] & [illegible].

[illegible], Theri[illegible]. Hæc [illegible] tota substantia *Theriaca.*
[illegible], quam [illegible] animali-
bus [illegible] omne veneni genus [illegible], ne-
[illegible] frustrari [illegible]. [illegible]
[illegible], quæ hominum solent
[illegible] commorsum, hoc [illegible]
[illegible] memoriæ est [illegible]. Nullus [illegible]
[illegible] haud multo post morsu impe-
[illegible] intere-
[illegible]. In pestilentia etiam [illegible]
[illegible] prodesse adeo, hactenus visum
est, [illegible] aliud [illegible] malo [illegible]
[illegible] pestis, tanquam
[illegible] bellua [illegible]
[illegible] quoque [illegible]
[illegible] quippe [illegible]
[illegible] & [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ad se [illegible]. Theriaca [illegible]-

[illegible]

tem in eiusmodi aeris statu præsumentes, neutiquam a malo corripiuntur. Quin & correptis iã eadem medetur, aeris inspirati malitiam alterans mutansque, vt quæ corporis temperaturam infici magis prohibeat. Breuiter, totum corpus ita ab iniuriis securum facit, vt nec à deleterio quopiam possit infici. Cõsimilis vere virtutis est & aliud quoddam antidotum, quod ab eius, cui in frequenti vsu fuit, nomine Mithridatium appellatur. In qualitate enim atque efficacia theriacæ proximum est, parumque ab ea differt, nisi forte quod Theriace paulo calidior, & cõtra serpentum venena potentior est. Proditur magnum illum bellatorem Mithridatem hoc antidotum præsumentem ob firmam corporis constitutionẽ ex illo præparatam, non potuisse veneno poto interire. Cum enim bellum aduersus Romanos gerens à Pompeio victus in extremis medicamenti veneno sanus mori cogeretur, medicamẽto epoto eoque copioso ipse quidem non interiit; filiæ autem ob eximium erga patrem amorem, cum eo mortem volentes oppetere, eiusdẽ medicamenti potu subito conciderunt. Deinde cum mortem ille ob eam rationem non posset, veneno propter antidotum præsumptum inefficaci, [illegible] quodam ipsius amico [illegible] ipsum vt iugularet. Atque sic medicamenti opus [illegible], mori ipsum violenter coegit. Hæc fere Galenus in libro de Theriaca ad Pisonem capite 2 & [illegible]. Lege plura apud eundem in libr. de vsu Theriacæ ad Pamphilianum per totum, & libr. 1 de antidotis cap. [illegible] Auicennam [illegible] capite 5.

Sextum. Nuces, nempe iuglandes, quas nonnulli etiam regias appellant. Hæ multo sane in usu sunt. Cum ruta & ficis præsumptæ, & a sumpto cibo, lethalibus venenis aduersantur, nec minus si a veneni haustu comedantur. Largius esitatæ latos lumbricos pellunt. Cum cæpa, ruta, sale & melle, canis hominisque morsui conferunt. Et hoc de aridis cumprimis intelligendum est. Alimentum porro quod corpori præbent, exiguum est. Aridæ viridibus ac humidis peiores habentur: unguinosiores enim magisque pingues sunt, itaque facile etiam in bilem transeunt: & quo diutius reconditæ fuerint, magis tales efficiuntur. Quamobrem oleum etiam ex inueteratis exprimere liceat. Tunc sane concoctu difficiles, & stomacho, præsertim bilioso, inutiles fiunt, atque bilem augent, febrium & capitis dolorem adferunt, tussientibus [illegible] oculos lædunt, vertiginem faciunt, idque cum a cibo sumuntur, linguæ παράλυσιν inducunt, & in ore inflammationes & ulcera pariũt. Stomacho meliores fiunt, si cum caricis edantur. Ad vomitiones ieiunis in cibo utiles. Cæterum quæ virides adhuc sunt atque humidæ, neque adstringentis qualitatis, neque oleosæ consortium participes, sed magis quodammodo qualitatis expertes, [illegible] stomacho minus nocent, dulciores enim sunt, facilius[illegible] concoquuntur, & multo magis, quando & ipsæ cum caricis manducantur. Humidæ præterea aptæ ad deiectionem sunt, siccæ vero minus. Plerique autem [illegible] gratia [illegible] ipsas præsumunt: [illegible] sum viridiores sunt accommodatiores, ut quæ adstringentis qualitatis [illegible] sibi participent. Quin

&c

& ficcarum quoque, si prius (quod nonnulli faciunt) in aqua fuerint maceratae, facultas viridibus est adsimilis. Ad haec viridium nuclei a pellicula mundati, atque tosti [illegible] aliquantulum, si a reliquo cibo communi ducentur, cibum in corpus distributionem adiuuant. Et sic patet in vniuersum, corporibus sanis nuces virides magis quam siccas conuenire. Plura Dioscorides libr. 1. cap. 131. Plinius libro 23. cap. 8. Galenus libr. 2. de aliment. facult. cap. 28. & Simeon Sethi in Syntagmate.

DE AERE
CAPVT XIV.

Lucidus ac mundus sit rite habitabilis aer,
Infectus neq; sit, nec olens foetore cloacae.

Hic agitur de prima re non naturali, nempe de [illegible] ratio. Aere, cuius, vt Galenus libr. 1. capite 14. metho. medend. & in arte medicinali cap. 87. testatur, nulla est euitandi ratio. Nam in aere nos ambiente semper versari, comedereque ac bibere, & vigilare, & dormire est necessarium, & sine eo non tolli morbus, nec teneri sanitas potest. Huic igitur nulla [illegible] sine qua non obtinet rationem. Quapropter sedulo hoc agendum, vt in ambiente, quoad fieri potest, quam optimo habitemus. Quod, vt recte consequamur, quatuor eius notas hisce versibus expressas diligenter consideremus oportet. Quarum prima quidem est, vt sit lucidus, clarus minimeque crassus, aut nebulosus. Crassus enim & obscurus humores coniungit, turbidusque ad cor descendit: quo fit vt spiritus etiam turbidi, ac crassi, tum corpus pigrum ac languidum reddentes, tum animam quoque

non-

consistentes, ex eo producantur. Nihil autem magis viuidum ac iucundum, [illegible] a voluntariis motus pigrum reddit hominem, qui si in lucido ac claro versetur aere, ut mane surgat. Secunda, ut sit limpidus, hoc est, exquisite syncerus ac purus, nullisq; vaporibus inquinatus. Impurus namq; iuxta qualitatem & naturam illius quod ipsi admiscetur, cordis temperaturam lacerat atque immutat, quemadmodum id ipsum Haly Rhodoam commen. 16 in lib. 3. Artis medicinalis Galeni ostendit. Tertia, ne sit infectus, cuiusmodi esse solet in locis cadauerum non crematorum multitudine refertis, sicut post prælia contingit. Nam hunc pestis fere subsequitur: inspiratus siquidem corporis spiritus inficit. Quarta, ne foetorem habeat cloacæ: sub qua sane comprehenduntur & particulares aeris infectiones omnes, quibus humana natura offenditur, nempe latrinarum, cœni, sterquiliniorum, fouearum, culinæ, locorum in quæ cadauera & ossa mortuorum comportantur, & stagnorum seu paludum, idq; multo quidem magis, si linum insuper aut cannabis in eis putrescit. Quando enim aer huiusmodi sordibus inquinatus per inspirationem trahitur, spiritus [illegible] maximam cerebro noxam suggerit, [illegible] spirituum obstructione, facultatis animalis transitum prohibens & halitu suo caput grauans. Huiusmodi ergo aer omnibus ex æquo ætatibus, omniq; temperaturæ noxius est: nam è diuerso qui purus omnino est, nulli non [illegible] vitæ. Hinc non temere Auicenna 1. 2. doct. 2. sum. 2. cap. 2. in hunc prope modum scriptum reliquit: Aer quidem optime temperatus & clarus

[illegible]

cui nihil prorsus admistum est alienæ materiæ. quæ tota substantia spiritus temperaturæ contraria sit, sanitatem non efficit tantum, sed etiam conseruat: contrarius vero effectus producit contrarios. Verum quo prædictorum exactior habeatur notitia, sciendum est, Aerem pro tuenda bona valetudine duobus modis esse necessarium. Primo quidem ob spirituum & caloris innati refrigerationem: deinde vero ob humidi excrementi, spiritibus ac calori innato molestiã exhibentis, expulsionem. Quemadmodum enim externum ignem sine aeris euentilatione suffocari atque extingui videmus, ita etiam de spiritibus & calore innato imaginari oportet. Nisi enim per assiduam inspirationem & transpirationem calor natiuus refrigeretur & quasi ventiletur, necesse est spiritum perire: aere enim indiget nutriente, conseruante, temperante, atque depurante, siue segregante. Nutritio ergo, conseruatio & temperatio caloris innati fiunt per aeris attractionem: depuratio per eiusdem expulsionem. Ac priores quidem fiunt asperæ arteriæ dilatatione, quam διαστολὴν Græci nominant: ea enim aer frigidus attrahitur, qui vitale robur, unde spiritus quoque animalis gignitur, excitat & recreat. Altera vero eiusdem arteriæ accidit contractione, συστολὴν Græci vocant, qua [illegible] quidquid humorum destillatione in toto animante coniunctum, velut fumosum est excremẽtum, expellitur. Aer itaque qui sic attrahitur, si frigidus & impurus fuerit, calorem innatum atque spiritus corrumpit. Hinc etiam intelligi potest facilime tabes cordis venenato aere. Quare pro tuenda bona valetudine eligendus est aer

opti-

optimæ essentiæ, qui nihil vaporis seu halitus alieni in se admistum habeat, neque turbidus aut nebulosus appareat. Qui enim talis existit, humores conturbat, & vt antea etiam dictum est, animam contristat. Sed sit exquisite purus ac liber, qui et terra plana vel edita ventorum perflatu vndique lustretur: & cui fumi pulueres & nebulæ admistæ non sint: & qui nec stagni nec paludis halitu sit infectus, nec ex profundo specu pestilentem auram spiret, qualis circa Σάρδεις & Hierapolin, alibique in multis terrarum locis visitur: nec ex cloacis, quæ vrbem aut numerosum exercitum purgent, vitium contraxerit nec ex animalium olerum leguminum, aut prauarum arborum putredine aut fimo coinquinatus sit: nec ob stagnum, vel flumen vicinum nebulosus sit: nec editis vndique montibus in cauo loco, siue valle conclusus, vllum recipiat perflatum. Suffocans enim putrisque est, similis ei qui in domibus quibusdam est inclusus, in quibus ob putredinem & perflatus defectum plurimus aceruatur squalor ac situs. Deinde omni plane [illegible] & [illegible], quemadmodum & [illegible] Galenus lib. 1. cap. 16. de sanitate tuenda. In pestilente tamen ambientis constitutione ob generalem eius putrefactionem [illegible] conuenientior existit: vnde per id tempus domi manere, fenestrasque occludere oportet, ne noxius pestilens aer ingrediatur. Quod si cui tamen eas aperire placuerit: curandum imprimis, vt eas versus Orientem aut Septentrionem [illegible] Sole iam aliquot horis [illegible] Calor enim Solis [illegible] caliginem atque putredines aeris dissipat, omnemque [illegible]

tudi-

tudinem eius attenuat. Ad postremum vero cauendum etiam, ne vel minimum quidem aer in qualitatibus suis tam actiuis quam passiuis, caliditate nimirum, frigiditate, humiditate & siccitate excedat. Si vero talis loco habitationis nostrae initio defecerit, arte postea mollienda erit, vt qualem esse expedit, praeparetur. Id autem qua ratione fieri possit, Galenus lib. 9. Method. meden. cap. 14. & Auicenna 2. 1. doct. 2. Sum. 2. cap. 6. 7. 8. & 9. copiose admodum docent.

DE NIMIA VINI POtatione.

CAPVT XV.

Si nocturna tibi noceat potatio vini,
Hoc tu mane bibas iterum, & fuerit medicina.

Praeceptum hoc loco dein traditur, qui noctu ob pridianum vini potum aegrotant, nempe vt rursum quoque ipsis paulum vini propinetur. Porro largior vini inuitatio, quae vltra quam satis est, ac multam in noctem producitur, ebrietatem nonnunquam, saepissime malum, aliquando vero immoditam etiam corporis exsolutionem suscitare solet. Siquidem ex ea debilitatione, si aliquis ebrius est, id mane repetere; nam perinde hoc esset ac si ignem igni adderes, oleumq; in eundem restinguere. Si ebrietatem cum nausea quadam, nihil incommodi senseris, si etiam paululum eius mane propinetur. Quin Hipp. 2. Epid. in crapula & capitis dolore vinum meracum, vel panem quam calidissimum cum vino meraco edendum suadet: scilicet voluit tum Hippocrates calefieri, et ascendentes e crapula vapores ad alias venas deriuari, vel vt excitato

[illegible] naturali calore præ copia grauato [illegible] reddito crapula ipsa vel per vomitum, vel per [illegible] solueretur. Sic enim facile [illegible] ventriculusque à bile [illegible] [illegible] ac vitiosis humoribus, qui- [illegible] grauatus fuit, exonerabitur, adeoque crapu- [illegible] ad [illegible] Vomitum [illegible] [illegible] ut stomachus à materi- [illegible] autor est A[illegible] c [illegible] in mense continuis [illegible] Hippocrat. in libr. [illegible] salubri & in libro de [illegible] nimi- [illegible] secundus dies prioris vomitus reliquias [illegible] e- [illegible] qui [illegible] idebet pere- [illegible] [illegible] hoc est [illegible] [illegible] Sed Rabbi Moses [illegible] [illegible] hanc sententiam [illegible] [illegible] Non [illegible] [illegible] erravit ergo qui [illegible] ebrietatem semel in me- [illegible] etiam à Gulielmo Placentino li- [illegible] de curatione morborum, & à Gordo- [illegible] Lilij [illegible] & Valesco li. [illegible] quibus præter [illegible] esse [illegible] Dvomitu [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quod adiuuetur, [illegible] sic enim [illegible] [illegible] [illegible] Hippocratem [illegible]

Prosp. lib. [illegible] cap. [illegible] & Rhazes lib. [illegible] tract. ad Almam.

[illegible]

phorismo. minor si in [illegible]. Si vero assiduam vini potationem magna sitis excipiat, ea mendosa est & curatur quidem sumptione vini, sed magis tamen aquae. Caeterum minime ignorandum hoc loco assiduas & quotidianas ebrietates summopere omnibus tam infirmum, quam imbecillum cerebrum habentibus ex quo cauendum esse. Frequens namque quidem ebrietas quemadmodum [illegible] capiti & Auicenna testatur, sex morborum genera in humanis corporibus excitat. Primo namque iecoris [illegible], hoc est, humorum habitum dissoluit. Vinum enim immoderatius sumptum calorem eius naturalem vel obruit, vel resoluit atque debilitat adeo ut facultatem amittat sanguificam, & aquosas humiditates ὑδρώπα efficientes pro sanguine generet: vel hepar ipsum una cum humoribus [illegible] adurit: quam sane tam magna ex parte sequi solet ἐλεφαντίασις quae est Arabum lepra, vel [illegible]. Deinde assidua fumorum e vino sublimatione bonam etiam cerebri constitutionem destruit, calidum quidem phrenitidi aut insaniae, frigidum vero epilepsiae, lethargi, apoplexiae subiectum, Arabibus Subeth appellato obnoxium reddens. Tertio loco neruorum imbecillitas continuatam vini propinationem sequitur: atque inde [illegible] & [illegible] manus ac reliqua membra [illegible] in senio [illegible] sed in [illegible] & quando- que etiam [illegible]. Quarto, frigida nerui [illegible] paralysin adducit. Vbi enim immoderatius sumitur vinum [illegible]

Plinius lib. 14. cap. 22.

Ebrietatis incommoda.

[illegible]

[illegible] temperaturam, facillime contra- [illegible] sed nitum [illegible] quam non admodū [illegible] habuerit. Substantiae igitur [illegible] vinum [illegible] haec adfert mala, Galeno [illegible] lib. aphorism. teste. Vinum etiam [illegible] accedit. Unde non mi- [illegible] nerui. Ex defectu praeterea [illegible] vinum saepe conuertitur, vel in cru- [illegible] humiditates, quib. laxati nerui [illegible], vel in frigidos, crassos & glutino- [illegible] aut distendun- tur [illegible]. Quinetiam apoplexiam pro- [illegible] frigido crasso len- [illegible] quem temporis tractu generat, [illegible] cerebri ventriculos vna [illegible] repleat vt subito omnes cor- poris particulae motu simul ac sensu destituan- tur. [illegible] saepe mortem adfert. [illegible] vel inde [illegible] humiditatum multitudine vehementer con- [illegible] impedita, [illegible] & dor- [illegible] Galenus etiam [illegible] in hunc scribens [illegible] non semper [illegible] ignis [illegible] & exigua flamma con- [illegible] augebis. Sic [illegible] vt bona pos- [illegible] Graeci [illegible] vocant [illegible]

uorum resolutio & comitiales morbi & conuul-
siones, & [illegible]
tantas quorum vnumquodque [illegible]
[illegible]. Hæc ille. Quanquam vero [illegible]
[illegible] dicta [illegible] moderatius [illegible]
[illegible] non paruo [illegible]
[illegible] est, [illegible]
[illegible]
da [illegible] & [illegible]
[illegible]
[illegible]
tur, in omnia mem bra distributio [illegible]
legantissime ab Hippocrate in libro de alimento, [illegible] hoc est [illegible]
[illegible] ven-
triculo in venas quæ sunt in hepate [illegible] an-
gusta, [illegible] possit, [illegible]
[illegible] sanguinem [illegible]
permisceretur [illegible]
[illegible]
nes [illegible]
[illegible] Tertio [illegible] bilem per [illegible]
[illegible] excrementa & [illegible]
[illegible] Græci vocant
expellit, idque [illegible]
[illegible] subrubeo, siue albo, per [illegible]
[illegible] diluto. [illegible]
[illegible] quam expellunt quod [illegible]
[illegible]
[illegible] Quarto [illegible]
[illegible] per [illegible]
[illegible] hepate ad [illegible] & [illegible]
[illegible]
[illegible]

iam melancholiæ vitiis substantia, temperamento, & effectibus suis contrariis reprimit ac tollit. Melancholiæ siquidem tristitiam, timorem, pusillanimitatem & auaritiam: vinum vero lætitiam, audaciam, magnanimitatem & liberalitatem parit. Quinimo medetur omnibus modis & speciebus lassitudinis, nisi multa extrinsecus caliditas ipsis commixta fuerit. Spiritus enim languidos tantumque non exolutos, abunde reficit & recreat, facultates corroborat, & humiditates musculis, neruis, chordis & iuncturis influentes aut eximit, aut certe minuit. Adhæc in arefactiua lassitudine, re ita postulante, velocissimum remedium, præsertim si dilutum fuerit. Præstat præterea & alia quamplurima commoda. Galeno enim teste libro 3. de temperament. rapit [illegible] omnium celerrime nutritionem ut assimilationem mutatione desiderat minimam. Calorem proprium & spiritum naturalē corroborat, totum corpus calefacit, cerebrum purgat, intellectum acuit, cor exhilarat, iram mitigat, tristitiam pellit, libidinem incitat, præque omnib. [illegible] concoctionem semicrudorum humorum in quauis corporis parte adiuuat, & ut [illegible] cum pertingat, hominem [illegible] & corpore reddit, vel omnino vnde abs[illegible] si cætera æqualiter se habeant, reliquis [illegible].

DE MELIORE VINO.

CAPVT XVI.

[illegible]

Ac bene dilutum, saliens, moderamine sumptum.

Hic docetur [illegible] ex meliore vino melio-
res humores procreari, [illegible] id [illegible].
Nam quum [illegible] humorum [illegible] fue-
rit, [illegible] meliores humores gigni
rationi consentaneum est, [illegible]
[illegible] pigrum red-
dit. [illegible] rationem. Nam cum
[illegible] sit crassius ac terrenum [illegible] magis
particeps, spiritus crassiores inde produci ne-
cesse est. Simplicem enim esse oportet defluxum
[illegible] substantiae, ut locis supra aliquoties ci-
tatis Galenus autor est. Iam vero spiritus cras-
siores corpus gravant, & ad voluntarios motus
perficiendos pigrum reddunt. Tertio loco se-
ptem recensentur praecepta de electione vini.

[illegible] *Primum*, ut sit clarum: hoc enim vapore subti-
lis spiritus etiam claros ac subtiles generat.

Secundum, ut sit vetus. Nouum enim siue mu-
stum [illegible] consentiunt [illegible]
[illegible] subdit, in colicos cruciatus generat & alia
quamplurima adferre incommoda, de quibus infra ca-
pite 20. Neque ita tamen hoc intelligendum ve-
nit, ut nobis admodum vetus eligendum videa-
tur. Tale enim, iuxta Auicennae sententiam [illegible]
[illegible] inter medicamenta potius
quam potus reponendum est. Nam [illegible]
et corporis ad caliditatem & siccitatem a [illegible]
di quam alendi facultas inest. Alimentum e-
nim quod ex ipso corpori hominum accedit, ex-
iguum est, eo quod [illegible] & viscidi [illegible] qui-
bus permistum & confusum sit, iam repurga-
tur, [illegible] ipso calidius quodammodo e-
ffectum sit. Vinum autem, ut in libro [illegible] capite [illegible]
de-

de simpl. medicam. facult. a Galen. scribitur, ex secundo esse ordine excalefacientium: sed quod admodum vetus est, ex tertio, sicut mustum, quod sumitur ex pomo. Caliditati eius proportione respondet siccitas.

Subtile, sit subtile: tale enim spiritus procreat multos atque [illegible]: cum e diuerso crassum [illegible] generet.

Maturum, sit maturum, non austerum, siue [illegible]. Austerum namque vinum, quemadmodum comment. [illegible] lib. 3. de victu rat. in morbis acut. Galenus attestatur, excretiones omnes cohibet. Quare laedit ea corpora quibus per vrinas expurgari est opus. Laedit quoque superiora omnia. Sed tamen ipsius adstrictionis ratione omnino [illegible] praestat [illegible] in[illegible]. [illegible] huiusmodi [illegible] temperatum, si aqua temperatum fuerit. Dilutum.

Dilutum, id est dilutum vinum [illegible] dicitur, hoc est aqua temperatur, [illegible] [illegible] suam, atque ob eam rem minus eum caput grauat, minus inebriat. Sed hoc ipsum de vino albo potissimum intelligendum videtur, nam [illegible] crassum [illegible] dilutas, [illegible] magis formosum [illegible], vnde [illegible]. De eo igitur Au[illegible] [illegible] tenendum [illegible] doctrina ca. [illegible] [illegible] inebriat.

Rorans, [illegible] [illegible] quasi [illegible]. [illegible] de boni vini conditionibus, de quibus supra [illegible] dictum est.

Sumatur [illegible] modice sumendum. Vinum enim modice sumptum acuit ingenium. [illegible] [illegible] [illegible] quae turpes non [illegible]. Extat haec sententia in [illegible]

bro de disciplina Scholarium, qui Seuerino Boethio adscribitur, libr. 2. Vinum inquit, modice sumptum intellectui videtur conferre acumen: non autem modice sumptum rationem perturbat, intellectum hebetat, memoriam eneruat, obliuionem immittit, errorem infundit, ad ignorantiam perducit. Ex omnib. iam dictis colligitur, ad conseruandā bonā valetudinē eligendum esse vinum aetate medium, clarum, rubedine nonnulla par[illegible], odoratum, sapore aquale, ita vt non acerbum sit, nec acutum, neq; dulce, nec fumosum, neque crassum, neque subtile nimis, sed ad subtilitatem inclinans, neq; excellentes potentes, neque plus aequo imbecillum, sed medium: natum in colle aperto, Meridiem spectante, regione inter caliditatem ac frigiditatem temperata. Haec fere Auicenna loco citato. Porro circa vini vsum [illegible] obseruandae sunt regulae. Prima, ne pueris detur vinum in potu: nam perinde hoc esset ac si igni ignem addas. Quippe quod [illegible] & humectat nimium & calefacit corpus, [illegible] caput [illegible] replet eas, qui humido calidoq; temperamento sunt, quale est eiusmodi puerorum. Atque [illegible] his caput est vtile, nec supra quam par est humidos calidosque [illegible] eo [illegible] cū ore [illegible] risque peruenerunt vt, si paulo [illegible] qualitatē auxeris, [illegible] modum excederent. Cum autem sit omnis excessus fugiendus, maxime hunc fugere expedit, ex quo non corpori modo, verum etiam animo damnum accedit. Galenus libro [illegible] cap. [illegible] de sanitate tuenda. Secundo, vt senibus detur quantum [illegible] [illegible] quantum [illegible]

Virgilius 2. Georg. Apertos Bacchus amat colles, &c.

na

ua ac regularis appetentia. Quemadmodum enim arbores teneriores aridae & contingatae oleo, [illegible] paulatim vino electo, quale est Bellonae esse, reuiuiscunt ac renouantur. Senibus enim, cum exangues & frigidi sint, vinum illud maximum commodum ex vino accedit, quod aetatis frigiditatem ad symmetriam & mediocritatem caloris reducat, illuuiem & melancholiam, quibus abundant, expellat & soporem quo ferè destituuntur, [illegible] obstructiones item quibus iidem obnoxii sunt tollat. Sane vinum sicuti pueris alienissimum, ita senibus aptissimum est. Galenus libro 5. de sanitate tuenda cap. 7. Tertiò, vinum iuuenibus non exhibeatur, nisi temperate. Nam Galenus monet lib. 1. de sanitate tuenda cap. 11. neque adultis vinum, nisi modice sumptum, exhibendum est, vtile esse, quod videlicet & ad iram & ad libidinem praecipites facit, & partem animi rationalem hebetem turbidamque reddit. Caeterum [illegible] ipsis ad bilis excrementa vel irriganda vel expellenda, est sane non inutile: corpus enim roborat, & ingenium ob subtilium & tenuium spirituum copiam exacuit. Plura Plato libro 2. de Legibus. Senec. libro 2. capite 20. de Ira. & Galenus in libro, Quod animi mores corporis temperamentum sequantur, capite 10.

Vinum iuuenum.

DE CEREVISIA.

CAPVT XVII.

Non acidum sapiat ceruisia, sit bene clara,
Ex granis [illegible] satisque veterata.

Quinque, traduntur notae eligendae ceruisiae. Prima, ut non sit acida, haec enim [illegible]

inimica est. Acetum namque quemadmodum comment. 39 libro 3. de vict. rat. in morbis acut. Galenus docet, sua pre natura neruos offendit, idque sane experimentum testatur, & demonstrat ratio [illegible] & ideo frigidi facileque [illegible], quae refrigerant simul & tenues habent partes [illegible] medicamentis [illegible] praeterea & reliquis perfrigerantibus omnibus. sed substantia aceti, quoniam tenuium est partium, in eorum mergitur profundum, atque in omnes ita irrumpit partes, ut ne minimum quidem [illegible] illaesum maneat. Sic igitur acetum neruosas offendit partes. Ventriculus autem neruosus est. Ergo &c.

Secundo, ut sit clara. turbida etenim impingunt quidem [illegible] vrinarum meatus obstruit, atque ob id calculosis plurimum nocet, flatus gignit, difficilem atque breuem spirationem efficit, & pituitam auget.

Tertio, ut sit cocta ex bonis ac validis & nondum corruptis granis, nempe ex optimo hordeo, tritico, vel auena: quanto enim grana meliora fuerint, tanto & meliorem inde humorem gigni par est.

Quarto, ut sit bene ac perfecte cocta. Haec [illegible] melius concoquitur, & naturae commodior existit: Male vero coctae ventris inflationes, tormina, & colicos cruciatus generat.

Quinto, ut sit vetusta & a faecibus repurgata. Recentes enim, praeterquam quod iisdem malis, quibus male coctae, obnoxia est, [illegible] *Plura infra cap. 46.*

DE VSV CEREVISIÆ.

CAPVT XIX.

DE quo potatur stomachus non inde grauetur,

Hic vult nunc de Cereuisiæ vsu præceptum tradere, nempe vt mediocre sumatur, ne quo [illegible] stomachus [illegible], vel ebrietas concilietur. [illegible] cereuisia, quam vinum deterior est, & diutius perdurat, quod crassior, [illegible] difficilius sit, quam vinum. Fumi itaq; crassiores inde ad caput eleuantur quam ex vino, qui [illegible] tardius etiam [illegible]. Ex quo [illegible] etiam, in principio prandii vel cœnæ [illegible] à cereuisia [illegible], quam à vino [illegible] ante alios [illegible] & nutrimento indigent [illegible] [illegible] [illegible], & [illegible] [illegible] lib. [illegible] cap. [illegible]. [illegible] nihil [illegible] super [illegible] & [illegible] [illegible] excrementis abundat. Quæ certe [illegible] causa est, [illegible] ante [illegible] onera [illegible] superfluitates illæ [illegible] prius, minime [illegible] in principio [illegible] [illegible] ventri [illegible] vna cum vino in [illegible] [illegible]. Atque ob has [illegible] Ioannes [illegible] de Gra[illegible] consilio [illegible] mensæ, & in maxima quoque [illegible]

[illegible]

quamlibet affectionem fortem ac vehementem à vino abstinendum censet quippe quod ita sumptu inconcoctum adhuc ac crudum ad nervos facile penetret, atque inibi in acetum commutetur. Cerevisia vero vapore crassior & ad concoctionem pertinacior, non tam ad [illegible] quare ab ea potus in principio prandij vel cœnæ vtilius inchoatur. Cerevisia humores etiam orificio stomachi insidentes abluit & [illegible] quæ ex nimia vini potatione timentur, præterea quamlibet aliam mendosam, coercet ac reprimit.

QVÆ VICTVS RATIO QVOLIbet anni tempore sit vtilis.

CAPVT XIX.

Temporibus veris, modicum prandere iuberis.
Sed calor æstatis dapibus nocet immoderatis,
Autumni fructus caveas ne sint tibi luctus,
De mensa sume quantum vis tempore brumæ.

Hic pro singulis anni temporibus conueniens instituitur victus ratio. Et primo quidem de vere agitur. Veris siquidem tempore modice prandendum est, id est, paulum cibo dementiendum, aduentandumque potioni Cornelio Celso libro i. cap. 3. & Auicenna [illegible] doct. [illegible] capite [illegible] testibus. Hyeme enim ob temporis gelidi [illegible] & resolutionis prohibitionem, humores crudi, maximeque phlegmatici, ex temporis proportione generati in interioribus corporis, ob ambientis aeris frigiditatem, [illegible] adunantur. [illegible] superuenientis [illegible] liquet, & per totum corpus diffundit. Quare maior per id tempus plurimum circa illorum concoctionem [illegible]. [illegible]

Vere

Vere magna daretur cibi copia natura impe- [illegible] prædictorum humorum concoctione diuer- [illegible] tempore humoribus & magna ciborum copia [illegible] in corpore humores crudi & inconcocti facile in membrorum [illegible] decumbentes, ægritudinem inducerent. Quare [illegible] tempore [illegible] Ciborum enim diminutio ab [illegible] Veris maxime [illegible] Et hæc quidem de [illegible] intelligendum. Non [illegible] mutatur, vnde & hyems [illegible] per [illegible] temporibus [illegible] est, [illegible] de corpore crudis & phlegmaticis humoribus [illegible] Corporum namque in humoribus temperamentis [illegible] atque [illegible] à corpore fit resolutionis proportione [illegible] causa est [illegible] nutrionis [illegible] Hippocr. teste [illegible] apho. [illegible] Ventres hyeme & vere natura calidissimi sunt, & somni longissimi: quare per ea tempora alimenta copiosiora sunt exhibenda. Etenim tunc calor innatus plurimus est, vnde & pluribus egent alimentis.

[illegible] de æstate: nempe quod immoderata [illegible] æstate nocent. Siquidem [illegible] [illegible] Calor enim natu- [illegible] extrinsecus circumstantis ab [illegible] profunditate [illegible] dissoluit ac dissipat [illegible] [illegible] quam [illegible] concoquere [illegible] Galenus [illegible] Vt [illegible] [illegible] deu-

[illegible] prætereundum est ob maximam humidi-
tatum corporis tam substantialium, quam nu-
trimenta sunt, quæ præcipue fit a solis [illegible] dissipa-
tionem, ad tenuium quidem ac crassius alimen-
tum exhibendum esse si vires [illegible] suf-
ficere. Verum enim si eodemque tempore mul-
tum [illegible] non sufficiat, parum [illegible] ac sæ-
pius exhibendum est. Id quod comment. in I. libr.
aphor. Galenus his significat verbis. Æstiuo
quidem tempore, quantum ad temporis ratio-
nem attinet, sæpius pauca danda sunt, quorum
& pluri egent ad [illegible], vt qui sunt [illegible] &
vires habeant imbecilles. Id & Cornelius Celsus
lib. 1. cap. 3. describens confirmat. Æstate vt sæ-
pius cibo vtendum, ita exiguo est. Quamquam vero
cibus nonnihil per æstatem demendus est, potus
tamen adiiciendum videtur. Maxime siquidem
tum fit dissipatio & exsiccatio corporis, et calor
humidum longe exuperat, vnde maior etiam si-
tis excitatur. Elixis itaque frigidisque cibis, ac
potione [illegible] dilute vtendum. Vinu
vero [illegible] quod sit esse inflam-
[illegible] & violentum [illegible] vehementem calorem
incendit, vitandum.

[illegible] de Autumno [illegible] co [illegible] poma-
[illegible] [illegible] [illegible], [illegible]
[illegible] & similibus [illegible],
vel parce [illegible] assumitur [illegible]
[illegible] in corpore & humoribus [illegible]
[illegible] & putrefactio-
[illegible] generant, plane [illegible]
[illegible] corporibus [illegible],
[illegible] occultos, [illegible]
[illegible] aegritudinibus [illegible]
[illegible]

[illegible] habentur in primis variolæ, morbilli, & [illegible]. Quod palam etiam Paulus Ægine- [illegible] cap. [illegible] ita scribens attestatur. Poma [illegible] nocivum est, [illegible] quæ non [illegible] etiam va- [illegible] humores & inflationes. Ete- [illegible] ficus & uvæ, [illegible] [illegible] libet, [illegible] ante alios [illegible] vero neque [illegible], neq; [illegible] [illegible] victus ratio per [illegible] valet hoc omnib. qui sani- [illegible] curam susceperint, cauendum est [illegible] lib. 4. ad Almansor. cap. [illegible]. R[illegible] [illegible] ne famem vel sitim patiantur, vel [illegible] repleantur, vel aqua. Vinum [illegible] [illegible] paulo liberius, [illegible] [illegible] & [illegible] Quod cum aqua [illegible] est, [illegible] [illegible] inde colicos cruciatus [illegible] [illegible] quam per [illegible] est. Siquidem natura tunc imbecillior existit, [illegible] Galenum in libro de [illegible] [illegible] pulcherrima [illegible] [illegible] hominis [illegible] præcep[illegible] quem sane [illegible] valde [illegible] [illegible] Tovet mens, [illegible] [illegible] [illegible] quibus [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible]

Oribaf. Col. [illegible] ad Eunapium.

id tempus [illegible] morbis vixerim. Vbi vero adolescentiam sum ingressus, ille [illegible] ipsius concessit, ego vero [illegible] studiis ardentius, quam [illegible] dies noctesque operam dabam. Sed cum [illegible] ad tempus quod [illegible] vocant, hoc est, temporis [illegible] vna cum [illegible] qualibus meis [illegible], [illegible] autumno [illegible] correptus [illegible] inuenire [illegible]. Cum ergo in vrbem [illegible] [illegible] ad me [illegible] se conuertit, [illegible] generis victus admonuit, [illegible] [illegible] vsus antea fueram vtque ab illis [illegible] [illegible] discederem: vitaremque [illegible] [illegible] iuuentium consuetudinem [illegible]. Tum sequenti etiam anno [illegible] adhibui [illegible], [illegible] cum moderatione [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] simi[illegible]lem [illegible] [illegible] sanguinis [illegible] opus esse. De[illegible] inde vero vel singulis annis, vel alternis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] morbo aliquo [illegible]. Cumque [illegible]

d[illegible] nato me duob annis maior compositi- [illegible] ambo [illegible] ut exerceremur, [illegible] nimium [illegible], ob id quod ad hanc vsque diem multos iam annos incolumes viximus. Reliqui quoque ex amicis qui me hortante exercitatione vsi sunt, moderateq; cibum sumpserunt, recte omnes semper valuerunt: sed alij quidē [illegible] iam & vicesimo, alij ab aliquanto paucioribus annis, vt ea quę scilicet persuasum [illegible] fractus, cibusque aliis mali succi [illegible] sponte [illegible].

Quarto de hyeme: Hyberno siquidem tempore, Auicenna 1. doct. 2. cap. 6 teste, quantum volumus, nec [illegible] plus quam cęteris temporibus [illegible] est. Quod Galeni etiam testimonio [illegible], qui comment. in [illegible] aphor. in hunc [illegible] modum. Hyberno tempore multa quidē [illegible] propter robur virium, sed tam, quia [illegible] indigent adiectione laborum [illegible] quibus non multa [illegible]. Et ratio [illegible] est, quia calor innatus hyeme intensior [illegible] quia [illegible], tum quia corroboratus, [illegible], id est, iuxta positionem [illegible] contrarij, nempe [illegible] frigidi corporis ambientis. De qua plura Aristotel. libro [illegible] capite 12, [illegible]. Sed hoc veritatem habet in robustis & corpulentis, non autem in raris & debilibus [illegible] intensum hybernum frigus no[illegible] non corroborat calorē innatum, sed [illegible]. Quod vero hyberno tempore calor [illegible] Hippocrates aphor. 15. libr. [illegible] et hyeme & vere natura calidissimi sunt & [illegible] quare per ea [illegible] corpora alimen[illegible] Exempla [illegible]

Hyems [illegible].

annalis plurimus est, unde & pluribus egent alimentis. Quae quidem & crassiora & concoctu difficiliora exhibere licet, eo quod calor intensior sit. Vino autem utendum est [illegible] rubicundiore. Quanquam vero in hyeme, ob robur caloris [illegible] & fortitudinem [illegible] concoctricis, cibis crassioribus [illegible] conueniant: quia tamen tunc [illegible] ob pituitae abundantiam in corpore [illegible] obstruuntur, & [illegible] tutius est vesci [illegible] solidioribus [illegible] qualis est caro hoedina, [illegible] ma, lucionum, percarum & cancrorum. [illegible] bus vero, ut [illegible] carpionum, & [illegible] aut certe cum moderatione utendum; [illegible] semper rebus aperientibus & diureticis, [illegible] petroselino, [illegible] apio, & [illegible] Caeterum circa victus rationem pro [illegible] temporibus conuenient [illegible] dum venit. Quod autumno quidem melancho[illegible] hyeme vero [illegible] quemadmodum [illegible] Vere autem, quo [illegible] medio [illegible] quemadmodum lib. 1 cap. 15 de [illegible] facit Galenus [illegible].

DE PRAVO POTV corrigendo.

CAPVT XX.

Salvia cum ruta faciunt tibi pocula tuta,
Adde rosae florem, minuit [illegible] amorem.

Qui traduntur hoc loco [illegible]

Tertium, Saluia: cuius folia potibus immer- *Saluia.*
[illegible] [illegible] proprietate quadam tollunt. Pe-
[illegible] præterea habent gratiam roborandi
cerebrum ac neruos: [illegible] vero roborat [illegible]
[illegible] præcedentibus melius [illegible]
[illegible].

[illegible], Ruta. Huius namque folia integra *Ruta.*
[illegible] contritionem vllã potioni imposita, au-
[illegible] vim contra [illegible] potus præstant.
[illegible] est dicere & proprietate sua potus vitia
[illegible]. [illegible] quomodo aduersus venena
[illegible] dictum est supra cap. [illegible]

Addit in posteriore versu, quod flos rosæ su-
perioribus adiunctus non modo dictam illarum
vim auget, sed Veneris insuper appetitum co-
hibeat atque tollat. Quod si ne de rosis potissi-
mum [illegible] quæ [illegible] calore [illegible]
[illegible] fragrantia ac stypticitate sua sapore
[illegible] hoc incentiuum remouent.

DE NAVSEA MARINA.

CAPVT XXI.

N[illegible] non poterit [illegible] quem vexare, marinam
[illegible] cum vino mixtam qui sumpserit ante.

[illegible] plerisque necessitas incubat nauigio per
[illegible] hic etiam remedia quædam *Gale. com-*
[illegible] nauseam & vomitiones, quibus premi *ment. 14.*
[illegible] qui nauium insueti primum iam nauiga- *libro 4. aphor.*
[illegible], commonstrare placuit. Nempe, si dispi-
[illegible] per dies aliquot antequam na-
[illegible] conscenderint, vinũ suum aqua marina tempe-
[illegible] si pauperes, aquam marinam absque vi-
[illegible] bibant. Sic enim fiet, vt nausea [illegible]
[illegible], & [illegible]

 aquo-

aquosum, quod Paulo Æginetæ οἰνάριον Græ[illegible]
Oribas. lib. 5. dicitur, stomacho vomitionibus turbato maxime
c. 2. Synops. ad conuenit. Aqua vero marina, salsa & adstrictione
Eustachium. sua vi os ventriculi claudens, vomitiones præ-
dit atque impedit. Porro vomitionibus primum
iam obortentibus, nec facile, nec validè [illegible]
tur vt quæ omnino magna ex parte præsidio est
soleant contra magnas & vehementes ægritudi-
nes, nimirum elephantiasin, aquam intercutem,
apoplexiam, & stomachi tum frigiditatem, tum
inflationem. Siquidem ab his non solum præ-
seruant, sed easdem etiam iam obortas vel [illegible]
vel certe leuant. At si diutius crebriusque vrge-
ant, adeo vt nauigantes vehementer debilitentur, comestione stypticorum & acidorum fructuum
cuiusmodi sunt mala cydonia, mala Matiana
hoc est, vt interpretatur Iacobus Syluius, poma
syluestria, vt vero Ianus Cornarius, poma Aran-
tia, & nostra auricularia & curtipendula poma
quæ Epyroticis malis respondere putantur, vul-
go Capendua: siue *pommes de Capendu* Galli
vocant, & punica siue granata acida, reliqua-
que sunt. Hæc enim os ventriculi corroborant,
humorem sursum repentem deorsum repellunt
ac inferne per ventrem euacuant, fluentem in
stomachum sistunt. Quin & ipse stomachus
hisce roboratus fructibus humores ad se [illegible]
[illegible] confluentes reprimit. Apij quoque
semen torrefactum ac in vino potum confert.
Absinthium quoque raro in cibo, [illegible]
sumptum nauseas tollit. Panis item, [illegible]
vino aquoso & odoro [illegible] ingeratur, [illegible]
dest. In summa tota victus ratio tum ex acidis
ventriculum roborantibus, tum [illegible]

siue fumos ad caput ascendere prohibentibus, *Vapores sto-*
confirmandis: est, in quorum numero & [illegible] *macho prohi-*
le cum [illegible] in aceto vel succo vuæ acerbæ [illegible] *bentia.*
cocta [illegible] sunt. Plura Paulus Æginet. lib.
1. c. 30 & Auicenna 3.1. doct. 5 c. 7.

DE GENERALI condimento.

CAPVT XXII.

Saluia, sal, vinum, piper, allia, petroselinum,
Ex his fit salsa, ne sit commixtio falsa.

Communes recensentur hoc loco materiæ, ex quibus in mensa ἡδύσματα hoc est [illegible], condimenta siue salsamenta ex tempore parari possunt, si specialia defuerint. Sunt autem ex numero sex. Et prima quidem Saluia est. Ex hac enim fit condimentum in assatione siue coctura anserum & porcellorum. [illegible] Saluia persæpe [illegible] assequuntur, nimirum superfluas & glutinosas ipsorum humiditates resoluens atque dissipans. Saluiæ penitus sibi cum odorem, tum saporem induant. Saluia tamen a post assationem reijcienda & nō comedenda est. Qui vero rusticæ & plebeij homines condimentum ex Saluia conficiunt, quo in anserum esu vtuntur. Allium enim cum Saluia cōtundunt, [illegible] & vino commiscent. Secunda, Sal, de quo infra capit. 31. Tertia. Vinum: *Sal cum vino.*
quod [illegible] vel nobilium condimentum est. Nam in sinapeos aut omphacis defectu vinum cum sale temperatum pro salsamento ingerunt. Quarta. Piper. Et [illegible] cu- *Piper.*
[illegible] hominum salsamentum [illegible]

pe quibus fabæ atq; pisa pipere condita in quotidiano sint vsu. Quin etiã ex pane costo cum cereuisia, siue vino iuxta nigrum pipere condito pultis instar conficitur, quod ubi id vulgato iam fere vbiq; nomine piperatum etiam appellatur. Hoc super carnes aut pisces effusum in delitiis habetur. Quinta Allium: hinc quoque salsamentum

Allium.

Rustici conficiunt, quod cum omnib. propè cibis sunt, siue assi illi fuerint, siue elixi, siue dulces, siue salsi, imo vero & cum nidulatis ouis estant. Allium namque tritum cum molli caseo ac lacte commiscent, atq; epulis deinde apponunt.

Petroselinũ.

Sexta, Petroselinum. Siquidem ex foliis eius cõtusis eumq; omphacio vel vino albo commistis fit salsa viridis, quæ cum assis ferè manditur. Cæterum silentio minime prætereundum hoc loco, quod pro ratione temporum sibi inuicem succedentium ac cibariorum etiam quibuscum apponuntur, salsamenta variari conueniat. Calidis siquidem temporibus frigida, aut minima certe caliditate participantia: è contrario vero frigidis calida conueniunt. Salsamentorum igitur sumenda materia est, in æstate omphacium, [illegible] vitis, acetum, succus malorum limoniorum, vel citrangulorum, vel punicorum siue granatorum cum saccharo, stillatitius rosarum liquor, qui ῥοδόσταγμα Græcis dicitur, & amygdalæ, quibus tamen interdum serpylli nonnihil ac petroselini ad frigidarum commoderationem addi potest. Temporibus frigidis aptissima constituetur salsamentorum materia, sinapi, eruca, zingiber, piper, cinamomum, caryophyllon, allium, saluia, serpyllum, mentha, petroselinum, ius ex carnium, vinum & acetum, idque non [illegible], sed

vbi

vini naturæ propinquum. Temperatis autē tem-
poribus inter caliditatem & frigiditatem media
magis cōgruent. Porro quod ad cibaria ipsa atti-
net, alia aliis, quemadmodum sine coqui non i-
gnorant, apte condiuntur. Carni namq; ver-
uecinæ, suillæ & vitulinæ, atq; hœdinæ appo-
nuntur, in æstate quidem ex aceto & omphacio
[illegible] cum petroselino, zingi-
bere albo, omphacio & pane tosto in aceto vel
agresta macerato, sine allii admistione. In hye-
me vero eadem, sed cum largiore specierum co-
pia, pauco allio, optimo vino, & pauca agresta
apponuntur. Nonnunquā vero sinapi & eruca suf-
ficiunt. [illegible] perquam uti-
le pro condimento est. [illegible] ad usus eorum
qui [illegible] ex pane tosto,
[illegible] cō-
[illegible]
[illegible] hyberno tem-
pore fuerit. Nihil porro vetat in primo cibo per
æstatem carnes suillas etiam frigidas cum aceto
ac petroselino mandi. Quod si tamen eadem ca-
[illegible] fuerint, hyeme
[illegible] spe-
[illegible]
[illegible] minuta plane
[illegible] non est. [illegible] ex con-
[illegible] per a-
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

 [illegible]

[illegible] assis [illegible] conueniens condi[illegible] [illegible] mento & [illegible]; aestate quidem cum omphacio, sed hyeme cum vino. Suillae carni assatae per hyemem conuenit sinapi, quod, qui [illegible] de- stillatur, cum sapa conditum & optimo vino temperatus: per aestatem vero [illegible] supra mentionem fecimus, et [illegible] sianorum, penitius, & in [illegible] ter salem aliud non requirunt condimentum. Caponibus vero & gallinis [illegible], optimum condimentum est per hyemem, proprium decoctionis secunda[illegible], cum pauco [illegible] rum pulueres: & maxime quidem si [illegible] sapiat ac pe[illegible] [illegible]. [illegible] ipsum per se [illegible] ut sufficit. Caeterum pro caponum & gallinarum [illegible] eodem mo- do, praeter exiguum [illegible] nihil penitus apponendum est: [illegible] in- tum, per aestatem quidem cum omphacio, per hyemem vero cum optimo vino. [illegible] opus habent condi- mentis, quam [illegible] magisque [illegible] & humidiore [illegible] constiterint, [illegible] pertinaciores fuerint. Eadem in [illegible] quoque habenda est ratio. Plura Maginus de con- seruanda sanitate, part. [illegible] c. 20. & 21.

DE VTILITATE LOTIO- nis manuum.

CAPVT XVIII.

Lotio post mensam tibi confert munera bina, Mundificat palmas, & lumina reddit acuta. Si fore vis sanus, ablue saepe manus.

Duo

Duo [illegible] commodi [illegible] ex lotione manuum [illegible]. Primo namque manus [illegible] mundas efficit. Deinde vero lu[illegible] [illegible] hoc est, visus aciem ex[illegible] [illegible], sed [illegible] accidenti. Manus [illegible] instrumenta sunt, quibus purgan[illegible]. Quare puras [illegible] mundas esse con[illegible] [illegible] de hoc abunde supra cap. 2

DE PANE.

CAPVT LXIV.

Panis non calidus, nec sit nimis inveteratus,
Sed fermentatus, [illegible] sit bene coctus,
Et salsus modice, ex granis validis electus,
Non comedas crustam, choleram quia gignit adustam.
Panis salsus, fermentatus, bene coctus,
[illegible]

[illegible] tenendum esse [illegible] [illegible] nec calidus [illegible] [illegible] recentem, & [illegible] [illegible] [illegible] quendam [illegible] vehementer [illegible] viscera [illegible], nec [illegible] ad sanitatem [illegible] [illegible] quod [illegible] capite [illegible] in hunc propemodum scribens [illegible], [illegible] [illegible]. Non comedatur calidus [illegible] [illegible] debet [illegible], huius enim, quemadmodum & [illegible] quotidianum [illegible], [illegible] quod [illegible], & [illegible] viscera [illegible] [illegible] naturæ [illegible] [illegible] [illegible] in modo, [illegible] Hippocrates [illegible], [illegible] Auicenna confirmat, manifeste

caliditate & recenti fuligine sitim facit, celeriterque vaporosa humiditate satiat, sed supra suspenditur, & tarde descendit. Vetere tamen (nisi aliquis accidentibus sit contrarius) facilius concoquitur, quippe cum sit humidior, idque duobus potissimum modis cognoscitur. Primum ex pueris [illegible] enim ii maxime eo delectantur, utpote simili. Alterum testimonium ab aetate sumitur. Nam si vetus est siccissimus, eum qui recentissimus est humidissimu esse oportet. Attamen hic etsi victus salubri rationi ut alimentum minus congruit, odoratu tamen praestantissimus habetur. Valenti enim ac suaveolenti vino imbutus & naribus admotus cor [illegible] madore recreat ac roborat: atque hac sane ratione syncope correptis utilissime adhibetur. Imo vero solo eius olfactu vitam prorogari nonnulli memoriae prodiderunt. Quod proinde a Democrito factum esse Diogenes Laertius libro 9. in eius vita his testatur verbis: Cum iam ex senio deficeret, & propinquus videretur morti, [illegible] sororem, quod illa in celebritate Cereris morituros ipsa deae vota evolueret, iussit bono animo esse, panesque calidos sibi quotidie afferri [illegible] eos igitur naribus quum admovisset, [illegible] se, dum [illegible] servavit. Vbi vero dies illi transissent (erant autem tres) facillime [illegible] minimo dolore e vita [illegible] anno. Extant super hunc Graecum quidem Laertii Epigramma sic Latine conversum:

Quisnam adeo sapiens fuit, aut quis tale patravit
[illegible] Democritus?
[illegible]
[illegible]

Ille-

Panis odor. (margin)

Vide latius de re Conciliator differentia 55. & Montanus libro 18. epist. 6. Secundum, ne vetustate induratus siue mucidus edatur. Naturae enim humanae, propterea quod nimium exsiccet, melancholicumque succum generet, pro alimento non conuenit.

Secundo loco quinque enumerantur panis eligendi conditiones. Prima, vt sit bene fermentatus. Siquidem concoctu inter panes, vt lib. 1. de aliment. facult. cap. 2. Galenus attestatur, sunt facillimi qui plurimum sunt fermentati & pulcherrime subacti, quique in clibano igne moderato fuerunt assati. Porro qui fermento omnino caret, nemini prorsus est accommodus. Qui vero parum habet fermenti, iuxta Auicennae sententiam vberem quidem nutrit, sed nisi multo exercitio ac labore fatigentur qui eo vtuntur, protinus leditur: secum enim meatus, per quos fit nutrimentum, obstruit, renum imbecillitatem auget, calculosque denique in renibus gignit. Secunda, vt sit oculatus, id est, raris porosus, & minimum ponderosus [illegible] male nobis praestat. hinc enim [illegible] omnem sublatam esse perspicuum est. Possunt tamen, si Auicennae credimus, alio [illegible] excrementis implet, & facile per intestina delabitur, quemadmodum ille quoque, qui, quod ex farina a furfure non separata & furfure a pura farina non separato fiat, [illegible] siue [illegible] a Graecis, a Galeno vero [illegible] id est, furfuraceus, & a Cicerone cibarius appellatur. Furfur enim cum nonnihil [illegible] habeat [illegible] Hi autem contrarii quidem sunt panes [illegible] plurimum [illegible] male habe-
tet-

Panis eligendi.

tes omnium vero panum lautissime deliniuntur. Tertia, vt plurimum ab artifice sit subactus, & in clibano mediocriter calido belle percoctus: male namque coctus cum aegre concoquatur, tum ventriculum etiam grauat. Quod Auicennae etiam testimonio confirmatur, qui loco citato ita fere inquit: Panis qui non probe percoquitur, plurimum quidem nutrit, sed si quis priuatim & ab exercitatione aliquis eo vti voluerit, celerrime in obstructionis periculum incurret. Huius etiam generis est in patella coctus. Nam partes ipsius internae minus belle elaborantur. Sed de his commodius abunde supra capit. 9. in Tyrocinio dictum est. Quarta, vt mediocriter sale conditus: dulcior enim obstruit, salsior exiccat: qui vero in vtriusque excessus medio consistit, simpliciter omnia ante parte[illegible], optimum praebet alimentum. Modus vero salis gustu iudicandus est, qui namque in longiori hominum mistura offenderit, prauus existit. Quae ergo igitur gustum nullum adhuc [illegible] in ea mistura percipit, et[illegible] praesertent. Quinta, vt ex optimis granis, laudatissimo nimirum tritico sit confectus: de quo satis superque dictum est capite nono. Tertio demum loco praecipitur, vt ab esu crustae panis, propterea quod choleram adustam atque succos melancholicos generet, abstineamus, quatenus enim ipsa adusta & sicca est, succum etiam inde genitum adustum & siccum esse oportet. Quod Galeni testimonio confirmatur, qui in Hippocratis libr. de victus ratione in morbis acutis, commentar. 1. c. ?,

Crusta panis. ita scriptum reliquit: Ob assationem ambustam, non ad succi bonitatem, sed ad concoctionem sunt

sunt

sunt [illegible] choleramq; pariunt, propter eam quæ [illegible]. Merito igitur nobiles qui natura biliosi sunt, vitamq; sibi cupiunt [illegible], tam superiorem, quam inferiorem auferri a panibus [illegible] quod [illegible] ex Ecclesiarum [illegible] oblonatricis speculatio[illegible] imitamur. Deiicienda itaque e pane [illegible]: quippe quæ melius, firmius atque [illegible] quam crusta præstet alimentum. Iis tamen, qui [illegible] adhuc sunt, sed ventriculum habent humidiorem, quique extenuari cupiunt, crusta nonnunquam post alios cibos vesci conceditur, vt quæ præsumptos cibos deorsum subducat, & os ventriculi roboret. Vltimi duo versus optimi ac [illegible] panis quinque notas continent: nempe, vt sit pane salitus & fermentatus, vt bene percoctus, vt potius sit sanus [illegible] conficiatur ex grano mundo & valido ac bono [illegible], quæ [illegible] vitiata non sint. Quod Auicenna a loco citato suis fere verbis monere etiam voluit: Oportet, inquit, vt panis sit mundus, salitus, bene subactus, fermentatus, probe coctus, & hesternus, hoc est post biduum non repositus. Non [illegible] prætereà silentio prætereundum, quod maior panis portio ex cuius [illegible] semper sumenda sit ad pisces, [illegible] & fructus humidiores, quam ad carnes & ova: [illegible] ad [illegible], quam ad ova & ad mollia [illegible].

ADDITIO.

[illegible] in [illegible] commune est [illegible] [illegible] [illegible] ex pane [illegible] [illegible] [illegible]. 2. cap. 7. [illegible]

[illegible]

inter reliqua sic ferme scribit: Panis impedimentum, ubi non percoquat venter, maximum censeri debet: carnis vero non ita. In stomacho quippe residet diu onere imprimis molesto: quod si non concoctus satis tandem dilapsus fuerit, hepar praefarctum ac mesaraica. Caro a maiorem ducit cum humano corpore similitudinem: proinde ex ea minus provenit nocumenti, & hepatis aut mesaraica minus praefarctio sequitur, ac curationi minus contumaciter obsistens, adhibentibus membris longe pinguioribus cognationem quandam, quam panis. Haec Caelius Rhodiginus libro 3. cap. 20. lection. antiq. Sciendum praeterea quod panis ex farina cribro excussa & a furfure repurgata innatus ac purus praestet alimentum: furfuraceus vero, id est, cui furfur inest, non nihil commodum est, minimum quidem omnium nutriens, sed facilius, ceu antea quoque diximus, per alvum subeat. De Pane plura Galenus lib. 1. cap. 9. & 10. de aliment. facult. & lib. 3. cap. 2. de sanitate tuenda.

DE CARNE PORCINA.

CAPUT XXV.

Est porcina caro sine vino peior ovina:
Si tribuis vinum, tunc est cibus et medicina.

Hoc versu carnis porcinae instituitur cum ovilla comparatio, nempe quod porcina absque vino sumpta, quam ovilla peior habeatur. Porro quod pravior sit ovilla Galenus libro 3. de aliment. facult. capite 2. his confirmat verbis: Agni succum habent humidiorem ac pituitosum, ovium vero excrementosiorem, ac succi deterioris. Haec ipsa tamen suilla quae bonum a-

limentum

[illegible] generat, peior esse, si absque vino [illegible] hoc loco asseritur. Idque non aliam ob [illegible], nisi quod & ipsa pituitosam habe[illegible] [illegible], quæ quidem vino attingitur, & ad [illegible] perducitur. Altera deinde [illegible] [illegible], eandem cum vino sumptam, supra [illegible] facultatem esse [illegible], vt quæ [illegible] [illegible]. Id quod de porcellis assis po-[illegible] intelligendum est. Cæterum carnes porcinæ quæ sale condiuntur ac sole à (inde vel fumo exiccantur) quemadmodum apud nos in annum reponendæ à rusticis ac plebeis hominibus [illegible]) multo meliores censendæ sunt, siue cum vino, siue absque vino [illegible]. Quare de assis porcellorum carnibus, siue [illegible] hoc ipsum quod hic traditur, [illegible] modo, accipiendum est.

Ilia porcorum bona sunt, mala sunt reliquorum.

Ilia siue [illegible], id est, [illegible] porcorum intestina sunt, vel [illegible] [illegible] : quantumque ad [illegible] [illegible] animantium intestina [illegible] præstantiora, [illegible] sunt [illegible] lib. [illegible] de aliment. facult. Galen. Neq; [illegible] animati [illegible] quæ sanguine [illegible] [illegible] autem porci [illegible] habentur. Sunt vero & sanguis [illegible] humidus [illegible] minus calidus, [illegible] [illegible] & [illegible] simile-[illegible]. Itaque porcorum [illegible] sanguine [illegible] sunt.

ſint nec aliud animal, ex brutis [illegible] gnetur, tum pinguescat, non abs re medullis eius libentius vescimur. De carne [illegible] abunde supra cap. [illegible].

DE MVSTO.
CAPVT XXVI.

Impedit urinam mustum, soluit cito ventrem,
Hepatis emphraxin, splenis generat, Lapidemque.

Quinque asseruntur hoc loco incommoda, quæ vini recentis siue musti potum sæpius excipiunt.

Musti nocumenta. Primum quidem, reddendæ vrinæ impedimentum est, quod dupliciter sane intelligendum est. Vel enim crassitudine, quam ex musti terrena [illegible] one obtinuit, [illegible] adeoque renes ipsos obstruit atque obturat, [illegible] penitus supprimatur: vel certe consuetum eius reddendæ morem ac ordinem immutat. [illegible] de musto nonnulli [illegible], ac [illegible] quibusdam [illegible] est. Siquidem [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] ordinate [illegible] prolundere [illegible].

Secundum, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ad [illegible] [illegible] primum quidem [illegible] [illegible] [illegible] multitudine, [illegible] vero propterea, quod [illegible] stomachum grauet, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

huic [illegible] appellatur, compressum ar-
[illegible] & contractum [illegible]
[illegible] etiam promptius aluum sub-
[illegible] tamen ea est, quod [illegible]
[illegible] ac [illegible]gendi facultate prædi-
[illegible]

[illegible] bonæ hepatis temperaturæ noxa: He-
par enim [illegible] 3. doct. 2 cap. 8 Aui-
cenna confirmat, plurima fæcis cōmistione ob-
[illegible] multitudine debilitat, & dysente-
riam hepaticam inducit. Pari modo [illegible],
[illegible] hepatis ægritudines, diuersas
[illegible] hydropis species generat.

[illegible], Splenis ac constitutionis eiusdem
offensio: siquidem hoc viscus æque obstruitur
[illegible] atque hepar: ipso vero & duro insuper
tumore, quem σκίῤῥον Græci dicunt, haud raro
[illegible].

[illegible], Calculi generatio: & potissimum
[illegible] qui colore rubet est & friabilis. Hunc
[illegible] ob causam multum generare dici-
[illegible] quod substantiæ [illegible], adeoque
[illegible]tudine tenes offeratur. Et hoc vere quidem
[illegible] at [illegible]
[illegible] fæces [illegible] intelligitur. Nam
[illegible] tantum abest a generatione
[illegible], vt nihil eo magis possit esse contrarium:
[illegible] quod [illegible] vehementer [illegible] ac
[illegible]
[illegible], quæ non modo [illegible]
[illegible] sed [illegible] frequentius
[illegible]
[illegible] Quæ-
[illegible] quadragesimo quinto.

DE AQVÆ POTV, CAPVT XXVII.

POtus aquæ sumptus comedenti incommoda præstat:
Hinc friget stomachus, crudus & inde cibus.

Aqua p[illegible] [illegible].

Duplex autem genus inter edendum aquæ potum consequi hoc loco asseritur. Primo namque ventriculum infrigidat & relaxat, maximeque omnium cibi appetentiam delet. Deinde concoctionem interrumpens cruditatem generat. Pendent autem ea potissimum, ut testis est libr. 7. method. meden. cap. 6. Galenus, ex eius frigiditate omnia, cuius culpa & in præcordiis diutissime moratur, & fluctuationes excitat, & in flatum mutatur & corrumpitur & ita ventriculi resoluit robur, ut deterius ob id concoquat. Proinde eodem in loco Galenus etiam præcipit ne illico post cibum largius bibatur, videlicet antequam cibus fuerit concoctus. Siquidem innatant cibi, si bibatur, ut eos ventriculi corpus propter interpositum humorem nõ contingat. Quod innuere etiam 1.3. doctr. 2. cap. 7. his fere verbis Avicenna voluit: Neq. post cibum multa bibenda est aqua, quæ inter ipsum, videlicet cibum, & ventriculi corpus separat, notam facit & fluctuationis sensum invehit. Hoc idem sequente eti. in capite, nempe octavo, in hunc prope modum scribens attestatur: Cum a comestione natura concoctioni studet, si tantum aquæ exhaustum prius fuerit, quantum [illegible] ad ciborum permistionem sufficit, tum ea quæ succedit aqua potius inchoatam concoctionem turbat atque impedit. Idem in Canticis sectio. 3. aphoris. 19. & 3[illegible]. Aquæ potum [illegible] [illegible]

[illegible]

dum non est in[illegible]atione adhærentiæ & tardio-
rem descensus huc ce[illegible]. Aqua enim cum cibo su-
menda non est. Quem locum Auen hoes expo-
nens [illegible] Causa quidem huius est, quod am
aqua quæ statim a comestione bibitur ante-
quam ingestus cibus in ventriculo incalescat, am-
biguam concoctionem impedit, & cruditatem
parit. Eadem etiam causa est, cur ingestus cibus
ventriculo innatet, neque eidem adhæreat, nec
[illegible] ipsum, sicut oportet, conterat. Actio
[illegible] ventriculi in sumptum cibum fit con-
terendo simul & coquendo. Vnde simile quid-
dam succedit, quale solet cum multum aquæ in
[illegible] feruentem infundimus, nam tum calo-
[illegible] vis imbecillando [illegible] Ita & in ventricu-
lo contingit. Nam & cibi in corpore concoctio
[illegible] similis est, ut disertè admodum docet
[illegible] lib. 4. Meteorolo cap. 3. & cum eum Ga-
[illegible] lib. 2. de facul. natur. cap. 7. Exiguum tamen a-
quæ potum, quæ paulatim & quasi sugendo sumi-
tur, ante cibi descensum concedi potest, ne ni-
[illegible] nec tam cibi promptius ventrem perme-
[illegible] in interiora descendant: quæ magis ad-
[illegible] siti etiam molestatus ad bibendum ve-
[illegible]. Exiguus enim frigidæ potio eo, quo dixi-
mus, modo sumptus ventriculum adleuat ac col-
[illegible] quidem, quia sitim extinguit, &ci-
[illegible] Colligit vero, quis par-
[illegible]
[illegible] quod
[illegible] frisaque quam vinum po-
magis conueniet, omnibus tamen quæ vale-
[illegible] consideratis, vinum haud
[illegible] Nam [illegible]

io, quod in sitis extinctione (quæ ex Aristotelis & Galeni sententia, est appetitus frigidi simul & humidi aut alterutrius) aqua in vniuersum sit melior, quia frigida & humida: [illegible] tamen in cibi permistione & eiusdem ad omnes corporis partes delatione, vinum præstantius habetur, siquidem facilius cum propter substantiæ tenuitatem, tum actionis celeritatem cibis permiscetur. Quin etiam natura eo magis delectatur adeoque [illegible] attrahit, & alibi cibis permisceri adiquit eo excellentius etiam, quod ea mistio per modum quendam fiat ebullitionis, quam vinum vtque cum sit potestate calidum, adiuuat; aqua vero ob innatam frigiditatem turbat atque impedit. Et sic omnibus perspicuum sit, vinum in ciborum tum permistione, tum delatione aquæ præferendum esse, quippe substantiæ tenuitate & genuina caliditate prompte permeat & penetrat. Nam quæ calida simul & tenuia sunt, facile penetrant: quo fit, vt vinum etiam, quam aqua magis ad omnes corporis partes deducatur. Aqua nihil in se potestate calidi, nihil substantiæ aereæ, nihil igneæ, vnde tardius [illegible] fit, & plurimum temporis moretur, adeoque omnem cursum impediat necesse est. Adliguatur præterea & alia ratio, cur aqua vino in potu sit postponenda, nempe hæc, quod aqua non per se neque concoquatur, neq; nutriat alimenti tamen nutritionem vel maxime impediat. Atque inde sane cibi omnes quanto aqueæ naturæ magis participes sunt, tanto minus nutriunt. Vinum igitur commodius cum cibo bibitur, quippe quod non solum nō impediat nutritionem, sed multum etiam iuuet. Maxime e-

nim

m celerrimeque tum nutrit, tum inflammat. quemadmodum supra cap. 8. & 11. abunde ostendimus. Insuper & hoc notandum, quod aquæ potio, Auicenna [illegible] capite [illegible] teste, non intem- [illegible] modo, sed in aliis quoque certis quibusdam vitæ studiis noxia existit. Et primo quidem, si ieiuno stomacho sumatur, tunc enim libere cum nullo retinaculo præpedita ad principalia membra penetrans, insita sua frigiditate calorem innatum aut extinguit, aut certe debilitat, & hoc potissimum in homine vere ieiuno. Nam ebrio maximum quandoque leuamen affert, neque ipsi quicquam inde [illegible] per- [illegible] aquam bibat [illegible] maxime [illegible], quod [illegible] ebrius non sit omnino ieiunus, aut stomacho vacuo, sed nonnullas etiam in se retineat hesternæ crapulæ reliquias, eas [illegible] cum nitrosa qualitate præditæ, ac ob id [illegible] molestæ sint, aqua contemperatæ stomacho [illegible] qui etiam vapores ad caput [illegible] deorsum reuellit: ac totum ventriculi [illegible] in pristinum quodammodo statum [illegible] corroboratque, ita ut alimentum rectius [illegible] contineat & concoquat. Secundo, si ab exercitatione vehementiore, aut statim à coitu [illegible], nam post corporis [illegible], ac robur [illegible] est, aqua [illegible] profun- [illegible] penetrans calorem innatum aut extinguit, aut certe deteriorem reddit. Tertio si [illegible] bal- [illegible] sumatur, idque est [illegible], quia vacuo ve- [illegible]. Siquidem tunc ipsorum [illegible] & meatus immodice aperti sunt: quare aqua [illegible] libere ac [illegible] vllum obstaculum [illegible] ad summum vitæ discrimen perducit.

Aqua crapule confert.

Diosc. lib. de lethalibus medic. cap. 48. Aetius lib. 13. capit. 45. & 81. & Paulus lib. 5. cap. 61.

Hinc est quod Auicenna fen. 1. 3. tract. 5. summ. 1. capite 12. ita fere scriptum reliquit: Ex aqua frigida quæ ieiuno stomacho, aut ilico post labores, siue coitum bibitur, bonæ temperaturæ corruptio & læsio timenda est. Quarto, si de potu aquæ sitis, quæ oritur sæpe ac aliis quibusdam ventri ac gulæ seruientibus noctu nocte, aut summo mane exoritur, delendæ gratia sumatur. Frigidæ enim potu, cum concoctio impeditur, tum resolutio ac dissipatio vini potentius, vel salsi aut biliosi humoris in ore ventriculi contenti prohibetur. Quo fit ut sitis æque vehementius vrgeat, & temporis spacio magis augeatur. Proinde hæc sitis somno tutius placabitur: per hunc enim humores prædicti sitim excitantes concoquuntur & descendunt, ideoque vt sibi initio cesset sitis necesse est. Quod si vero sitis vehementior fuerit quam vt frigidi aeris inspiratu, aut oris collutione sedari possit, aquæ frigidæ potu restinguenda est: nam melius est concoctionem aliquantisper impediri, quam multa siti ventriculum accendi, præsertim ex meraciore vino. Aqua igitur frigida ex vase stricti orificij siue gracilis colli bibenda est, vt plurimũ temporis moretur in orificio stomachi valentiusq; sitim extinguat ac de ea sæpius etiam, sed paululum sumendum est, ne concoctio penitus euertatur. Quinto generaliter ac communi ratione satis abest, si multum aquæ frigidæ bibant. calorem enim natiuum extinguit, partibus offendit, ciborum apprehensionem debilit, & neruosis omnibus adiunctarum partibus, vt testis est lib. 5. apho. 18. & 20. Hippocrates. Prudentissime igitur monuisse videtur quisquis ille fuerit, qui ita cecinit:

Time

[illegible] bibant homines, animantia cætera fontes,
[illegible] pectore potus aqua.
[illegible] tamen aqua temperate frigida appe[illegible] [illegible] reuocat nonnunquam, non [illegible] quidem, [illegible] identi. Ventriculum [illegible] ac villos eius in vnum cogendo [illegible] [illegible].

DE CARNE VITVLINA CAPVT XXIIX.

[illegible] multum carnis vitulina.

Laudibus hic efferuntur carnes vitulinæ, quod [illegible] cor [illegible] & non [illegible] & hoc [illegible] ex Auicenna constat. Nam [illegible] inter cætera præcipit vt cibus [illegible] [illegible] conuenient, sicut [illegible] sunt [illegible] & [illegible] hœdorum & vitulorum & [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] naturæ & facile [illegible] [illegible] [illegible] Galenus quoque [illegible] [illegible] facultas. Carnes vitul[illegible] lactentes [illegible] [illegible] allata, vt [illegible] [illegible] ad [illegible] [illegible] ad [illegible] commendat. Sed [illegible] abunde dictum est supra capite 7 [illegible] ide[illegible] [illegible] referantur.

DE AVIBVS ESVI APTIS CAPVT XXIX.

[illegible] gallina, [illegible] columba,
[illegible] merula simul [illegible]
[illegible] [illegible] Oues.

[illegible] hoc loco [illegible] [illegible] [illegible] Enim [illegible] autem

 [illegible]

quatuordecim, sed ita quidem, vt inde & reliquarum iudicia facile colligas.

Gallina.

Primum, Gallina est: quo nomine non solum gallinæ iuuenes mediocriter pingues, sed galli etiam gallinacei hoc loco intelligendi veniunt. Siquidem horum omnium caro (vt copiose admodum differentia 68. Conciliator ex Haly, Auenzoaris, Auerrhois & Mesuæ sententia probat) alimenti est inter aues optimi: quia facile in sanguinem vertitur, & parum excrementosa est. Caro autem gallinarum est melior quã gallorum, nisi sint castrati. Nigrarum quoque, & quæ nondum pepererunt, est melior & leuior, vt gallorum qui nondum coierunt. Miram in corpore obtinet cum ipsius temperamenti, tum humorum æquandorum facultatem. Iis maxime conueniunt qui vitam in otio ac quiete degunt, quiq; leuiori ingenio ac mente sunt. Colorem viuidum cõparat, vocem clarificat, genitali semini adijcit, & cerebri substantiam auget. Iusculum earum optima leprosis medicina est. Ad hæc gallorum cum gallinis nondum coeuntium iuscula deperditas in morbis vires mirifice restituunt: quam ob causam hecticis & marasmo laborantibus, morborumq; diuturnitate maciefactis vtiliter exhibentur. Insuper & semen prolificum suppeditant, & venereas roborãt vires. Decrepitorum autem præcipue gallorum caro nitrosa & salsa, cibo inepta, medicamentosa est iure suo manifeste: potissimum vero gallorum rusticorum, quod in horum sint alacres ad coitum ardentes, ad dimicandum fortes, obesorum ac macrorum medij quoque vetustiores eo magis sunt medicamentosi. Plura Mesues lib. 2. de medicam. simpl.

pur-

[illegible] cap. 23. Simeon Sethi in Syntagm. Auicenna 2. cap. 296.

Secundo, Capo, hinc Capus: hoc nomine [illegible] gallum vocant, quum fuerit castratus, [illegible] M. Varrone lib. 3. cap. 9. & Columella lib. 8. cap. 2. de Re rustica traditur. Hic enim in cibis [illegible] est, [illegible] remoto Veneris vsu pinguior [illegible] salubrioris alimenti redditus. Quare cum [illegible] à ventriculo, ac facilius [illegible]. *Capus.*

Tertio, Turturum quoque caro cibis annumeranda est nulla omnino ex parte damnandis, qui neque tenues, neque [illegible] sunt, sed veluti [illegible] omnique excessus mediocritate consistunt. De eo Galenus capite [illegible]. libro de [illegible], in hunc scribit modum. Qui non [illegible] mandendas [illegible] non modo [illegible] gallinae [illegible] columbae etiam, ac turtures, [illegible] temperamento est sicco, & [illegible] quae in montibus degit, itaque [illegible] recens tamen non [illegible] nunc est mandenda, sed nec perdix, nec [illegible], quae carnem habent [illegible] aetate [illegible] sed vbi vnum diem ad minus suspenderis, [illegible] mandere licet. Porro palumbes prae[illegible] quod carnem habent columbis & per[illegible] & turturibus duriorem, difficilem etiam [illegible] concoquendum & excrementitiam habent. [illegible] durissimam habent [illegible] neque prauo [illegible] si mortuae [illegible] vincitur [illegible] Alimentum [illegible] sanguinemque minime visco- *Turtur.*

 visco-

viscosum generant, & crassi ac tenuis medium. Proinde quibus salubribus cibus curae est, eos, ut arbitror, his uti convenit. Haec ille. Plura Galenus in libr. de cibis boni & mali succi. cap. [illegible] & Rhazes aphor. lib. 4. aph. [illegible] 7.

Sturnus. [illegible], quorundam opinione, sturnus est, quem ψᾶρα Graeci vocant, avis nigra albis maculis distincta, magnitudine Merulae. Eius generi proprium est catervatim volare, & quodam pilae orbe circumagi, omnibus in medium agmen tendentibus, sicuti ab Aristotele libro 9. cap. [illegible] de historia animalium, & a Plinio lib. 10. cap. 24. traditur. Galenus lib. 6. cap. 10. de sanitate tuenda, inter perdices attagenas, merulas & turdos, quae quidem boni succi [illegible] ab omnibus existimantur, sturnos etiam commemorat. cum tamen a multis illauda[illegible] esse [illegible] iudicentur, qui [illegible] melancholicum atque [illegible] generant [illegible] quae venenum esse [illegible] apud Galenum [illegible] capite 7 de simpl. med. fac. Huic obiectioni Aloisius Mundella sic occurrendum putat [illegible] Galenum in 6. de sanitate tuenda in calculi renum vitio sturnos [illegible] tenuis alimenti [illegible] item palumbes & passeres [illegible] Graeci vocant. Vel sturnos nostra [illegible] esse [illegible] [illegible] animalia [illegible] & [illegible] sunt [illegible] Galenus lib. [illegible] de alim. facul. cap. [illegible] & [illegible] & boni succi [illegible] Multo autem magis Galenus [illegible]

de-

[illegible] est quam vulgo & inconsulte aliquam [illegible] proferunt sententiam. Neque est [illegible] quod [illegible] pascantur, ab horum esu abstinendum est. Nonnulla enim animalia sunt, quæ licet venenis quandoque nutriantur, bona tamen sunt [illegible], quemadmodum de sturnis iam commemoratum constat. His enim cicuta nutrimentum est, homini medicamentum, imo etiam venenum. Siquidem sturnorum natura cicutam in substantiam suam vertere potest, quod hominum non potest. Sunt tamen quibus Starna hoc loco [illegible], ut per eam [illegible] accipiatur grandiuscula magnitudine auis [illegible] colore cinereo, cuius caro succi sit laudabilis, præsertim iuuenum illæ. Atque ita sane Rhazes libro 3. ad Almansorem cap. 10. intellexisse uidetur, ubi hanc [illegible] genus præferens, in hunc propemodum scriptum reliquit: Starna [illegible] aues leuissima, atque [illegible] ne delectant [illegible] conuenientissim[illegible] ut Vulga Starnam [illegible] forma & magnitudine pulli perdicis intelligenda est. Sic Rabbi Moses accepisse videtur [illegible] Paramodo nec starna [illegible] conuenire putanda [illegible]. Sed hanc proprietatem alij ipsis perdicibus adscribunt. Nam [illegible] Simeone [illegible] paulo ante citato asseritur [illegible] Baldachus quidam non [illegible] starnas multis commendans [illegible] de rebus non naturalibus [illegible] phasianorum ac perdicum naturæ pro- [illegible], & secundum ordinem [illegible] & subtilitate habent. Præstantissimæ

[illegible]

enim sunt starnæ, mox phasiani, dein perdices, vt quæ reliquis excellentiu deficerent. Docet præterea Ioannes Michael Sauonarola ab horum trium esu abstinendum esse, tum iis, qui quamlibet actionem fortem ac vehementem obeunt, tum sanis etiam, vt si quando modo aliquis incidero, habeant quod vltra consuetudinem ad edendum inuitet.

Columba. *[illegible]*, Columbis auis vulgo nota, quæ cū hi- [illegible] admodum habet carnem, sanguinem moderato crassiorem & calidiorem necessario gignit, atq; ob id febres nonnunquam facit. Quare in pastillis potius cum aceto aut omphacio & coriandro præparata, quam assa mandenda est: ita namq; exuperat a caliditatis eius ad [illegible] commoderationemq; reducitur. Renes frigiditate dolentes iuuat, feminis genitali & sanguini adiicit, sed caput atq; oculos lædit. Quin etiam leporina caro, si frequentius [illegible] generare fertur. Non [illegible] vero reliquis pulli eius volucres [illegible] probatæ. Cum concoctione [illegible] præstant [illegible] nam calidam ac humidam habent carnem atq; excrementitiam, & maxime domesticæ. Ex columbis enim, vt Oribasius tradit li. 4 ad Eustathium, agrestes domesticis præstabiliores sunt, & omnium agrestium domesticis præualent. Eligibiles quoque pulli sunt per Ver & Autumnum quam per Æstatem atque Hyemem, [illegible] Porro antiqua [illegible] non solum columbas, verum & turtures, tum ob caliditatem & [illegible] excellentem, tum vero & [illegible] difficultatem vitandæ sunt. Plura Simeon Sethi in Syntag. [illegible] lib. [illegible] cap. [illegible] ad Almans.

Aui-

Auicenna lib. 2. Cano. cap. 13 2. & Auerrhoes lib. 5. Col [illegible] cap. 12.

Qualea. *Coturnix.*

[illegible] Quali [illegible] vulgare nomen a sono fictum. *Neoterici* quaccam vocant, Latinis (vt Perottus ait) dicta est Coturnix itidem a voce, a qua multis aues nomina indita sunt, [illegible] a Graecis appellata. Coturnix iuxta Auerrhois sententiam temperata est ad caliditatem tamen paulo propensior, tenuis substantiae optimique succi: quare senibus iis qui conualescunt, alimentum est ad bonam valetudinem percommodum. [illegible] Verum *Celsus*, Basso atque aliis a quibusdam non a- [illegible] Medicinae [illegible] partibus. Coturnix auis est cum ad concoctionem, tum ad succi bonitatem laudabilis, [illegible] Veratrum comedant & morbo comitiali corripi [illegible] Vnde Auicenna 2. *Canonis* capite [illegible] eius vsu [illegible] quae tetanum & spasmum [illegible]. *Vbi notandum* tamen Auicennam non ob id solum coturnicis cibum improbare, quod elleboro nutriatur, sed etiam quod talis [illegible] spasmum et tetanum generandi illius [illegible] substantiae. Hac ratione igitur Galli coturnices cum multo pingui [illegible] edere consueuerunt. Potest etiam per coturnicem intelligi auis quaedam [illegible], perdice aliquantulum minor, collo & pedibus rubeo colore, reliqua vero [illegible] ad leucophaeum vergente quae Italorum vulgo Coturnix appellatur, estque [illegible] & in syluestribus & [illegible] locis [illegible] regionis [illegible] veteres [illegible] habetur [illegible] & odo-

ratu

ratu, & loci natura in quo continue commoratur, & ex iis quibus pascitur: nam illa grana ad modum sunt odoris boni & laudabilis esse alimenti iudicanda est, & propterea in cibis [illegible] rito ex[illegible] tenda. Quo sane modo Rhazes etiam lib. [illegible] cap. [illegible] ad Almans. coturnicem accepisse videtur, cum ei secundum post sturnum bonitatis locum tribuit. De utraque coturnice cum [illegible], tum cognitu pulcherrima habet Aloisius Mundella epist. 6.

Phasianus. *Septima.* Phasianus: quem a Phaside amne apud Colchos ubi primum cognitus est, ita nuncuparunt. Haec est decantata omnium [illegible] avis, quam primam fere in mensis esse [illegible] propter eximiam suam bonitatem, a qua Medicinae professores veluti a scopo, de temperamento ciborum iudicia auspicantur: succi enim probitate & iucunditate longe caeteris antecellit, neque solum ad victus salubris rationem, verum ad [illegible] quoque commendandum [illegible] est. Caro enim [illegible] ac pinguis [illegible] [illegible] aptus cibus est. Sed ob [illegible] atque [illegible] sum precium Principum [illegible] atque magnatum mensis dicata est. Meminit Phasiani Galenus libro 3. de aliment. facult. capite 18. [illegible] quidem Caro Phasiani [illegible] nutrimentum [illegible] gallinae est [illegible] voluptate tamen in edendo superat [illegible] ore [illegible] temperamento [illegible] degat [illegible] & magis exerceatur. [illegible] apud Simeonem Sethi, & Rhazem [illegible] lib. [illegible] capit. [illegible].

Merula. *Octava,* Merula: quae quidem avis est nigro-

co-

[illegible] colore, rostro rutilo & sturni magnitudine, [illegible] a Græcis dicitur. Quanquã [illegible] a Galeno, Oribasio atque Ægineta in[illegible] boni alimenti connumeratur, [illegible] tamen quam perdicis & attagenis, [illegible] [illegible] Quare & ipsa iuuencula a pinguis [illegible] est. Turdi quoq; & reliquæ id genus auiculæ montanæ omnes in hanc classem referendæ sunt.

[illegible], ἐρτυγομήτρα, ea auis est turturis ma- *Ortygometra*
gnitudine, pennarum colore ne quicquam à coturnice differens: rostrum longius est & acutius, [illegible] pro ratione corporis longiora [illegible] est & ad[illegible] [illegible] eius [illegible] audias, atque [illegible] amplius [illegible], [illegible] audire desiit. [illegible] est coaxanti[illegible] [illegible] quod [illegible] multò & acutior est. Cato [illegible] [illegible], vbi per diem suspenderis. Gilbertus Longolius in eruditissimo suo de Auib. Dialogo eandẽ mẽ esse putat cum κυχ[illegible], ὀρ[illegible] [illegible] Græcis dicta est, quasi coturnicum matrix, quod coturnicibus per maria [illegible] aduolantibus & [illegible] esse sole[illegible] [illegible], [illegible] est, coturnix [illegible] [illegible] Aristoteles libro [illegible] [illegible] Plinius libro [illegible] natural. [illegible] Solinus capite [illegible] & Athenæus lib. [illegible] [illegible].

[illegible]. Per [illegible] vtroque [illegible] medi [illegible] *Perdix.*
[illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] gigni [illegible] non illico post
[illegible]

occisionem, sed [illegible] ad minus diem [illegible] comedatur. Sic enim quod durum in se continet abiicit & [illegible] reddi[illegible], ut quemadmodum ex Galeno paulo ante ostensum est. Sanguinem copiosum ac tenuem generat, adeoque calorem si forte in corpore invenerit, extenuat, idque [illegible] potissimum p[illegible] quae vt in reliquo [illegible] genere, ita in hoc quoque facilius [illegible]. In [illegible] vero optimae quidem [illegible] sunt [illegible] iuvenum [illegible], pessimae vero [illegible] [illegible] & [illegible] quarum. A [illegible] autem [illegible] cum optimum est iis, qui se non exercent & qui vitam degunt otiosam, quique imbecilliores & invalidi sunt, tum etiam [illegible] tione assue[illegible] is, & hydropi[illegible] is, quique [illegible] ventriculo vitiosos [illegible] humores [illegible] mores conf[illegible] [illegible] [illegible] & ventrem [illegible] accommodatissimum [illegible] edul[illegible] [illegible] ingeruntur. Medulla cum vino praesumpta [illegible] [illegible] [illegible] Fel quoque [illegible] [illegible] principio [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] singulis [illegible] [illegible] confert. Plura Galenus lib. 3. c. [illegible] de alim. facult. & lib. [illegible] cap. [illegible] medic. [illegible] & Simeon Sethi in Syntag.

Frigellus. [illegible] [illegible] est [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] pro[illegible] [illegible]

[illegible] acutū, & magnitudine [illegible] quam iliacam vocāt nonnulli [illegible], minusque maculis distincta, de qua sane intelligenda sunt, quæ de frigello hoc [illegible] Hęc vtrinq; iuxta oculos, & in pe[illegible] flexu intus & foris maculas [illegible]. Primum genus non nisi hyeme apud nos [illegible], aut si videatur, rarum est. Secundum per totum annum apparet, maculoso [illegible] & cantus sui gratia à multis [illegible]. Tertium per æstatem apud nos nunquam videtur, sed vindemiæ tempore atque [illegible] adeoque ob id [illegible] quod aduentu suo frigus insta[illegible] nominatur. In vineis potissimum [illegible] dulcium vuarū esu sæpius inebria[illegible] volat & optimi est succi, præsertim [illegible] festum Omnium sanctorum. Lege Gulielmum Turnerum in libello de Auibus.

[illegible]. Otis quæ & ipsa in cibis grati[illegible] *Otis.* [illegible] succi est, nempe ex syluestrium [illegible] genere, Perdicum similis sed obesi[illegible] corporisque pondere parum se alis attollit: [illegible] canibus se [illegible] quodammodo [illegible], ad eorū latratum e templo pro[illegible] latitans inter frutices. Lege Ælianum [illegible] Gilbertus Longolius [illegible] vulgo [illegible] quā Gale[illegible] de aliment. facult. cap. [illegible] & Athenæus [illegible] dipnoso. Sunt tamen quibus [illegible] placeat, vt gallinę phasiani [illegible] Alij vero gallinam aquaticam interpre[illegible] igitur gallina sit aquatica, [illegible] [illegible] suauem gignit succum.

Decimatertia Tremulus: quæ quidem auis est fusco pennarum colore, magnitudine quam gallina minor, velocissimi volatus, altæ vocis & ac clamosa in cuius capite crista plumea est: eorum auium genere, quas σεισοπυγίδας Græci vocant, & caudam nunquam [illegible] assidue quatit, & ob id tremulus vocatur. Semper fere iuxta maria versatur: ne quis paruam illam auiculam longæ caudæ quæ quod tremula vulgo [illegible] motacilla dicitur, per tremulum hoc loco intelligendum putet. Hæc etiam referri [illegible] si non eadem est auis quædam cornice minor, plumis fere viridibus & nigris per [illegible] dorsum, caput & collum: ventre albo, longa & [illegible] erecta in capite crista plumea, alis [illegible] & inter volandum [illegible] agunt strepitum edentibus: vnde & vannellus a barbaris dicitur, clamosa admodum & querula: quæ aquis vermium gratia, quibus solis victitat, propinquat, sed ipsas nunquam ingreditur: in planis & locis circa confinia plurimum degit.

Amarellus. *Decimaquarta*, Amarellus auis aquatica, forma perinde ac anas, *sed minor*, ab Aristotele libro 8. cap. 3. de histor. animal. βοσκὰς appellatur. Illud porro nosse in vniuersum expedit, quod præstantius alimentum ab iis sumatur auibus quæ volant magis, celeriusque volant. Et quemadmodum prædictarum auium caro concoctu facilis & ad bonam valetudinem accommodatissima, sic è diuerso quarundam excrementosa est ac mali succi, multoque ad concoquendum difficilior, neque in æquali temperamento [illegible] cuiusmodi impurè existit pauonum, anserum, gruum, ardearum, & quotquot oblongum ha-

bent

[illegible] collum, acrostrum: inque paludibus nutriuntur. Hoc quod ad ſucci prauitatem attinet, [illegible] etiam referendi ſunt, qui in turribus nidificant, pygargæ appellati: nam & calidiſſimi ſunt & longius a temperamento recedunt, ac [illegible] alimenti [illegible] dant, Veneremque impenſius [illegible]. Circa electionem vero alimenti quod [illegible] genere ſumitur, ſciendum eſt, iuxta di[illegible] præſtantiorus alimenti proprietates (ſi e[illegible] quod nutritur ſanitatem vel robur ſpectes) [illegible] udan. Sic Galenus ad facilem [illegible] & ſubtilitatem reſpiciens, boni[illegible] palmam perdicibus attribuit. Rhazes & [illegible] ob leuitatem & ſubtilitatem ſturnam [illegible] Idem quoq; Iſaacus diuerſa ductus [illegible] auium carnes laudauit. A[illegible] carnem, quod mentis aciem [illegible] roboret, mirifice commendat. [illegible] omnium volucrium genus [illegible] præſtat alimentum, ſi ad genus gre[illegible], poſſiſſimum ſi ad ſuillam, qua[illegible], quod copioſioris ſit nutri[illegible] volucrium tamen caro ad coquendum [illegible] iis qui neglecto corporis exer[illegible] poſtiſſimum & ſtudiis ac contem[illegible] vacent, conuenientiſſima eſt, præcipue [illegible] attagenis, columbæ, galli gallinacei & [illegible] quemadmodum libro de aliment. fa[illegible] Galenus teſtatur. Sanguinem enim [illegible] clarum atque mundum, & ſpiritum [illegible] ac mentis exercitiis & intellectui a[illegible]. Siccus autem alimentum, quale di[illegible] eſt, ſtudio contemplationique in[illegible]. Sicci enim prudentia ſum[illegible]

liaris est, ficuti luculenter & perspicue docui Galenus in libro, cui titulus, Quod animi mores corporis temperaturam sequantur, cap 5. Lege plura apud eundem lib. 8. cap. 2. method. medendi, & in libro de attenuante diæta, capite 6. De Attagene pulcherrima quædam & scitu dignissima Gilbertus Longolius, in Dialogo de Auibus prodidit.

DE PISCIBVS.

CAPVT XXX.

SI pisces molles sunt, magno corpore tolle:
Si pisces duri, parui, sunt plus valituri.

Hic duæ traduntur laudabilium piscium notæ. Pisces enim aut dura carne suapte natura sunt, aut molli. Ex his igitur qui molles sunt, veteres iunioribus præstant. Carnis namque mollitie pro modo humiditatis respondet, quæ crudior in nouello pisce, in vetulo vero concoctior existit. Quare nouelli pisces lento ac pituitoso succo magis quam vetuli abundant. Atque hac causa ratione nonnulli anguillam etiam vetulam nouæ præferunt. Ex iis vero qui dura carne prædicti sunt, iuniores longe præstantiores & concoctu faciliores habentur. eiusmodi porro lucij imprimis sunt & percæ. Carnis enim durities concoctioni resistit. Quæ sane sententia ex 2. Canon. capite 553. Auicennæ desumpta est, vbi sic Fernum scriptum reliquit: Ex piscibus dura carne præditis eligendi sunt minores, ex molli vero maiores ad terminum aliquem. Plura Galenus libro 3. de alim. facult. cap. 25. & 30.

Lucius & perca, & saxatilis, albica, tencha,
Gurnus, plagitia, & cum carpa galbio, & alia.

[illegible] recensentur pisces, quorum ali[illegible] [illegible] corporibus saluberrimum esse [illegible].

[illegible], Lucius est, piscis vulgo notus, qui *Lucius.* [illegible] alterius, sed suæ etiam speciei [illegible] appellationem vulgato [illegible] est.

[illegible] rex atq; tyrannus aquarum.

[illegible] ac duræ carnis est, sed omnium, [illegible] iudicio [illegible] atq; optimi succi.

[illegible], Perca, qui branchis subruffus est, *Perca.* [illegible] armatus, vnde *ἀκανθος* [illegible] *εἶναι καὶ* [illegible] ex Aristot. Athenæus scribit. libr. [illegible] Duræ quoque carnis est, & vulg[illegible] [illegible] alimenti [illegible] quod ex eo sumitur, [illegible] coquendum est facile, sed gustui [illegible] atque hominum corporibus salu[illegible], vt quod [illegible] medium con[illegible] [illegible], supra cap. [illegible]. Vnde maximo in [illegible] pisces semper est habitus, Ausonius [illegible]:

[illegible] te delicias [illegible] Perca silebo,
[illegible] pisces dignande marinis.

[illegible]quam certe [illegible] *πέρκη* antiquissimis etiā [illegible], [illegible] quod nullis piscium parcat, a[illegible] [illegible], vt qui [illegible] habet [illegible] Lucio quoque [illegible] [illegible] qu[illegible] Lucius [illegible] facile a quouis alio piscium [illegible], [illegible]

 Salu[illegible]

Solum igitur liquidis parcam lacertis in undis
Vestigas, lustrans solum hunc medicamine posses.

Qui sic inuentus vulnera eius tangendo lenit atque sanat.

Saxatilis. *Tertius*, Saxatilis: quo quidem nomine pisces à nonnullis hoc loco accipitur ex eorum numero, qui paruis perpetuo manent: cuius alimentum, liceriq[illegible] ca eat, ad voluptatem coctionem simul ac distributionem & [illegible] omnium præstantissimum est. Multi tamen [illegible]

Saxaulus. [illegible] quibus Saxaulus potius, siue Saxaolis legendum esse videatur, vt hoc nomine [illegible] norum piscium genere eum intelligamus, qui βυγλωττος κ. βυγλωσσα Græcis dictus [illegible] γλῶττα, nuncupatur: à Varrone & Plauto lingulaca a linguæ figura quæ Græcis est γλῶττα, cui βυ particula addita est, vt magnitudinem potius quam bubulæ linguæ figuram significet, à Plinio Solea, itemque ab Ouidio in Halieuticis,

Fulgentes Solea candore, & concolor illis
Passer.

A figura Soleæ quæ solo pedis subijcitur. [illegible] vero inter marinos pisces alimenti est haudquaquam contemnendi. Galenus libr. 3. de alimen. facult. capite 20. similes quodammodo [illegible] esse Passerem & Soleam scribit, non tamen omnino eiusdem esse speciei. Soleam enim [illegible] rem esse ciboque suaui [illegible] Passere [illegible] Suauitate quidem [illegible] [illegible] bonitate solea [illegible] [illegible] [illegible] Gulielmus Rondeletius [illegible] [illegible]

Quod

Quarum, Albica, qui & ipſe marinus reponen- *Albica.*
dus in numerum ſale conditorum, & in fumo
deinde vel in aere exſiccatorum, qui deinde ba-
culo inter coſtarum conſunduntur. Albica au-
tem ex eo dictus videtur, quod molli humida
[illegible] candida admodum ſit carne, Italis Mollo à
carnis mollitie, Gallis *merlu*. Aſellus eſt veterū,
[illegible] communi cognatus ex Geſneri ſententia, &
pro bono [illegible] cibo habetur.

[illegible], Tinca vel tencha piſcis aquæ dulcis *Tencha.*
[illegible] pelle lubrica, mucoſa, ad nigredinem ten- *Tinca.*
dente, ac camedula [illegible] ab his tribus, nempe
[illegible], perca & tinca poſt coctionem pellis aufer-
[illegible]. *Auſon.* in *Moſell.* vulgi ſolatium vocat,
[illegible] pauperibus tantum apponatur. Excremen-
[illegible] eſt, & totus lutoſus.

[illegible] Gornus, gorratos, ſiue gurauduſ piſcis *Gurau.*
[illegible] albus atq; minimus, medij digiti lon-
gitudinem non excedens, vna cum capite & ſpi-
[illegible] manditur.

[illegible], Plagitius piſcis marinus planorum *Plagitius.*
[illegible] ſubijciendus, rhombo figura ſimilis, ſed
[illegible] longa latior. Hic piſcis ſupina
[illegible] albicat, prona fuſcus eſt & terrei coloris,
[illegible] unde à Latinis paſſer et-
[illegible] à Græcis ψῆττα. Guilielmus Ron-
[illegible] lib. [illegible] cap. [illegible].

[illegible], Carpa ſeu Carpio, Cyprinus quorū- *Carpio.*
[illegible] piſcis fluuiatilis notus, ſquamo-
ſus [illegible] caro excrementitia eſt ac mucoſa,
[illegible] in vino decoquitur. [illegible]
[illegible] quam ante prædixi [illegible]
[illegible] gula [illegible]
[illegible].

Galbio. *Nonus*, Galbio piscis marinus notus carne [illegible]
neus, corpore tenui & in amplissima latitudine exten-
so, raia Latine dicitur, & a quibusdam rocherius
siue rochus, a Graecis βάτος & βατὶς, quibusdam
βάτοι vocant, similitudine. Quemadmodum
enim spinosus est aculeatusque rubus: ita sunt
omnis aculeis aspera non quidem toto corpore
sunt eorum λειόβατοι, id est, laeues raiae, quibus
nulli sunt in corpore aculei sed hoc leues dicun-
tur, siue asperae, omnes vncos aculeos in cauda ge-
stant, sicuti in rubo, cynosbato & aliis cernimus.
Piscis est durae carnis, concoctu difficilis, sed ali-
menti firmi & sani. Vide Guilelmum Rondele-
tium libro 12 cap. 3. Nonnulli Galbionem refe-
runt in baculo contundi solitorum piscium clas-
sem, vt eum hoc nomine intelligamus qui [illegible]
durae carnis est [illegible]. Alij textus habent Go-
bio, de quo Galenus lib. 3. de aliment. facult. cap.
28. Gobio inquit, littoralis est piscis ex eorum
numero qui parui perpetuo manent, suauissimus
ac concoctu facilimus, simulque ad distributio-
nem & succi bonitatem optime comparatus.
Gallice *Goujon*.

Trutta. *Decimus*, Trutta: Hic omnium qui in dulcibus
aquis generantur piscium aequali eruditorum gen-
tium iudicio longe nobilissimus habetur. Varius
admodum est, purpureis guttis siue maculis to-
tum dorsum speciose pingentibus, caro intus
illi rubra, quemadmodum in salmone etiam
conspicitur, vt paruulus [illegible] pisciculus, qui Auso-
nio in Mosella Salar vocatur cum dicit:

Purpureisq; Salar stellatus tergora guttis.

Celebratur apud homines, tanquam voluptate
reliquos cibos superet: Carnem habet albam

friabilem, vt in qua nihil neq; lentoris neq; pinguedinis insit: quo fit vt alimentum quod ex eo sumitur, hominum etiam corporibus salubeerrimum esse censeatur. Huc quod ad succi bonitatem attinet, alii hæc etiam & auratæ referedi sunt. Porro Trutta Gallicum est nam vulgo *Truttas* vocant. Verum hactenus singulatim de piscibus, nunc generatim etiam atque vniuerse nonnihil de præstantia ipsorum dicemus.

Sciendum igitur imprimis, alimentum quod ex piscibus prouenit, quemadmodum id ipsum libri 3. capite 25. de aliment. facult. Galenus attestatur, sanguinem gignere consistentia tenuiorem, quam quod ex pedestribus animalibus sumitur, adeo vt non affluenter nutriat, & celerius discutiatur, magis tamen excrementitium est. Phlegmatici enim, id est frigidioris humidiorisque temperamenti sunt pisces. Ob eandem tamen causam quidam ipsos concoctu difficiles esse ac tardi transitus censuerunt: quippe quare frigiditate lenti etiam sunt, atque diutius ob id ventriculo immorantur, & concoctioni repugnant, quo fit vt sæpius corrumpantur, & putrescendo simul generent. [illegible] laud. [illegible] alimentum hoc nomine, quia piscium [illegible] est. *Piscium electio.*

Secundo vero hoc etiam sciendum, nempe pelagios hoc est, marinos (modo cætera bene nobis consentiant) in victus salubritate [illegible] qui in aquis dulcibus nati sunt, esse meliores. Alimentum enim quod præstant, minus excrementitium est, & carnium naturæ propinquius. At vero cum pelagici (saxatiles potissimum) quam [illegible] carne duriorem consistentiam est

eoſdem difficilius etiam concoqui & reſolui, ac magis nutrire, ſanguinemq; gignere ſpiſsiorem. Ægris tamen ob concoctricis facultatis imbecillitatem fluuiatiles accommodatiores ſunt.

Tertio ſciendum, ex piſcibus tam marinis, quam fluuiatilibus eligendos eſſe, qui carne ſunt minimum mucoſa aut lenta, ſed alba, ſuaui, ſubtili, friabili, odorata, quæ tarde putreſcat: & qui non degunt in paludibus lacubuſque, atque id genus locis limoſis ac ſordidis, nec in aquis limoſas herbas & mali ſucci radices habentibus. Peſſimam enim habent carnem qui in eiuſmodi locis degunt.

Eligendi vero non admodum iuuenes, neque prægrandes, neque pinguedine multa reſperſi, ſed ut in ſuo genere carnoſi, & [illegible].

Ex marinis præſtantiores habentur, qui in fluminibus longius a mari diſtantibus capiuntur, utique ſi cætera laudabilium piſcium notæ non abfuerint. Iiſdem quoq; notis conſentientibus, quanto ſpinis adnatis ac ſquamis horridiores fuerint, tanto præſtantiores etiam eſſe par eſt. Spinarum enim & ſquamarum multitudo ſubſtantiæ puriorem arguit. Porro ea optimi ſunt pelagii, qui viuunt in mari puro ac profundiore, ventorumque procellis magis agitato; & quod fluuios multos & magnos excipit. Quare in mari Pontico & Baltico nutriti [illegible] præſtant, quam [illegible] Mortuo ſiue Meridionali capiuntur.

[illegible] qui in [illegible] gignuntur, ſalubriores ſunt, qui in [illegible] gignuntur, in quibus aqua rapide fluit [illegible]. Ex quibus [illegible], qui [illegible] albam.

Cetacei enim ac belluales cuiusmodi porcus marinus, delphinus, & morhua potissimum habentur, cum laudabilium piscium [illegible], nitorem, albedine, suauitate, ac friabilitate careant, in cibo sunt prorsus iniucundi, & ad coquendum difficiles, exiguumque boni quidem alimenti, excrementi autem plurimum reddunt [illegible] cortes. Quare mirum non est, si crassum [illegible] in eorum corporibus qui assidue illis vescuntur, cogerant. Attamen eos si quando meliorum non suppetente copia, edere cogamur, magnopere cauendum, ne illico a captura ingerantur, sed seruandi sunt per dies aliquos, dum caro eorum mollescat, adeoque citra substantiae corruptionem tenerescat. Id quod fieri solet, vbi leui ac sale conspersi fuerint, quemadmodum sapidiores etiam ac multo quam ante praestantiores euadere libro 3 de aliment. facult. capite 24. & 40. Galenus autor est. Quicquid enim [illegible] aut virulenti gustu referunt, id totum deponunt.

[illegible] marinis Raia & Gornus in laudabilium classe censentur: carnem enim habent consistentia [illegible]. Deinde vero Passeres & Soles, quorum tamen [illegible] est, minus quam [illegible], & castigatiore [illegible] commendabiles.

[illegible] quos [illegible] vocant, secundum [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible]

videbitur. Idem de harengo iudicium est. Morhua iuuenis boni atque prædictis satis propinqua: sed si diligentius ad præscriptas laudabilium piscium notas exigatur, crassior multo atque lentescior inuenietur. Salmones autem, Rhombi, (vulgo Gallorum turbot) Scombri, vulgo maquereli siue macrelli, longe a reliquis bonitate deficiunt: sunt enim multo crassiores magisq; lenti & coctu difficiliores, neq; competunt nisi vehementi labore exercitio fatigatis, robustis ac iuuenibus, idq; magis etiam si quid salsedinis plus cō- [illegible] atur, quo lentor ac crassities & frigiditas eorum remittantur ac corrigantur.

Ex piscibus autem aquæ dulcis, Lucius & Perca mediocres laudatissimi sunt, præsertim si prædictis bonitatis notis pinguedinis non omnino expertes fuerint. Secundum post illos locū obtinet Vendosia: carnem tamen habet non perinde albam. [illegible] stagnis, quam fluu[illegible] reperitur.

Illud [illegible] quod [illegible] bonos humores [illegible] ad gustum [illegible] voluptatem [illegible] multo sint [illegible] ores, [illegible] pe- [illegible] ad [illegible] de [illegible] præsertim [illegible] & purgamenta [illegible] non desinant, neque [illegible] tur. Multo [illegible] & herbarum ac [illegible] radicum [illegible] Galeno [illegible] cap. 33. [illegible]

in totum carne constant, ideoque & ad coquendum sunt difficiles, & firmi alimenti, ægre tamen in ventriculo corrumpuntur.

In piscibus quoque id communiter memoria tenere oportet, quod recentes valde nutriant & humectent, mammas lacte repleant, semen prolificum suppeditent, adeoque venerem excitent, & biliosis corporibus sint accommodatissimi. Cæterum abstinendum ab ipsorum esu post quamlibet actionem fortem ac vehementem: qui namque id temporis ingeruntur, eos & male concoqui, & dum in iecur ac venas distribuuntur, succum generare crudum, qui non facile in probum sanguinem mutetur, à ratione alienum non est. Præterea vero cum hæc ipsorum etiam natura sit, ut tardius pertranseant, cura non minima adhibenda est, ne in ventriculum incidant debilem aut prauis succis vitiatum: quippe qui tum non belle concoquantur, & facilius vere vna cum aliis in ventriculo existentibus corrumpantur. Neque item vna cum carnibus, aut lacticiniis, neque summo post alios cibos loco, si quid Auicennæ credimus, edendi sunt.

Postremo vero hoc etiam sciendum, quod crassioris succi pisces infra mediocritatem saliti recentibus sint præferendi. Verum recens saliti, Galeno libro 3. de aliment. facult. capite vigesimoquarto, teste, iam diu saliti sunt meliores. Pisces etiam laudabiles exiguo sale conspersi atque moderate sumpti, appetentiam, si quă ea deiectetur, reuocant, & roborant.

DE ANGVILLA, ET NONNIhil etiam de Caseo.

CAPVT XXXI.

Vocibus anguillæ pravæ sunt, si comedantur,
Qui physicam non ignorant hæc testificantur.
Caseus, anguilla, nimis obsunt si comedantur,
Ni tu sæpe bibas, & rebibendo bibas.

Anguillæ. Anguillam vocibus nocere hoc in loco traditur, idque rationibus tum medicorum tum philosophicis comprobatur. Limosus enim piscis est, crassique & lenti succi, obstructiones facile fouens, quemadmodum a memoratis paulo ante probi pisces nutrimenti recedit: quod Galenus etiam in libro de cibis boni & mali succi, cap. [illegible], in hunc modum scribens attestatur. Anguillæ nunquam boni succi sunt, tametsi puro in flumine versentur, nedum in eo qui urbium sordes & purgamenta in se recipit. Id in tertio & in lib. de victu attenuante [illegible] cap. 6. confirmare videtur. Anguillæ, inquiens, & mollior pars maxima, tametsi carnem habent mollem, quod tamen succo lento & pituitoso abundant, iis qui salubri victus ratione uti volunt, plurimum est noxia. Pari modo de mustelis quoque, quæ vulgato nomine lampretæ dicuntur, sentiendum est. Nam & ipsæ nihilo secius quam anguillæ plurimum crassi succi gignunt: [illegible] parvulæ lampretæ non perinde malæ & periculosæ sunt. Minores enim, ut sensus ipse iudex est, [illegible] & lentore participant. Quo fit ut hi pisces, licet non ingratum ori saporem offerant, quod illi tamen eorum [illegible] [illegible] qui in eorum esu diu perseuerant [illegible] ci[illegible]-

in aquis serpentum generationi in terris respondet, non sine veneni suspicione. Vnde etiam M. Varroni libr. 4. de lingua latina nomen habent, quod anguibus assimilentur. Atque hæc certe [illegible] capita & cauda, ac simili et interiora [illegible], quæ venenum in se contineant, nullo modo edenda sunt. Conveniens autem est ob succi crassitiem ac lentorem ut in optimo vino immersæ necentur, atque cum iusculo deinde optimarum specierum, sicut ab Apitianæ scholæ sectatoribus solent, præparentur: ac optimo quidem duabus ebullitionibus in vino & aqua præbulliant, illisque reiectis tandem ad perfectionē coquantur. Vel gelu inde in patina fiat, vel pastillatura, vel assatura, atque cum salsamento competentium hyeme quidem cum salsamento viridi, fortibus speciebus, & vino: in æstate vero cum debilibus speciebus, omphacio & aceto. Commodius tamen ab eiusmodi piscium esu abstinetur. Stomacho enim & renibus sunt inimici: sed præcipuum sentiunt nocumentū ex eorū obsonio, qui arenulas mingere consueuerunt, quoniā illæ anguillarū glutino in calculos cogi & astringi videantur. Podagris quoque laborantibus [illegible] nec aliis morbis medentur, sic ut in quo natura facile videatur, quæ tam suavem refutandis expuendisque pisciculis indiderit saporem. Medici omni ex loco omnique tempore, & præsertim circa solstitium anguillas detestantur.

Anguilla coctio.

Anguilla esus calculosis nociuus.

Sequitur [illegible], caseum atq; anguillis plurimum nocere, si comedantur [illegible] quæ copiosa mole ingeruntur, intelligendum est. Caseus quidem de caseo supra cap. 7 de anguillis [illegible] cap. [illegible]

Tolle-

Postremo loco hoc etiam adiicitur, nempe prauitatem eorum vberiore ac frequentiore vini potu corrigi atque emendari, quod minime tamen de vino subtili ac penetrante, neque etiam de eo quod in potus delatum vice substituitur intelligendum est. Tale namque cum cibis mali succi bibendum non est, quemadmodum 3. doct. 2. c. 8. Auicenna sic ferme scribens diligenter admodum monuit. Neque vero cum cibis prauis succi, nec antequam illi conficiantur, neque ab eorundem concoctione vinum protinus bibendum est: quippe quod malichymi cibos in omnia statim corporis exteriora membra, quo fortasse citra vini adminiculum minime penetrassent, non sine sanitatis dispendio secum trahat. Intelligendum igitur de vino forti, non admodum penetrante, quod sæpius atque modice commodæ ciborum permistionis gratia sumitur. Hoc enim prauitatem eorum corrigit, concoctricem facultatem roborat, frigidosque & phlegmaticos humores concoquendo benignos reddit: quo fit vt ad casei atque anguillarum, quæ ægre admodum conficiuntur, concoctionem non parum proficiat.

Cæterum neque illud silentio hoc loco prætereundum, nempe vinum non in anguillarum modo, sed quorumlibet etiam piscium esu exhibendum: quippe frigidioris humidiorisque temperamenti sunt omnes, adeoque difficilius ab ipso conficiuntur, tardiusque transeunt. Vino igitur sæpius ac modice sumpto facile emendantur adque [illegible] perducuntur. Hinc non temere hactenus hoc vsurpatum est: Ex piscibus viuos quidem aqua foueri, mortuos vero vino condiri oportere.

D I

DE CIBI POTVSQVE IN prandio atque cœna permistione, siue alteratione.

CAPVT XXXII.

Inter prandendum sit sæpe parumq; bibendum,
Si sumas ouum, molle sit atq; nouum.

Hic duo traduntur præcepta.

Primum, de cibi potusque in prandio atque cœna permistione siue alteratione. Inter prandendum namque cœnandumque [illegible] modo [illegible] modo bibendum est, ac ne id quidem large & copiose, sed sæpe potius & parce. Neque enim iumenta nobis in hoc imitanda [illegible] tum demum bibunt cum cibo exsatu[illegible] fuerint, sed potio subinde interponenda est, [illegible] cibus permistione potionis mollior [illegible] nutritioni deseruientia [illegible] peruehatur.

Atque hic notandū triplicem à Medicis con- *Potus triplex.* [illegible] potum ac primum quidem permistiuum [illegible] cum cibis ingeritur [illegible] quod [illegible] in ventriculo [illegible] in hepate vero [illegible] exhibea[illegible] quo in exple[illegible]. Quæ igitur de potu hoc loco tra- *Permistiuus.* [illegible] accipienda sunt. Hic e[illegible] permisceri cibis debet [illegible] prandii vel cœnæ [illegible] differen[illegible]

 deca-

deratius exercendo siccum panem vorent, [illegible] tamen copiose, ne concoctio impediatur. [illegible] le enim quiddam succederet, quod aquæ [illegible] lebetem feruentem [illegible] large & copiose [illegible] fundentibus solet, quippe caloris vis [illegible] do hebetaretur.

Sedatiuus. Sitis autem sedatiuus potus circa prandii [illegible] cœnæ finem natura congruere magis [illegible] tamen si ob calidi siccique cibi [illegible] vera sitis vrget. Namque [illegible] non est [illegible] dam ac breui temporis momento [illegible] turam esuriei sitique simul eo quod hæc [illegible] tur à calore, illa stimuletur à frigore [illegible] Estque hic potus augendus, vel minuendus, [illegible] ut ipsa sitis expostulat.

Delatiuus. Atque delatiuus prima coctione iam per[illegible] atque etiā paulo ante quam aliud quippiam [illegible] datur, propinandus est: præsertim cum prim[illegible] gestus cibus consistentiæ est crassior [illegible] differendus est, dum sitis obturatur. [illegible] lum enim ad reliquum suscipiendum cibū [illegible] dit expeditiorem, ac eorum etiam quæ in [illegible] triculo continentur distributionem ad he[illegible] plurimum iuuat. Non tamen immoderatius [illegible] abutendum est ut matura concoqui possit. [illegible] quidem inconcoctus ad hepar non transit. Quo[illegible] verum utique erit, si in delatiui locum tam [illegible] stituatur aqua. In illa enim necesse non est [illegible] cōcoctio expectetur, prius quam ad hepar [illegible] meet. Rationabiliter vero in potu delatiuo, [illegible] etiam in permixtiuo, non aqua, sed vinum [illegible] punari debet aut aliud quidpiam, quod [illegible] [illegible], veluti cereuisia, [illegible] cerasis vel malis, aut simili quopiam [illegible]

mere confectæ potiones: quibus tamen omnib. vinum est præferendum. Facilem enim efficit alimenti in omnia membra distributionem: unde non inepte, ὄχημα τῆς τροφῆς ab Hippocrate nuncupatur, ut copiose admodum supra cap. [illegible] & [illegible] ostendimus.

Sed quia de commoda cibi potusque permistione satis iam diximus illud minime omittendum est, quod nonnullis recte placere video, nempe ut iuxta crassiorem solidiorem & frigidiorem cibum de utroque potu [illegible] delatiuo. quam permistum [illegible] assumamus: & ut rursus circa calidiorem subtiliorem atque humidiorem, parcius. Et iterum ut vinum subtile valensque cum cibo natura crasso, duro ac frigido bibamus: & e diverso calidioribus concoctionique magis parentibus cibis vinum debilius adiungamus. Qua ratione si habita valentiore vino iuxta carnem utemur bubulam, quam pullorum gallinaceorum: itemque iuxta pisces, quam carnes animalium terrestrium.

Secundum præceptum de ovis erat, nempe ut recentia ac mollia ingeramus: cuius ratio reddita est supra, cap. [illegible]

DE PISIS.

CAPVT XXXIII.

Pisum laudandum nunc sumpsimus ac reprobandum.
Est inflativum cum pellibus, atque nocivum.
Pellibus ablatis, sunt bona pisa satis.

Inquisitione dignum videtur, quid de pisis hoc loco credendum, nempe ipsa laudem mereri quandoque, aliquando vero & vituperium. Ubi fere ante omnia convenit, pisa duas habe- Pisa.

re facultates, adstrictoriam nimirum & purga-
toriam: quarum hæc certe in ipsorum [illegible]
ne est, illa vero in [illegible]tricibus. Laudantur quo-
que adempto cortice manduntur [illegible]
non decorticata ingeruntur. Priore enim modo
sumpsi, ut [illegible] universalibus [illegible]
plus consumant, [illegible] subducunt [illegible]
ro magis condensant & adstringunt [illegible]
flatulentum spiritum pariunt, ut [illegible]
ac tormina in intestinis excitentur, purgatoria
quidem facultate succum excernere [illegible]
adstrictoria vero retinente: utroq[ue] [illegible]
tur naturam ab utroq[ue] horum distracta. Porro
pisa cortice spoliata [illegible] purgato-
riæ actioni maxime conferunt. Quod de pisis
hic dicitur, idem de omnibus fere leguminibus,
[illegible] a fabis, lentibus, phaseolis, & si qua sunt
similia, [illegible] cortice [illegible]
crassiorem [illegible] fabis & ciceribus nigris, [illegible]
ligendum est. Hac eamque ratione leguminum o-
mnia quemadmodum [illegible]
acut. aphorism. [illegible] Hippocrates [illegible]
[illegible] & cruda, & cocta & fricta & macerata
viridia. Cortex præterea [illegible] omnibus [illegible]
generat succum, quam quæ ipsorum velut [illegible]
est. In pisorum genere reperiuntur quædam al-
ba & rotunda, cortice tenui [illegible] ac fragili, quæ
tametsi una cum cortice [illegible] innoxie mandi que-
ant, præstat tamen ut decorticata [illegible]. Legumina
viridia adhuc & nondum exacte matura, [illegible]
tenuem habent corticem, ac minus ipsis [illegible]
[illegible] inest, quæ ad corticem [illegible] &c. [illegible]
[illegible] facilius que concoquuntur: quare [illegible]
[illegible] corporibus, quam [illegible]

cora magis conuenire arbitrati sunt quod tamē à veritate alienum videtur. Nam ea admodum esse excrementitiæ substantiæ & corruptioni magis obnoxia constat: quo fit vt à sanis non vsquequaq; citra noxam sumi queat. Hoc tamen negari non potest, quod matura & exiccata cum [illegible] corticibus purgata fuerint, ad victus salubris rationem, quam recentia non decorticata accommodatiora sint & e diuerso viridia, quam exiccata cortice non spoliata. Porro cum omnium leguminum substantia inflet, concoctioni [illegible], crassi, & praui succi alimentum in corpus diffundat: merito à victus salubris ratione excluditur. Brodium tamen siue iusculum eorum, eo quod flatum cum omni & alimenti & concoctionis prauitate deponit, ventrem subducat, vrinam cieat, venarumq; viscerum obstructiones amoliatur, adeoque ad vasorum etiam, quæ colatoria vulgo vocantur, nēpe hepatis, renum & vesicæ emundationem sit [illegible] non parum commoditatis in victus salubris ratione habere dignoscitur. Cuius [illegible] tempore, quando [illegible] viuimus cibis, freque[illegible] esse conuenit. Multiplex porro ac varius [illegible] leguminum vsus esse solet. Nonnulli enim cum salsis carnibus edunt: quem modum Galenus lib. [illegible] cap. [illegible] de aliment. facul. [illegible]. Nam hæc quoque sanguinem crassum & melancholicum magis generant. Quapropter non nisi [illegible] [illegible] aut melancholicum aut [illegible] [illegible] legumina sæpe [illegible] quando-

quidem legumina haud unquam [illegible] missionem postulant, sed humidorum potius, & quæ i. sorum crassitiem incidant. Quibus vero sapa commiscetur, iecoris obstructiones [illegible] gignere, visceraque huius ac lienis inflammatiores augent: nisi melle addito melius fiant. Perspicuum autem est, q; & scirrhosos visceris venisque affectus sapa exacerbat. Vt autem leguminu esui accommodatiora fiant, magis nutriant, & crassum prauumque succum amittant, in hunc fere modum coquenda veniunt. Sub noctem in aquam feruentem infundantur, ac primo quidem manibus diutule conterantur, vt a cortice separentur, deinde per totam noctem in eadem macerentur; sequenti vero die duabus vel tribus ebullitionibus in eodē liquore, dum tertia quartave aquæ portio absumatur, percoquantur. Aquam autem adhibere oportet leuissimam, ceu pluuialem. Nam & hæc citius coquetur & molliora euadent, & concoctioni omnis excellent negocij. Ius decocti colo eandem transfundendum, & ad vsus reseruandum. Deinde vbi & quantum cuique libuerit, accipiendum, cumq; cinnamomo dentio & croco temperandum ad lentum ignem. Hoc enim pacto ventosam naturam magna ex parte deponet. Nonnulli duas partes zinziberis, vnam piperis, aliqui eorū etiam cymini adiiciunt, quo facilius secedat: ad extremum aliquid aceti vitive, & buty[illegible] miscent, atque vnica iterum ebullitione coquunt, spumas interea diligenter auferentes. Quod quidem in principio decoctionis potissimum faciendum. Illud postremo minime prætereundum, quod brodium siue iusculum cicerum & piso-

Pisorum coctio.

rum

[illegible] album multo sit præstantius, & humanæ naturæ accommodatius, quemadmodum & co- [illegible] sub [illegible].

DE LACTE TABIDORVM.

CAPVT XXXIV.

Lac phthisicis sanum, caprinum, posique cameli.* * al. *pisi sa[illegible]* *meliorum.*
Ac nutritivum plus omnibus est asininum.
Plus nutritivum vaccinum sic & ovinum.
Si febriat caput & doleat, fugiendum est.

Hic præcepta quædam traduntur de electione lactis genere, quatenus videlicet φθίσεσι, *Lactis electio* hoc est tabidis, emaciatis, hectica febre laborantibus, & quomodocunque consumptis sit conducibilium. Cibi enim his ipsis, quod calorem nativum imbecillum obtineant, [illegible] faciles [illegible] boni [illegible] ac multi [illegible] cor- pus [illegible] sed [illegible], [illegible] contractus facil[illegible] subeant [illegible] quoq; [illegible] nihil [illegible] fame [illegible], & [illegible] glutine. Quas dotes omnes habet lac [illegible], ac inter omnia [illegible] butyro & ca- [illegible] est [illegible], [illegible] & subfrigidior est, [illegible] butyro [illegible] & [illegible] butyro [illegible]. Quapropter [illegible], [illegible] bono & malo [illegible] pulmonis [illegible] [illegible] quam [illegible] implicentur, callosaq; fiunt.

Lac caprinū.

Ac *Primum* quidem praeceptum est de lacte caprino, quod utile esse phthisicis, Auicenna libr. 2. Cano. ca. 442. & 3. 4. tract. 2. cap. 6. confirmat. Neque id sane iniuria, siquidem inter caetera lactis genera moderate se habet, cum non admodum pingue crassumque sit, ob id medium quoque esse censetur, quod in corporibus nostris praestat.

Secundum de camelino, quod illo tenuius est, serosique humoris magis particeps, quo fit ut minus nutriat, stomacho tamen conferat. Hydropicis tamen & quibus hepar male affectum est, non parum commoditatis affert, praesertim si fuerit camelinum recentissime emulsum. Eo namque hepar, si quid Auicennae credimus, reficitur atque [illegible]atur.

2. Cano. c. 442. & 3. 4. Tract. 4. cap. 15.

Tertium de asinino: Asinae namque inter caetera brutorum genera lac praebent ad propositos affectus accommodatissimum: quippe cum tenuissimum sit, & minime coaguletur, & quoquo versus ocyssime in corpus digeratur, quemadmodum elegantissime libro 5. method. medendi capite 6. a Galeno scribitur. Quod Auicenna quoque 3. 4. tract. 2. capite sexto confirmat. Non est inquiens lac post muliebre, quod hecticis magis conferat quam asininum. Hectici enim si quidem curabilis fuerit, id plurimum confert. Sed praecaeteris lac muliebre, tanquam naturae eundem & humano corpori familiarissimum, ab illis Medicis praecipueque ab Herodoto & Tryphone ad tabidum affectum celebratur. Quoniam enim [illegible] est subtilius, frigidius & humidius [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quod [illegible]

Alexand. Trall. lib. 12. cap. 4.

Lac muliebre.

ne ieiunis, horis tribus aut quatuor ante cibum, vncias quatuor primum & has si recte confecerit, die sequenti quinque, sex vncias & sic diebus consequentibus auctum, si bene concoquat, vsq; ad libram suam. Quatenus enim vires augeri videmus, eatenus nos quoq; cibis adiicimus. Sumat autem patiens ex mammilla, aut minimum duret extra propria conceptacula moratum (illic enim & sanguis & semen promptissime corrumpitur) per [illegible] cum pauco melle vel saccharo & sale ne in ventriculo acescat. A lacte hausto non dormiat, ne corrumpatur, nec corpus exerceat motu agitatione, ne crudum lac in corpus trahatur.

Caeterum silentio praetereundum hoc loco non est, quod non semper lac muliebre aut asininum phthisicis prosit: imo vero lac acidum, siue butyrarium ab ipsis in certis quibusdam casibus commodius adsumitur. Et primo quidem, quando cum phthisi fluxus ventris simul infestat. Deinde cum metus est, ne in ventriculo coaguletur, vel ardor adest vehementis febris, aut ventriculus suapte natura biliosus existit, vt in quo lac nullo negotio in bilem transeat. Quin et [illegible] plurimum febris coniungitur putrida, & multae in [illegible] partibus sunt obstructiones. [illegible] cohibet & ad- [illegible], neq; facile in bilem conuertitur: quippe cum butyrum non prompte accendi potest [illegible] Praeterea [illegible] corrumpitur. Postremo [illegible] integrum & ab-

ce abominatur, ab acido autem siue butyrato non omnino abhorret. Sed de his omnibus copiose admodum Hieronymus Cardanus libro secundo Contradicentium, Tract. 4. Contradict. 1. & Conciliator differentia 194.

Lac vaccinum.

Quartum de lacte vaccino: quod vt inter cetera lactis genera crassius ac pinguius inuenitur, ita alere etiam magis putandum est. Atque hinc sane Rhazes lib. 3. cap. 15. ad Almansor. sic [illegible] de eo scripserunt: inquit: Lac vaccinum quorumlibet aliorum animalium Lacte crassius [illegible], atque ob id corporis molem & obesitatem adipisci volentibus accommodatissimum habetur. His amplius Auicenna li. 2. C. no. ca. 441. hoc quoque addendum putauit: Nempe lac cuiuslibet animalis, cuius foetus eandem in vtero moram cum homine ducat, id est, per nouem menses, humano lacti esse maxime conforme. Illud vero quod sit animalis, cuius tempus [illegible] quam hominis diuturnior sit, esse deterius: quo fit vt cum vacca nouem mensibus vitulum ferat, lac eius humano maxime conforme, atque ob id optimum quoque habeatur.

Quintum de lacte [illegible], quod ad consistentiam quidem & [illegible] mediumuatt [illegible]; ad Vaccinum quodammodo accedit.

Reliqua [illegible] a febribus putridis, & dolore capitis causa [illegible] sunt assignata supra, cap. 7.

DE BVTYRO.

CAPVT XXXV.

L*enit & humectat, soluit siue laxat butyrum.*

Tres butyri proprietates hic referuntur.

Prima

Primo, cum doloris sedatione lenit & maturat: siquidem temperate calidum est, & natura pingue atque oleosum, facultatisq; concoquentis paulum habens etiam digerendi potentiae, in mediis nimirum corporibus secundum duritiem & mollitiem. Bubones igitur & parotidas iuuat, gingiuas extenuat, & praesertim in infantibus dentientibus, item humores in pectore ac pulmone fixos linctu concoquit. *Butyri proprietates tres.*

Secundo, humectat, ex pinguiore namque lactis essentia constat. Quemadmodum ergo lacti, vnde seiunctum est, humectandi vis inest, ita & butyro inesse oportet.

Tertio vero soluit, largius enim sumptum, cum ob suae substantiae lubricitatem, tum ob communem omnium ciborum humidorum rationem, qui scilicet citra adstrictionem sunt humidi, facile per ventrem subit. Sed febricitantibus & calidioribus naturis non aeque vt aliis conuenit: ipsum enim in flauam bilem conuertitur.

Illud porro nosse hoc loco vtile est, quod butyrum ob superabundantem & humiditatem & pinguitudinem in [illegible] vsu praesertim immodice [illegible] expetendum non est. Ventriculum enim resupinat ac subuertit, & [illegible] incitat. Neque vero vltimo post alios cibos loco ingerere conuenit, quod cum humidum sit ac lubricum facileque subduci queat, in superficie manens corrumpitur, atque ob hoc ipsum ante alios cibos sumendum est. Ita enim cibos subducit, & aliis cibis viam munit. Quocunque oleum magis [illegible] cum cibos conditur, quo fit vt [illegible] additum [illegible] merito praesit. Vnice tamen hoc semper cauendum

ne-

ne vsus eius sit immoderatus, neve in ventriculo accendatur. Pinguia enim inflammata, quemadmodum in maiori praxi tract. 6. cap. 1. rub. 4. Ioannes Michael Savonarola testatum reliquit, in melancholiam adustam transeunt, ex qua lepra deinceps generatur. Quo fit, inquit ille, ut ob nimium Butyri vsum multi leprosi in Germania reperiantur. Veterum etiam butyrum contra herbas quae virus [illegible], venenique et ferarum illitum, et per os assumptum efficax est; ab aspide enim percussis vtilissime imponitur, & in pestilenti aeris constitutione quotidie cum pane [illegible] tribus aut quatuor horis mane ab [illegible] ieiunis devoratum, mirifice ad sanos ab infectione praeservandos confert. Plura de butyro Dioscorides libro 2. capite 62. Galenus libro 10. capite 20. de simpl. med. facult. Paulus Aegineta libro 7. Simeon Seth in Syntag. & Avenzoar Tract. 1. cap. 4. lib. 3. Theysir.

DE SEPO. CAPVT XXXVI.

[illegible]

Hic agitur de facultatibus Sevi, quod lactis aquosa est substantia. Hoc [illegible] libro secundo [illegible] capite [illegible] de med. simpl. [illegible] [illegible]

[illegible] pro[illegible] opitulatur nimirum aqua [illegible] laborantibus, felle suffusis & lienosis. Detur vtiliter febricitantibus ex bile, & viscerum ac venarum obstructionibus. Conuenit etiam [illegible] vit [illegible] bile & perustis humoribus [illegible]gentibus. Quare lienosis, [illegible] alphis, [illegible] admodum conueniet. Haec ille. Conuenit [illegible] quoque atque [illegible] qui ob potentis vini largiorem potum male habent auxilium praestat. Plura Dioscorides lib. [illegible] cap. [illegible] Galenus lib. 10. de simpl. med. facult. cap. [illegible] Rhazes lib. [illegible] ad Almansorem cap. [illegible] & Auicenna 2 Canon. cap. 142.

DE CASEO
CAPVT XXXVII

Caseus est gelidus, stipans, crassus, quoque durus,
Caseus & panis sunt optima fercula sanis.
Si non sunt sani, tunc hunc ne iungito pani.

Duo hoc loco peraguntur. Primo quatuor recensentur facultates Casei. Quare primo dicit ipsum esse gelidum, id est, e superatura frigidum, quod intelligi debet de recente ac molli, qui frigidus & humidus, & non de vetere, qui calidus & siccus est. Atque huius [illegible] testem habemus [illegible] Paulum Aeginetam qui lib. [illegible] dicit: Caseus recens compactus & mollis [illegible] vim habet lenit[illegible] [illegible]. Quin [illegible] de [illegible] intelligi [illegible] qui conficitur ex sola lactis pinguedine [illegible] Vllatrearis [illegible] commistione. Reperties enim qui ob [illegible] quotidie [illegible] bibunt, [illegible] & candore [illegible], & obesitate [illegible] atque [illegible] Tales [illegible] [illegible] [illegible], quod [illegible]

paulo mole ingeratur, corpus vehementer [illegible] rit. Secunda est, caseum stipare, hoc est, adstringere ac cohibere alvum, quod maxime solet praestare vetus, cui multum coaguli admissum est. Tertia est ipsum esse crassum, quod est, crassos generare humores, idque nullo excepto. Omnis enim caseus fit ex crassiore & terrestri magis cuiuslibet lactis substantia, admisso coagulo, & expresso inde sero. Quarta est, Caseum esse durum [illegible] & concoqui, & aluo discedere [illegible] propter succum crassiorem.

Secundo deinde loco hoc etiam adseritur, nempe caseum parua mole cum pane *sumptum* optimum sanis hominibus esse cibum, quippe qui panis admistione concoctu redditur facilior, cum alioqui per se sumptus admodum ob concoctionis tarditatem offendat. *Aegrotantibus* vero, propterea quod neque ad concoctionem [illegible] dictum est, neque ad mouendam urinam, neque ad alendam alvum, neque ad [illegible] denique [illegible] tatem quicquam bene confert, omnino fugiendus est. Plura de hoc supra cap. 7. & 9.

CASEVS DE SE IPSO

Ignari Medici me dicunt esse nocivum,
Et tamen ignorant, cur nocumenta feram.
Expertis reor esse ratum, quia commoditate
Languenti stomacho caseus addit opem.
Caseus ante cibum confert, si defluat alvus,
Si constipetur, terminet ille dapes.
Qui physicam non ignorant, haec testificantur.

In prioribus duobus versibus [illegible] est. Eloquitur enim caseus seipsum aduersus malignos [illegible] aut vituperatores defendere [illegible]

[illegible]

gnari, inquiens, Medici dicunt me nocivum esse, quum ipsi tamen ignorent causam, cur humanae naturae nocere dicar. Allusum a [illegible] videtur ad illud, quod ab Hippocrate in libro de veteri medicina scriptum est in hunc modum.

Atque [illegible], mihi necessarium esse videtur, vt omnis Medicus de natura sciat, & omni studio annitatur vt cognoscat, si modo aliquid eorum quae fieri debent, recte praestare velit: quidnam sit homo ad ea quae comeduntur ac bibantur comparatus, & quid cuique ab vnoquoque contingat [illegible]. Nec simpliciter tantum sic [illegible] oportet quod malum edulium est caseus, quia dolorem affert repletis ex ipso, sed etiam [illegible], quem dolorem afferat, & propter quid, & cui parti intra hominum existens incommodum causat. Quandoquidem & multa alia esculenta ac poculenta, quae natura mala sunt, hominem tamen non eodem modo afficiunt. Exemplum sit causa: Vinum meracum, si multum bibatur, hominem aliquo modo debilem reddit, & omnes qui id sciunt, hoc fatentur, & cognoscunt hanc esse vini vim, & vinum causam esse, quin etiam quas hominis partes maxime agat novimus. Talem proinde veritatem in aliis quoque apparere volo. Ergo caseus (quandoquidem huius id exemplum assumpsi) non omnes homines laedit, sed sunt qui ex ipso repleti ne tantillum quidem offenduntur, imo gracilibus mirabiliter etiam [illegible]. Sunt autem alii qui [illegible] liberantur. Horum igitur naturae differunt. Differunt autem [illegible] hoc [illegible] quod in corpore caseo est contrarium, a caseo excitatur & commo-

mouetur, in iis quibus eiusmodi humor multus [illegible] existit: & quanto [illegible] peius il-los habere ratione [illegible]. Quod si toti humanae naturae [illegible] esset, omnes [illegible] que laederet. Eam ergo differentiam si quis no-uisset, non [illegible], [illegible] tur [illegible]. Hactenus Hippocrates.

Secundo deinde loco duae recensentur utilita-tes ab ingesto caseo. Quarum prima quidem est, ipsum debilitato [illegible] e stomachi [illegible] cundum tamen, quod non quilibet [illegible] cuius subuenit stomacho (talis siquidem in [illegible] calib. omnes ex aequo nocet, [illegible] hominum rarae texturae, et illi quoque qui ex longa aegritudine [illegible] debiles [illegible]) sed recens, mollis, ac [illegible] particeps, quemadmodum [illegible] ad Alman. caput [illegible] calido atq; sicco stomacho apprime confert: exustionem enim, caliditatem & sicci-tatem eius, frigiditatis ac humiditatis ratione reprimit & emendat. Contra vero eidem vetus admodum & acris, cuique multum [illegible] ctum est, manifeste officit. Stomacho autem [illegible] sunt phlegmata [illegible] confert caseus qui inueteratur, [illegible] quae [illegible] ardentior [illegible] phlegma-[illegible] acrimonia [illegible] abstergit, [illegible] recens ac mollis [illegible] ma-xime nocet.

Secunda est, caseum priori loco exhibendum iis quibus venter [illegible] in modum [illegible] vero quibus idem ob imbecillitatem non respondet, [illegible] priusquam alium cibum [illegible], aut

li-

bibantur, alvum comprimunt. Quibus autem ob imbecillitatem venter non respondet, si mollificandi virtute prædita, nempe olera, aut pisces, aut id genus aliud prælumant: deinde adstringentia (quorum in numero caseus etiam reponitur) quæ cibum ipsum firmant ac roborant, demittunt in ventriculi fundum, ubi concoctionis officina est, propellunt atque excretionem eandem invitant. Id quod ex veræ medicinæ peritis neminem latere arbitror. Vide Galenum lib. 2. de aliment. facult. cap. 22. ubi rationem tradit cur Rhetori cuidam adstringentibus post alios cibos laxantes sumptis venter fuerit solutus. Huiusce rei meminit etiam Paulus lib. 1. cap. 81. De acido caseo ita scribit Aetius lib. 2. cap. 101. Recens caseus qui ex acido lacte fit, & ob id [illegible] appellatur, omnium optimus censendus est. Nam & gustu iucundissimus est, & stomacho innoxius præ omnibus aliis caseis existit, minus ægre concoquitur & minus ægre transit, neque vero valde crassi succi est, quo crimine in commune omnes esse feruntur casei. His addit Rhazes, caseum exigua mole ultimo post alios cibos loco ingestum roborare os ventriculi, atque sua retentione [illegible] ac nauseam, quæ ex dulcibus & pinguibus cibis proveniant.

DE MODO EDENDI & bibendi.

CAPVT XXXIX.

Inter prandendum sit sæpe parumque bibendum,
Vt minus ægrotes, non inter fercula potes.

Præcipit [illegible] hoc loco, ut inter prandendum cœnandumque [illegible] modo [illegible]

mi-

modo bibatur, id est, inter edendum sæpius quidem, sed parum bibatur: neque potus, quemadmodum supra quoque capite 32. dictum est eousque differatur, donec venter cibo expletus videatur. Deinde vero eo tempore, quod inter prandium ac cœnam intercedit, potus, quoad eius fieri potest, euitetur: & maxime si ingestus cibus in ventriculo nondum concoctus fuerit, nisi magna cogente necessitate. Interturbatur enim & impeditur primo sumpti cibi concoctio, ita vt eum incoctum è ventriculo descendere contingat, appetentia cibi in cœna subsequendi deficitur, corpus grauatur, & ad dispositionem, in qua homo neque sanus neque æger dici queat, siue qualis ea est quæ febrim præcedere solet, adducitur.

Vt vites pœnam, de potibus incipe cœnam.

Cœnam a potu inchoandam esse hic asseritur. Sunt qui hunc in modum exponunt. Si vis vitare pœnam, id est, infirmitatem, in principio cœnæ bibas priusquam comedas. Sed inepta prorsus ac inualida est hæc expositio. Secundum Medicos enim cœnam à cibo quam potu auspicari conducibilius est. Neque Angli ipsi, quibus præsens liber dicatus est, eiusmodi morem consuetudinemue seruant. Quacunque enim diei hora bibere voluerint, bolum fere siue frustulum panis præsumunt. Quare quod dicitur, sic intelligendum potius videtur, incipe cœnam à potu, id est, à cibo liquido & concoctu facili. Et hoc est, quod ait Hippocrates in aphorismis libr. 2. aphor. 11. Facilius est impleri potu quam cibo. Atque eius quidem ratio hæc assignari potest. Quia si cibus liquidus & concoctu fa-

cilis

cibis postremo sumeretur loco, concoctionem eius multo citius, quam crassi aut duri, qui prius ingesti fuerint, perfici contingeret. Somnus enim qui coenam subsequitur, mirum in modum concoctionem adiuvat. Hancque ob causam liquidus cibus, cum ob crassum illum nondum ex toto concoctum ad exitum pervenire nequeat, nimius aduretur: aut certe si exierit, crassum illum, sed incoctum adhuc secum traheret, periculumque inde ei qui comederit, non vulgare compararet. De recto ciborum ordine nonnihil etiam supra capite 6. diximus. Porro de quaestione hac, Utrum a potu cibus inchoandus sit, lege Conciliatorem differentia 118.

Post pisces nux sit, post carnes caseus adsit, 21. *Nuces.*
Unica nux prodest, nocet altera, tertia mors est.
Singula post ova, pocula sume nova.

Tria hoc loco perstringuntur. Primus namque versus duo praecepta complectitur. Quorum primum quidem est, ut post esum piscium nuces in calcis locum substituantur. Id quod omnibus ferme modis comprobari solet. Ac primo quidem, propter eas quod nuces collectionem phlegmatis (quod ex frequente piscium esu generatur) caliditate ac siccitate sua discutiant & dispergant. Atque hinc sane est, quod in Vere, quando nimirum quadragesimali ieiunio corpora macerantur, summo statim post assos cibos loco nuces exhibeantur. Deinde etiam quod pisces frigidiores fere humidioresque sint temperatura, ideoque difficilius ob id ipsum concoquantur, tardius subducantur, & promptissime in ventriculo corrumpuntur ac putrescant. Nuces vero cum evidenter

Nuces post pisces.

excalefaciant atque desiccent, earum concoctio-
nem adiuuent, prauitatem corrigant, & ad me-
diocre temperamentum perducant. Tertio vero
ob eam quoque caussam, quod pisces interdum
veneni nonnihil in se contineant: nuces autem
vt copiose admodum ostendimus supra, cap. [illegible]
venenis aduersentur.

Secundum, vt post carnium esum non nuces,
sed caseus exhibeatur. Caseus enim præstat re-
bus ad fundum ventriculi, vbi concoctionis o-
pus potissimum viget, promptius descendat.
Quod de eo sane caseo maxime intelligendum
est, qui medium locum inter recentem ac vete-
rem [illegible].

In secundo deinde versu de triplici [illegible]
ce, quarum vna quidem prodesse, altera noce-
re, tertia vero mortem inferre dicitur. Per pri-
mam autem eam nonnulli intelligunt, quæ ob
odoris præstantiam Moschata vulgo appellatur.
Hæc siccat & excalefacit ordine secundo cõple-
to, adstringit, oris suauitatem commendat, & fœ-
tentis animæ virus commanducata abolet, lentigi-
nes in facie emendat, visum acuit, ventriculum
& iecur roborat, lienem absumit, vrinam [illegible]
fluentem aluum sistit, [illegible] & frigidi-
tatis affectibus mirifice prodest. Per alteram in-
telligitur vel nucem Auellanam, quæ [illegible]
[illegible] Græcis appellatur, vel eam
quæ in communi est vsu, & [illegible]
Græce, Latine vero Iuglans dicitur. Harum il-
lam quidem nocere ob id tradiderunt, quod æ-
gre concoquitur, cibis in ventriculo [illegible]
vomitum excitet. [illegible]
[illegible]

Ab

ctu difficilis, stomacho inutilis, biliosis & tussientibus inimica sit capitique dolorem inferat. Ob hancque ipsam sane causam, Nuces etiam dici à nocendo Grammatici autumant. Græcorum quidā κάρυα, quod καρηβαρίαν id est, capitis grauedinem faciant, nominari tradunt. Per tertiam vero loco nonnulli nucem interpretantur [illegible], quod nimirum repentinam inferat mortem. Verum alij nucem intelligunt Metellam, quippe quæ venenum sit ναρκωτικόν, id est, torporem inducens. Quarto enim refrigerat excessu, ita vt drachmarum quatuor pondere exitatus statim interimat, minore vero mensura temulentiam faciat. Et hos quidem effectus præstat etiam in canibus, quibus necandis aptissima habetur. Lege Rhas. in lib. 7. cap. 30 ad Al. Serapionem de sim. med. cap. [illegible] & Auicen. [illegible] c. 108. BORBO [illegible] Georgij Sturciadæ medici eruditione & experientia clarissimi, meque olim in re medica præceptoris obseruandiss. de tribus hisce nucibus opinionem nunc quoque suo inseram. Aiebat igitur per nucem hic aliud nihil quam Iuglād [illegible] intelligendum asserebat, per vnicam quidem paucas numero, quæ circa denarium consistere [illegible] per alteram quæ paulo largiore copia ingererentur, per tertiam vero quæ immoderatissime ingererentur.

Secundum hanc igitur interpretationem vnicam nucem prodesse dicendum est, vel quod [illegible] venenis, vel [illegible] [illegible] bus [illegible] ventrem [illegible] [illegible] vero [illegible], atq; [illegible]

manducati ciborum in corpus distributionem adiuuent. Alteram nocere, quod nimirum concoctu sint difficiles, ac caput immoderatiore vsu tentent. Tertia vero mortem inferre, quod praeter iam dicta incommoda δυσεντερίαν etiam ad istum ingestae modum generent: quae nisi praecipiti & compendiario auxilio cohibeatur, mortem breui inferat.

Tertio demum versiculo praecipitur, vt post ouum cuiusque recentis atq; mollis etiam haustulus & praecipue vini sumatur. Eiusque rei duplex fere assignatur ratio. Ac prior quidem, quod ouum recens ac molle succi sit optimi & concoctu facilis: paruaque mole, vt supra ca. 6. ostendimus, plurimo corpus reficiat alimento, idque vitello suo potissimum: vinum autem, quum natura eo delectetur maxime, praeter vt a mebris auidius attrahatur, celeriusq; illa permeet. Posterius vero, quod ouum tardius descendat per gulam (quae Graecis proprio nomine *οἰσοφάγος* ab *οἴσειν*, & *φάγημα*, cibus, quod cibum & potum in ventriculum transuehat, Arabibus Meri nuncupatur) vinum autem descensum eius adiuuet.

DE PYRIS.
CAPVT XXXIX.

Adde pyro potum, nux est medicina veneni.
Fert pyra nostra pyrus, sine vino sunt pyra virus.
Si pyra sunt virus, sit maledicta pyrus.
Dum coquis antidotum pyra sunt, sed cruda venenum.
Cruda grauant stomachum, releuant sed cocta grauatum.
Post pyra da potum, post pomum vade cacatum.

Pyra. Hic notatur imprimis, vt supra pyrorum vsu

Vinum bibatur idque tum vetus, tum odoratum: atque eius quidem ratio reddita est supra cap. 7. Pyra enim sanguinem seroso replenti succo, inflationesque ac colicos cruciatus suscitant. Vinum ergo cum calefaciat, tenuet, flatus discutiat, & serosam redundantiam consumat, super ipsa conuenientissime bibitur. Deinde Nucem veneni medicinam esse traditur, de quo copiose supra, capite 13. Secundo ac tertio versu dicitur, pyra absq; vino commansa esse virus, hoc est nocere humanæ naturæ, cuius ratio iam reddita est. Ne quis interim simpliciter, vt de illis quæ excessu qualitatum elementorum, quarum mistione constant, aut propria qualitate, siue forma (vt vocant) occulta venena esse noscuntur, ita de pyris quoque suspicetur. Si enim commansa perniciem subinde vel noxam aliquam inferrent, ac proinde arbor ea ferens merito detestabilis esset, adeoque ob id ipsum excindenda atque in ignem conijcienda. Quarto versu innuitur, pyra recentia & cruda esse venenum, id est, nocere humanæ naturæ. Nam extra hoc quod sanguinem seroso atq; ebulliente replent succo, inflationes & colicos cruciatus excitant, phlegmata etiam ac scabiem generant. Cocta vero contra ἀντίδοτον id est, remediũ præstant, perinde atq; illa paulo ante præstare diximus, quæ cũ vino manderentur. Atque hæc sane vltimo post alios cibos loco sumenda potissimum sunt: ita namque excrementorum subductionem adiuuant. Quinto versu docetur, crudorum pyrorum esum grauem esse stomacho, ipsum enim non a concoctione tantum opere distrahit, sed flatib. etiam distendit. Cocta vero e contrario grauatum

ſtomachum leuant & reficiunt, inque ſuum priſtinum vigorem reſtituunt. Vltimo tandem in verſu hoc inprimis præcipitur, vt vinum ſuper pyrorum eſu bibatur: cuius quidem ratio prius reddita eſt. Deinde, vt à pomorum eſu aluus ſubducatur: quam rem Galenus libro 2. cap. 21. de aliment. facult. ſic ſcribens confirmat: Poma acida cum ſuccum craſſum minime [illegible] incidunt, ac deorſum ſubducunt, ob idque deiectiones humectant. Quod ſi ventrem purum inuenerint, ipſum magis ſiſtunt. Porro ſi ſuccus dulcis cum ſine acrimonia & craſſitie, hoc eſt, ſolus plane fuerit, celerius, quantum in ipſo eſt, diſtribuitur. Quod ſi acrimoniam aut craſſitiem habuerit, citius ſubducitur. Eadem habet Oribaſius libro 4. Synopſeos ad Euſtathium filium capite 69. & Auicenna 2. Cano. cap. 569. Quin etiam hæc adſignari poteſt ratio, nempe quod poma flatum in ventriculo excitent, flatus vero genitum deinde facile emittantur.

DE CERASIS.

CAPVT XL.

SI ceraſum comedas, tibi confert grandia dona:
Expurgat ſtomachum, nucleus lapidem tibi tollit.
Hinc melior toto corpore ſanguis erit.

* aſorum medici. Tria ex ceraſorum eſu commoda hoc loco recenſentur: ac *primum* quidem, quod ſtomachum expurgent, idque de illis potiſſimum intelligendum, quæ vna cum nucleis manduntur. Ad eum namque modum (vt nonnullis placet) ingeſta abſtergent & emundant. *Secundum*, quod nuclei eorum, cum inde expreſſus ſuccus fuerit ſumptus, peculiari quadam proprietate lapidem

non in renibus tantum, sed in vesica quoque frangant & expellant. *Tertium* vero quod quæ ipsorum velut caro est, optimum generet sanguinem, corroboret & impinguet. Et hoc certe experientia testatur & demonstrat ratio. Siquidem in pueris [illegible], qui cerasis plurimum delectantur, eo ipso tempore quo hæc matura fiunt, [illegible] non paulo maiora quam alias reperiuntur. Vnde [illegible] frequentiore cerasorum vsu augeri ac roborari [illegible] colligitur. Sed hic notandum, quod duplicia sint cerasa, crassa nimirum & parua: ac crassa rursus duplicia, nempe dulcia & pontica siue acerba. Dulcia omnia & parua insalubriora sunt, facile corrumpuntur & lumbricos in corpore generant. Crassa pontica quoque duplicia inueniuntur. Quædam enim pediculo [illegible] baccæ [illegible] crassiore, gustu acerbo & admodum acido, colore purpureo rufescente, [illegible] in [illegible] [illegible] vntur. Hæc [illegible] & [illegible] sunt, [illegible] sub [illegible] eius [illegible] dan- [illegible] collo [illegible] & [illegible] Quatenor [illegible] quæ in principio tantum mensæ sumenda sunt. Abstergendi stomachi & [illegible] vi præditæ sunt. Alia denique [illegible] nigra [illegible] [illegible] [illegible] Mo [illegible] vulgo [illegible] [illegible] sic dicta, quod [illegible] in- [illegible] [illegible] salum- [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] omni genere [illegible] [illegible] [illegible] dum.

dum: Cerasus arbor fructus fert non paris adstrictionis in omnibus particularium plantis participem. Nam & in harum, sicut etiam malorū granatorum & malorum, quibusdam austera qualitas, in quibusdam vero dulcis, in nonnullis autem acida exuperat. Quin etiam malorum dulciū quæ nondum cocta sunt ac natura quædam admodum sunt acerba, quædam similiter mora acida. Sed in moris immaturis acida qualitas acerbam exuperat, in cerasis non semper. Ergo quæ dulciora sunt, magis quæ in intestinis sunt subducunt, sed minus grata stomacho sunt. Contra austera. Quęcunque vero acida sunt, capitis collis excrementosisq; stomachis sunt apta. Siquidem austeris magis desiccant, & nonnihil etiam incidunt. Porro ipsius arboris gummi communem omnibus viscosis & mordacitatis expertib. medicaminibus facultatem obtinet, quæ & ad arterias exasperatas accommoda est. Propriæ autem, siquidem, quod quidam subscribunt, verū est, calculis vexatos adiuuat. Nam sic illi tenuiū partium inesse facultas quædam. Hæc ille. Plura Dioscorides libro 1. cap. 126. Plinius lib. 23. c. 23. & Simeon Sethi in Syntagmat.

DE PRVNIS.
CAPVT XLI.

Frigida sunt, laxant, multum prosunt tibi pruna.

Duæ prunorum facultates hic referuntur. Ac prior quidem, quod corpus mediocriter refrigerent. Dulcia enim, quemadmodum libro de medicaminibus simpl. purgantibus habet, capite 3. à Mesue scribitur, sed ita frigida sunt temperata, aut paulo frigidiora humiditate vero iu-

vamo-

secundo: [illegible] id est, dulcacida frigida principio secundi. Omnia tamen refrigerant. Quare Lusitani, qui calidam incolunt regionē, carnium suarum cocturæ pruna plerunque immiscent, & potissimum Damascena: posterior vero quod aluum moueant. Et hoc Galenus quidem lib. 2. de aliment. facult. c. 31. ita scribens confirmat. Corpori, inquit, ex hoc fructu minimum alimenti accedit: vtilis tamen est iis, quibus propositum est ventrem mediocriter humectare ac refrigerare. Ipsum enim cum humiditatis, tum lentoris sui gratia subducit. Quod certe de maturis intelligendum: cruda enim, quemadmodum Auicenna testatur, non parum adstrictionis præ se ferunt. Et quanquam posterior hæc vtrorumque facultas non secus atque prior etiam Damascenis fere attribuatur, Armenis tamen potius adscribenda erit, vt quæ, Auicenna & Mesue testibus, præter cætera magis alterent largiusque soluant. Vsui vero maxime sunt matura: immatura minus: optima autem inter ipsa, & humanæ naturæ conuenientissima sunt oblonga, carne cum dura, tum exigua acetositate nonnulla participantia, cortice extenuato tenui, sapore non prorsus dulci, sed [illegible] id est, dulcacida, qualia Damascena cum primis habentur. Hæc enim mediocriter humectant ac refrigerant. Multa porro & varia prunorum genera reperiuntur, non omnium tamen vsus approbatur. In hoc genere sunt agrestia quædam parua, dura acerbaque, & cibo iniucunda. Galenus [illegible] vulgo pruneola siue prunella nominantur. Horum fructus, inquit Galenus lib. 7. de simpl. medic. facult. c. [illegible], si cui alteri, adstrictorius est, ventriculoque [illegible]

Quam

Quo fit vt aquam nonnulli ventri sistendo accom-
modatissimam esse credant. Cæterum pruna
quæ ventris subducendi gratia sumuntur, in a-
qua frigida prius quam ingerantur, aliquandiu
præmaceranda sunt. Etenimque præparata ma-
gis tum humectant, tum refrigerant, adeoque ad
appetentiam quæ collapsa fuerit excitandam, &
ad [illegible] biliosa quæ in ventre habentur
detergendum ac subducendum ac commodatio-
ra sunt. Quare biliosis etiam non solum febri-
bus, sed aliis quoque morbis salutaria redduntur.
Pruna recentia atque humida siccis valentiora
quidem [illegible] erant: sed excrementitium magis &
peioris succi corpori præbent alimentum. Sic-
ca vero non solum ad nutritionem accommoda-
tiora sunt, verum magis etiam corroborant.
Quod de prunis hoc loco diximus, idem de cera-
sis quoque aliquo modo intelligere par est: sed ho-
rum humiditas quam illorum [illegible]
lenta [illegible] De prunis
Dioscorides lib. 1. cap. [illegible] Galenus & Mene-
es loco paulo ante citatis, & Auicenna lib. 2. Ca-
nonum cap. [illegible]

DE PERSICIS, RACEmis, & Passulis.

CAPVT XLII.

Persica cum musto vobis datur ordine iusto.
Sumere sic est mos nucibus sociando racemos.
Passula non splen, tussi valet, est bona ren.

Duo præcepta compendiose hoc loco tradun-
tur.

Ac primum quidem, vt musto cum persica

[illegible]

bibatur, aut saue persica simul cum musto exhibeantur. Mustum namque calefacit admodum, ebullitionemque in corpore efficit: sed persica ebullitionem hanc atque excalefactionem frigiditate sua cohibent & moderantur. Contra vero persicis, cum vehementius refrigerent, merito adhibetur mustum, quippe quod frigiditati eorum, ne ventriculo noxam inferant, calore suo facile mitiget ac temperet. De persicis supra capite 7.

Secundum vero, vt vuarum racemi cum nucibus edantur: quod de aridis potissimum & antiquis nucibus intelligendum est. Virides etenim ac humidae per se salubres censentur: antiquae vero & aridae et calentes siccant, adeoque ob oleosam suam qualitatem prompte in corporibus accenduntur. Iure igitur vuarum racemi cum ipsis mandendi veniunt, vt qui exsiccationi atque inflammationi humiditate sua resistant. De nucibus capitulo supra [illegible].

Tertium deinde versu traditur, passulas siue vuas passas lieni officere. Ipsum enim communi ratione dulcium omnium obstruunt atque laedunt. Hinc Galenus in libro de attenuante diaeta, capite 9. in hunc modum se ipsum relinquit. Vuae passae non sine adstringentes, lieni quidem & hepati tumentibus non conueniunt: thoraci autem ac pulmonis affectibus conducunt. Renibus etiam conducunt, quippe quos lauant & abstergant, [illegible] Renes namque multo [illegible] humiditate mundantur. Sed de his quoque supra, capite nono.

DE FICVBVS.

CAPVT XLIIII.

Al. tenet. Ficuum facultate.

SCropha, tumor, glandes, ficus cataplasmate cedunt; Iunge papauer ei confracta foras * *trahit ossa.*

His duæ ficuum cataplasmatis modo impositarum facultates referuntur. Ac prior quidem, quod cum aqua, siue alio quopiam conuenienti liquore decoctæ humidæque impositæ scrophulas, glandes atque tumores discutiunt. Per scrophulas vero, quemadmodum doctissime a Iano Cornario in cap. 8. libr. 1. Macri scribitur, Latino non recepto adeo vocabulo, strumæ intelliguntur. Videtur autem ex Græca voce factum esse. Sicut enim Græci χοιράδας appellant, quas nos strumas dicimus, sic visum fuit ei, qui primus scrophas appellauit, eas glandularum circa collum ac guttur tumores, Græcæ vocis etymon exprimere, χοιράδες enim [illegible] appellatæ sunt, hoc est, à porcis ac suibus: vel quod Auicenna 3. 4. tract. [illegible] [illegible] circa ho[illegible], vel quod earum figura porcis plurimum assimiletur.

Aetius libro 15. cap. 5.

Glandes accipiendæ [illegible] vt Guidoni [illegible] placet, [illegible] mobile & separatus a partibus circumiacentibus [illegible] emunctoriis plerunque [illegible] a glandis forma quam præ se ferre videtur, nomenclaturam accepit. Lege [illegible] lib. 1 [illegible] cap. [illegible] [illegible] quælibet [illegible] in quauis corporis parte [illegible] intelligi possunt. Hæc enim omnia [illegible] [illegible] ac maturandis ficus in aqua cum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

quendæ sunt, donec mollescant: mox liquore per colum transfuso, ficus ipsæ in mortario contundendæ, ac cum eodem rursus cataplasma informandum. Cataplasma autem propriè medicamentum vocatur, quod è plantis viridibus cõtusis, vel iisdem ad mollitudinem vsque in aqua decoctis componitur: id quod innuitur etiam vulgato versiculo:

Tunc cataplasma facis, cum succum ponis & herbam.

Posterior verò facultas: quod cum papauere impositæ ficus fracta extrahant ossa. Quo sanè loco erraticum illud papauer intelligendum est, quod in aruis passim nascitur flore rufo, & capite post casus vnguis magnitudine. Pueri in Scholis ἔγκαυστον id est, atramentum librarium ex contritis florum foliis conficere solent. Dioscorides libr. 1. capit. 142. de foliis eius priuatim testimonium præbet, quod cum ficubus cataplasmatis modo imposita ad extrahendum ossa fracta conducant. Sed adscribam ipsius verba: Ἀνάγει δὲ ὀστᾶ καὶ ὄλυνθοι σὺν μήκωνος ἀγρίας φύλλοις, id est, Grossi cum syluestris papaueris foliis ossa extrahunt.

Verminulos, veneremq́; facit, sed cuilibet obstat.

Duo hic traduntur effectus ficuum. Primo nãque ex largiore ipsarum vsu pediculorum multitudo prouenit: quod de iis potissimum intelligendum est, quæ, vt refert Galenus libro 2. de aliment. facult. capite 8. & post hunc Auicenna 2. Cano. capite 283. maturæ prorsus eduleseque sunt: quandoquidem sanguinem non admodum bonum subsetemque multum gignunt. Deinde verò ad venerem irritant. Excitant enim som-

X

& inflationes pariunt, quibus virga erigitur, & Venereae roborantur vires. Plura supra c. 9.

DE MESPILIS.

CAPUT XLIV.

*al. Esula.

*Multiplicant mictum, ventrem dant * mespila strictum.*
Mespila dura placent, sed mollia sunt meliora.

Duas mespilorum utilitates hoc loco recensent. Una quidem, quod mictum sive urinam, multiplicent atque augeant. Quod certe non primo & per se ac propria sui ratione efficiunt, sed ex accidenti. Faeces enim comprimendo indurant, quo fit, ut ventris humor ad vesicam distribuatur. Quin etiam ratio assignari potest similis illi, quae est apud Hippocratem aphorism. libro 4. aphor. 83. Mictio noctu plurima facta paruam significat dejectionem. Quoniam, inquit Philotheus, multa & magna contingit distributio facta est in iecinore, & moderata est materia, ideo multae urinae fluunt, paucae autem secessiones: & e converso si multa fit secessus dejectio, tunc pauca erit urinarum excretio, eadem de causa, quia parua distributio facta est, & ideo etiam parum urinae, multa autem per secessum dejectio, quoniam in ventriculo manet humiditas. Altera vero, quod ventrem detineant atque praestent maxime quasi adstrictione, quae est ipsius verba admodum & stiptica. Ex quo intelligitur hoc loco, mespila dura placere, quae ipsi quidem ad adstrictionem alvi tenendam in cibo accommodantur, sunt exhibita: atque sed mollia esse meliora, ut quae maturiora & alvum minus sistant. Illud porro admonitum lectorem debet, omnibus humoribus

Mictio noctu.

modi-

modi parce vescendum esse, non autem affluenter, vt pyris, persicis, ficubus, vuis, & similibus. Nullo enim ipsorum vt alimento, sed vt medicamento potius indigemus. Quod satis quidem colligitur ex saporis acerbitate, & duritie substantiæ, vt quæ præterquam quod tardius in arbore maturitatem consequuntur, minus etiam quam vt edi queant mollescunt. Atque hac sane de causa priusquam edantur, reponi solent donec emolliantur. Sic enim quamplurimum ex acerbitate & stypticitate amittunt, & in cibo suauiora fiunt.

DE MVSTO.

CAPVT XLIV.

PRouocat vrinam mustum, cito soluit & inflat.

Tres hic enumerantur facultates musti.

Primo enim vrinam prouocat. Siquidem fæcibus eius nitrosum quidpiam inest ac tergendi facultas, atq; eam ob rem vbi in vesicam descenderit, ipsam mordicando ad vrinæ profusionem impellit. Hic tamen versus non de quolibet musto, sed de eo solum intelligendus est, quod fœces habet mordicantes. Huiusmodi porro ex Rhenensibus non pauca reperias. Mustum enim cui fæces insunt crassæ, nõ mordicantes, quemadmodum supra cap. 20. ostendimus, meatus obsepit atque obstruit vrinarios, ita vt vrina potius supprimatur.

Deinde ventrem soluit. Viscera enim nitrosa & salsa fæcum suæ qualitate abstergens ad deiectionem incitat.

Postremo vero inflat, quod quidem propter eã contingit, quam in corpore excitat ebullitionē:

inde etiam flatus proueniunt. Sed de his omnibus satis supra, cap. 26.

DE CEREVISIA ET Aceto.

CAPVT XLVI.

Crassos humores nutrit cereuisia, vires
Praestat, & augmentat carnem, generatq; cruorem.
Prouocat vrinam, ventrem quoq; mollit, & inflat,
Frigidat & modicum. Sed plus desiccat acetum.
Frigidat, emaciatq;, melanch. dat, sperma minorat.
Siccos infestat neruos, & pinguia siccat.

Cereuisiae proprietates.

Duo hoc in loco peraguntur. Primo enim breuiter octo Cereuisiae proprietates percurrentur. Quarum prima quidem est, quod crassos humores in humano corpore generet: idque maxime, si vino comparetur. Porro iuxta materiae varietatem vnde conficitur, aliam atque aliam recipit vel incrassandi, vel extenuandi humoris rationem. Siquidem ex crassiore substantia crassiores, ex tenuiore vero tenuiores humores procreari par est.

Secunda, quod robur addat.

Tertia, quod carnem augeat.

Quarta, quod bonum gignat sanguinem. Quae quidem tres proprietates potissimum [illegible] de sunt de cereuisia [illegible] substantiae, non nimis recenti neque nimis inueterata, [illegible] granis [illegible] & perfecte coctis [illegible] his cum [illegible]. [illegible] substantia bona [illegible] corporibus exhibet alimentum. [illegible]

Quinta, quod vrinam prouocet, [illegible] [illegible] cereuisias [illegible]

plurimum incoctum est lupuli qualis est Embecensis. Ea namque ob lupuli copiam celeriùs penetrat & vrinam prouocat.

Sexta, quod ventrem molliat. Eiusmodi inter [illegible] Hamburgensis existit grati saporis est, multum substantiæ habet copiosum & boni succi alimentum præbet sanguinem bonum generat, & in soluenda aluo per se aut cum butyro phrygio primum locum sibi vendicat. Minus tamen conuenit illis, quibus caput non admodum firmum est: quippe qui ex ea facile inebrientur.

Septima, quod flatibus ventrem distendat, idque maxime præstat Cereuisia cruda, hoc est, male & imperfecte cocta, quæ [illegible] præterquam quod ægre concoquitur, inflationes etiam & obstructiones gignit, vrinaque remoratur: impinguat tamen admodum. In hanc classem Coyta Hollandiæ referenda est.

Octaua, quod paululum infrigidet. Eiusmodi censentur [illegible] Hollandiæ, Brabantiæ, Hannoniæ, Flandriæ, ex quibus plebeii homines vulgo vtuntur. Ea namque omnes vino collata refrigerandi facultatem habere videntur. Vbi sciendum cereuisiam confici posse ex auena, hordeo, & tritico, sed iuxta materiæ rationem diuersa [illegible] temperatura [illegible] Quæ namque [illegible] [illegible] Hordeum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Cereuisia præparatio

corpus vniuersum distribuuntur: magis tamen nutriunt. Tenuiores vero contra cito alterantur, in partes corporis celeriter rapiuntur, mouent vrinam, & parum alunt. Mediocres omnia faciunt mediocriter. Pessima habenda est cereuisia, quæ conficitur ex rebus inebriantibus, nimirum ex lolio, vel chamæpeuce. Ea enim adeo efficitur valida & halituosa, vt parum absit quin bibentes paulo immoderatius ad insaniam redigantur, maximum capitis dolorem generat, & neruos lædit. De Cereuisia plura supra capite 17. & 18. Est præterea eruditissimum Ioannis Placotomi de natura & viribus cereuisiarum opusculum omnium manibus, vnde facile suppleri queant, quæ hic desiderantur.

Aceti proprietates quinq;

Secundo deinde loco quinque aceti facultates enumerantur. Ac prima quidem, quod exsiccet. Secunda quod refrigeret. De temperatura vel maxima est inter autores controuersia, aliis frigidum, aliis contra calidum astruentibus. In hoc tamen præcipue consentiunt, quod vim habeat refrigerandi magis, quam calefaciendi. Exsiccat tertio gradu, estq; valde tenuium partium, crassos & glutinosos humores attenuat, atq; incidit, humorumq; putrefactioni vel maxime resistit. Eamq; ob rem Medici peste grassante tum in cibo, tum in potu aceti vsum mirifice commendant. Hinc sane 3. 1. doc. 5. capite 1. Auicenna inter alia sic ferme de eo scribit: Aceto præterea pestis tempore vti in cibo atq; potu, conuenientius ipsius securitatem præstat. Tertio, quod emaciet, hoc est, macrum reddat. Vehementer enim attenuat, incidit ac siccat, & excellenter. Et 1. 2. doct. 4. cap. 7. Auicenna tradit: ieiuno stomacho

petat stomacho. Assiduus tamē atq; immoderatior eius vsus plurima omnino affert incommoda. Visum nanq; debilitat, pectus ac pulmonem offendit, & tusses commouet. Hepati quoque inimicum est: siquidem, vt tract. ad Sultanum Babyloniæ Rabbi Moses autor est, ipsum radit, sanguineq; eius dealbat. Stomacho præterea, iuncturis, & neruosis omnibus mali non nihil immoderatiore vsu ingenerat, articularesq; dolores, tremores, & paralysin excitat. Proinde qui frigido sunt & sicco temperamento, quiq; inualidum pectus, pulmonem, hepar, stomachum, & neruos habent ab aceto abstineant, aut modice saltem eo vtantur.

Quarta, quod generet melancholiam: Frigiditate enim sua & siccitate ipsum hepar refrigerat & exiccat, atque ad generandam fæcem melancholicam opportunum reddit, quæ deinceps facile in veram melancholiam vertitur. Hippocrates libro 3. de vict. rat. in morbis acutissimis aphor 38.

Quinta quod Veneris appetentiam rescindat, & semen imminuat. Nimium enim attenuat, incidit, exiccat & refrigerat. Ciborum tamē appetentiam suscitat. [illegible] facultatum lib 3. Ad Almansorem cap. [illegible] Rhazes etiam meminit. Acetum, inquiens, frigidum est & siccum, maciem efficit, virtutem dissoluit, sperma minuit, bilemque corroborat nigram, flauam vero demolitur, sanguinemq; debilitat, & cibos quibus admiscetur, attenuat atque incidit.

[illegible] comprehenduntur: Ac primum quidem, quod macris noceat. Cum enim acetum excellenter attenuet, incidat atq; de-

deficcet, ex necessitate et [illegible] augeat. Quippe similibus, vt Galenus libr. [illegible] cap. [illegible] de sanitat. tuend. testatur, quemlibet excessum augescere par est, cotrariis vero remitti aut minui.

Secundum, quod noceat neruis. Exangues enim sunt: & cum tenuis sit, vade eos penetrat. Plura de hoc supra cap. [illegible] in acida ceruisia.

Tertium, quod immodice pinguia corpora emaciet: atque eius quidem ratio iam reddita est. De aceto plura Dioscorides lib. 5 cap. [illegible] Galenus lib. [illegible] de simpl. medic. facult. cap. 19. & deinceps, & lib. 8. eiusdem operis cap. 22. & Simeon Sethi in Syntag.

DE RAPIS CAPVT XLVII.

Rapa iuuat stomachum, nouit producere ventum,
Prouocat vrinam, praestatq; in dente ruinam.
Si male cocta datur, tibi torsio sic generatur.*

** al. sic tertio tunc gen. Raporum commoda & incommoda.*

Hic tres cum primis raporum recensentur proprietates. Ac primum quidem, quod stomacho iuuent. Secundum, quod flatus gignant. Tertium, quod vrinam prouocent. Quae sane omnia de iis intelligi debent, quae bene & perspicue cum pinguibus carnibus percoquuntur. Ea enim iucundiora ac gratiora stomacho fiunt, & facile nutriunt, tum impinguant, sed [illegible] carnem creant, flatus & genitale semen generant. Venerem ergo stimulant, vrinam prouocant, fauces leniunt, [illegible] ac visum praeterea (vt Auenzoar [illegible], de conseruanda sanitate & tract. 8. capite [illegible], libro 2. Theysir & Auerroes libro 5 capite 41. collect. testantur) peculiari quapiam proprietate roborant.

Est

Fertur etiam quod fibræ illorum, siue caudæ, al-
uum fortiter moueant: Atque hinc sane vulgati
excogitati sunt versiculi:

Radix rapa bona est, comedenti dat tria dona.
Visum clarificat, ventrem mollit, bene bombit.

Secundo deinde loco duo eorundem referun-
tur incommoda. Nã & dentes lædunt, & torsio-
nes siue tormina in ventre suscitant. Atque his
quidem malis cruda maxime obnoxia sunt. Pri-
mum enim non ægre modo dentibus frangun-
tur, verumetiam minus iusto in ventriculo con-
ficiuntur, quo fit vt & ipsa corrumpantur, & fœ-
tidos præterea halitus dentibus suggerant, acci-
ditque duplici ita nomine dentes offendi, com-
mandicatione nimirum & halitu. Deinde vero
ad istum modum liberalius ingesta concocta
sunt difficiliora ac flatulenta magis, stomacho-
que noxia. Nonnunquam autem & ventrem
mordicant. Quorum posterius etiam vulgato
nobis innotuit versiculo:

[illegible] rapis, si tu vis viuere rapis.

Crebrior raporum vsus crassum humorem ge-
nerat, & obstructiones secum parit. Ventrem
nec sistunt nec mouent. Inter radices tamen o-
mnes, quæ quidem edendo sunt, atque corporis nu-
tritioni vel maxime conueniunt, idq; ex saporis
iucunditate facile deprehenditur. Ea enim edu-
liorum omnium natura est [illegible] & quæ lin-
guam contrahunt, minus [illegible] vero magis salu-
Rapæ autem cum aliis radicibus dulces sunt
minusque linguam contrahunt, suauius etiam a-
liis præstare alimentum magisque [illegible] salu-
[illegible] conuenire consentaneum est. San-
guinem tamen crassiorem & melancholicum

generant, cum minus iusto in ventriculo ob concoctoriæ facultatis imbecillitatẽ conficiuntur. Coctionem autem diuturniorem postulant, eaq; sunt laudatissima, quæ primæ ebullitionis aqua segregata & abiecta bis percoquuntur. Cruda ob prædictas paulo ante causas nullo modo edenda sunt. Cymæ raporum decoctæ manduntur, & vrinam cient. Rapum muria conditum, vel cum aceto & sale sumptum, minus quidem alimenti sufficit sed multo magis appetentiam recreat. Huius semen tritũ & magna copia haustum, Venerem suscitat. Fertur, quod si quis hoc ipsum semen cum calamintha & Lemnia terra commixtum sumat, eo die neque veneno neque morsu venenati animalis lædi. Appensum inguinum morbis peculiari quapiã proprietate medetur. Plura Dioscorides libro 2. capite 99. Plinius lib. 18. cap. 13. Galenus lib. 2. de aliment. facult. cap. 62. & li. 6. de simpl. med facult. ca. 98. & Simeon Sethi in Syntag.

DE ANIMALIVM VIsceribus.

CAPVT XLIIX.

al. digeritur.

Egeritur tarde cor, concoquitur quoq; dure.*
Sic quoq; ventriculus, tamen exteriora probantur.
Reddit lingua bonum nutrimentum medicinæ.
Concoctu facilis pulmo est, cito labitur ipse.
Est melius cerebrum gallinæ quam reliquorum.

Agitur hoc loco de natura & facultate viscerum, quæ homines cibi causa ex animalibus secant. Recensentur autem numero quinq;. Quorum *Primum* quidem est, Cor tarde tum concoqui, tum per intestina descendere. Caro enim ei- *Cor.*

fui dura est, cui vt ægre concoquatur, & tardissi-
me descendat, naturæ comparatum est. Teste
Galenus lib. 3 de aliment. facult. cap. 1. Cor in-
quiens substantia quidem sua caro est fibrosa
ac dura, ideoq; ad concoquendum est difficile,
& tarde permeat. Huc iecur quoq; referendum
videtur. Nam, vt ibidem testatur Galenus, om-
nium animalium iecur crassi est succi, ac ad co-
quendum difficile, tardeque permeat. Renes
iidem praui admodum sunt succi, & concoctu
difficiles. Galenus ibidem cap. 5.

Secundum est, stomachum quoque ægre con-
coqui, & lente transire. Est enim membrum car- *Stomachus.*
tilaginosum ac neruosum, neq; facile in bonum
sanguinem mutari potest. Cartilaginosa enim
dura sunt: neruea vero animaliū particulæ suc-
cum absolute pituitosum gignunt, Oribasio li-
bro 4. Synop. ad Eustathium filium cap. 7. teste.
Galenus libro 3 de aliment. facult. capite 12. in
hunc ferè modum de eo scriptum reliquit: Du-
rior carnibus est stomachus, obid etiam si rite
conficiatur, succum tamen gignet non plane
sanguineum, neque inculpatum, sed frigidiorem
ac crudiorem. Proinde multum temporis requi-
rit, priusquam satis confici & in probum sangui-
nem mutari queat. In extremis tamen par-
tibus, nempe in fundo & orificio, facilius confi-
citur in quibus pinguior fit, & carnium naturæ
propinquior.

Tertium est Linguam boni esse alimenti, idq; *Lingua.*
maxime Auicenna lib. 2. Cano. ca. 14. teste, cir-
ca radicem. Illic enim suauissima est, facile con-
coquitur, & probum corpori alimentum præ-
stat: quum fungosa alioqui laxa ve sit, & respectu

solidioris carnis parum alimenti habeat. Inter omnes tamen porcellinæ præstantissimæ sunt, ita quæ oblata circũcingente pellicula à structoribus ac prægustatoribus principum carni æquiparentur aprugnæ. Bouillæ ob exuperantem humiditatem parum in victus salubris ratione cõmendantur. Quamobrem ipsis vsuri obsonatricis artis periti caryophylla inserere solent, priusquam assentur, sic enim illarum humiditas contemperatur, eduliaque accõmodatiores fiunt.

Pulmo.

Quartum est pulmonem facile & concoqui, & per intestina descendere, mollis enim admodum est & rarus. Paulus li. 1. ca. [illegible]. hæc sic tradit. Pulmo facilius quidem, vtpote fungosus, concoquitur, sed leuiorem cibum præbet, pituitæ generandæ efficax. Agninus vero pulmo, licet pro alimento minus conueniat, medicamenti tamẽ vim possidet. Impositus enim (vt autor est Dioscorides lib. 2. cap. 44. & Galen. lib. 11. de simpl. med. facult. c. 8.) attritus à calceamentis [illegible] ab inflammatione tuetur & sanat. Idem tradit Auicenna 2 Cano. cap. 568.

Cerebrum.

Quintum est, gallinæ cerebrum omnium esse præstantissimum. Vbi sciendum inprimis, cerebrum esse pituitosum crassi viscosique succi, lente transire, concoctioni aduersari, stomachum lædere & nauseam excitare: ideo recte vulgo ad corrigendam frigiditatem & humiditatem, cum sale & puluere zingiberis aut piperis condiri solet. Suillum naturæ [illegible] est. Ouillū vero, vitulinum, leporinum, cuniculinum, [illegible] sale ac calidis speciebus mandi conceditur. Inter omnia tamen cerebrum gallinæ primam laudem obtinet, abundat enim natura, genitali se-

mini

[illegible], & cerebri substantiam auget: unde & his qui tardiori leuiorique ingenio ac mente sunt, prodesse dicitur Dioscoridi libro 2. capite [illegible] sanguinem a cerebri membrana profluentem sistit. Quod Auicenna lib. 2. Cano. cap. 128. & [illegible]. ad fluxum sanguinis narium transtulit, nempe qui membranæ cerebri vitio contractus sit. Cerebrum inquit, gallinæ prohibet fluxum sanguinis narium, accidentem ex velaminibus cerebri. Plura de hoc supra cap. 9.

DE SEMINE FOENICVLI.

CAPVT XLIX.

Semen fœniculi pellit spiracula culi.

Hoc in loco tradidit semen fœniculi, quod μάραθρον Græce dicitur, flatus dissipare atque expellere, idque maxime ratione caliditatis. Nam [illegible] simpl. medic. [illegible] capite [illegible] Galenus [illegible] didit [illegible] excalfacit, [illegible] ordine excalfacit [illegible] vero non æque, sed [illegible] in hoc primi esse ordinis [illegible]. Proinde [illegible] quod si [illegible] de- siccaret, [illegible] efficeret. [illegible] eadem ratione [illegible] plerisque ciet. [illegible] & alia quædam [illegible] in febribus [illegible] nauseam & stomachi [illegible] oculorum aciem [illegible], & [illegible] Contraria [illegible] cum melle [illegible] morsibus [illegible]. Quæ quidem omnia [illegible] memoriæ [illegible] gratia [illegible] versibus [illegible] sunt.

Bis duo dat marathrū, febres fugat atq; venenū.
Et purgat ſtomachū, lumen quoq; reddit acutū.

Tranſcripta autem ea ſunt, partim ex Dioſcoride lib.3.cap.71. partim vero ex Auicenna lib.2. Cano.cap.281. Quo ſane loco inter alia refert Auicenna, etiā Democritum exiſtimaſſe, ſerpentes & vermes venenatos recenti fœniculi ſemine paſtos ſenectam exuere, oculorumque aciem ſucco eius reficere veris initio, vbi latebris relictis in apricum prodierint. Vnde intellectum eſt, hominum quoq; caliginem præcipue eo ſubleuari. Plura hac de re Nicander ſub exordium Theriacon, Plinius li.8.ca.27. & li.10. ca.41. & li.20.ca.23. Macer libro 1.ca.16.& Meſues cap.1. de ægritudinibus oculorum. Attamen quum concoctioni aliquantulum renitatur, & exiguum prauiq; ſucci alimentum corporibus exhibeat, nō vt alimento, ſed vt medicamento potius fœniculo vtendum eſt. Proinde aliis interim cibis ipſum vice condimenti, & vt eorum prauitatem corrigat adhibemus. Quemadmodum enim petroſelinum nonnunquam cum lactucis, vt earum humiditas & frigiditas contemperetur, ſic etiam cum cucurbitis interdum aut rapis, vt prauitas eorum minuatur, fœniculum decoquere ſimul & mandere conſueuimus.

DE ANISO.

CAPVT L.

Emendat viſum, ſtomachum confortat Aniſum.
Copia dulcoris Aniſi ſit melioris.

Duæ hic referuntur vtilitates Aniſi.

Primo namq; viſum emendat, & maxime quidem foris impoſitum. Atq; hinc ſane apud Pli-

nium

nium libro 20. capite 17. naturalis hist. epiphoris oculorum e vino radicem eius tusam ab Iolla imponi solitam legimus. Ipsum cum croco pari modo & vino, & per tritum cum polenta ad magnas fluxiones extrahendaque si qua in oculos inciderint.

Sic [illegible] deinde loco stomachum roborare dicitur, quod profecto de semine eius potissimum intelligendum est. illud namq; vt lib.6.de simp. medic. facult. cap. 44. Galenus asserit, maxime vtile est acre & subamarum, vt prope ad vrentium accedat caliditatem. Est autem & in siccando tertij ordinis, sicut & in calefaciendo. Stomachum igitur calefacit & qui in ipso sunt humores crassos ac frigidos lentosque attenuat, incidit, liquidosque & expulsioni accommodos reddit. Inflationes quoque, quæ ab iisdem proficiscuntur, discutit. Atque hinc adeo fit vt stomachus tum repurgetur, tum exsiccetur, & onere quo grauatus fuit, deposito roboretur. Quinetiam visui eadem ratione conferre existimandu est, quippe cui nihil æque noceat atque stomachi impuritas. Hinc enim impuri, fœtidi atque turbulenti fumi ad oculos sublati noxam spiritib. visiuis inuehunt. Melius ad hoc semper recens plenum, non furfurosum, dulcedine & odore præstans. Præter has vtilitates & aliæ quã plurimæ a Dioscoride li.3. cap. 55. a Plinio loco paulo ante citato, Serapione cap. 242. & Auicẽna li.2. Canon. ca. [illegible] recensentur. Oris enim halitum iucundiorem fa[illegible] dolor[illegible] [illegible] præstat, venas [illegible] ciet, discutiendi vim habet, aquam quæ subter cutem [illegible] dissipat, potu sitim ex salsis humorib. contractã extinguit, animalium venenis

aduersatur, valet ad inflationes. Album & alba fœminarum profluuia tostum sistit, lac ad mammas elicit, Venerem stimulat. Dyspnœas a pituita profectas tostum purgat, cum melle sumptum melius. Vetustis & antiquis ex frigore hepatis affectibus prodest. Iecoris, lienis, renum, vteri ac reliquorum etiã viscerum obstructiones tollit. Vias enim ab humoribus crassis, frigidis ac lentis praeclusas & obsessas aperit. Atq; ob id febribus quoq; opitulatur antiquis. Dolores capitis leuat, suffitum naribus. cum rosaceo tritum instillatumque fractis auribus medetur.

DE SPODIO.

CAPVT LI.

Spodium.) *SI cruor emanat, Spodium sumptum cito sanat.*

Spodiũ sanguinis profluuia hic sistere dicitur: quod de Spodio ab Arabibus nobis descripto potissimum intelligendum venit. Hoc [illegible] ex Auicenna 2. Cano. ca. [illegible] colligitur, non est nisi radices cannarum arundinumve adustae. Quare cum eo quod Graeci [illegible] appellant conuenire videtur. Officinae [illegible] testimonio pro spodio [illegible] Graecorum [illegible] bunt [illegible] qui elephantis [illegible] putant, quam verisimilius sit [illegible] esse [illegible] Graecorum Spodio. [illegible] est [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] cannarum Indiae spodio [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Graecorum Spodium [illegible]

nus-

mouetur. Arabum vero etiam sumitur & deuoratur. Hoc ipsum itaque sanguinem vndecunq; eo an[illegible] manantem [illegible] tere traditur, & maxime quidem quod frigidum sit & siccum, val deque adstringit aut certe quod sumptum sit e admotum peculiari quadam proprietate hepar inæquale vel naturali, vel quoquomodo aduentitia calidius moderetur ac roboret. Hoc aute visce-re (quod principiũ ac fons sanguificationis est) roborato sanguis ab eodem melius etiam retinetur. Puluis igitur eius cum stillatitiis liquoribus rosarum & plantaginis in nares iniectus αἱμοῤῥαγία eandem curat. Idem cum succo plantaginis contra αἱμόπτυσιν & dysenteriam efficaciter sumitur. Quin & alias quam plurimæ ab autoribus spodio attribuuntur dotes. Siquidem cor quoq; proprietate quadã corroborat, & spiritus claros ac solutos efficit: quapropter exhilarat etiam atq; lætifica[t]. Potum aut appositum calida cardiaca & contracta [illegible] effusione [illegible] ventriculi syncope calidaq; cor-[illegible] adiuuante scilicet [illegible] & maxime quidem in temperaturis calidis. In frigidis vero [illegible] præstat. Febri-[illegible] cho-[illegible] subuenit. Pu-[illegible] pro-[illegible] [illegible] Vi-

[illegible]

liter calidis oculorum abscessib. [illegible]. Plura Rhazes lib. [illegible] ad Almanſorem cap. 16. Auicenna loco citato, & tract. 2. de viribus cordis, cap. 3. Auerrhoes lib. 5. collect. cap. 56. Serapion capite 332. & Leonhardus Fuchſius lib. [illegible] ca. 17. de composit. medic. Porro autem quemadmodum ſpodium peculiari hepatis roborādi facultate præditum eſt, ita & aliæ nonnullæ medicinæ aliis ſingularibus quibuſdam membris roborandis accommodatæ ſunt, veluti macis cordi, moſchus cerebro, glycyrriza pulmoni, capparis lieni, & galanga ſtomacho, id quod vulgaris etiam hiſce verſiculis comprobatur:

Gaudet hepar ſpodio, mace cor, cerebrum quoque moſcho,
Pulmo liquiritia, ſplen capp. ſtomachusque galanga.

DE SALE.

CAPVT LII.

Vas condimenti præponi debet edenti,
Sal virus refugat, reddit inſipidumque ſaporat.
Nam ſapit eſca prave, quæ datur abſque ſale.
Vrunt res ſalſæ viſum, ſpermaque minorant,
Et generant ſcabiem, pruritum ſiue rigorem.

Tria hoc in loco peraguntur. Inprimis enim generale traditur præceptum, nemini hactenus humaniori ſaltem atque cultiori non obſeruatum: nempe vt vas condimenti, hoc eſt, ſalinum primum in menſa apponatur: idque adeo vulgatum vbique eſt, vt hiſce etiam verſiculis decantetur:

Salynum poni debet, primumque repeni,
Quia bene menſa ſibi ponitur abſque ſale.

Duo deinde ſalis recenſentur commoda: ac primum quidem, quod venenis reſiſtat. Cum duplex

duplex assignari potest ratio: Vel quod sal vim habeat vehementer siccam & adstringentem, atque ob id quicquid in corporibus humidum est, id omne depascat vel quum adstrictione leniter contrahat, eiusque rei testis est Galenus libro vndecimo, de simpl. medicin. facultat. capite 10. sic inquiens: Nam sal quicquid in corporibus humidum inest, id quodammodo absumit, & quod reliquum est substantiæ solidæ adstrictione contrahit: ac proinde etiam conditura sua carnes seruat, & a putredine tuetur: Vel quod sal non solum humores è corpore ducendos liquet, incidat, tenuet, purget & exiccet: sed poros etiam, per quos veneni vis in interiora corporis irruere solet, denset ac constringat, adeoque penetrationem eius intercipiat & excludat. Secundum vero, quod cibos condiat, id est, sapidiores reddat. Nulla siquidem cibaria citra salis commistionem sapore quotidiano discimus experimento. Tertio denique loco salis, siue persalsorum edul[i]orum quædam enumerantur nocumenta. Quorum primum quidem est, quod visum, si eo immoderatiore vtantur, hoc est, corrumpant aut hebetem certe ac debiliorem reddant visum. Ac huius itidem duplex assignari potest ratio: vel quod oculi, vt supra capite secundo, ex Aristotele ostendimus, sint de natura aquæ: res vero persalsæ humiditatem ipsorum substantiam exiccent & consumant, eoque hebetudinem ob id visui adferant: Vel quod a cibariis persalsis in ventriculo existentibus mordaces admodum atq; acres resoluuntur fumi, qui ad oculos sublati ipsos acrimonia sua mordeant, rubefaciant. Atque hinc sane eos qu[i]

Salis siue cibariorum nimis salsorum nocumenta.

salem excoquunt, rubros fere oculos habere conspicimus. Secundum, quod Veneris appetentiam compescant. Nam cum omnes corporis exsiccent & consumant humores, sperma quoque necessario exhauriunt ac minuunt. Tertio, quod scabiem generent. Acrem enim ac mordacem procreant succum, sanguinemque adurunt, atque hinc profecto scabies incidere consueuit. Quartum, quod pruritum etiam excitent: mordacia enim ac pruriginosa generant excrementa. Horum nocumentorum Rhazes etiam meminit libro 3. ad Almansor. capite 15. Sal inquit, sanguinem eorum qui multam ex ipso sumunt quantitatem adurit: visum quoque debilitat, atque sperma minuit, pruritum generat & scabiem. Ad hæc serpiginem nonnunquam & impetiginem, morphæamque ac lepram progignit iis, quorum corpora ad patiendum sunt parata. Quin urinarios etiam meatus, usu præsertim immoderato ac frequenti, ore excoriat. Modice tamen lassa profligato fastidio appetentiam reuocant. Fertur præterea quod si sal cum aceto & succo rutæ permistus pedum plantis diligenter infricetur, non noxam tantum ex Viperæ morsu contractam aufert, sed iis etiam qui cibos auersantur, Græci ἀνορέκτους appellant, auiditatem restituat. Plura de Sale Dioscorides libro 5. cap. 90. Galenus libro 9. capite 30. & libro 11. capite 10. de simpl. med. facultat. Simeon Sethi in Syntag. Auicenna 2. Canon. capite 62., & Mesues libro 2. sect. 2. capite 10. de medic. simplic. purgami-
bus.

DE SAPORIBVS AC eorum qualitatibus.

CAPVT LIII.

Hi feruore vigent tres, salsus, amarus, acutus:
Algens acetosus sic stipans, ponticus atque
Unctus, & insipidus, dulcis dant temperamentum.

Hic agitur de saporibus, siue qualitatibus gustus obiectis. Vbi sciendum imprimis, Saporem accipi pro omni eo quod gustu diiudicatur. Species autem eius aliter ab aliis numerari solent. Galenus libr. 1. de simpl. med. facul. capite 38. non facile numero comprehensibiles esse tradit. A Theophrasto lib. 6. de causis plantarum cap. 1. & 4. eius octo recensentur differentiae: exempli gratia, dulcis, pinguis, austerus, acerbus, acris, salsus, amarus & acidus. Quibus nonum quoque nonnulli adiiciendum putarunt, nempe insipidum, quem [illegible] Graeci vocant, quod ex [illegible] sit [illegible] tum caliditatem tum frigiditatem, medium quoddam fieri queat constitutionem [illegible], qualem praebet [illegible] qua plane omnis qualitatis expers. Ex his tres calfacere hoc loco traduntur, nimirum salsus, amarus, & acutus. Sed in his non parua est maioris minorisque ratio. Siquidem acre, vt Auicenna [illegible] Canon. tract. [illegible] cap. [illegible] confirmat, est calidus, hinc amarum, deinde salsum: quoniam acre maiorem vim habet [illegible] soluendi, incidendi & abstergendi, quam amarum, salsum vero est [illegible] frigida aliqua humiditate [illegible] habet [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] videlicet, austerus, acerbus [illegible] [illegible] tamen frigidior [illegible] austerus, de-

 inde

inde acidus. Quod sane perspicuum euadit in omnibus fructibus qui dulcescunt. Principio enim sese prodit acerbitas vehementis infrigidationis: processu deinde temporis cum per solarem calorem aliquo modo ad concoctionem ducti fuerint, austeritas in eis fcititur qua sensim deposita, aciditatem acquirunt, sicut ὀμφάκια hinc dulcedinem tandem adsciscunt. Acidum vero quamuis acerbo minus sit frigidum, tamen ob subtilitatem & penetrationem suam in pluribus maioris est infrigidationis. Acerbum autem & austerum in sapore sunt propinqua, sed hoc nihil linguæ præter extimam eius superficiem contrahit: illud vero non modo extimam superficiem, verum etiam interiora eius contrahit atque exasperat. Postremo vero tres dicuntur temperati, id est, mediæ qualitatis, ita vt corpus neque refrigerent excellenter, neq; calefaciat: nempe dulcis, pinguis, & insipidus. Dulce enim licet calidum sit, in ipso tamen non apparet excellentia caliditatis, vt lib. 4. ad Almanso cap. 1. & hanc visum est. Porro suæ ac propriæ saporum cuique adsignantur facultates.

Dulcia. Dulcia n. concoquunt, emolliunt, rarefaciunt, laxant, plurimumque corporibus exhibent alimenti & impinguant. Cum enim naturæ sanguinis nostri & carnis proxime congruant, lingua auide excipit ac voluptate dilatationeque sentitur, eis fruens non læditur, non exulceratur ab eis, nec refugit ea, vt amara seu acria. Ac quicquid nutrit, ex genere dulcium esse oportet. Nam dulcia vnguat, implent & resiccunt erosas particulas. Sed interdum excellenter dulcia nocent: quia cum sint valde calida, & acria

cito

cuo in igneam naturam transeunt, vel mel & saccharum celerrime vertuntur in flauam bilem. Quare auidius vsi saccharo sæpe periculose inflammantur. Adhæc dulces cibi intemperantius comesti humoris quæ copiam generant, quam sequuntur interdũ vel putrefactiones, vel obstructiones & abscessus hepatis atque lienis: & maxime quidem cum hæc viscera ad pariendum accõmodata fuerint. Stomachum quoq; relaxant admodum & aluum cient. Pectori famem cõferunt & pulmoni, genitaleque semen augent.

Amara meatus perpurgant, abstergunt, extenuant, humorum crassitiem incidunt, & linguam mordent, suntque in natura terrestri crassa, in qua excedunt calor & siccitas, vt in Bile, Nitro, Marrubio, Absinthio: immodico vsu sanguinem cito adurunt & corrumpunt, bilemque augent flauam. *Amara.*

Acerba Græcis στρυφνὰ appellata, recentiores ponticã pungendo vocant, quo verbo medici quoque libenter vtuntur, linguam contrahunt & intortum pellunt, ideoque constipandi, densandi & abstringendi vim habent, suntque in natura terrestri, crassa, frigida & sicca. Ideo enim acerbus sapor dicitur esse tardior quam acidus, qui & acidus est in natura tenuiore minus terrestri. Acerba sunt fructus glandium, pyra syluestria, & in genere immatura poma, mala cydonia ac magis immatura. Nam postquam maturuerunt, fit mixtus sapor ex acerbo & dulci, sicut in vuis & acerbo & pingui. Sunt etiam & fructus qui vulgo Ribes dicuntur, item castaneæ, corna, & poma Cynosbati. *Acerba.*

Austera Græcis αὐστηρὰ medicis etiam nostris

temporis στυπτικὰ a verbo Græco στύφω dicta, contrahunt, constringunt, densant, incrassant & infrigidant. Sicut enim in natura terrestria, crassa, frigida, & sicca, sed plus habent caloris & humiditatis quam habeant acerba. Frequentiore in cibis ac immoderatiore vsu humores abunde extenuant inaniuntque, eoque sanguinem gignunt melancholicum, & corpus reddunt gracile. Ventriculum tamen quemadmodum Galenus id ipsum in lib. de cibis boni & mali succi, c. 11. attestatur, corroborant. Omnia, inquit, quæ egregie austera sunt, laxum stomachum ac ventrem firmant, ac eos præcipue, qui calida intemperie affecti sunt. Hac enim de causa, atque etiam ad alui fluxiones sistendas, austeris vtimur vinis. Iuuant enim ventriculum natiua siccitate, & aliquantulum adstringunt.

Pinguia. Pinguia siue oleosa, quæ Græcis λιπαρὰ & vulgo vnctuosa nominantur, dulcibus vicina sunt, aqueæ & aereæ substantiæ: leniunt, emolliunt, lubricant, laxant, concoquunt, maturant, & humectant, sine manifesta tamen calefactione. Hæc si sint mediocria optime nutriunt, sed immodice pinguia supernatant, abominabilia sunt & nauseabunda, ventriculum resupinant, coctionem impediunt, flatus & obstructiones generant. Adhæc cibi quoque, antequam edendo aluus satisfactum sit, satietatem adferunt. Quod Galeni testimonio confirmatur, qui libro tertio de aliment. facult. capite 19. ita scriptum reliquit: Pinguia & lenta cibaria statim vt sumpta fuerint, celeriter implent, & appetentiam euertunt. Præterea, quod maius est, compluribus deinde post diebus ipsorum esum non fert neque [illegible], ac in eis etiam quibus [illegible]

aliquo-

atque hepar calidiora sunt, non æque vt aliis cõferunt: ipsis enim facile accenduntur, & in flauam bilem transeunt. Reliquis vero phlegmatis generant copiam, somnolentiam pariunt, rationalemque mentis partem reddunt hebetiorem. Caseorum tamen atque olerum coctura non mediocre tribuunt condimentum.

Acria, Græcis δριμέα, & vulgo acuta, non solum mordent ac rodunt linguam, sed etiam penetrant, vrunt, vlcerant, aperiunt, flatus dissipant, tenuant, incidunt, separant, resoluunt, à longinquo attrahunt: suntq; in natura tenui, in qua excedunt caliditas & siccitas, & superant calore [illegible] amara. Vnde calorem augent & corpus velociter inflammant, ac sanguinem adurunt, ipsumq; in bilem prius flauam, deinde in nigram conuertunt; [illegible] ac sitim faciunt. Acria autem sunt vt piper, zingiber, allium, cepa, calx, & granum gnidium. Acria.

Salsa, Græcis ἁλμυρὰ, incidunt, tergent, tenuant, liquant, mordent, condiendo seruant & à putredine vindicant, conturbant, subuertunt ventriculum, & ad vomitum impellunt, desiccant citra apertam aut caliditatem aut frigiditatem, [illegible], expurgant, & aperiunt. Plura supra cap. 52. Salsa.

Acida, Græcis ὀξέα & vulgo acetosa, mordendo [illegible] incidunt, attenuant, [illegible], tergent, [illegible], perpurgant [illegible]. Sunt in natura tenui, frigida & sicca, in qua dominatur frigiditas. [illegible] Acida.

hæc pure hūc saporem habet. Est & species mali punici vere acida. Alia quædam sunt mixtæ qualitatis, vt acetum, quod est subacidum, quia etsi frigidum est, tamen retinet obscurum calorem ex vini corruptione: inde fit subacre, sed tamen dominatur frigiditas. Cum enim exhalant aereæ partes & reliquæ manent terreæ, diluta aquosa tenui parte, acetum sua natura frigidū. Acida sanguinis atque flauæ bilis feruorem compescunt, &, vt libro 2 capite 21 de aliment. facult. Galenus attestatur, cum in ventriculo succum crassum inueniunt, eundem incidendo aluum subducunt, & ob eam causam fæces liquefaciunt. At si purum ventriculum inueniant, eum magis supprimunt: corpus infrigidant ac desiccant, concoctoriam hepatis facultatem debilitant: neruis et [illegible] neruosis omnibus nocent. Appetentiam tamen excitant, quia humores vitiosos in orificio collectos diuidunt & pellunt, & mordicatione non vrente irritant ventriculum.

Insipida. Ex insipidis quædam magis humectant, neque quæ propius ad æqualitatem accedunt, quædam vero mediocriter calefaciunt aut refrigerant. Et hæc sane si multa etiam humiditate prædita fuerint, humectantium: si vero siccitas in eis exuperet, exiccantium ordini adscribenda veniunt. De his omnibus plura Galenus in lib. de simp. medic. facult. præsertim libro 4. capite [illegible]. Paulus libro 7 capite 2. Aetius libro 1. capite 1. Rhazes libro 3. ad Almansor, capite 1. Serapio [illegible] simpl. Auicenna lib. 2 Cano. tract. 2 cap. 3. Mesues libro 1. Theorem. 1. & Philip. Melanch. in libro de Anima.

DE VIPPA.

CAPVT LIV.

Bis duo vippa facit, mundat dentes, dat acutum visum: quod minus est implet: minuit quod abundat.

Hic quatuor recensentur commoda Vippæ: Primo dentes mundat. Panis enim vino imbutus diutius circa dentes moratur, atque eam ob caussam facilius et fœculentam materiam ipsis adhærentem abstergit ac consumit: quam vinum per se sumptū. Deinde visum acuit: malos enim fumos, qui e ventriculo cerebrum petunt, suaque permistione spiritus visiuos obscurant, reprimit: adeoque materias prauas stomacho inhærentes concoquit, incidit & deorsum pellit. Tertio cruda concoquit: [illegible] coli lenti quadam adstrictione claudens concoctricem facultatem roborat, plurimumque alimenti corporibus exhibet. Quarto vero vitiosorum humorum multitudinem minuit: eos enim concoquit, incidit, exiccat & deorsum expellit: idque maxime si panis assatus prius, aut super prunis exiccatus fuerit. Quin eodem modo etiam superflue concocta ad *συμμετρίαν* reuocat. Porro de vippa quā Galli [illegible] Hermolaus Barbar. capit. [illegible] lib. [illegible] corollar. in Dioscoridem ita scribit: Erat veteribus tentaculum hoc ex vino, quod genus Barbari a vino & pane vippam vocant. De eo Athenæus libro [illegible] Deipnos. sic ait, [illegible] id est, maximum edulium hoc tentaculū, quod nos [illegible] vocamus, propterea quod panis

 hue-

Vippa.

bucellae mero tingantur. Lege de eodem Plutarchum in Sympos.

DE DIAETA.

CAPVT LV.

Omnibus adsuetam iubeo seruare diaetam,
Quod sic esse probo, ni sit mutare necesse.
Hippocrates testis, quoniam sequitur mala pestis.
Fortior hac meta est medicina, certa diaeta
Quam si non curas fatue regis, & male curas.

Cum primus praecipuusque non solum morbi cuiuslibet curandi, sed sanitatis etiam tuendae scopus (ut in libro quid. facile parabilibus inscribitur, capite 28. & in praesagio experientia confirmato, capite 5. & in libro de attenuante victus ratione cap. 1. Galenus adserit) in exacta victus ratione consistat, operaepretium fuit de ea etiam hic aliquid praescribi. Praecipitur ergo imprimis ut sequatur consueta diaeta. Per quam sana administratio sex rerum non naturalium modo intelligenda venit. Et ratio quidem est, quod transgressio a consuetudine noceat nocumento magno. Consuetudo enim est altera natura quia, ut lib. 1. cap. 11 Rhetoricorum ad Theodecten & lib. 7. capite 10. Ethicorum, & cap. 2 de memoria & reminiscentia ab Aristotele scribitur, consuetudo est eorum quae saepe siue ut plurimum fiunt, natura eorum quae ut semper. Saepe autem & semper sunt sibi inuicem propinqua. Quod est ergo diu adsuetum, in naturam transferri uidetur. Quemadmodum [illegible] oportet. [illegible] de consuetudine, si laudabilis fuerit, [illegible] consuetis cibis & potus [illegible]

quid

Diaeta.

Consuetudo.

bium obseruanda est. Vnde si quis consuetus multum laborare velit hanc consuetudinem immutare, ocioque indulgere, minusue laborare, vel aliud laboris genus adsumere, idque alio & tempore & modo, ille procul dubio multum ex hoc debilitabitur. Idem intelligendum de cibo ac potu, somno & vigilia, repletione & inanitione, & animæ accidentibus. In quibus omnibus consuetudinem obseruare decet, & maxime quidem si sit laudabilis, vel ab hac non multum declinet, siue medium etiam locum inter bonam ac malam obtineat: respectu nimirum illius ad quod fieri debet permutatio. Porro quanta sit vis consuetudinis, vel inde colligas, quod debiles & senes consuetos labores facilius ferant, quam fortes atque iuuenes insuetos: quod profecto lib. 2. apho. 49. Hippocrates etiam hisce verbis confirmat: Qui consueti solitos labores ferre, etsi fuerint imbecilles & senes, non consuetis fortibus atque iuuenibus facilius ferunt. Quod dicit inquit Philotheus, tale est. Sunt duo, hic quidem senex, ille autem consistenti ætate, ambo incipiunt fodere, & huic quidem seni contingit recte fodere, illi autem qui est in consistenti ætate, non recte: seni quidem ob consuetudinem recte, quamuis sit imbecillus, iuueni autem nō recte, cum non assuetus sit. In vniuersum enim oportet cognoscere, fortiores solidioresque partes quæ exercentur, & hac de causa solitos labores facilius sustineri. Ex hoc autem particulari exemplo licet nobis & de omnibus ratiocinari. Quod de vero mala [illegible], hoc est, maximum periculum esse [illegible]

per

Mutatio subita nocet.

gni Hippocratis, nempe ex 2. libro de victu rat. in morb. acut. & 2. aphor. 50. & 52. vbi sic inquit: Atqui facile est hoc addiscere, quod simplex victus cibi ac potus perpetuo sibi ipsi semper similis, securior omnino est ad sanitatem, quam si quis repente ad alium meliorem magnam mutationem faciat. Nam & his qui bis in die cibum sumunt, & his qui semel, repentinæ mutationes noxas & ægritudines inducunt. Et eos sane qui prandere non adsueti sunt, si pransi fuerint, statim infirmos facit hoc, & toto corpore graues, & debiles, & pigros, &c. Ælianus quoque in fine libri 5. de varia historia: Tachi cuiusdam exemplo admodum diserte nobis significauit, quam periculosa sit repentina diætæ permutatio. Tachus Ægyptius, inquiens, donec vsus est vernaculo victu, & frugaliter vixit, omnium hominum fuit sanissimus: Postquam vero ad Persas venit, & in illorum luxum delapsus est, cum non posset ferre insolentiam ciborum, vitam in dysenteria transegit, & luxuriam cum morte commutauit. Quanquam autem non sanis tantum, sed ægris quoque adstricta victus ratio diligenter obseruanda præcipiatur, haud tamen raro incidit eius permutandæ necessitas: quando nimirum illaudabilis existit, ita vt, nisi permutetur, perniciosæ inde consequantur ægritudines. Talis autem eorum est, qui prandium aut cœnam prauis permiscere solent alimentis. Eiusmodi igitur consuetudinem necessarium est corrigere ac permutare, non quidem subito, sed paulatim & ordinate. Omnis enim subita permutatio vehementer nocet, maxime si à consueto ad inconsuetum transitus fiat. Hinc est quod in libro de

victu

natura hominis ita scriptum reliquit Hippocrates: Detrahendi sunt cibi ac potus, quibus uti consueuerunt: idque paulatim facere oportet. Nam si quis cito diætam permutet, periculum est, etiam à permutatione aliquid in corpore nouatum iri. Quin etiam laudabilem victus rationem interdum mutari necesse est, quo (si quando necessitas inciderit) natura non offendatur insolentia nouitateque, neque renuat, neque recuset. Nam qui omni diætæ sese assuefacit: minus læditur, cum ad inconsueta transire cogitur. Eadem in aliis quoque rebus non naturalibus ratio est. Quod Hippocratis etiam testimonio confirmatur, qui libro 2. aph. 50. ita scriptum reliquit: Quæ ex longo tempore consueta sunt, etsi deteriora sunt, insuetis minus molestare solent. Oportet igitur ad insueta permutari. In cuius quidem sententiæ explicatione Philotheus inter cætera sic inquit: Cum enim quodq; ipsorum factum sit peculiare, minus lædit, quamuis ex sua natura molestum sit, si nondum in consuetudinem venerit. Verbi causa, solitus est aliquis mannam comedere, hic si ad bonum cibum sumendum conuertitur, læditur, cum assuetus non sit, ad suetus est aliquis aquæ potioni, si præter consuetudinem bibat vinū offenditur, quoniam consuetudo contemnunt. Oportet igitur ad insueta permutari, vt, si necesse sit, ea quæ offerantur, ferre possimus. Vtentem enim copioso nutrimento, oportet etiam paruum cibi quandoque assumere: vt, si contingat, feras etiam illius vsum. Hinc est quod Cornelius Celsus libro 1. capite 1. in hunc etiam modum scripsit: Nam ignaua vita vtilis non est, quia potest incidere labo-

laboris necessitas. Neque etiam ex nimio labore subitum ocium, neque ex nimio ocio subitus labor sine graui noxa est. Huc igitur respiciens Hippocrates rectissime consulit, consuetudinem esse mutandam. Proinde non temere à Plutarcho in libro de tuend. bona valetud. in hunc modum scribitur. Exacta illa & vehementer ad vnguem vt dici solet, obseruata victus ratio simul & corpus ferm dolosum reddit, ac periculis obnoxium, & animi frangit vigorem. Quod etiam cauere quisque debet, quemadmodum libro 4. capite 10. ad Almans. prudentissime Rhazes monuit, ne alicuius rei sibi consuetudinem faciat, quam deinceps ipsum obseruare necesse sit. Exempli gratia. Si quis vno cibo consuetus sit vti, vel aliquo potu, vel omnino ab eis abstinere: vel dormire, vel moueri, vel exercere, Venerique indulgere consuescat, & ab aliquo illorum impetuose irritetur, maximum inde rei nocumentum, si ab eis abstinuerit. Quapropter quisque corpus suum debet ita præparare, vt caloris & frigoris patiens esse possit, & ad motiones & cibos & alia necessaria aptum reddatur, & vt somni & vigiliarum horas, atque mansiones & domos suas facile permutare queat. Fortasse enim ex necessitate id ipsum quandoque facere cogetur. Poterit autem commode, si consuetudinem non obseruet ad vnguem, sed interdum ad insueta transeat. Porro quo tempore, quoue modo consuetudo mutanda sit, copiose admodum docet Galenus libro [illegible] cap. 4. de [illegible] cap. [illegible] & libro 8. cap. 5. method. medendi, itemque Conciliator d. Petrus [illegible] & Hieronymus Cardanus lib. 1. tract. [illegible] Contradict. [illegible] Tertio denique lo-

Consuetudo variand. Oribas. lib. 1. cap. 2. Euporiston. ad Eunapium.

contraditur fortiorem ac potiorem medendi metam, esse certam diaetam: quam sine si medicus curare noluerit, ac aliam quandam eamque non satis commodam administrauerit, ille aegrum reget, ac male curare merito dicetur. Sciendum est autem apud Galenum haec alimentorum genera inueniri, copiosum, medium, tenue. Copiosum est sanorum cibus, qui non solum vires conseruat, sed etiam auget. Medium ad sanos etiam spectat (Nam vires quidem conseruat, non tamen auget.) Tenue, id est, quod vires quidem comminuit, eatenus tamen vt non exsoluantur. Hoc ab Autoribus in multas partes diuisum est, nempe in tenue simpliciter, in tenue exquisite, in tenuissimum citra adstrictionem, & in tenuissimum in extremo. Tenue simpliciter per pauca aut ea quae parum nutriunt edulia fit: eiusmodi est ptisanae succus, mulsa, & sorbitio ex alica. Tenue exquisite, vbi per solum succum exiguae [illegible] minui quantitate. Tenuissimum citra adstrictionem per mulsam aquam, siue melicratum fit solum. Tenuissimum vero in extremo per mediam [illegible] vsque progreditur. Copiosum autem vel est, vbi [illegible] sumuntur: vel copiosum, vbi pisces, oua, & [illegible]: vel copiosissimum, vbi caro. Medium autem hominum est, vt panis lotus, vel placenta. Sani homines non solum conseruandi, sed augendi etiam sunt, propterea alimentum copiosum illis competit. Qui vero aegritudine longa laborant, vires augere non debent, sed bene conseruare: alioqui vsque ad finem non sufficerent: propterea in medio victu [illegible], qui etiam [illegible], in quibus vires augere non cupimus, sed illas so-

Alimentorum genera.

lum conseruare in animo est, quas etiam in longo morbo totis viribus seruare studemus. Quum vero ægritudo breui terminatura est, & si quarta die finire debeat, aliquid dare non est opus, iuxta illud Hippocratis, lib. 1. aphor. 6. Extremis morbis extrema exquisite remedia optima sunt. Imo si vires sufficerent, & in septimo terminatura esset, nihil penitus dandum esset, nisi post illum terminum. Hac de re plura & cognitu non indigna reperies apud Galenum & Philotheum in comment. aph. 4. 5. & 6.

DE ADMINISTRATIOne diætæ

CAPVT LVI.

Quale, quid, & quando, quantum, quoties, vbi, cuncta
Debent hæc medico in victus ratione notari,
Ne male conueniens ingrediatur iter.

Sex circumstantias medico in præscribenda victus ratione considerandas esse, hoc in loco traditur. Prima quale, hoc est, cuius qualitatis cibus exhibendus sit, quia in calida ægritudine cibus frigidus, in frigida calidus, in humida siccus, in sicca vero humidus conuenit. Corpus tamen quod secundum naturam est, similem semper victum postulat, quemadmodum quod præter naturam est, contrarium. Siquidem quod naturaliter se habet, custodire: quod præter naturam est, tollere oportet. Sed de hoc plura Galenus cum alibi sæpe, tum maxime in arte medicinali cap. 80 & lib. 1. cap. 10. de sanitate tuenda. & lib. 3. cap. 2. meth. medend. Secunda, quid, id est, cuius substantiæ: Athletis enim ac rusticis, iuue-

qui

qui quamlibet actionem fortem ac vehementē obeunt, cibus exhibendus est crassus ac durus, quia facultatē concoctoriam possident fortem. Neq; vero tenuis substantiæ cibus, velut est caro pullorum, caponum, vitulorum, agnorum, hœdorum & similium, ipsis competit, quippe quę magis [illegible] vel quam par est citius conuerteretur, [illegible] ius ob id cibari cogerentur. Non temere igitur inquit Glossa delectabi[illegible] l. Seruus vrbanus in principio ff. de leg. tertio. Rustici non debent vti pane albo, vel pultis aut aliis delicatis cibariis: sed pane grosso, caseo, cæpis & fabis. Porro nobilibus atque ocio deditis hominib. tenuis substantiæ cibus magis congruit, quippe qui virtutem concoctricem habeant debiliorem, quam vt crassos cibos, cuiusmodi sunt lardum suum atque boum carnes & pisces [illegible] aut vero qui [illegible] superare queant. Secundo & in ægritudinibus acutis tenuiore vtendum est diæta quam in chronicis, id est, longis, sicut quæ [illegible]. Tertia, quando id est, quo potissimum diei tempore cibus adsumi debeat, [illegible] maxime obseruanda est. Vnde hominibus mane surgentibus, & his [illegible] in diebus sumentibus, æstate quidē prandendum est hora decima vel paulo ante, vsq; differendum donec propinquet meridies, [illegible] cœnandum hora sexta, vel paulo post. Hyeme vero [illegible] dum ab somni [illegible] est hora vndecima, vel [illegible] cœnandum hora [illegible] vel paulo post: sed ita tamen, ne [illegible] Quarta [illegible]

in febricitantibus. Siquidem in ipsis paroxysmis, vel non multo ante futuram accessionem cibis abstinendum est: quod nimirum naturam, quæ circa morbi materiam tum occupata est, cibus oblatus distrahat, atq; adeo humores morbum efficientes adaugeat. Neq; immediate post paroxysmum cibus dandus est, quippe quum facultas à febris intemperie deiecta nondum superare queat. Quapropter tamdiu ante sequentis accessionis initium exhibendus est, ut priusquam ea appropinquet, decoctus iam [illegible] concoquatur, & ad inferiores partes descendat. Atque in illis potissimum ita obseruandum, in quibus virtus adhuc satis valida extiterit, in quibus vero vires prosternuntur, dandus est cibus quocunq; tempore etiam in vigore. Cuius testis est Galenus, qui li. 1. aphor. comment. [illegible] scribit. Aliquando in ipso etiam morbi vigore si symptoma aliquod interuenerit, totius naturæ dissoluens, nutrire cogimur. Quod idem copiosius etiam monstrat lib. 10. cap. 4 & [illegible] meth. medend. Hæc omnia de paroxysmo. Stephanus Atheniensis in primum librum Galeni ad Glauco. comment. [illegible], multo clarius in hunc modum exponit: Sciendum sane est naturam egere semper alimento, quod basin ac sedem illius quod digestum est, ipsi repleat. Sed hoc ipsum alimentum præcipue dandum est, quando ipsa natura coquere ac conficere potest. Contingit autem quando pura ac integra est, nec à febris caliditate vexatur. Quare in interuallo dandum id est, si enim in accessione demus, facultas quæ à febris intemperie deiecta est, ipsum superare non potest. Alimentum autem non coctum [illegible]

tio fit febris. Et hoc est quod Hippocrates libr. 1. aphor. 11 ait: in accessionibus subtrahere oportet, nam addere nocuum est. Dandum igitur est alimentum in intervallis. Sed hæc dici possunt in intermittentibus. In continuis vero quid utique quis faceret? neque enim in his invenire licet remissum ac quietum tempus, quoniam febris continenter affligit. Tamen in his etiam reperitur ἀναπυρεξία, id est febris diminutio, quæ intervallum imitatur: tuncque alimentum dandum est, non quando exacerbantur. Plura & ad præsentem speculationem maxime facientia habentur apud Brudum Lusit. lib. 2. c. 10. de victu febricitantium. Quarta, quantum, id est quantitas sumendi cibi, quæ profecto in æstate, ut supra cap. 19. diximus, minuenda est, quod tum ob immodicas resolutiones calor innatus debilior existat. Hyeme vero augenda, propterea quod concoctoria facultas id temporis ob frigus ambiens cohibetur. Quinta, quoties in die videlicet cibus exhibendus sit. Est enim æstate quam hyeme, autumno aut vere, sæpius exhibendus, sed minori quantitate. Pari modo facultate concoctrice debili existente, sæpe sed parva quantitate dandus est. Eadem vero robusta existente, dandus est quidem quantitate magna, sed rarius. Sexta, ubi, id est, quo in loco cibus: etenim per æstatem quidem locis sub aere siue natura frigidis, per hyemem vero temperatis sumendus est.

DE CAVLE.

CAPVT LVII.

Ius caulis soluit, cuius substantia stringit:
Vtraque quando datur, venter laxare paratur.

Hic agitur de caulibus, per quos nihil [illegible] liud intelligendum, quam vulgare illud [illegible] quod κράμβη Graecis, Latinis vero [illegible] tur atque hoc [illegible] Martiali [illegible] xeniorum libro eos [illegible] virides coniectum ait:

Ne tibi pallentes moueant fastidia caules,
Nitrata viridis brassica fiat aqua.

[illegible] hoc loco [illegible] facultates. Quarum prima [illegible] [illegible] Atque hinc adeo [illegible] [illegible] Quippe & [illegible]

sit magnam ad stringendi potentiam gustu re-
ferat; tamen eiusmodi quid [illegible] est. Nam & mu-
tum depositum ventris soluendi vim obtinet. Ve-
rum hos succos etiam si degustes, perspicuè mi-
nus [illegible], tanquã si nitrosi austerum
quid commisceas. Sed & conchularum maris
caeterorumque [illegible] succus plane tam
salsus est, tum ventrem soluendi vim obtinet:
quamuis eorum caro ventrem [illegible]. Tertia
est, utrumque, nempe depositum atque substan-
tiam simul ventris subductionem efficere; cum
enim vires suas ita retineant, abstergere etiam
& intestina ad expulsionem [illegible]re consenta-
neum est. Lege hac de re plura apud Galenum,
libro 2. de simplic. medicam. facult. capite 14.
& libro [illegible] capite [illegible] & [illegible]. & lib. [illegible] cap. 44. de ali-
ment. facultat. Proditum quoque est, Brassicam
naturali quadam facultate vino aduersari & cra-
pulae conuenientiam. Vnde quaerit Aristoteles, 3.
sectio. problemat. 17. Quid est cur brassica sedet
crapulam? Nonnulli respondent hoc eam so-
litum, quod ex [illegible] sunt [illegible]
[illegible], qui cum vini vapores incalescunt, ad
cerebrum ascendere etiam prohibent. Aristote-
les tamen aliam [illegible] causam, nempe quod
quicquid humores [illegible] & [illegible] ea
corporis partes ad se in aluum trahit, & corpus
[illegible] crapulam. Brassica autem est
huiusmodi. Ergo brassica curat crapulam. [illegible]
[illegible] per succum [illegible] humores qui vi-
[illegible], [illegible] corpore [illegible]
[illegible] vero [illegible] frigida, [illegible] ac
[illegible] corpus [illegible]
[illegible] humores ad [illegible]

Brassica vi-
nolentiam
curat.

 [illegible]

labantur. Cum igitur humor [illegible] [illegible], corpusque refrigeretur, recte per consequentia crapula liberatur. Euenit ad hæc vt cum humores deorsum ad se trahant, atque excrementa [illegible]tum etiam secum deducant, qui si per vinum acceßit in caput, efficiens grauitatem creat & crapulam: sin autem deorsum se vertit, corpusque ob causam prædictam refrigeratum est, [illegible] crapulæ omnis tollitur. Quin & si [illegible] folia, quemadmodum libro 2. de composit. medicam. loc. l. c. 2. Galenus attestatur, cerebrum [illegible] capitiq; c[illegible]m posita ac obligata naturali crebrietati [illegible]. Porro Braßica quæ edendo est, calfacit & siccat primo abceßu, prauum & melancholicum succum procreat. Æstiua tamen peior est quam hyberna. Oculorum [illegible] hebetat, vnde Græci [illegible] dictam esse [illegible] [illegible], quod pupillas oculorum, quas illi [illegible] vocant, obtundat hebetetq; somnum per contraria insomnia [illegible] turbat, stomacho incommoda est parumque nutrit, at si cum pingui carne coquatur, plurimum noxæ atq; vitij amittit. Vrinam ac menses ciet, & lumbricos [illegible] [illegible]git. Succus eius cum melle sumptus magnifice [illegible] affectiones vocis iuuat, & si vulneribus [illegible]tur, ea glutinat, dolosa [illegible] [illegible]que vlcera & [illegible] duritias inflammationes sanat. Plura Dioscorides libro secundo, capite 108. Plinius libro [illegible]simo, capite nono: Galenus locis supra citatis. Simeon Sethi in Syntagmate. Rhazes libro tertio, capite de [illegible] ad Almansorem, & Auicenna 2. Canon. capite 141.

DE MALVA.

CAPVT LVIII.

Dixerunt Maluam veteres, quod molliat aluum,
Maluae radices rasae soluant tibi faeces.
Vuluam mouerunt, & fluxum saepe dederunt.

Hic agitur de facultatibus Maluae. Et primo quidem versu, qui ex libro 2 capite 3[illegible] Æmilii Macri huc adductus est, veteribus Latinis Maluam ab emolliendo aluo dictam esse traditur. Cui sane rei refragatur M. Varro qui Maluam quasi Moluam quod aluum molliat dictam esse contendit: quippe quae clysteribus infusa vel in cibo accepta ventrem facile moueat. Quin etiam Graecis μαλάχη ab emolliendo aluo nomen traxit. Siquidem ipsis μαλάττειν mollire significat. Porro Maluam in acetariis cum lactucis ad subducendam aluum vtebantur. Vnde Martialis lib. 10. Epigrammaton.

Exoneraturas ventrem mihi villica maluas
Attulit, & varias quas habet hortus opes.

Et alibi

Vtere lactucis, & mollibus vtere maluis.

Caeterum aluus hoc facile subducitur non modo propter humiditatem, verumetiam propter glutinosam viscositatem, & potissimum quando quis cum iure & pane coquinam ipsam sumpserit. Atque ob id inter quatuor etiam emollientia, quibus vtuntur medici in clysteribus ad induratam [illegible] educendam, [illegible] primum locum sibi vendicauit. Porro duplex malua est. Vna quidem hortensis, [illegible] altera vero campestris, & in hac quam illa maior emolliendi vis inest.

Secundo deinde versu innuitur, radices Malvae rasas fecibus educendis esse accommodas, & maxime quidem, si inde perinde atque e caulibus Mercurialis, βάλανοι id est, glandes sive suppositoria fiant.

Tertio demum versu, Malvam menses ciere dicitur, quod & ipsum sane ob manifestam humectandi facultatem ac genitivum leniore praestat. In sessione namque uterum emollit, ita ut venae eius absque sanguine promptius fundantur. Quinetiam menses prouocare certo se experimento didicisse Plateanus adfecit. Folia Malvae tritae cum foliis salicis omnib. emplastris commodiora sunt. Nam & inflammationem sinunt & sanguinem sistunt, & recens vulnus cicatrice includunt. Sed & luxatis ac contusis medentur. Phalangiorum quoque & reptilium plagas curant folia eiusdem, si cepa & porrum trita fuerit, eisque mistura ac imposita. Siquis vero sylvestris Malvae succo cum oleo illinatur, a vespis & apibus non pungetur: sed & qui unctos eum est, succo [illegible] & folia Malvae contusa & imposita similiter percussum ab illis sanant. Similiter autem curat Malva illita lichenas, & occulta feminarum vitia. Succus vero eius auribus instillatus dolorem aurium sedat. Cum melle acceptus thoracem pulmonemque iuvat & [illegible] hepaticos sanat, & convulsione [illegible] apprehensos resipiscere facit. Eodem modo & nephriticis & ischiaticis auxiliatur. At vero decoctum ipsius potatum difficultatem emittendi urinam emendat, lapides comminuit, somnum conciliat, facilemque partum praestat. Prodest exulcerationibus vesicae & intestinorum [illegible]

dia-

[illegible] [illegible] infusum. [illegible] inflammationes leni[illegible] eaq; quæ [illegible] sunt, emollit. [illegible] Dioscorides libro [illegible] capite [illegible]. Plinius libro [illegible] capite [illegible]. Galenus libro [illegible]. de simpl. medic. facultat. cap. [illegible]. & lib. [illegible]. de alim. facult. cap. [illegible]. Constantinus Cæsar lib. [illegible]. de agricultura, capite [illegible]. & Simeon Sethi in syntag.

DE MENTHA.

CAPVT LIX.

M[illegible] menthæ, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] nocitur.

Mentham [illegible] [illegible] [illegible] quandam [illegible] etiam lumbricos & stomachi vermes [illegible] atque expellendi [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] amaror [illegible] quidam [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] lumbricos [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] sanguinis [illegible] reprimit. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] calida [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] & secundo [illegible] [illegible] medicamento [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] corroborat & stomachum, & concoctionem [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] sanguinem [illegible] Prodest quoque [illegible] [illegible] [illegible] Menthæ [illegible] ad Venerem [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] Aperit & [illegible] [illegible] obstructiones. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

non oportet: quoniam sanguinem exurit & serosum facit, & ipsum insuavem biliosum generat, deinde efficit ut sanguis, qui maxime est tenuium partium, discutiatur & crassus ac melancholicus relinquatur: atque adeo oportet biliosos ab ea abstinere. Contrita cum sale & morsui rabiosi canis imposita, medicamentorum fit salubre, arida vero trita & post cibum sumpta ad concoctionem facit, sed [illegible]. Cum vino pota diffi[illegible] ulcer per e[illegible] succurrit. [illegible] etiam [illegible] imposita [illegible] quoniam eius decocta ablata [illegible] in sanguinem [illegible] sanat. Conservat densarique in caseum non patitur, si folia [illegible] lactis immergantur. In summa stomacho utilis est, & in condimentis peculiarem gratiam habet. Huius semen ventrem purgat & pulmonem laedit. Plura Dioscorides lib. 2. c. 14. Plinius lib. 19. c. [illegible] Galenus lib. 7 de simplic. med. facult. c. 120. Simeon Sethi in Syntagm. & Avicenna 2. Canonis cap. de [illegible].

DE SALVIA.

CAPVT LI.

Cur moriatur homo cui Salvia crescit in horto?
Contra vim mortis non est medicamen in hortis.
Salvia confortat nervos, manuumque tremorem
Tollit, & eius ope febris acuta fugit.
Salvia, castoreumque, lavendula, primula veris,
Nasturt. Athanasia haec sanant paralytica membra.
Salvia salvatrix, naturae conciliatrix.

Permagnam esse utilitatem Salviae, hoc loco traditur. Ac primo quidem versu per [illegible] dubium quaeritur, qui fiat ut homo moriatur, cui

Saluia crescit in horto? Ad quod ita respondetur secundo versu: quanquam medicina in hortis expectatur, quae corporis putrefactioni resistat, humiditatemque custodiat naturalem, ne citius quam par esset, dissipetur, nulla tamen inuenitur, quae moriendi necessitatem e medio tollat. Et hoc est, quod Auicenna 3. 1. ca. singulari. Ars quidem sanitati tuendae nos a morte securos non facit, neque corpus a foris incidentibus nocumentis munit, neque vnumquodque corpus ad vltimam vitae longitudinem, quae est secundum hominem absolute perducit. Sed de duabus rebus securitatem praebet: putrefactionem enim penitus excludit & humiditatem defendit naturalem, ne usto citius resoluatur.

Gal. lib. 1. cap. 11. de san. tuend.

Secundo loco tres referuntur Saluiae effectus: ac primo quidem, quod neruos roboret. Siquidem manifeste calfacit, & leniter adstringit, humorum igitur copiam, qua nerui impediti relaxabantur, exiccat, refrigeratosque recalfacit. Deinde, quod manuum tremorem tollat: Nam quicquid neruos roborat ac excalfacit, tremorem etiam tollit. Tremor enim ex neruorum imbecillitate & frigiditate potissimum accidit. Atque hanc sane ob causam senes nonnulli & anus decrepitae cibis ac potibus suis folia Saluiae imponere solent. Tertio, quod acutam remoueat febrem: cuius hanc assignaueris causam, nempe quod humores exiccet, adeoque putrefactionem, quam acuta febris magna ex parte comitatur, impediat. Porro Saluia temperamento est euidenter calfaciente & exiccante, atque eam ob rem per [illegible] lubricatione non temere vsurpanda. Attamen etsi neruos excellenter roboret, duplices ex-

Manuum tremor.

hus

homines in sanitatis tutela uti consueverunt. Aut enim inde parant [illegible] id est [illegible] stinctus, quemadmodum ostendimus supra, [illegible] appetentiam ita temperantes [illegible] crudis an non concoctis [illegible] tus fuerit. Aut vinum [illegible] etiam conficiunt, Salviatum ipsis appellatum, quod in [illegible] principio potissimum expetitur. Hoc enim [illegible] qualitatem quandam [illegible] calida simul ac [illegible] [illegible] & [illegible] tremulis, paralyticis & epilepticis [illegible] reputandum est, praesertim si [illegible] medicamento modico [illegible] Quin [illegible] triculum, cerebrum, nervos ac reliquas quoque corporis partes [illegible] roborat, idque per hyemem maxime. Valet contra renum vesicae & lateris dolores, [illegible] sanguinis, [illegible] rupta & vulsa. Difficili urinae auxiliatur, & suppressos menses provocat, sed immoderatius quocirca gravidae non [illegible] more exhibendum est, quippe [illegible] onerat & abortum facit. [illegible] dum [illegible] caput debilitat [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Salviatum vinum.

quod inde fit vinum: ad immunditiã haud dubie [illegible] ac [illegible] inclinabit, atq; ob id [illegible] conueniet vt quod ingestum cibum [illegible] atque ante perfectam concoctionem [illegible] articulo ac hepate [illegible] ferre obstructionemque omnes [illegible] materiam in humano corpore excitare valeat. [illegible] de hoc Magninus [illegible] part. [illegible] Regiminis [illegible] & [illegible] Michael Sauanarola in maiori pract. cap. [illegible] Rubri [illegible]. Duplex [illegible] in hortis [illegible]: Vna magnis [illegible] foliis. Altera vero foliis minoribus [illegible]. Græci quod ipsa herba [illegible] appareat, [illegible] appellatione [illegible], [illegible] quod quasi in [illegible] tionem redacta videatur.

Tertium locum [illegible] medicamenta simplicia [illegible] accommodatissima, nempe Saluia, Castorium, Lauendula, Primula veris, [illegible] & [illegible]. Hæc namq; omnia [illegible] quasi [illegible] a [illegible]. De Saluia [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quibus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] stuporibus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Theophra. [illegible] cap. [illegible]

Saluia.

Castorium.

febris affligat, quemadmodum in veteribus [illegible] taphoris: sed & mensibus retentis proficit, & secundis expellit. Iuvat etiam, si quis fumum eius in prunis impositi inspiratione hauriat, [illegible] affectus in pulmone aut capite consistentes. Frigidæ quoque surditati, & auribus [illegible] flatulentosque spiritus dolentibus præclare opitulatur, ad lentis magnitudinem cum oleo nardino infusum. Oleum præterea castorij non minus contra frigidos nervorum & iuncturarum affectus omnes valet, quam Castorium ipsum, præsertim si post materiæ evacuationem applicetur: nebulosum enim consumit, nervos roborat, paralysi, convulsioni ac tetano medetur, & acerrimos rigores, & frigora febrium, si spina dorsi eo liniatur, sedat. Porro Castorium testiculus est animalis ancipitis vitæ, quod [illegible] Græcis, à Latinis Fiber appellatur. De quo Dioscorides li. 2. ca. [illegible]. Plinius li. 8. ca. 30. & libro 32. cap. 3. Galenus lib. 11. ca. [illegible] de simpl. med. facult. Aetius libro 1. cap. [illegible]. Paulus lib. 7. & Avicenna 2. Canon. [illegible]

Lavendula. Lavendula excalefacit & exsiccat ordine secundo completo, vel tertio incipiente, viribus à nardo Celtica non longe recedentibus. Confert omnibus cerebri affectionibus à frigido provenientibus, convulsis, resolutis [illegible] auxiliatur, ventriculum roborat, & iecur [illegible] fractum liberat; quin & obstructos [illegible]

Primula veris. uterum calefacit & menses [illegible] [illegible]

[illegible] autem dicitur, quod scilicet Vere in-
choante mox erumpat. Per Nasturtium Sisym-
brium aquaticum hic intelligitur, quod riguis
gaudet, & in fontium riuis discurrentibus com-
[illegible] nascitur, foliis primo exortu rotundis, quæ
sero adolescentium erucæ modo diffectis, odore
ac sapore fatuo nasturtio proximis, atque ob id [illegible] a nonnullis, id est nasturtium, nomi- *Nasturtium.*
natur. Ea herba cùm sicca est, tertij est ordinis
excalefacientium & desiccantium: cùm humi-
da & viridis, secundi: crassos & pituitosos hu-
mores extenuat modice, & resoluit: qua ratione
neruos à phlegmate purgat, paralysisq; causam
aufert. Atque hinc sane præcipiunt Medici vt in
quadragenaria illa Ecclesiæ abstinentia propter
phlegmaticos cibos, qui per id tempus mandi
solent Nasturtia quoque subinde exhibeantur.
Athanasia tanacetum etiam vocatur. Ea parthe-
nij species quædam existit, purgandique phleg-
matis facultate prædita est, neruos caliditate sua
exsiccat. Siue foris imposita, siue intro in corpus
assumpta lumbricos & materiam vnde illi gene-
rantur ex corpore expellit. Plurimum igitur Galli
primis sanctum post Pascha diebus Athanasia
cum ouis frixa ad phlegmatis per ieiunium
quadragenarium ex esu piscium collecti edu-
ctionem vtuntur, ne scilicet inde lumbrici in cor-
poribus [illegible] generentur. Recen-
tiores etiam vtuntur ad ventriculi & splenis flatus
discutiendos itemque ad frangendos renum calcu-
los & adiciendam [illegible]. Vltimo tandem verbo
reddit, Salviam sic dici, quod ad multa
sit salutaris, præcipue ad foecun-
ditatem.

DE

DE RVTA
CAPVT LXI

Mac. li. 1. ca. 12. — **N**Obilis est ruta hæc, quia lumina reddit acuta.
Auxilio rutæ vir quippe videbit acute.
al. Ruta. — * Cruda comesta recens oculos caligine purgat.
Ruta viris minuit Venerem, mulieribus addit,
Ruta facit castum, dat lumen, & ingerit astum,
Cocta & ruta facit de pulicibus loca tuta.

Quatuor hic recensentur facultates Rutæ. Primum quidem, quod acutam reddat visionem [illegible] commendata enim [illegible] est Dioscorides libro 3. capite 45. & post eum Auicenna 2. Canon. capite 578. mire opitulatur oculis qui hebetudinem sentiunt. Trahitur etiam [illegible] succus eius cum succo fœniculi & melli inunctus. De hoc nonnihil quoque supra capite [illegible] & infra capite 79.

Secundo, quod coeundi desiderium in viris minuit, auget vero in mulieribus. [illegible] ordine [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quod [illegible] [illegible] [illegible] quidem [illegible] [illegible] Veneris appetitum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Tertio, quod [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Quartę quod decoctum ipsius, si domus ea aspergatur, pulices depellat. [illegible] Mediolanum [illegible], acrimonia sua necat, & [illegible] fugat. Pamphilus apud Constantinum Cæsarem, libro [illegible] cap. [illegible] de Agricultura, longe plura narrat, quibus pulicum molestia [illegible]. Scrobem [illegible] & rhododaphnes contusæ [illegible] sic omnes concurrent. Absinthium aut cucumer sylvestris in aqua [illegible] aspersa, pulices necant. [illegible] Melanthium, aqua maceratum ac aspersum [illegible] [illegible] eisdem [illegible] & rhododaphnes [illegible] domo respersa. Calcem viuam cribratam [illegible] inspergito, [illegible]. Idem contingit ex amurca pauimentis assiduo irrorata. Cyminum item [illegible] aqua [illegible] & [illegible] in aquam demissæ, [illegible] pulices [illegible] & populi [illegible] folia [illegible] aqua [illegible] [illegible] aqua cocta. Pulices etiam [illegible] & aqua [illegible]. Quod si in media domo [illegible] depositum, & circulum [illegible] circumscribas, [illegible] locum circumscriptum [illegible] [illegible] pulices [illegible] congregabuntur [illegible] vt laurea [illegible] pauimentum [illegible] & [illegible] omnes pulices [illegible] congregabuntur.

Pulices fu-
gandi re-
media.

[illegible] lib. [illegible]
cap. [illegible]

ede

eos qui adhuc in paleis delitescunt. Subiectis paruulum scrobem facito, & in ipsum sanguinem caprinum mittito, congregabis eo pulices & ex aliis vestibus ad se allicietac vocabis. Ceterum & amphimallis & densissimis tapetis, in quibus plurimi pulices delitescunt, exhauriri euocarique possunt, [illegible] ipse sanguis caprinus deponatur. Hactenus ille. Auicenna 6.4. Tract. 1. capite 11. de fugatione pulicum hoc amplius addit: Quando, inquit, domus irroratur colocynthidos infusione [illegible] pulices & fugiunt, & similiter ex decocto rubi [illegible] quidam, quod si lignum adipe [illegible] oblinetur, eo pulices statim omnes concurrent. Fugantur quoque suffitu sulphuris. [illegible] herba quaedam vulgari nostrae [illegible] Chichiuanu, id est, herba pulicum, quae in [illegible] Chairi puluerizata in lecto circa dormien[illegible] ponitur, & ex odore illius inebriantur [illegible] unt pulices, & non laedunt. Porro nihil aeque dispergit pulices, ac grauiolentia, velut ruta, mentha, menthastrum, & lupulus, praecipue tamen fimus & vrina equi. Enecat & pulices seminis rapi decoctum inspersum. Quin & caprini cornu suffitu pulices fugari perhibentur. Fama est, inquit Dioscorides libro quarto, capite 60. si psyllium virens domum importetur, non sine re in ea pulices gigni. Postremo vero nihil tam accommodum est comprehendendis pulicibus, quam lecto imposita recens decandidissima lanugo xyline. In ea namque congestae facillime capiuntur. Plura R. hanc libro 8. capite 1. ad Almansorem.

DE CÆPIS.

CAPVT LXII.

DE cepis Medici non consentire videntur,
Cholericis non esse bonas ait ipse Galenus,
Phlegmaticis vero multum putat esse salubres.
Non modicum sanas Asclepius asserit illas,
Præsertim stomacho pulchrumq; creare colorem,
Contritis capitis loca denudata capillis
Sæpe fricando, potes capitis reparare decorem.

Sunt Macri lib. 1. cap. 7.

Agitur hoc in loco de Cæpis: Ac primo quidem dicitur, medicos de natura earum nondum satis constare. Nam ipsorum quidam phlegmaticis ex usu esse tradunt, quidam vero minime. Galenus lib. 2. de aliment. facult. cap. 71. cholericis admodum nocere, phlegmaticis vero prodesse, his testatur verbis. Abstinendum ab assiduo usu omnium acrium, [illegible] cæparum porri, & allii, & potissimum cum is qui ipsis vescitur, natura sit biliosus. Solis enim qui vel succum [illegible] vel crudum & crassum ac lentum a[illegible] cibi eiusmodi sunt accommodati. Sunt enim cæpæ, ut Galeno lib. 7. de simpl. medic. facult. cap. [illegible] placet, in quarto calefaciunt excessu. Quo fit ut calidis, quales cholerici cum primis existunt, vehementer officiant. Rhazes vero ad Almansorem cap. 18. superfluos humores & phlegma in stomacho generant. Quod de [illegible] maxime intelligendum, quæ crudæ manduntur. Earum namq; essentia constata est [illegible] succi. Porro per [illegible], quemadmodum [illegible] nostri in cap. 7. lib. 1. Macri [illegible] [illegible] hoc loco accipere oportet, id est, [illegible]

pituitoso. Deinde vero cappas phlegmaticis [illegible] rum prodesse traditur. Corpus enim calefaciunt, humoresque crassos ac glutinosos in ipso [illegible] [illegible] consequuntur, attenuant, incidunt, ac [illegible] [illegible] Q. in eadem etiam ratione [illegible] [illegible] [illegible] ac glutinosis humoribus [illegible] les sunt, & ad validum colorem, veluti [illegible] apud Plinium libro 20. cap. [illegible] Asclepiades, pro[illegible] dunt. Neque enim fieri potest, vt [illegible] ac [illegible] [illegible] sit faciei color, vbi ventriculus crudo, [illegible] tuitoso ac prauo succo refertus fuerit. Tertio [illegible] [illegible] loco adscribitur, cõtritã [illegible] [illegible] pilos siue crines locis glabris ac denudatis [illegible] [illegible], si eo sæpius perfricentur: & [illegible] quidem, si ex denlatis infarctisque meatibus & materiæ subcute detentæ corruptela, glabrities [illegible] uenerit. Cappæ enim caliditate [illegible] [illegible] [illegible], materiamque prauam sub cute detentam non solum digerunt ac resoluunt, sed [illegible] etiam in locum [illegible] [illegible]. Quare [illegible] alopeciæ succo earum conuenientissime [illegible] cantur. Galenus enim, vt Dioscorides libro 2. [illegible] pite 137. Galenus loco paulo ante citato, & Alexander Trallianus libro 1. cap. [illegible] Alcyonium pilos [illegible]. Vnde [illegible] [illegible] capitis [illegible] quem Q. Serenus capitis [illegible] [illegible], [illegible]. Capiti porro [illegible] pilli sunt. Capparis [illegible] [illegible] [illegible] & Venerem stimulant, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ante alios cibus sumpta [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] capitis dolores [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], ruborem faciei [illegible] [illegible] [illegible] generant, & [illegible] [illegible] [illegible]. Succus [illegible] [illegible] [illegible]

oculorum hebetudinibus, atque iis, nubeculis & incipientibus suffusionibus auxiliatur. Quin etiam canis morsibus idem cum aceto, ruta & melle illitus confert: quare hi quoque duo versus a quibusdam hic additi sunt:

Appositas perhibent morsus curare caninos,
Si tritae cum melle prius fuerint & aceto.

Plura de his superius capite 13 diximus, cum de Allio ageremus.

DE SINAPI.
CAPVT LXIII.

Est modicum granum, siccum calidumque, Sinapi.
Dat lachrymas, purgatque caput, tollitque venenum.

Duo hoc in loco potissimum aguntur. Primo [illegible] illud granum, quod [illegible] Graeci, Latini [illegible] calefacit [illegible] Galeno [illegible] Demum [illegible] facultates.

[illegible] quod [illegible] excellentem [illegible] quae in celebri [illegible] pro [illegible]

Secundo, quod [illegible] purget [illegible] purgat. [illegible]

[illegible] quod [illegible]

ac incensum serpentes fugat, ad eorundem quoque & scorpionum ictus cum aceto tritum magna vtilitate illinitur: fungorumque venena discutit. Ad hæc lienis etiam affectibus ex humiditate & flatu procreatis confert. Item quartanis morbis, qui ex adusta pituita contracti sunt, præterea & podagris a pituita factis. Officit vero vesicæ, & calido capiti, ac iecori. Concoctionem & distributionem ciborum crassiorum partium adiuuat. Minuit, quæ in ventriculo sunt humiditates. Illitum lepras, eas in melius mutat. Linguam etiam humiditate grauatam siccat. Si cum [illegible] fumatur, tusses resoluit. Cum caricis vero [illegible] [illegible] illitum & lienosis, vtile est: trahit enim quæ intus sunt ad corporis superficiem. Plura Dioscorides lib. 2 cap. 140. Plinius lib. [illegible] cap. [illegible] & Simeon Seth in Syntagmate.

DE VIOLA PVRPVREA
CAPVT LXIV.

Mac. lib. 1. cap. 26.

Crapula discutitur, capitis dolor, atque grauedo,
Purpuream violam dicunt curare caducum.

Hic tres referuntur effectus nigræ purpureæque violæ. Primus, quod crapulam siue ebrietatem dispellat ac sedet.

Ebrietas.

Cuius sane rei duæ adferri possunt rationes. Vna quidem, quod temperatum suaueum & cerebrum confortantem spiret odorem: cerebrum vero roboratum ac validum ebrietas non tam facile, quam imbecillius, occupat. Altera, quod cerebrum refrigeret & fumos calidos recipiendis ineptum reddat, adeo, vt vaporem infringat, & sic ebrietatem dissoluat. Secunda, quod κεφαλαλγίαν id est, capitis dolorem discutiat: & hoc quidem, [illegible] [illegible] [illegible], odore habueris. Hanc e-

xim purgat, & ab ea calorem extinguit. Horum effectuum meminit Plinius lib. 21. cap. 19. vbi de violæ viribus differit, his verbis: Violæ purpureæ crapulam & grauedines capitis impositis coronis olfactuve discutiunt. Meminit etiam Simeon Sethi in Syntagmate: Violæ, inquiens, dolores capitis, qui fiunt à flaua bile, sopiunt, potæ & odoratæ. Tertius, quod curet caducos, id est, comitiali morbo correptos, à symptomate accidentis ac casu. Hoc habetur apud Dioscoridem lib. 4. cap. 103. Cæterum is non simpliciter hoc de purpurea Viola tradit, sed de parte ea, quæ in flore purpurea exsistit, vel purpurascit. Sic enim scribit φασὶ δὲ τὸ πορφυρίζον τοῦ ἄνθους μεθ' ὕδατος ποθὲν συναγχικοῖς βοηθεῖν, ἐπιληψίαις παισὶ ἐπὶ ... id est: dicunt id, quod in flore purpureum est, cum aqua potum, anginis & comitialibus puerorum morbis auxiliari. Videtur itaque accipiendum esse de altero flore, qui in medio Violæ instar capillamentorum inest. Sunt enim quidam flores, dicit Theophrastus libro 1. capite 21. de historia plantarum διανθεῖς, id est, duplicis floris, qui alterum florem in medio habent, velut rosa & lilium, & viola nigra. Lege doctissimas Iani Cornarij annotationes in caput 30. libri primi Macri. Quinetiam Plinius loco iam citato idipsum sic tradidit: Id quod purpureum est ex iis, comitialibus medetur, maxime pueris in aqua potum. Eiusque rei hæc adsignari potest ratio, quod cerebrum violæ fragrantia roboret, ita ut à prauis nocumentis minimum lædatur, & sic in epilepsiam non facile incidat. De violis plura Galenus lib. 6. cap. 150.

de simpl. medic. facult. & Rhazes lib. [illegible] for cap. [illegible] Galen cap. [illegible] & [illegible] lib. 2 sect. 1 cap. [illegible] de simp. purg.

DE VRTICA.

CAPVT LXV.

Mac. lib. 2. cap. 2.

ÆGris dat somnum, [illegible] [illegible]
[illegible]
[illegible] semen [illegible] cum melle medetur,
Et [illegible] veterem curat, si saepe bibatur.
Frigus pulmonis pellit, ventrisque tumorem.
Omnibus & morbis subvenit articulorum.

Somnum. Hi septem recensentur facultates Vrticae. [illegible] prima quidem, quod somnum [illegible] conciliat. [illegible] & [illegible] quibus natura [illegible] somno [illegible] tenuat, incidit & [illegible] expurgat.

Vomitum. Secunda, quod [illegible], simulque [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Colicis. Tertia, quod Colicis medetur [illegible] [illegible] [illegible] incidit & extenuat, [illegible] quoque & [illegible] lentos spiritus, qui exitum non habentes, [illegible] discutit & expellit.

Tussi. Quarta, quod veterem [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] & maxime [illegible] [illegible] in melle [illegible] quemadmodum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] excitabit. & folia eius cum aqua [illegible] deco-
cta [illegible] a lentis crassisque humoribus ex-
purgant: sed semen cum melle delinctum adhuc efficacius est.

Quinta, quod frigida pulmonis pellat: humores namque frigidos ac pituitosos [illegible] incidens simul & extenuans expectorare pulmoneque educit.

Sexta, quod ventris tumorem discutiat atque sedet: Crassiores enim ac flatulentos spiritus, quibus venter distentus in tumorem attollebatur, dissipat atque resoluit.

Septima, quod omnibus articulorum doloribus, [illegible] ischiadi, & podagrae subueniat: praecipue quidem, si prouenerint a lentis crassis ac frigidis [illegible] calefacit incidit & extenuat. Ad haec [illegible] etiam quiddam obtinet [illegible] & Venerem [illegible], & [illegible] semen eius bibitur. Eodem modo [illegible] dolori-bus medetur. [illegible] non purgatione [illegible] humorem educens. [illegible] sum. Cauendum tamen [illegible] [illegible] Dioscoride, libro 3. cap. [illegible] Plinius libro [illegible] *Podagra*

cap. 13. Galenus lib. 6. de simpl. med. facult. cap. 13. Paulus libr. 7. Rhazes lib. 3. ad Almansorem, cap. 28. & Avicenna loco citato.

DE HYSSOPO

CAPUT LXVI.

Mac. lib. 2. cap. 1.

Hyssopus purgans herba est a pectore phlegma. Ad pulmonis opus cum melle coquenda iugatur. Vultibus eximium fertur reparare colorem.

Hic agitur de hyssopi viribus: quod quidem desiccat & excalfacit ordine tertio, sed & tenuium est partium. Pituitam manifesto experimento expurgat, facitque ad pituitosos tum cerebri, tum nervorum affectus: quod non modo mundificat, sed roborat quoque. Quin & pectus & pulmonem detergit, praesertim senibus, quorum pectora lenta crassaque pituita referta sunt: quibus si vi decoctum cum ficis, aqua, melle & ruta, [illegible] peripneumonicis, diuturnae tussi, suspiriosis, a capite in subiectas partes distillationibus, & orthopnoicis auxiliatur. Alvi [illegible] interaneorum vermes pari modo sumpta enecat. Idem facit, si cum melle delingatur, [illegible] Decoctum ex aceto [illegible], dentium dolorem [illegible] Ad subducendam alvum cum ficis viridibus detritis mandi [illegible] [illegible] exhibet cum [illegible] vel cum melle aut vino [illegible], vel [illegible]. Cum in corpore colorem floridum efficit, [illegible] [illegible] Inflammationibus quoque [illegible]. Cum fervente aqua impositum sug-

sugillata discutit. In anginis cum ficuum decocto optime gargarizatur. Decoctum cum aceto dentium dolorem collutione sedat. Hyssopi usus inflationes, auricularum præsertim, vaporis suffitu discutit. Cibi appetentiam inuitat, visum acuit, menses & vrinam ciet, & febrium horrores excutit. Vinum decoctionis eius vterum à superfluitatibus purgat & abstergit. Plura Dioscorides lib. 3. cap. 27. Auicenna 2. Canon cap. 365. & Mesues, lib. 2. sect. 1. ca. 11 de med. simpl. purgantibus.

DE CHÆREFOLIO.

CAPVT LXVII.

Appositum cancris tritum cum melle medetur,
Cum vino potum lateris sedare dolorem
Sæpe solet, tritam si nectis desuper herbam, Mat. lib. 2.
Sæpe solet vomitum, ventremque tenere solutum. cap. 82.

Enumerantur hoc in loco tres facultates chærefolii. *Primo*, quod tritum & cum melle appositum cancrum curet. Est autem Cancer tumor durus melancholicus, inæqualis, rotundus, venosus, id est, venas habens in circuitu turgidas & elatas, siue scens siue fuscus, & colore magis quam inflammatione nigricans, calidus, sed non adeo, vt inflammationes, subito accrescens, ægros maxime fatigans, & perpetuo fere dolore affligens: Græce *καρκίνος* & *καρκίνωμα* dicitur. Hanc autem appellationem huic morbo indiderunt tam Græci quam Latini à cancro aquatico animali, quoniam circa hunc implectuntur & intenduntur venæ, cancrorum pedibus à glomere illo corporis descendentibus persimiles. Nonnulli vero inde sic nuncuparunt, quod difficillime ab his patien- Cancer.

bus

bus quæ [illegible] cancer aq[illegible] [illegible] seme[illegible] ap[illegible] [illegible] quod hic [illegible] sentat, ne[illegible] libro quarto cap. 16. & Ioannes [illegible] lib. 1. cap. [illegible]

Termina. [illegible] quod cum vino potum [illegible] dolorem sedet. [illegible] quoque [illegible] [illegible] ventosi [illegible]

Feniculum. [illegible] Calefaciendi [illegible] & exsiccandi [illegible] & maxime quidem [illegible] [illegible] producere [illegible] [illegible] verba de ipso [illegible]

Lib. 4. c. 17. de simplici med. medicus, [illegible] [illegible] [illegible]

doctissimi viri Iani Cornarii annotationes in caput [illegible] lib. Mat. Ad hæc [illegible], siue stillatitius [illegible] liquor [illegible] tiliæ & [illegible] sangui- nem [illegible] vel [illegible] in grumos concretum certo experimento dissol- [illegible] frangit.

DE ENVLA CAMPANA.

CAPVT LXVII.

Enula campana reddit præcordia sana,
Cum succo rutæ si succus sumitur eius,
Affirmant ruptis quod prosit potio talis.

Hic duæ referuntur [illegible] herbæ, quam Dios. Græci vocant [illegible] Helenium & Inulam, barbari Enulam: Officinæ Enulam campanam. Mat. lib. 1. cap. 20.

Prima, quod cor et roboret præcordia: quo [illegible] homine intelligenda [illegible] membra [illegible] & [illegible] Est [illegible] calida & [illegible] est, cum excrementitia humi- ditate, [illegible] in [illegible] pectus pul- mo[illegible] [illegible] Omnis [illegible] indu- cit [illegible] etiam [illegible] Hoc [illegible] & [illegible] est, [illegible] per [illegible] Dilutum [illegible].

Secundo, [illegible] in [illegible]

in scrotum deuoluuntur admodum opitulatur, & maxime quidem si herniae ex flatuum multitudine euenerit. Eosdem curat atque halicacabi succus dicitur. Radix praeterea helenii stomacho prauis succis referto vtilis est in passo condita, obstructiones quae lienis atque hepatis tollit. Trita potaque ad cruentas excreationes singularis est & [illegible] motibus medetur. Rupturis ac conuulsis omnibus confert. Folia eiusdem vino cocta vtiliter illinuntur [illegible], ac omnium partium affectibus, cuiusmodi sunt nonnullarum partium pulsiones, quas radus vocant, & rupturae assiduaeque articulorum quorundam prae humiditate procidentiae ac luxationes. Plura Dioscorides libro 3. cap. 57. Galenus libro sexto, simpl. med. facult. & Auicenna 2. Canon capite 240.

DE PVLEGIO.
CAPVT LXIX.

Mac. lib. 3. cap. 4.

Cum vino nigram, choleram, potata repellit,
Appositum viridis dicunt cohibere podagram.

Duo hoc in loco Pulegij [illegible]. Prior quidem, quod atram bilem cum vino expurget, cum testis sit etiam & Dioscor. [illegible] [illegible] [illegible] per [illegible].

Alter vero, quod [illegible] proprietate quadam [illegible] podagram. [illegible] enim [illegible] humores, [illegible] vehementer calfacit, [illegible] [illegible]. In tertio namque [illegible] calidum & siccum esse [illegible] per [illegible], [illegible]. Vt pollere [illegible]

[illegible]

ex bona fragrantia eius satis liquet. Aperit quoque, attrahit & consumit, ratione tum essentiæ, tum qualitatum. Potum menstrua, secundas ac partus eiicit. Pulmonis vitia ex melle & aloe potum extrahit, conuulsos auxiliatur. Capitis dolores impositum leuat. Quin & olfactu [illegible] contra frigorum æstuumq; iniuriam, & a siti traditur. Nauseas stomachiq; erosiones ex posca permulcet. Bibitur in vino vt [illegible] contra serpentium morsus. Defectos animo reuocat, cum aceto naribus obiectum. Siccatum præterea crematumq; & in puluere tritum, gingiuas confirmat. Illitum cum polenta inflammationes omnes sedat. Cum cerato varos extinguit, [illegible] cum [illegible] se vtiliter illinitur. Decoctum eius ablutione pruritigines mitigat: & eadem vtilitate insidentibus feminis prodest inflationes, duritiesq; & muliebrium locorum conuersiones corrigens. Plura Dioscorides loco citato, Plinius lib. 20. cap. [illegible] Galenus libro [illegible] de simpl. med. facul. & Simeon Sethi in Syntagmate.

DE NASTVRTIO, CAPVT LXX.

[illegible]
[illegible] Matth. [illegible]
[illegible] cap. [illegible]

Hæc agit de hortensi familiari herba Nasturtio, quod Græci [illegible] vocant, quasi [illegible], quod caput [illegible] domet. Et [illegible]

[illegible]

meatibus orta faciunt. Crassos enim & glutino-
sos humores calefacit, incidit, & extenuat.

Secundo, quod [illegible] dolorem [illegible] præci-
pue si a frigida materia prouenerit: [illegible]
[illegible] discutit.

Tertio, quod succus eius cum melle illitus li-
chenas, id est impetigines, siue squamas cuti ad-
hærentes, abstergit. [illegible] phlegmata
potissimum [illegible], sed [illegible]
[illegible] omne phlegma pellit & expurgat [illegible]
quoque insigniter abstergit. [illegible]
[illegible] facultate [illegible]
sinapi. Proinde [illegible] & capitis doloribus, at-
que adeo quicquid aliud [illegible]
sit, eo perinde atque sinapi [illegible]
quoque remediis quæ exhibent [illegible]
quippe quod crassos succos valenter [illegible]
leat, velut & sinapi [illegible]
Stomacho aduersatur, aluum [illegible]
[illegible]
menses ciet, & Venerem stimulat. [illegible]
melle [illegible]
[illegible] venenis [illegible]
gat. Carbunculos ad suppurationem perducit &
rumpit. [illegible]
es [illegible]
cum. Furunculos [illegible]
[illegible] durat. [illegible]
per [illegible] Tradunt [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
Erasmi Chiliades [illegible]
[illegible]

sidet. Humida vero adhuc & viridis propter aqueae humiditatis admistionem multo [illegible] inferior est: adeoq; tunc mordacitas eius moderata est, ut cum pane ea uti liceat, ceu obsonio. Plura Dioscorides libro 2. cap. 141. Plinius libro 20. cap. 13. Galenus lib. 7. cap. 8. de simpl. medic. facultat. Simeon Sethi in Syntagm. & Auicenna 2. Canon. capite [illegible].

DE CHELIDONIA.

CAPVT LXXI.

Caecatis pullis hac lumina mater hirundo,
(Plinius ut scripsit) quamuis sint eruta reddit. Mat. lib. 2. c. 29.

Notatu dignum est, quod hic ex Plinio de chelidonia refertur, nempe ipsam pullis hirundinum visum restituere. Locus est libro 25. cap. 8. ubi sic [illegible] reliquit: Animalia quoq; inuenere herbas, in primisq; chelidoniam. Hac enim hirundines oculis pullorum in nido restituunt visum, ut quidam volunt, etiam erutis oculis. Meminit eiusdem etiam lib. 8. cap. 27. his verbis: Chelidoniam visui saluberrimam hirundines monstrauere, vexatis pullorum oculis illa medentes. Hoc nomen, ut lib. 2. cap. 161. Dioscorides testatur, sibi videtur vendicasse, quod aduentu hirundinum exoriatur, & discessu emarcescat. Sunt qui tradunt hirundines excaecatis pullis admota herba visum restituere, inquit idem. Hinc cognitum est succum eius hominum oculis quoque mederi, utique in quibus caligo quiddam in pupilla colligitur, digestione atque discussione indigens. Hinc igitur edocti medici chelidonium omnibus fere oculorum remedijs pro visus claritate admiscere solent. Herba est

nota, croceique succi, cuius inventionem hirundinibus ob id quoque attribuunt, quod pulli earum sæpius quam ulli aliarum avium in cæcitatem incidant. Hirundinum enim stercus chelidoniæ oppositum præstat: excæcat namque, si calidum in oculos decidat, & præcipue masculum. Quod etiam sacræ testantur literæ: nam Tobiam seniorem illum hoc stercore excæcatum fuisse legitur. Cor. Cel. libro 6. cap. 6. [illegible] putat, per patentes oculos herba restitui, qui pulli senescunt. Chelidonii tertij est ordinis [illegible] [illegible] tum in calfaciendo, tum in siccando. Attrahit igitur, discutit & consumit. Radix eius & in vino decocta caput columellamque [illegible] humorum à capite descendentium multitudine laxatam, ac linguæ radici atque faucibus incumbentem expurgat, si [illegible] inde fumum infundibulo adhibito æger ad uvulam, & vinum deinde gargarizet. Cum aniso & vino albo pota medetur regio morbo, & ulcera [illegible] quæ serpunt imposita cum vino: aut manducata dentium dolorem sedat. Plura Galenus libro 8. capite 17. de simpl. med. facult.

DE SALICE.

CAPVT LXXII.

Mat. lib. 1, cap. 116. & lib. 2. c. 35. Idem lib. 4. cap. 14.

Auribus infusus vermes succus necat eius;
Cortex verrucas in aceto cocta resolvit.
Huius flos sumptus in aqua frigescere cogit
Instinctus Veneris cunctos acres stimulantes,
Et sic desiccat, ut nulla creatio fiat.

Tria hoc loco de Salice proponunt. Primum, quod succus eius auribus in[illegible] [illegible] interficiat, & maxime quidem si [illegible]

cortice expressus. Amarum enim quiddam in se habet & acerbum. Idem quoque cum rosaceo in calice punici calfactus, aurium doloribus & faniei medetur.

Secundum, quod cortex eius in aceto decoctus verrucas pellat. Hanc rem Dioscorides libro primo, capite 115. sic tradidit. Corticis cinis admisso aceto maceratus, illitu clauos & callos tollit. Est enim vis eius admodum desiccatoria, sed ita tamen vt morsu abstineat: habet vero etiam quandam adstrictionem. Auicenna capite 541. secundi Canon. eundem effectum portulacæ quoque tribuit. Ex ea, inquit, [illegible] siccantur verrucæ & eradicat eas non qualitate, sed naturali quadam facultate.

Tertium, quod flos salicis conceptum prohibere, & hoc certe ob vim desiccatoriam & astrictionem. Hoc ipsum autem [illegible] Dioscorides dixit, hoc est facere vt mulier non concipiat. Non autem solum mulierum conceptus salubre salicis semen, siue fructus siue flos velut hic appellatur, sed etiam insultus Veneris omnes hebetat ac reuocat, etiam in viris, vt generare nequeant. Atque hoc ipsum Democritus quoque apud Constantinum Cæsarem libro [illegible] capite [illegible] tradit his verbis: Qui fructus salicis appellatur, pabulo pecorum admixtus ipsa pinguefacit. Tritus autem & impositus [illegible] homines steriles facit: ex quo & Homerus [illegible] ait:

Μακραί τ' αἴγειροι καὶ ἰτέαι ὠλεσίκαρποι.

id est:

Et grandes populi ac salices fructū perdentes.

Verum Theophrastus libro 3. cap. 1. de historia plantarum, & Plinius libro 16. cap. [illegible] ὠλεσίκαρπον non sic accipiunt ab Homero, vt significet fructum [illegible] humanorum perditorem, sed ipsius arboris. Plinij verba hæc sunt: Ocissime autem salix amittit semen, antequam omnino maturitatem sentiat, ob id dicta ab Homero frugiperda. Secuta que ætas scelere suo interpretata est hanc sententiam, quando semen salicis mulieri sterilitatis medicamentum esse constat. Hæc fere Ianus Cornarius in [illegible] ii. lib. 4. Macri. Didymus antiquissimus Homeri interpres ita ex Theophrasto de salice [illegible] ἀκαρπος τὸ ἰτερας [illegible] τῶν ἀνθρώπων. Id est: Fructus salicis [illegible] genituras hominum demolitur. Plura de Salice Galenus lib. 6. de simpl. med. facult. cap. [illegible] & Auicenna 2. Canon. cap. [illegible]

DE CROCO.

CAPVT LXXIII.

Confortare crocum dixerunt exhilarando,
Artus defectos restaurat hepar reparatque.

Hic agitur de proprietatibus quibusdam Croci. Ac primo quidem corpus roborare dicitur, atque lætabundam quandam conciliare alacritatem iucunditatemque, [illegible] si quis eo [illegible] Immoderatius enim sumptus, pondere nimirum trium drachmarum, lethalis est.

Deinde vero membra defecta, id est debilitata ac prostrata reficere, inque vigorem suum restituere traditur. Superat enim in eo calfaciens & qualitas & facultas, vt tota eius essentia secundum

ſic ordinis excalfacientiũ, & primi exiccantium:
proinde concoquendi, maturandi, emolliendi,
aperiendi, & diſcutiendi vim quandam habet,
adiuuante ſcilicet & paucula quadam adſtrictio-
ne. Cor non parum exhilarat, ipſumq; adeo ac
ſimul etiam hepar atq; alias corporis partes, ob
inſidentem nimirum adſtrictionem ita corro-
borat, vt nõ facile diſſolui queãt, obſtructionẽſq;
que tollit. Quinetiã ſtomachũ moderato calore
ſuo firmat, eiuſq; tum coquendi tũ diſtribuen-
di facultatem adiuuat. Immodice tamen illo v-
tendum non eſt: quippe qui ita nauſeam facile
moueat, & cibi inappetentiam, Græci ἀνορεξίαν
vocant, efficiat: ſiquidem aciditatem in ventri-
culo extinguit, quæ præſertim appetentiam ex-
citat. Siccando mediocriter diſpoſitionibus pe-
ctoris phthiſicis auxiliatur, putredines corrigit,
anhelitum felicẽ reddit, eiuſque inſtrumenta
corroborat. Nam ſi vſus ipſius mediocris fuerit,
facilem reſpirationem & amabilem coloris bo-
nitatem facit: ſin vero citra modum, pallorem
inducit, cerebrum infeſtat, capitis dolorem
commouet, ſenſus obtenebrat & oculos hebe-
tat. Vino impoſitus vehementer inebriat, ad-
eoq; exhilarat, vt inſaniam maxime hilarem &
laſciuiundam pariat. Si quis vero ex paſſo bibe-
rit, crapulam non ſentiet. Additur in potiones,
quæ interaneorum cauſa temperantur. [illegible]
ſis, [illegible] & lethargicis [illegible]. Somnum conciliat,
Venerem ſtimulat, menſes & vrinam ciet. Mu-
lieribus difficulter parturientibus in potu duarum
drachmarum pondere exhibitus partum accele-
rat. Illitus cum humano lacte [illegible]
& oculorum fluxiones [illegible]. Aurium acumi-

diis vtilissimus est. Vergentes ad [illegible] inflammationes inunctus lenit. Vuluæ sedili [illegible] cata asthmatibus vtiliter inditur. Plura Dioscorides lib. 1. cap. 2[illegible]. Plin. lib. 21. c. 20. Galenus lib. 7. de simpl. med. fac. ult. ca. [illegible]. Simeon Sethi in Syntagm. [illegible] Serapion cap. 13. simpl. & Auicenna lib. 2. Cano. cap. 12[illegible].

DE PORRO.

CAPVT LXXIIII.

Matth. li. 3. c. o.

Reddit fœcundas mansum persæpe puellas,
Manantemque potest naris retinere cruorem,
Vnguis si nares intus medicamine tali.

Duæ hoc in loco Porri referuntur proprietates. Ac prior quidem quod impregnandi facilitatem sterilibus mulieribus præstat atque ne abortiant grauidæ prohibeat. Quod sane [illegible] etiam Hippocratis auctoritate Plin. lib. 20. cap. 6. in hunc modum scribens confirmat: Hippocrates de morb. mulieb. li. 1. [illegible] alia [illegible] dari iubet, vuluasq; contractas aperiri putat: fœcunditatem etiam fœminarum hoc cibo augeri. Idq; non in cibo tantum hoc potu, sed illitu quoq; & foris admotum præstat. Coquitur enim in aceto & marina aqua [illegible], decoctoq; illo insidentium fœminarum præclusi duratiq; loci vtiliter fouentur. Folia quoq; porri muliebres locos, qui nimio humore madescentes semen haud continere valent, egregie purgant. Item ex abortu profluuia sistit, poto succo cum lacte mulierum.

Altera, quod sanguinem è naribus erumpentem sistat & maxime quidem succus ejus cum aceto, addito thure aut [illegible] manna. Vel galla

aut mentha. Idem quoque sanguinem reiicientibus cum galla aut thuris farina, vel acacia auxilio est. Quinetiam pota seminis drachmae duae cum par [illegible] myrti baccis veteres sanguinis ex pectore [illegible] sanant. Acrimoniam enim quandam habet porrum, & adstringendi aliquam [illegible] est. Plura supra, cap. 13.

DE PIPERE.

CAPVT LXXV.

Quod piper est nigrum, non est dissoluere pigrum,
Phlegmata purgabit, concoctricemque iuuabit,
Leucopiper stomacho prodest, tussique doloriq;
Vtile praeueniet motum febrisque rigorem.

Agitur hoc in loco de triplice genere piperis, longo scilicet, albo, & nigro. Et fructus quidem, vt lib. [illegible] cap. 12 de simpl. med. fac. Galenus memoriae prodidit, nuper adnascentis germinantis arboris, oblongum est piper immaturo humidius: humiditatis eius indicium est, quod facile [illegible] at non protinus [illegible] sed post paulo incipiat, verum pluscule duret. Fructus [illegible] albumen est piper, [illegible] Nam illud [illegible] superexiccatum. Longum quidem piper [illegible] Graeci, album [illegible], nigrum [illegible] [illegible] tribus [illegible] comprehenduntur proprietates.

[illegible], quod in dissoluendo non sit pigrum, hoc est, crassos, glutinosos ac frigidos humores [illegible] Valenter enim tum excalfacit, tum desiccat, [illegible] [illegible] complexio.

[illegible], quod phlegmata expurget. [illegible]

enim pituitam quæ in interiore corpore, nempe in thorace, pulmone & intestinis residet, concoquendo atq. extenuando dissipat expellitq.

Tertia, quod plurimum adiumenti concoctrici adferat facultati. Hoc ipsum Dioscorides etiam lib. 2. cap. 145. his confirmat verbis: Somnum, inquiens, & appetentiam cibi conciliat, concoctionem adiuuat: vrinamque [illegible]. Porro ad eum vsum melius est longum: quippe quod, Galeno lib. 4. cap. [illegible] de sanitate tuenda teste, flatuosi spiritus crassitudinem soluit, & quæ in præcordiis pigra cessant, ad ventrem depellit & concoquendis quæ sunt [illegible] subuenit. Posterioribus duobus versibus quatuor albi piperis referuntur vtilitates.

Prima, quod stomacho conferat, ipsum enim, vt Galenus eodem, quod antea loco testatur, supra duo reliqua genera roborat.

Secunda, quod linctu potuque tussientibus opituletur, præsertim si ex frigido & crasso humore tussis euenerit. eum namque piper album calfaciendo incidit, & dissoluit. Pari modo & tussibus aliis frigidis, & a pituita ortis pectoris vitiis succurrit.

Tertia, quod dolori subueniat. Quod intelligendum vel de dolore pectoris, vt iam dictum est, vel de dolore flatuoso. Potum enim cum melle & recentibus lauri foliis, flatuosos spiritus & tormina discutit.

Quarta, quod præsumptum febrium accessiones, siue exacerbationes, παροξυσμοὺς Græci vocant, auertat, & hoc quidem in febribus [illegible]. Earum namque materiam excalfaciendo quodammodo dissipat & expellit.

Quinta,

Quinta, quod febrium horroribus circuitu repetentibus siue potu, siue illitu subuenit. Neruos enim & musculos caliditate sua vehementer roborat, & in eis residentem materiam consumit. Hinc est quod lib. 3. cap. 1. Macer in hunc modum cecinit.

Quando mouere solet frigus periodica febris
Compescit, febris si sumitur ante tremorem.

Illud ipsum 2. Canon c. 556. Auicenna innuere etiam voluit, inquiens: Fricando fit inunctio ex ipso cum vnguento, & confert rigori. Eiusque rei exempla sunt apud eundem 1. 4. tract. 2. cap. 32. Et hae certe facultates non albo tantum piperi, sed reliquis quoque generibus conueniunt. Liberalior piperis vsus, quemadmodum est apud Aristotelem sect. 1. probl. 44. vrinas prouocat, parce autem aluum deiicit: e contrario vero scammonia. Piper caliginem, quae oculis obuersatur, abstergit. Serpentium morsibus auxiliatur. Anginae eo & melle conuenienter perunguntur. Cum vua passa manducatum, pituitam a capite eiicit. Strumas cum pice discutit. Vitiligines ex aceto emaculat. Plura Plinius lib. 2. cap. 7. & Serapion cap. 351. de simpl. med. fac.

DE GRAVITATE auditus.

CAPVT LXXVI.

Et mox post escam dormire, nimisque moueri,
Ista grauant, [illegible] ebrietasque.

Haec sunt recensentur, quibus auditus praegrauari solet.

Primum, cibus, quem somnus statim excipit, & maxime quidem, si ventriculus eo distentus

fuerit. Hic enim concoctionem impedit, & cruditates gignit. Ex in[illegible] vero ac studijs in ventriculo cibis viscosi crassi & flatuosi suscitantur fumi, qui in caput sublati, cum exitum non inueniant auditorios obstruunt meatus, auditumque grauant. De hoc nonnihil [illegible] supra, cap. 3.

Secundum, motus siue labor vehementior illico post ingestum cibum susceptus. Causam Galenus in commentario [illegible] ca. [illegible] hanc esse tradit: Sicuti, inquit, bonæ valetudini ante cibum exercitatio maximum affert commodum: sic qualiscunque statim a cibo motus noxius admodum est. Alimentum enim ex ventre ante concoctionem in diuersas corporis partes distribuitur, propterea[que] crudi humoris copia per venas aggeritur. Vnde crassi etiam ac flatuosi spiritus sursum elati meatus auditiuos obturant. Idem quoque libro 6. de sanitate tuenda cap. [illegible] his testatur verbis: Non leue incommodum nonnullis accidit [illegible] se exercitant. Nonnullis enim [illegible] vaporibus & [illegible] ponderis [illegible] distentionis [illegible] percipiunt [illegible] quidem alimenti [illegible] [illegible] non modo [illegible] sed nonnunquam [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] bis postea prehenduntur, & ante senectam [illegible].

Stare tamen post comessationem, vel sensim [illegible] deambulare, quo cibus ad fundum descendat ventriculi, non tantum expedit & confert ad bonam

[illegible]

[illegible] lib. 1. cap. [illegible] ad [illegible].

ciborum concoctionem. Idque vulgato etiam hoc comprobatur versiculo:

Post cœnam stabis, aut passus mille meabis.

Tertium, ebrietas, nam ex calidi vini temperatura multi omnino vapores ac fumi ad auditus organa prompte deferuntur, qui dum exitu non inueniunt, spiritum eius insitum perturbant, & audiendi difficultatem, Græcis *βαρυηκοΐαν καὶ δυσηκοΐαν* appellatam, pariunt. Neque vero auditui solum, sed visus quoq; ac reliquis sensuum instrumentis omnibus ebrietas nocet, quemadmodum 4.3 capite 2. Auicenna his testatur verbis: Ex eis quidem, quæ nocent auri, & reliquis sensibus sunt, nauseosa satietas & repletio, & propter somnus super repletionem. In nonnullis exemplaribus hic etiam versus adscriptus habebatur:

Balnea, Sol, vomitus, coitus, repletio, clamor.

Nec male quidem, siquidem & hæc auditum grauare, & aurium sonitus generare 4.3. cap. 1. autor est Auicenna. Oportet, inquiens, vt omnes isti vitent dolentes balneum, motum laboriosum, vomitum, clamorem, coitum, & repletionem, & vt leniant naturas suas.

DE TINNITV SIVE sonitu aurium.

CAPVT LXXVII.

Motus, longa fames, vomitus, percussio, casus,
Ebrietas, frigus, tinnitum causat in aure.

Septem hoc loco enumerantur sonitus seu tinnitus aurium causæ.

Primo, motus immoderatus scilicet humorum & spiritus vehementior atque inordi-

nato

nato corporis motu concitati crassos vaporosos generant flatus, quibus sursum vergentibus cum facile non pateat exitus, tinnitus est [illegible]. Ad plurimum sane ob ventosi flatus in auditorio meatu commotionem nasci solet.

Secunda, fames, siue longior vltra consuetam edendi horam abstinentia. Cuius Auicenna [illegible] cap. [illegible] hanc tradit esse causam, nempe, quod humores per corporis molem dispersi ac quiescentes longiore fame exagitentur. Natura enim [illegible] bo, in quem agat, destituta ad humores conuertitur, eosq; resoluit & commouet.

Tertia, vomitus violentus & multus. In hoc enim motus accidit vehementior, quo humores exagitati sursum ad caput feruntur: quo fit vt oculi nonnunquam ac facies rubescant, visus obtenebrescat: nonnunquam vero [illegible] ventosi flatus ad auditorium perstringant organum, tinnitumq; excitent.

Quarta, prægressa plaga, siue percussio [illegible] capitis, & maxime qua parte aures sitæ sunt. Innatus enim auditus aer vehementius [illegible] agitatus [illegible] Siquidem ictus membro aliquo læso, quemadmodum in libro de [illegible] dignot. & cura. cap. [illegible] Galenus testatur, [illegible] & languida, [illegible] eo confluunt [illegible] deinde [illegible] tinnitus [illegible].

Quinta, casus, præsertim supra caput [illegible] eadem [illegible] præcedente causa est, quo [illegible] humores in corpore ex quolibet casu vehementer exagitantur.

Sexta, ebrietas & vini [illegible] quidem ex [illegible] ingurgitatione enim capiti sonitus [illegible]

poribus quibus ad auditorios meatus vergentibus innatus eorum aer commouetur, & sonitus quidam excitatur.

Septima, Frigus immodicum. Eo enim auditus organum & naturalis cerebri calor debilitantur, vt flatuosos generent spiritus, quibus ad auditus penetrantibus tinnitus facile eliditur. Neque ob dictas solum causas, sed ob alias etiam non paucas, sonitus in auribus fiunt. Nempe ob flatuosum spiritum in capite generatum ac commotum, ex sonitu aliquo qui in ipsa fortassis aure genitus est, aut ex feruore putri in partibus eius, aut ex motu vehementi in auditoriis meatibus saepenumero euenientem, aut ob humores in toto corpore ebullientes commotionem, sicuti in febribus fere & paroxysmorum principiis contingit, aut ob superfluam in corpore repletionem, praesertim in capite, aut ex lenta & crassa materia in ventosos flatus resoluta, aliquando denique ob pharmacorum auricularium vsum sonitus quidam etiam fiunt. Qui in febrib. sonitus fiunt minime interturbandi sunt. Et plurimum enim statim sedantur. Plura Galenus lib. 3. de compositione Pharmacorum secundum locos, cap. 1. de sonitu in auribus. Serapion lib. [illegible] cap. 12. de surditate. & Auicenna loco iam citato.

DE VISVS NOCVMENTIS.

CAPVT LXXVIII.

Balnea, vina, Venus, ventus, piper, allia, fumus,
Porrum cum cepis, faba, lens, fletusq; sinapi,
Sol, coitusque, ignis, labor, ictus, acumina, puluis,
Ista nocent oculis, sed vigilare magis.

Vnum & viginti numero hic referuntur, quae

ocu-

oculis important. Ac *primum* quidem Balneum, idque tam humidum quam siccum. Siccum quod Barbaris Latinis Aereum balneum dicitur. Humidum vero Tina Vulgo, Latinis Soliū appellatur. Duplici porro nomine utrumque oculis inimicum. Primum quidem immodice excalfaciendo temperaturas eorum destruit. Natura enim, velut supra ostendimus, frigidi sunt & aquei. Deinde vero tenuiores humiditates, quibus visivi spiritus ignei temperantur refocillanturque, spiritus resoluit & exiccat. Atque hinc adeo propter Balneum, ubi plurimus utriusque balnei usus est, nō pauci passim occurrunt caeci, quemadmodum in Hollandia ob inordinatam victus rationem multi leprosi.

Secundum, vinū, & maxime quidem si immodice bibatur. Cum enim caput, ut saepius iam dictum est, vaporibus ac fumis repleat, non oculos tantum ac visum, sed reliquos etiam sensus omnes immoderatiore usu hebetare putandum est.

Tertium, Venus immodica scilicet. Hanc [illegible] obtundere oculorum aciem, medici omnes uno ore praedicant. Cuius rei causam Petrus Aponensis Sect. 4. problematum Aristotelis commentar. 5. hanc esse tradit. Nempe quod coitu [illegible] quod commodum est [illegible] & subtile, quo spiritus [illegible]. Oculus enim, ut libro [illegible] de generatione animalium [illegible] Aristoteles asserens, humidus est & de natura aquae [illegible] in coitu [illegible] humiditate [illegible] fiunt. Medio autem humiditate vige-

nisi enim ea sustentarentur, per igneos facile spiritus qui in frequenti sunt motione, exarescerent. Atque hinc sane constat, superiores partes immoderato concubitu plus iusto exiccari, visusque aciem hebetari: humores enim deorsum extrahuntur.

Quartum, Ventus & praecipue Austrinus: De quo lib. 3. aphor. 5. Hippocrates: Νότοι, inquit, βαρυήκοοι, ἀχλυώδεες, καρηβαρικοί, hoc est, Austri auditum hebetant, caliginem obducunt, capitis grauitatem efficiunt. Auster enim natura calidus & humidus est, ac magna ex parte pluuias & tempestates adfert, quare etiam τὰ τῶν αἰσθητηρίων [illegible], quemadmodum Philotheus ait, id est sensuum instrumenta implet & obtundit. Caeterum vocem, ἀχλυώδεες, bifariam interpretari possumus. Primum, vt ad austros ipsos referatur, qui caliginem aeri efficiunt. Iis enim flantib. aer fit turbidus, crassus, caliginosus & tenebrosus. Secundo, vt ad oculos ipsos potius haec vox referatur, qui flantib. Austris caliginosi redduntur [illegible] acute vident. Vt enim reliqua omnia sensuum instrumenta non satis probe suo funguntur munere, sic etiam oculi [illegible] ab austris caliginem quandam contrahunt. Lege Galenum commentario 3. in 3. epidem. [illegible] aphor. [illegible]

[illegible] Hoc enim cum impetu [illegible] [illegible] vapores frequenter [illegible] generat [illegible] oculos [illegible]

[illegible]

Septimum, fumus, qui certe quod mordacissimus sit, nimiumq; exiccet, inimicissimus est oculis Aristoteles problem. [illegible] Sect. [illegible].

Octauum, porrum, hinc enim crassi ac melancholici generantur fumi, qui visum claro oculorum aciem hebetem faciunt, si qui eo frequentius vtatur. Supra cap. 13.

Nonum, cepæ, horum namq; esu acres [illegible] ter ad caput submittuntur fumi, qui non visum tantum, sed, vt quidam volunt, rationalem etiam animæ partem lædunt. Simeon Sethi.

Decimum, faba, flatulentum enim crassumq; & melancholicum generat fumum, qui horrenda & terribilia parit somnia, intellectum perturbat ingeniique aciem obtundit, & spiritus visiuos obtenebrat. Galen. lib. 1. de alim. facult. cap. [illegible] & Simeon Sethi in Syntagm.

Vndecimum, lens; Ea visum integrum & inculpatum hebetat, ipsum immoderate exsiccans Galen. lib. 1. de alim. fac. cap. [illegible].

Duodecimum, [illegible], præsertim immodicus. Hic enim cum [illegible] oculorum facultatem imbecilliorem reddat, visum vehementer oblædit, & sanam oculorum aciem nimium [illegible] siccando hebetat.

Decimum & tertium, Sinapi, quod acrimonia sua visum efficit debiliorem.

Decimum & quartum, conspectus Solis. Est [illegible] quidem ob excellentem eius splendorem [illegible] torem, quibus visum [illegible] experientia & ratione. Sensibilium [illegible] corruptiones, vt libro 3. de anima cap. [illegible] Aristoteles [illegible] [illegible] instrumenta corrumpunt, quod quidem Galenus etiam lib. 10. de vsu part. cap.

in hanc modum scribens approbat. Solem intui, inquiens, si quis oculis inconuenientibus velit intueri, oculos celeriter perdet: multique in Solis defectibus, cum eum affectum qui Soli acciderat, planius nosse cuperent, fixis oculis Solem intuentes, imprudentes prorsus fuerunt occaecati. At enim per niuem iter facere, quam oculis sit perniciosum, si minus Xenophonti credis, experientia tibi discere id licet. Sin vero naturale quippiam audire sustines, vbi ellychnium ardens, aut aliam quamuis flammam in Sole lucentem constitueris, cernes eam protinus marcescere: atque etiam si prope quamlibet flammam magnam ellychnium posueris, vel aliam quamuis flammam minorem, repente extinguetur: cum quae minor lux est à maiore vincatur semper ac dissipetur. Lege eundem etiam libro 1. de caussis sympto. cap 6.

Decimum & quintum, coitus: & maxime quidem intempestiuus ac immoderatior. Hunc enim paulo ante capiti, oculis omnibusque sensuum instrumentis plurimum nocere ostendimus.

Decimum & sextum, ignis: Cuius frequens inspectio & splendor vehementer exsiccat oculos, visumque debilitat. Quo fit vt fabri ferrarij, & quicunque artes, quibus se suosque sustentant, in igne exercent, rubros fere & debiles habeant oculos.

Decimum & septimum, labor immodicus scilicet. Is enim sanguinem efficit [illegible], sicut etiam reliquum corpus. Sic [illegible] totam [illegible] indurat: atque [illegible] quod pupilla [illegible]. Itaque vis illa [illegible]

tur & delitescit. Aristoteles problemat. sect. 1. problem.14.

Decimum & octauum, ictus siue percussio ... tis, & maxime quidem qua parte oculi sunt ... enim sanguis unde, sicuti praecedente capite ... dimus, ad oculos rapiatur, accidit ... fiui perturbentur, adeoque visus ob id debilite... tur & apostema nonnunquam generetur.

Decimum & nonum, nimius acrium ... sus, cuiusmodi allia ... nonnulla ... quae fumorum acrimonia aciem oculorum ... tundunt.

Vigesimum puluis, siue ambulatio per loca pul... uerulenta: puluis enim ad oculos pertingens ... su ... maxime obscurat.

Vigesimum primum immodicae vigiliae, quae ... oculos tantum, sed totum etiam corpus ... tum impensius exsiccant & extenuant.

Adhac nocet oculis qualibet repletio, & quic... quid naturam exsiccat, quicquid ... nem conturbat, siue ex rebus fit ... bus, siue etiam aliis & omnis ebrietas. ... tus medio quodam modo se habeat ... nim quatenus ventriculum expurgat, nocet ... ro quatenus cerebro insidentem materiam ... mouet adque oculos defluere facit. Quod si ... cessarius fuerit, cum facilitate semper ... prouocandus est. Somnus quoque ... quique repletionem mox subsequitur, ... admodum est oculis. Sit quoque ... guinis detractio. Potissimum vero que per ... quentem cucurbitularum applicationem ... tur. Plura Auicenna 3 tractat. ... 4. cap. 1.

DE CORROBORANTIBUS visum.

CAPVT LXXIX.

Fœniculus, verbena, rosa & chelidonia, ruta,
Subueniunt oculis dira caligine pressis,
Nam ex istis aqua fit, quæ lumina reddit acuta.

Quinque hoc loco recensentur herbæ, quarum succo & stillatitio liquore siue aqua visus reficitur ac recreatur.

Primo, fœniculus: succus namque caule & foliis expressus siue destillatus, quemadmodum lib. 3. ad Alman. cap. 49. Rhazes testatur, & nos supra cap. 49. abunde ostendimus, ad excitandam oculorum aciem præstantissimus habetur.

Secundo, Verbena siue Verbenaca, *περιστερεὼν ὀρθὸς* & *ἱερὰ βοτάνη* Græci vocant. Huius stillatitius liquor semel aut bis oculis quotidie admotus, ipsorum vitiis mederi perhibetur. Qua ratione oculorum remediis plurimum misceri solet. Semen eius, vt in Pandectis Syluaticus refert, cum succo fœniculi impositum oculos emundat.

Tertia, rosa. Cuius aqua refrigerando & adstringendo oculorum potissimum fluxiones cohibet, animalemque spiritum ac visum corroborat. Succus recentibus foliis expressus Dioscoridi lib. 1. cap. 109. ad oculorum circumlitiones reconditur.

Quarta, chelidonia. Huius succus claritati oculorum vtilissimus est, quemadmodum satis superque ostendimus supra cap. 21.

Quinta, ruta: herba vulgo cognita, quæ visus aciem excitat, grauesque oculorum dolores emplastri modo imposita cum polenta mitigat. Plura supra cap. 61.

DE DOLORE DENTIVM sedando.

CAPVT LXXX.

Sic dentes serua: porrorum collige grana,
Vre cum hyoscyamo adiuncto quoq; thure, [illegible]
** Sic per ebonion & fumum cape dente remotum.*

al. διεᾳ per embotum.

Remedium hoc in loco traditur efficacissimum ad sedandum dentis ex erosione dolorem. Id constat seminis hyoscyami albi & porri, singulorum partibus iiij. & seminis cepae partibus ij S. thuris parte vna. Primum optime praemundato dente omnia simul comburantur, eorumque hinc fumum aeger admittat infundibulo adhibito ad affectum dentem. Lege de hoc plura apud Aeginetam libro 3. capite 26. Aetium libro 8. capite 33. Auicen. [illegible] capite [illegible] Mesuen de aegritudinibus oris, titulo de vermibus dentium; & Rosam Anglicam capite de dolore dentium. Hyoscyami natura est [illegible], quae doloris leuamentum adeo praestat, vt vix [illegible] amplius possit. Fumus vero seminum porri atque cepae, Auicenna 2. Canon. cap. [illegible] teste, accommodatissimus est necandis eiiciendisq; vermibus, qui in erosis nonnunquam dentibus intolerabiles cruciatus excitant. Hyoscyamos et lib. 4. cap. 64. a Dioscoride describitur, frutex est caules emittens crassos, folia lata, oblonga, [illegible] nigra, hirsuta. Flores e latere caulis [illegible] prodeunt, tanquam punicorum cytini, [illegible] septi seminum plenis vt papaueris, [illegible] [illegible] radice eius in aceto cocta, [illegible] dolori [illegible]

[illegible]

dentes colluuntur. Quod Macer lib. 2. c. 31. hisce versibus confirmat:

Ore diu tepidum si contineatur acetum,
Quo sunt decoctæ radices illius herbæ,
Dicitur immodicum dentis pacare dolorem.

Porro χώνιον quod in emboti locum substituimus, ἀπὸ τῆς χώνης diminutiuum est, significat infundibulum.

DE RAVCEDINE VOCIS.
CAPVT LXXXI.

NVx, oleum, frigus capitis, anguillaq́, potus:
Ac pomum crudum, faciunt hominem fore raucũ.

Sex causæ raucedinis hic recensentur.

Prima, Nux: ea enim cum vehementer exiccet, vocem exasperat, gutturque angoribus similem efficit.

Secunda, Oleum: & maxime quidem quod ex immaturis oliuis exprimitur. Huius enim glutinosa quædam pars, dum in ore continetur, ad asperam delabitur arteriam, ipsamque diutule immorando stringit & asperat. Omne præterea oleum in biliosis corporibus prompte accenditur, quare vocalem sæpe arteriam ipsis exasperat, raucedinemque parit. Quod oleo attribuitur hoc in loco, id ipsum etiam de caryino, quod e nucibus conficitur iuglandibus, intelligi potest. *Aphor. lib. 3. Commentar. [illegible]*

Tertia, frigus capitis: ipsum enim caput comprimit ac stringit: quo fit vt humores, qui sunt in cerebro, deorsum ad asperam arteriam defluant, eamque immodice humectando raucedinem excitent.

Quarta, anguilla: De ea satis supra, capite [illegible] dictum est.

Quinta, potus: nimius scilicet, & maxime quidem, si instante nocte atq; hora somni exhibeatur. Asperam enim arteriam immodice rigat & humectat, quae ex medicorum omnium sententia potissima raucitatis causa est.

Sexta, pomum crudum: quo nomine quilibet fructus crudi intelligendi hoc in loco veniunt. Quatenus enim crudi existunt, phlegmatis generant multitudinem. Quod si [illegible] acerbi ac styptici fuerint, fauces exasperant, raucedinemque pariunt. Plures causas raucitatis enumerat Auicenna 10 3. Tract. 2. cap 1.

RHEVMATIS REMEDIA.

CAPVT LXXXII.

Ieiuna, vigila, caleas dape, tuque labora.
Inspira calidum, modicum bibe, comprime flatum,
Haec bene tu serua, si vis depellere rheuma.
Si fluat ad pectus, dicatur rheuma catarrhus:
Si ad fauces, branchus, si ad nares, esto coryza.

Hic septem enumerantur rheumatis remedia:

Primum, fames siue ieiunium: per hoc enim ipsius consumitur materia. Famem enim, vt aphorismo 59. libri 7. Hippocrates adserit, corpora exsiccat: & hoc quidem ex accidenti. Nam cum famescimus, si in fame perseueremus, naturalis calor, qui nunquam cessat, pabulo in quod agat destitutus carnium humiditatem exsiccat. Quare rheumatis quoque materiam concoquendo ac dissipando consumit.

Secundum, vigiliae: quae & ipsae sunt cum totius corporis habitum, quemadmodum libro 7. capi-

[illegible] 6. methodi medend. & comment. 28. libro 2. aphoris. Galenus testatur, sufficienter exiccent, rheumatis etiam causam, nempe cerebri humiditates necessario consumunt, vaporumque copiam ad caput transmitti prohibent.

Tertium, cibi calidi: præsertim si a frigida materia [illegible] initium duxerit. Eam enim cibi calidi concoquunt ac maturant.

Quartum, labor. Hic enim sicuti libr. 2. de diæta Hippocrates asserit, suapte natura superflua demit. Cuius deinde hanc affert causam nempe quod corpus siccet. Corpora enim laborantium calefiunt: quibus calefactis attenuatur & repurgatur, id quod in ipsis superfluum est.

Quintum, calidi aeris inspiratio: & maxime quidem, si ex frigida materia fit rheuma. Ea namque per calidi aeris attractionem incalescit ac maturatur.

Sextum, moderatio potus: Nam & hæc corpora, perinde ac fames, exiccat: adeoque rheumatis materiam maturando dissipat atque consumit.

Septimum, cohibitio siue retentio spiritus. Ea frigido parissimum auxiliatur catarrho: frigefactas namque pectoris particulas, Aetio libro 8. capite [illegible], calfacit, materiamq; catharri pituitosam ac frigidam concoquit, dispergit atque consumit. Galeno lib. 5. cap. [illegible] de sanitate tuend. [illegible] dicitur. His amplius oportet eos qui catharrum patiuntur, caput suum moderato calore continenter fouere, & a frigore, Boreali præsertim, tueatur: & maxime quidem post diuinos Austri flatus. [illegible] quidem caput, vt [illegible] lib. [illegible] aphor. Galenus [illegible] reliquit, repletum est in calida atque

[illegible]

humida austrina constitutione: Frigus autem Septentrionis superueniens, ceu manus quædam extrinseca capiens ac premens cerebrum, veluti spongiam quandam exprimit illam, quam in se continet, humiditatem. Hæc vero delapsa aliter ad alium locum, ex iis qui facilè ei sunt ad patiendum, multos generat morbos. Minime tamen sub dio soloribusve radiis nudum exponendum est, neque ad luculentum ignem diutius commorando excalfaciendum. Eo namque modo rheumata augentur. Multam quoque ciborum ingestionem, præsertim vaporosorum, ac vini potum fugiat: imo vero quoad fieri potest, famem ac sitim tolleret. Caueat etiam a potu aquæ glacialis ac niualis, præterea supinum decubitum [illegible] ne peccans humor in posteriorem partem & dorsalem medullam deferatur. Ea enim pars cum manifesto careat meatu, quo materia [illegible] tur, periculum est, ne ad neruos perueniens conuulsionem aut paralysim generet. Somnum item fugiat diurnum, quantumcunque potest vigilet, quoniam est radix curæ. Hæc fere [illegible] 9. ca. 14. ad Almansorem, & Auicenna 3. 5. tract. 1. cap. 17.

Vltimi duo versus differentiam inter catarrhum, branchon, & coryzam continent. Rheuma autem nomen est generale ad quamlibet materiæ defluxum, [illegible] quod est, fluo: [illegible] cles siue membra sunt catarrhus [illegible] & coryza, de quibus supra cap. 5.

Porro rheumatis generatio imbrium generationi similis est, quemadmodum lib. [illegible] de partibus animalium cap. 7. Aristoteles docet. Cum enim ex cerebro vapor exhalat efferturque in sublime [illegible]

lo-

lore, vbi supernum aerem subierit frigidum, cō-
sistit, denuo in aquam propter refrigerationem conuertitur, atque in terram defluit. Fluxiones etiam sic ex capite oriuntur, in iis corporibus quibus cerebrum frigidius est, quam temperamentum modicum postulet. Cum enim alimentum per venas sursum respirat, vbi excrementū ob eius loci vim refrigeratum est, fluxiones pituitæ, saniei que mouet. Hactenus Aristoteles.

DE CVRATIONE FISTVLÆ.

CAPVT LXXXIII.

Auripigmentum, sulphur miscere memento:
His decet apponi calcem, coniunge saponi,
Quattuor hæc misce, commixtis quattuor istis
Fistula curatur, quater ex his si repleatur.

Medicamentum hoc in loco pro fistulæ curatione describitur longe optimum: quod (vt præter quotidianam experientiam, recentiorum fere omnium scripta testantur) neminem vnquam fefellit. Nempe vt fistulis infundenda collyria, siue penicilla ex auripigmento, hoc est arsenico, sulphure, calce, & sapone commisceantur. His enim omnibus insignis quædam inest erodendi, exiccandi, discutiendi, abstergendi, & emundandi facultas: quæ ad fistulæ curationem cum primis necessaria est.

Auripigmentum siue arsenicum facultatis est causticæ siue vrentis, idq; tum combustum, quā [illegible] expers. Discutit, attrahit, erodit, consumit & emundat. Crustas cum vehementi vredine & violento morsu excitat. Reprimit quæ excrescunt, & capillos euellit. Quod vero sublimatum est, cancrum, lupum, esthiomenon, noli me

 tan-

tangere, fistulam, & omnes tales pessimos morbos prima die occidit & extirpat.

Sulphur substantia tenue est, calfaciendi & [illegible] psum vim obtinet, celeriter concoquit, attrahit, detergit & discutit.

Calx omnis communiter habet feruidā vim, erodit, urit, & igneum modo crustas inducit. Calx vero in aqua elota absque morsu desiccat: ac si bis terque aut amplius abluta fuerit, plane mordaci[illegible] expers constituitur, ac strenue absque mordacitate exsiccat.

Sapo, qui Græcis etiā σαπώνιον dicitur, est unguentum album siue nigrum, quo vestes mulieres [illegible] lauant, abstergunt & emundant. Calfacit quidem & desiccat, sed reliquis paulo remissius. Aptissimus est ad emolliēdos tumores [illegible] induratos. Q. Serenus Samonicus primus longe [illegible] tulit cap. 1.

[illegible] purgare [illegible].

Porro fistula (quæ Græcis σύριγξ nominatur) [illegible] oblongusque & callosus est sinus, aliquando indolens, assidue & periodice, id est, secundum diuersa tempora [illegible], ut [illegible] [illegible] parte ex abscessibus [illegible] [illegible] [illegible] curat[illegible] nascitur. Hæc autem nomen accepit ab [illegible] fistula [illegible] [illegible] deprehenditur, [illegible] [illegible] Cornelius Celsus lib. [illegible] cap. [illegible] Paulus Æg. [illegible] cap. 7[illegible] Auicenna [illegible] & Ioannes Tagaultius lib. [illegible] cap. 1[illegible].

DE DOLORIBVS CAPITIS.

CAPVT LXXXIV.

SI capitis dolor est ex potu, lympha bibatur:
Ex potu nimio nam febris acuta creatur.
Si vertex capitis, vel frons aestu tribulentur,
Tempora frontisque simul moderate saepe fricentur,
Morella cocta nec non calidaque lauentur,
Istud enim credunt capitis prodesse dolori.

Duo hic traduntur remedia doloris capitis.

Primum, si cuipiam ex nimio vini, vel alterius cuiuslibet liquoris inebriantis potu dolor accidat capitis, vt is in potu aqua vtatur frigida. Ea namque frigiditate ac crassitudine sua impedit, ne fumi ex eiusmodi potu sursum euecti cerebrum petant ac laedant.

Secundum, si cuipiam vertex capitis, siue frons nimio calore aestuet, vt ei tempora & frons moderate primum fricentur, ac calida deinde aqua decoctionis morellae lauentur.

Porro Morella, siue Maurella, vt diserte admodum Ianus Cornarius in cap. 34. lib. 2. Marcelli exponit, dicitur Solatrum Officinis appellatum, ob atrum acinorum colorem Mauros referentem. Graecis στρύχνον κηπαῖον, Latinis vero Solanum vocant hortense. Notum est omnibus, vtunturque illo ad omnia ea quae refrigerari adstringique postulant: potest enim haec duo ordine secundo, Galeno lib. 8. cap. 144. de simpl. med. facultat. teste. Folia per se trita & imposita, capitis dolores sanant. Dioscorides lib. 4. cap. 71.

In quibusdam exemplaribus hi versus contra fluxum ventris subijciuntur.

Qui fluxum pateris, si non caueas, morieris,
Concubitum, nimium potum, cum frigore motum.

DE QVATVOR ANNI TEMporibus.

CAPVT LXXXV.

Temporis aestiui ieiunia corpora siccant.
Quolibet in mense & confert vomitus, quoque purgat
Humores nocuos, stomachi quos continet antrum.
Ver, Autumnus, Hyems, Aestas dominantur in anno.
Tempore vernali calidusque aer madidusque,
Et nullum tempus melius est Phlebotomiae.
Vsus tunc homini Veneris confert moderatus,
Corporis & motus, ventrisque solutio, sudor,
Balnea purgentur tunc corpora per medicinas.
Aestas more calet sicca, & nascitur in illa
Tunc quoque praecipue choleram rubeam dominari,
Humida frigida fercula dentur, sit Venus extra,
Balnea non prosunt, sint rarae phlebotomiae,
Vtilis est requies, sit cum moderamine potus.

Plurima hisce versibus comprehenduntur. Ac primum quidem, quod ieiunia corpus per aestatem validissime exiccent. Aestas enim cum calida sit ac sicca, necessario talem etiam temperiem, nempe calidam & siccam in corpore causat. Calorem igitur efficit maiorem, poros aperit, sudores multos efficit, quo fit, ut [illegible] largiter [illegible] corpus vehementer [illegible]. Superueniente autem insuper & ieiunio, [illegible] exsiccari necesse est. [illegible] cap. 82. ostendimus, humido destitutus calor in propriam agit carnium humiditatem, ipsamque exhaurit & exiccat. Fames enim corpus siccat

[illegible]

Secundum, quod vomitus singulis mensibus semel aut bis prouocatus, plurimum tuendæ sanitati afferat emolumenti. Ventriculum enim à bile & pituita cæterisque prauis ac vitiosis humoribus, quibus grauatus fuit, exonerat. Atque hoc quidem de Hippocratis consilio constat. Nam in libro de salubri diæta, ita scriptum reliquit: Melius est, viris qui singulis mensibus vomere consueuere, continuo biduo hoc agat quam interpositis quindecim diebus: ita enim secundus dies prioris reliquias extrudit. Quæ quidem sententia in libro etiam de insomniis repetitur. Galenus quoque libro 5. de vsu partium, cap. 4. hanc Hippocratis sententiam his confirmat verbis: Recte igitur veteres medici vomitus à cibis in singulos menses, repeti præcipiebant, alij quidem semel, alij vero bis. Omnes autem hi qualitates ipsas eo casu comedendorum, acres atque abstersorias deligendas suadent, vt pituita omnis à ventriculo purgetur: neque prauo succo corpus afficiatur. De hoc nonnihil etiam supra cap. 17. Cur vero arte vomitum interdum moliri oporteat Auicenna 4. 1. c. 13. hanc potissimum adsignat causam. Nempe quod ventriculo à natura nihil [illegible] sit, quo irritante sua sponte expurgari queat: sicut intestinis [illegible] bili, quæ descendens ipsa facile & abstergit & emundat. Idem eodem in loco quam plurima etiam vomitus recenset commoda, siquidem [illegible], & vomens suapte natura facile ferat.

Ac primum quidem, quod capitis grauitatem tollat: idque [illegible] si ex humorum ac vaporum [illegible] [illegible] inferioribus partibus [illegible] vergentibus [illegible] sit. Si vero à pro-

proprio ipsius cerebri fieri nocumento, ab eo cauendum, vt qui grauitate [illegible]

Secundum, quod visus aciem subobscuram reddat: præsertim si visus ob vaporum copiam e ventriculo sursum ascendentem obscuratus fuerit: alias enim offendit potius.

Tertium, quod nauseosum [illegible] humorem enim in ventriculi spatio innatantem ac nauseam excitantem euacuat.

Quartum, quod illis etiam, ad quos [illegible] flaua bilis confluens cibum corrumpit, egregie opitulatur: cum enim per superiora euacuatur.

Quintum, quod stomachi subuersionem & [illegible] abominationem ex pinguium ac dulcium alimentorum esu contractam submouet.

Sextum quod *anorexiam* dictã, appetentiæ amissionem, & corruptum ipsius ventriculi desiderium, quo [illegible] aut acida, vel pontica appetuntur, curet. Vomitus namque eiusmodi affectionum causas omnes remouet, remotis vero causis, effectus quoque tolli necesse est.

Septimum, quod corporis ex humorum redundantia lassitudini conueniat, euacuatis enim [illegible], vires corporis omnes leuantur & recreantur.

Octauum, quod renum ac vesicæ vlceribus succurrat, materiam namque eo confluentem ad oppositam abducit partem.

Nonum, quod lepræ initiis [illegible] maxime [illegible] dem, si [illegible] vehementi vomitu, quale [illegible] [illegible] exhibetur, [illegible]. Hoc enim lepræ [illegible] [illegible] ducit. Qu[illegible] [illegible]

[illegible]

rigit: quo fit vt & reliquæ concoctiones absolutiores fiant. Lepræ enim origo est ex concoctricis facultatis corruptione.

Decimum, quod corporis colorem ex vitioso aliquo humore deprauatum emendet: ipsum enim a cute alio deriuat.

Undecimum, quod epilepsiam ex ventriculi cū cerebro sympathia obortam curet: humorem enim, cuius euaporatione epilepsia accidebat, è ventriculo expellit.

Duodecimum, quod ictero illi præsertim qui ab obstructionibus initium ducit, medeatur: vehementiore siquidem vomendi conamine obstructionum materia à locis, quos obsidebant, auertuntur. Ad hęc materia etiam in tunicula, quæ eiusmodi fere parit obstructiones, vomitu educitur.

Decimumtertium, quod asthmati subueniat: causam eius antecedentem tollit. Quin thoracem etiam ac pulmonem calefaciendo superfluitates absumit, vnde asthma gignebatur.

Decimumquartum, quod tremorem atq; paralysin curet: harũ enim passionum origo etiã aufert.

Decimumquintum, quod magna & nigra vlcera in extremis partibus, & impetiginem (materiam diuertendo) curet.

Quanquam vero vomitus rite prouocatus dictorum commodorum omnium sit autor, cauendum tamen vnice erit, ne is qui valere & senescere velit, vomitum quotidianum habeat. Nã eius frequentia assiduusq; vsus stomachum [illegible] & laxum facit omnium superfluitatum. Præterea surditatem [illegible] inducit, visui obest, thoracis pulmonisq; venas disrumpit, [illegible] dentibus & doloribus capitis, maxime si non ex ven-

triculi

triculi vitio orta sint. Caeterum in eligendo vomitu summa diligentia considerandum nunc, qui ad vomendum faciles, qui difficiles natura sint. Difficulter enim vomentes ad vomitiones non sunt cogendi, sed per inferiora potius purgandi. Difficulter enim vomentibus ubi eos ad vomendum urseris, venarum quae in thorace sunt ruptionis periculum imminet. Difficiles autem & inepti ad vomendum sunt mediocriter carnosi, & angusto thorace praediti. Contra vero faciles & idonei, qui tenues gracilesque natura sunt, & amplum obtinent thoracem. Quae singula Hippocrates libro 4. aphor. 6. & 7. ita scribens confirmat. Graciles & ad vomendum faciles, per superiora purgari convenit: qui vero ad vomendum difficiles sunt, & mediocriter carnosi, hos per inferiora purgare oportet. Tempus vomitioni aptissimum est aestas, tempore in qua biliosi potissimum humores generantur, qui facile sursum feruntur, & per vomitum facile egeruntur. Quod Hippocrates etiam libro 4. aphorismo 4. ita scribens confirmat. Aestate quidem superiores magis ventres, hyeme autem inferiores medicamentis purgare convenit. Neque obstat quod Hippocrates in libro de diaeta salubri aphorismo 5. contrarium asserere videatur, scilicet hybernis mensibus vomere consulere tradens: & Celsus libro 1. capite 3. vomitum utiliorem hyeme quam aestate esse scribat: quoniam in iis locis de pituitae vacuatione, quae per purgantia medicamenta fit, loquuntur. Quando enim hyeme in ventriculo pituita generatur, necesse est ut eam vomitibus expurgemus. Totum vero universum corpus si purgare voluerimus

æstate per superiorem ventrem: hyeme vero per inferiorem, vt est in aphorismis relatum, purgabimus. Quid multa? [illegible] corpus æstate per superiora & vomitum magis purgandum: hyeme vero per inferiora. Pituitam vero in ventriculo multum coaceruatam hyeme vomitu educere nihil prohibet, imo plurimum confert. Porro quid ex eis quæ per vomitum quouis tempore eiiciuntur prædicere liceat, Hipocrates libro secundo prognost. aphor. 18 & sequentibus, & eodem in suis commentariis Galenus abunde docuerunt. Lege plura apud Leonhardum Fuchsium lib. 2. Sect. [illegible] Institut. medic.

Tempora [illegible] in [illegible] scriptis nostrorum versibus est, quod quatuor sint anni tempora, Ver scilicet, Æstas, Autumnus, & Hyems. Et inter hæc Ver [illegible] per se [illegible] medio, quemadmodum lib. primo de temperamentis, capite [illegible] Galenus refertur: respectu tamen habito ad reliqua tempora, calidum dicitur ac humidum. Hoc tempus [illegible] commodissimum est: siquidem æquale est, atque adeo neque [illegible] calidum neque supra modum frigidum vt [illegible] ab Hippocrate libro septimo aphorismorum [illegible] Quibus sanguinem a venis detrahere conuenit, iis vere sanguinem mittere prodest. Hoc enim tempore sanguis in corporibus augetur. Conuenit [illegible] ad imminuendam repletionem. Venus [illegible] moderata. Nocentissimi [illegible] purgationes [illegible].

[illegible] quod [illegible]

proinde flaua bilis, quæ calida & sicca est, per ipsam in corporibus augeatur. Ad moderandam igitur δυσκρασίαν, quæ corporibus æstiuo tempore accedit, alimentis utendum est frigidis ac humidis, abstinendum a Venere & crebris balneis. Nam & hæc exiccant. Et nisi necessitas cogat, rara sit phlebotomia. Sit quies & uacuitas motus, quies enim humectat, motus exiccat. Potu vtendum moderato præsertim frigido: In æstate namque frigido potu sumpto, propter pororum apertionem subita nonnunquam corporis infrigidatio, vel paralysis, siue læsio membrorum aut repentina mors consequitur. De anni temporibus plura diximus supra capite decimonono & quinquagesimosexto.

DE NVMERO OSSIVM, dentium, & venarum in humano corpore.

CAPVT LXXXVI.

Ossibus ex denis bis centenisque nouenis,
Constat homo, denis bis dentibus & duodenis.
Ex tercentenis decies sex quinque venis.

Traditur hoc in loco, quot in vniuersum sint ossa, dentes ac venæ humani corporis. Ossa quidem fiunt e semine, cum id quod est crassissimum a calido feruente induratur, sicut lapides coquuntur a calido feruente. [illegible] De horum numero haud parua inter ipsos antiquos Medicinæ scriptores dissensio est. Hic enim ducenta esse & [illegible] Ioannes Langius [illegible] excellentissimus nostri [illegible]

qu-

ducenta & quadraginta sex hoc disticho complexus est.

Adde quater denis bis centum [illegible], habebis
Quam sit multiplicis conditus [illegible] semel.

Nonnulli 304 connumerarunt, sed Rhazes li. 1 [illegible] ad Almansorem ducenta & quadraginta octo ea esse Galeni autoritate probat. Cum omnia, inquit, corporis ossa numerata fuerint; prout Galenus numerauit, ducenta & quadraginta octo erunt. Cui subscribit etiam vulgatissimus hic versiculus.

Ossa ducentena atque quater sunt & duodena.

Secundo deinde loco dicitur hominis inesse dentes: & hoc quidem in corpore bene consti- Dentes.
tuto, vt quælibet maxilla, tam superior, quam inferior, sexdecim dentium sit capax. Quaterni priores siue aduersi [illegible] & [illegible] Græcis nominantur, item [illegible], quod inter ridendum retegantur, Latinis incisores siue incisorij, quia cibum in ore primo allatum confringant & incidant: singulis tantum radicibus nituntur. Horum vero lateribus adiacentes in qualibet maxilla duo accedunt, caninis dentibus similes (vnde [illegible] vocant) singuli vtrinque [illegible] ex vtraque parte, quorum munus est mordendo diuidere escas, atque eas discriminare. Simplici radice constant, quemadmodum incisores: sed e canibus eorum qui superne sunt longissimas habent radices, et ad oculorum [illegible] pertingunt, [illegible], qui labri superioris motores ab oculorum regione per superius foramen emergunt, admodum vicini sunt. Vnde [illegible] his dentibus auulsis, [illegible] nonnunquam [illegible]-

mineat, ne parte aliqua offendantur [illegible] propter [illegible] dentes oculares dicti. Magnum dum nascuntur dolorem infantibus [illegible] & si quando defluxio à cerebro in eam corporis partem inciderit, [illegible], vel au- te grandioribus, aures & oculi dolores, [illegible] non sine febre suscitant. Interius porro dentes [illegible] maxillarum sive molares nomen [illegible] (Graeci [illegible] [illegible] vocant, quod [illegible] iam incisos ac contractos à prioribus dentibus [illegible] & comminuant: aperti enim sunt [illegible] & ampli, ut [illegible] & contracta [illegible] [illegible] levorem [illegible]. Sunt autem [illegible] superius quidem decem in utraque parte [illegible], totidemque inferius. Qui superiori maxillae [illegible] sunt, [illegible]. Interdum etiam quadruplici [illegible], alii vero duplici, nonnunquam triplici [illegible] [illegible] magis sunt [illegible] [illegible] esse [illegible]. Postremi dentes qui sunt omnium [illegible], [illegible] Graeci [illegible] quod scilicet eo tempore prodeunt [illegible] sapere solemus, & σωφρονιστῆρας, id est, [illegible] [illegible], quod [illegible] & [illegible] nuncupantur. Latini [illegible] Genuinos nominant, [illegible] & [illegible] [illegible] ad [illegible] & vicesimum [illegible] [illegible] in libro de [illegible] [illegible] reliquos. Quin & in [illegible] dem [illegible] hominibus [illegible] [illegible] dentes appellantur. [illegible]

ad octuagesimum annumerasse Plinius lib. 11 capite 37. Plura Galenus in libro de ossibus, capite 1. & l. 11. c. 8. de usu part. Avicenna primo 1. doct. 5. summ. 1. cap. 1. Andreas Vesalius lib. 1 cap. 11. de humani corporis fabrica. Carolus Stephanus li. 1. cap. 1. de dissectione. Et Leonhardus Fuchsius parte 1. epitomes de humani corporis fabrica, lib. 1. cap. 2.

Tertio demum loco traditur humanum corpus constare ex trecentis & sexaginta quinque venis. Cuius rei certitudo ex anatomia petenda est.

DE QVATVOR HVMORIbus humani corporis.

CAPVT LXXXVII.

Quatuor humores in humano corpore constant,
Sanguis cum cholera, phlegma, melancholia.
Terra melancholicis, aqua confertur pituitae,
Aer sanguineis, ignea vis Cholerae.

Hic de humoribus, qui ad humani corporis constitutionem necessario concurrunt, cum praemisit agitur. Sunt autem ii numero quatuor, sanguis scilicet, pituita sive phlegma, flava bilis sive cholera, & atra bilis sive melancholia.

Deinde ostenditur, quodnam eorum sit temperamentum, & quomodo singulis elementis respondeant. Melancholia frigida ac sicca est, & terrae respondet. Pituita frigida & humida existit, & aquae comparatur. Sanguis calidus est atque humidus, & confertur aeri. Flava bilis calida ac sicca existit, & igni respondet. Quod sane vulgaribus hisce versiculis maiores nostri innuere etiam voluerunt.

Humidus est sanguis, calet, est similis quoque aeri.
Alget phlegma humet, illi sic similis aquosa est.
Sicca calet cholera, & sic igni fit similata.
Frigens sicca melancholia est, terrae assimilatur.

Sanguis omnium humorum facile praestantissimus est, vel quod materia sit spirituū, in quibus consistit vita & omnis actio tam naturalis, quam etiam vitalis & animalis: vel quod vitae principijs conformior existat. Est enim temperie ut calidus ad humidus: vel certe quod praecipuus ipsius usus sit ut nutriat. Ex eo enim omnes particulae corporis, ut multis in locis testatur Galenus, nutriuntur. Et ut uno verbo dicam: Sanguis naturae thesaurus & vitae fomes est: ut quo affatim effuso mors subinde sequatur. Hinc sane est, quod Moses 17 Levitici ita scriptum reliquerit: Anima omnis carnis in sanguine est. Significant autem anima Hebraei vitam. Hanc cum dicit in sanguine esse, vult sanguinē vehiculū esse vitae.

Sanguis.

Phlegma.

Phlegma secundum probitatis locum sibi vendicat. Hic humor, ut testis est commentar. in libri de natura humana Galenus, in prima ciborum mutatione generatur. Colore autem album existit, & concoctione in sanguinem mutatur. Quapropter quum sit veluti ex dimidio coctum nutrimentum, nullum quod proprium expurget proprium instrumentum natura machinata est. Quippe in ventriculo generata pituita una fertur simul cum sanguine, ubi pariterque humoribus in iecur distribuitur, cumque concocta sanguis evadit. Quod autem prius in venas fertur, animal etiam eo vivit. Denique hunc talis humor non utique evacuari, sed in corpore manere voluerunt. Quod vero in intestinis cola-

relinquitur. A bile ex iecinore in ea defluente abstersum commodissime ac celerrime per sedem eiicitur, vt lib. 5. de vsu part. corpo. human. cap. 4. fusius Galenus ostendit. Porro excrementum, quod a cerebro distillat, velut Gal. 2 de natural. facul. capite vlt. attestatur, proprie non recte appellatur pituita, sed Græce βλέννα καὶ κόρυζα, Latine Mucus.

Flaua pallidaue bilis sic à colore, qui est flauus palliduse, appellationem accepit, simpliciterq; Græcis, Galeno in libello de tumoribus præter naturam, capite 10. teste, χολὴ dicitur. Reliquas vero omnes biles cum coloris adiectione nominant. Generatur autem bilis in hepate, ibidemque cum sanguine miscetur. Necessarium autem fuit vt ab ea sanguis purgaretur, ne scilicet totius corporis color ab ea haud secus quam in ictero inficeretur. Hinc natura liuor proprium sedem machinata est, vesicam nimirum, quæ iecori subest, & bilem ex eo ad se per conuenientem meatum trahit. Vsus autem bilis flauæ est, vt intestina a pituitosis excrementis repurget & abstergat, eorumdemque excretionem adiuuet. Ad intestina autem defertur bilis per meatum duodeno insertum.

Atra bilis naturalis velut fæx & sedimentum sanguinis est, ideo colore quod nomen eius indicat, nigra. Hæc autem, si volumus exquisite loqui, Galeno teste, aphor. comment. [illegible] atra nonnumquam bilis nominari debet, sed melancholicus humor. Necesse vero est ab hoc humore expurgari iecur, ideoque instrumentum in quo ille expurgetur, natura lienem condidit. Qui si minus quam oporteat melancholicum

humorem ad se trahit, vt inde sanguis impurior, ita totum corpus redditur magis [illegible]. [illegible] hinc etiam perspicuum omnib. [illegible] rem in iecore generari, a quo tandem in [illegible] transfertur. Vsus autem atrae bilis naturalis est Galeno libro 5. de vsu part. humani corporis capite 4 attestante, vt ventriculi actiones iuuet. Ipsa enim cum acerba & acida sit, ventriculum intendit, & in seipsum contrahit, & eo quidem comprehendere cibus cogit ac retinere, quousque plene concoquantur.

Verum enimuero cum exacta humorum cognitio vtilissima cumprimis sit, & oppido quam necessaria de ipsis latius nonnihil dicemus.

Sanguis igitur, vt comprehensum est, humor est calidus & humidus ex temperatiore parte ipsius chyli progenitus. Et hic quidem duplex est, iuxta neotericorum distinctionem, naturalis & non naturalis.

Naturalis, est humor calidus & humidus, substantia quidem mediocris, colore vero [illegible] rubeus, odore autem & sapore [illegible] benignus.

Verum non naturalis ille dicitur, qui a [illegible] supra descripto declinat degeneratque, [illegible] tamen suae latitudinis terminos quos si transgrediatur, non iam sanguis, sed alius humor erit appellandus. Hoc autem sanguinem, inquam, degenerare a propria sua natura, contingit duppliciter. Vno modo [illegible] [illegible], permutata propria eius substantia, [illegible] [illegible]. Altero modo per aliorum [illegible] alterius. Et per se quidem adhuc [illegible] nempe, vel quia eius substantia [illegible]

est, aut tenuior quam debeat, vel quia aduritur, & quod ex eo tenuius est, in flauam bilem mutatur; quod vero crassius, in atram, idque absque separatione. Alterius vero ratione sanguis fit nõ naturalis, quando alius humor illi permiscetur. Quod multifariam contingere potest, prout scilicet variæ species bilis, pituitæ aut melancholiæ cum ipso sanguine misceri possunt. Qui ubi id multifariam a naturali etiam differt. Ac primo quidem substantia: crassior enim is est & turbidior, cum ipsi miscetur melancholia: tenuior, cum flaua bilis aut aquositas. Secundo colore: pituitæ namq; ratione declinat ad albedinem, flauæ bilis ad pallorem: melancholiæ vero ad nigredinem. Tertio, odore: fœtet enim, cui humores admixti sunt putridi, omnino vero caret odoris est, cui [illegible]. Quarto sapore: flauæ bilis namq; admissione ad amaritudinem, melacholiæ ad aciditatem, pituitæ vero ad insipiditatem vergit. Auicenna 1. 1. doct. 4. cap. 1. & Ioannes Tagaultius lib. 1. institut. chirurg. c. 6.

Phlegma, quod Latini pituitam vocant, in generatione humorum sanguinem consequitur, maiorque eius portio est in corpore secundum sanguinem, quam aliorum humorum. Est autem pituita duplex, naturalis & non naturalis. Et naturalis quidem, est humor frigidus & humidus, substantia crudus, colore vergens ad quandam albedinem, sapore vero (si fas sit dicere) [illegible] ad dulcedinem, hæc certe concocta non in sanguinem mutari est cum potestate in sanguis, sed non dum exquisite concoctus. Est que, quemadmodum quidam putant, dulcis, quæ non est valde frigida, imo si cum corpore contem-

humorem ad se trahit, vt inde sanguis impurior, ita totum corpus redditur magis decolor. Vt hinc etiam perspicuum omnib. sit, cum humorem in iecore generari, a quo tandem in lienem transfertur. Vsus autem atrabilis naturalis est, Galeno libro 5. de vsu part. humani corporis capite 4. attestante, vt ventriculi ad cibos iuuet. Ipsa enim cum acerba & acida sit, ventriculum intendit, & in seipsum contrahit, & exquisite comprehendere cibos cogit ac retinere, quoniamque plene concoquantur.

Verum enimuero cum exacta humorū cognitio vtilissima cumprimis sit, & oppido quàm necessaria, de ipsis latius nonnihil dicemus.

Sanguis igitur, vt comprehensum est, humor est calidus & humidus ex temperatiore parte succi chyli progenitus. Et hic quidem duplex est iuxta neotericorum diuisionem, naturalis, & non naturalis.

Naturalis, est humor calidus & humidus substantia quidem mediocris, colore vero multum rubeus, odore autem & sapore dulcis suauis ac benignus.

Verum non naturalis ille dicitur, qui ab illo nuper descripto deficit degeneratque, ita vt sui latitudinis terminos quos si transgreditur, non iam sanguis, sed alius humor vere appellandus. Hoc autem sanguinem, inquam, degenerare a propria sua natura) contingit dupliciter. Vno modo (vt aiunt) per se, hoc est, ratione sui permutata propria eius substantia, citra alterius admistionem. Altero modo per alterius admistionem alterius. Et per se quidem adustione nempe, vel quia eius substantia [illegible]

tur.

est, aut tenuior quam debeat vel quam aduritur, & quod ex eo tenuius est, in flauam bilē mutatur; quod vero crassius, in atram, idque absque separatione. Alterius vero ratione sanguis fit nō naturalis, quando aliquis humor alius illi permiscetur. Quod multifariam contingere potest, prout scilicet variæ species bilis, pituitæ aut melancholiæ cum ipso sanguine misceri possint: qui ob id multifariam a naturali etiam differt. Ac primo quidem substantia: crassior enim est & turbidior, cum ipsi miscetur melancholia: tenuior, cum flaua bilis aut aquositas. Secundo colore: pituitæ namq; ratione declinat ad albedinem, flauæ bilis ad pallorem: melancholiæ vero ad nigredinem. Tertio odore: fœtet enim, cui humores admixti sunt putridi, omnino vero etiam cadauerosus est, cuicunque. Quarto sapore: flauæ bilis namq; admixtione ad amaritudinem, melancholiæ ad aciditatem, pituitæ vero ad insipiditatem vergit. Auicenna l. 1. doct. 4. cap. 1. & Ioannes Tagaultius lib. 1 institut. chirurg. c. 6.

Phlegma, quod Latini pituitam vocant, in generatione humorum sanguinem consequitur, maximeque opus potius est in corpore secundum sanguinem, quam aliorum humorum. Est autem pituita duplex, naturalis, & non naturalis. Et naturalis quidem, est humor frigidus & humidus, substantia crudus, colore vergens ad quandam albedinem, sapore vero (si fas sit dicere) odore ad dulcedinem. Hæc etenim concocta in sanguinem mutatur, est enim potestate sanguis, sed non dum exquisite concoctus. Et quo-quemadmodum quidam putant dulcis, quæ non ex-sit valde frigida, imo si cum corpore confera-

ait, pauca admodum frigiditatis videbitur esse particeps: sin vero sanguine ac flaua [illegible] modo frigida, seu naturaliter etiam alba [illegible] Dicitur autem dulcis [illegible] hoc nomine ad omnes sapores, qui delectationem [illegible] piunt. Alias enim naturalis [illegible] καὶ ὀδεσι[illegible] id est, qualitatis expers [illegible] & aquosa, hoc est, aquæ sapori valde assimilis [illegible] Huic natura, vt dictum est, propter [illegible] rum, veluti flaua bili & melancholiæ [illegible] [illegible] sanguine fertur, [illegible] opportuno tempore facile commutari [illegible] similitudinem enim ipsi finitimam [illegible] atque propinquam habet. Huius quidem [illegible] plex est necessitas, & vna vtilitas. Ac prima quidem necessitas est, vt in hoc iuxta [illegible] sit quo facultates eorum [illegible] in ipsa concoquenda ac distribuenda [illegible] tur, ex eaq; tempore indigent [illegible] proprio videlicet alimento, quod [illegible] [illegible] aliquam [illegible] [illegible] destitutum [illegible] culo nonnunquam atque hepate [illegible] quospi[illegible] contingit. Altera necessitas est, vt [illegible] misceatur, ipsumq; adeo membris phlegmaticæ constitutionis [illegible] æquale cerebrum [illegible] atque spinæ medulla a Galeno [illegible] ab Arabibus vero Nucha appellata [illegible] commodet. Horum namque [illegible] admisceri oportet, [illegible] quem [illegible] necessitas exigit. Vtili [illegible] est, vt articulos ac membra, quæ in [illegible] sunt atque [illegible] motione, humectet [illegible]

Melius inter se possint, quia vbi non sunt partes humectatæ, sed siccæ, difficiles sunt ad motum: & ne per calorem qui ex motu & collisione proficiscitur, penitus exiccentur. Non naturalis pituita est ea, quæ a modo descripta degenerat, intra tamen suæ latitudinis terminos, quos si forsan pertransfeat, non iam amplius phlegma pituitave, sed alius humor dici debet. Contingit autem bifariam pituitam ipsam à propria sua natura degenerare: Vno quidem modo in se, quando scilicet in propria sui ipsius substantia citra alterius admistionem permutatur. Quod sane multifariam contingit. Alia enim iuxta sensus iudicium in substantia, hoc est, crassitie ac tenuitate partium suarum diuersa apparet, eaq; à similitudine muccaginis, quæ è seminibus quibusdam extrahitur, mucilaginosa dicitur. Alia in substantia secundum sensus iudicium æqualis apparet cum reuera tamen in partibus suis sit diuersa, eaq; pituita est cruda: quæ in ventriculo potissimum atque intestinis colligitur. Ac illam quidem, quæ in ventriculo residet, Hippocrates in libro de salubri diæta singulis mensibus bis vomitu expellendam præcepit. Ad alterius vero euacuationem, quæ in intestinis congeritur, à natura constitutum est, vt flaua bilis è vesicula fellis, quam χοληδόχος Græci dicunt, ad ieiunum reliquaq; ad inferiora intestina deferatur, eaq; à pituitosis excrementis repurget & abstergat, ipsorumq; expulsionem iuuet. Hæc eadem interim in venis quoque, senum præsertim, ob concoctricis facultatis imbecillitatem coaceruatur, ibidemq; diutius hærendo augetur, ac crassescit. Huius vero molestiam

cum

eum vlterius natura non ferat, ipsamque per [illegible] dinationes [illegible] expellere nequeat, facit a principalibus quod melius est, repellitque a corde & reliquis internis membris nobilioribus ad exteriora, eaque ignobilia & praecipue ad tibias naturaliter: hoc enim ob grauitatem suam [illegible]. Eaque causa tibiae senum inflantur nonnunquam adeoque in tumorem attolluntur, ut pressae digitis fossulam repraesentent: & maxime quidem appropinquante nocte. Idem euenit nonnunquam pinguibus etiam atque obesis solet, quique humidioribus obsectantur alimentis. Alia pituita tenuis valde est & aquosa, aquae [illegible] paululum admodum densitas similitudinem quandam prae se ferens. Qualis quidem in saliuis haud raro ac sputis illorum visitur, qui cibos minus belle conficiunt, quique largius bibunt: consueuit etiam in coryza [illegible] cerebro in nares distillare. [illegible] per decoctionem induratam, pituita crudis crassa ac mucilaginosa. Pituita alia crassa admodum, [illegible] alba [illegible] quidem, quod [illegible] in iuncturis moram [illegible]; crassum vero inspissatum ac conglutinatum [illegible] seu lapis quidam. Hinc nodosi generantur podagricis [illegible], Quibus [illegible] fere immedicabile: Sic enim lib. i. de Ponto eleg. [illegible] mit:

Tollere nodosam nescit medicina podagram.

Alia vero pituita densa & crassa est, [illegible] & lentore [illegible], [illegible] similitudine [illegible] ob id passim etiam apud [illegible] Scriptores vitrea appellatur. Sic quae [illegible] [illegible] Galenus libro [illegible], & [illegible]

[illegible]

tate tuenda & libro 1. capite 8. de sympto. causis, & libro 2. capite 3. de differen. febr. & lib. 2. capite 6. de loc. affect. & libro 14. capite 8. methodi medend. Altero modo pituita efficitur non naturalis, per admissionem: quando scilicet alius quispiam humor illi extrinsecus accedit, verbi gratia, vel sanguis, vel bilis flaua, aut atra. Si sanguis pituitæ permisceatur, hæc dulcis efficitur: huiusq; ex eo (sicuti in libro de multitudin. capite 17. Galenus testatur somnolenti.) Si eadem humores insipida & aquosa: quæ propter [illegible] in corporibus redundans, [illegible] per [illegible] at dulcis pituita aperte somnolentos facit. Si flaua bilis, salsa; hæc mordacior etiam sicciorque ac leuior cæteris pituitis generibus [illegible] quoque bilis mordax, sicca & leuior. Hæc quidem ex sapore ipsius facile iudicari potest, & in corpo[illegible] qui [illegible] vina bibunt, & salsis vescuntur cibis, [illegible] cognoscitur [illegible] catarrho. Longo vero tempore in ventriculo residens [illegible] nonnunquam excitat sitim, [illegible] gutem huc illuc per intestina discurrens ipsa fere exulcerat, dysenteriamq; generat & [illegible]. Si melancholica pituitæ permisceatur, ea acida efficitur, [illegible] in ventriculo [illegible], quam [illegible] melancholi[illegible] ad os ventriculi, ve[illegible] appetitum appetentiam mouet. Hoc genus [illegible] acidam [illegible] iudicari facile [illegible] corporibus [illegible]

re

cum ulterius natura non ferat, illamque per ordinarios meatus expellere nequeat, fac [illegible] bilibus quod melius est, repellitq; a corde & reliquis internis membris nobilioribus ad exteriora, eaq; ignobilia & præcipue ad [illegible] naturaliter: [illegible] ob grauitatem illam [illegible] Eaque causa [illegible] infantur [illegible] adeoq; in tumorem attolluntur, ut [illegible] tis fossulam repræsentent: & maxime [illegible] appropinquante nocte. Idem [illegible] nunquam pinguibus etiam atque obesis [illegible] quique humidior [illegible] abstinentur [illegible] lia pituita tenuis valde est & aquosa, [illegible] minimum pallidum admodum [illegible] dinem quandam præ se ferens. Qualis quidem in salinis haud raro ac [illegible] cibos minus bene [illegible] quique largius bibunt consueuit [illegible] in [illegible] cereb[illegible] in [illegible] distillare. [illegible] indurata, [illegible] cilaginosa. [illegible] albescunt quidem, quod [illegible] tumorem [illegible] sum vero [illegible] ceu lapis quispiam. Hinc nodola [illegible] dagra morbus [illegible] bilis. Sic enim lib. [illegible] de [illegible]

Tollere nodosam [illegible]

Alii vero [illegible] & [illegible] est [illegible] & [illegible] [illegible] apellitur. De [illegible] [illegible]

tate tuenda & libro 1. capite 6. de sympto. cau-
sis, & libro 2. capite 1. de differen. febr. & libr.
2. capite 1. de loc. affect. & libro 13. cap. 7. me-
thod. medend. Altero, modo pituita efficitur
non naturalis, per admissionem [illegible] aut
alius quispiam humor illi extrinsecus acce-
dit, verbi gratia, vel sanguis, vel bilis flava, aut
atra. Si sanguis pituitæ permistus est, tunc dul-
cis efficitur, sentiturque ex eo, sicut in libro de multi-
tudine capite 12. Galenus testatus, somnolen-
tia. Si [illegible] humores insipida & aquosa, quæ
propter [illegible] concoctionem in corporibus
redundans, [illegible] pendeque ac
[illegible] facit. Si fla-
[illegible] mordacius [illegible] ac
[illegible] inuenit [illegible]
[illegible] quoque [illegible]. Hæc
quidem ex sapore sputi facile [illegible] &
in [illegible] qui [illegible] vina
bibunt & [illegible] capio-
[illegible] pernicios [illegible] catarrhi. Lon-
go vero tempore in ventriculo residens [illegible]
[illegible] nonnunquam excitat [illegible]. [illegible] au-
tem [illegible] intestina discurrens ipsa [illegible]
[illegible] generat & [illegible].
Si melancholia pituitæ permisceatur, [illegible]
efficitur [illegible] in ventriculo [illegible] quam
[illegible] corporis [illegible] melancho-
lia [illegible] naturaliter [illegible] ad os ventriculi, vt
[illegible] ac [illegible]-
lem appetentiam mouet. [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] in corporibus redundan-

te famelici. Quinetiam pituita per se nonnunquam in ventriculo ex chylo acida efficitur, citra aliorum humorum admistionem, nempe à debili calore per modum ebullitionis. Ex pituitosis acidi frequentius, non secus ac dulcibus fructuum quorundam succis acescere solet. Primum enim illi fervent atque ebullitione, deinde acescunt. Postremo vero pituita quædam melancholia potius admistione pontica evadit. [illegible] tamen ob eius melancholiæ [illegible] invenimus. Talis autem melancholia oritur quandoque ex vehementi infrigidatione, quam humiditas eius (cum nullus cedat calor, neque id bilis, quo ebulliens in acorem vertatur, neque fortis, qui concoque illo in sanguinem mutet) congelascit, & ad tenacem nonnihil consistentiam inalteratur.

Bilis, quæ χολὴ Græcis dicitur, vulgo autem Cholera, est humor calidus & siccus ex tenuiore & calidiore parte chyli vel ex sanguine tenui & fervente procreatus. Hæc quoque duplex est: naturalis scilicet, & non naturalis. Naturalis est humor calidus & siccus potestate: substantia quidem tenuis, colore vero flavus aut ruber, declinans ad quandam croceitatem, seu flavedinem, sapore vero exacte amarus, non autem acer [illegible], vt quidam male affirmarunt. Hæc quidem in hepate generata in duas statim abit partes. Vna cum sanguine ad venas [illegible], altera ad [illegible] id est vesiculam [illegible]. Quæ quidem cum sanguine defertur, necessaria & [illegible] [illegible], [illegible] vt sanguini [illegible] pro nutritione membrorum, in quibus [illegible]

conuenientem flauæ bilis partem esse oportet iusta mensuram, quam materiæ necessitas sequitur. Galenus libro 5. de vsu part. huma. corp. cap. 6. de pulmone. Iuuamenti vero, vt sanguinem quo commodius per angustos venarum meatus ad nutriendum penetret, subtiliorem reddit. Quæ vero de ea colata ad cystim fellis transit, ob necessitatem itidem ac vtilitatem [illegible]. Necessitas autem vel est ratione [illegible] potest, nempe vt ipsum à pituitosis ac biliosis excrementis repurget & abstergat: vel vnius cuiusdam membri, vt nimirum vasa fellis nutriat. Vtilitatis vero duo sunt iuuamenta: vnū, vt intestina ab inhærentibus fæcibus & viscoso phlegmate abluat & expurget: alterum, vt intestina & ani musculos pungat atque irritet ad excernendum quod ipsis nociuum inest. Propterea quando porus, qui à vesica fellis ad intestina protenditur, obstructus est, male habent intestina in expulsione excrementorum, & colica sæpe accidit passio.

Non naturalis vero bilis dicitur, quæ à prædicto humore vere bilioso degenerat, at intra terminos tamen suæ latitudinis continetur: quos si egrederetur, non iam bilis, sed alius humor reputabitur. Hoc autem (bilem inquam egredi limites suæ latitudinis) contingit bifariam: vno modo (vt sic dicam) per se & in se: altero modo per admixtionem. Per admixtionem quidem bilis efficitur non naturalis, seu præternaturalis, cum alius humor illi extrinsecus accedit. Et hoc quidem [illegible], [illegible] aut pituitam admiscueris: quæ quod frequentius generari solet, notæ & famosæ, siue maioris [illegible] vulgo appel-

appellatur: hanc saepe tertianam nothum [illegible]. Alia vero est, cui melancholia admiscetur, & dicitur minoris famae. Bilis autem siue choleræ minoris famae duplex est, citrina & vitellina. Quando enim bilis naturalis cum pituita tenui & aquea miscetur, appellatur bilis citrina, quando vero eam crassa pituita miscetur, vitellina bilis appellari solet, quod ouorum vitellis sit colore, cum crassitudine [illegible] similis. Et haec quidem vitellina rursum duplex est, sicuti vitellorum ouorum duplex est color. Quidam enim [illegible] videntur. Bilis autem quae [illegible] similis, [illegible] est. Minoris quoque famae bilis duplex est. [illegible] choleræ naturalis miscetur [illegible] bilis ex [illegible] naturalis [illegible] facta, & haec est [illegible] miscetur bilis naturalis cum humore melancholico naturali qui in hepate cum aliis humoribus generatur, & haec etiam [illegible] habet, sed non clara, neque floridum, [illegible] sanguini qui in venis est similior. [illegible] non naturalis [illegible], secundum propriam suam substantiam, alia quidem in hepate [illegible] generatur per adustionem [illegible] quod tenuissimum in sanguine, crassum enim in melancholiam vertitur. Alia vero in vena [illegible] al-mentis non concoctis, sed corruptis [illegible] aliis humoribus in venis generatur. Et haec quoque duplex est. Vna porracea [illegible] vocant, quia porri colorem [illegible] [illegible]

gignitur ex porracea, quando eousque adurimus donec humiditas eius exsiccetur, & ob siccitatem albescat. Et hæ duæ extreme quidem malæ sunt, sed æruginosa peior. Auicenna loco supra citato & Ioannes Tagaultius libr. 1. capite 4. Instit. chirur.

Melancholia si in vniuersum definiatur, humor est frigidus & siccus, ex crassiore ipsius chyli portione progenitus. Hæc quoque duplex est, naturalis scilicet, & non naturalis.

Naturalis est non nisi sanguinis fæx, ac velut illimosa quædam superfluitas, hoc est, crassior quidam sanguis, cuius color niger est, sapor vero acerbus, vel acidus vt vomentibus eum non raro innotescit; hæc in hepate quidem, & in massa sanguinaria (in qua humores vniuersi continentur) generata in duas statim deducitur partes. Vna enim cum sanguine ad venas defertur, altera ad lienem detrahitur. Quæ quidem cum sanguine defertur, necessitatis & iuuamenti causa cum illo transit. Necessitatis quidem, vt sanguini permisceatur pro nutritione membrorum, in quo eam temporatum conuenientem melancholiæ partem esse oportet iuxta mensuram, quam materiæ necessitas exigit: sicuti sunt lien, ossa, & omnia membra terrestria. Vtilitatis vero siue iuuamenti, vt nimis fluidam illam sanguinis tenuitatem eousque restringat, firmet ac condenset, donec inde nutriendorum membrorum pars solida fiat. Requirit enim sanguis in his animalis particulis nutriendis crassitudinem quandam.

Altera pars tenuior crassior magisque terrea, quæ non satis commode a naturali calore alte-

sari potuit, ob necessitatem pari modo ac vtilitatem ad finem delungitur. Necessitas autem vel est ratione totius corporis, nempe vt ipsum à melancholiæ superfluitate expurget, vel vnius cuiusdam membri, nimirum vt lienem nutriat. Vtilitas vero eius est, vt ad os ventriculi prodiens inuenias ibidem humiditates expurget non aliter quam mulierculæ lac mulgendo e vaccarum vberibus solent. Et huius quidem vtilitatis duo sunt iuuamenta. Vnum, vt confortet ventriculum ac constringat, & cum acerba sit atque acida, non modo non lædat functiones eius, sed multo magis etiam promoueat. Nam ventriculum intendit ac contrahit in seipsum, cogitque cibos ad vnguem circumplecti, ac retinere quousque fuerint concocti. Alterum, vt accessione sua commotionem ac corrugationem in ventriculo faciat, quibus ventriculus ac cibi appetitionem excitatur. Talis autem virtus excitata, fames appellatur. Fit enim fames propter succum melancholicum tendentem ad os ventriculi, qui corrugando partem illam facit famem: vbi id (quem succus melancholicus vtilis in natura sua). Melancholia non naturalis est, quæ à modo descripto naturali degenerat, intra tamen limites suæ latitudinis permanens: quos si prætergrediatur, non iam amplius melancholia, sed alius humor dicetur. Eius quatuor differentias notas communiter statuimus, licet plures sint obscuræ.

Prima est, quando humor ipse melancholicus (qui naturalis dictus est, & quotidie generatur in corpore, dum animal sanitate fruitur) in propria sua essentia torretur, aduritur & putre-

fit,

scit, atque bilis atra exquisite. Talis enim, vt libro 4. capite 9. Therap. method. & libro de atra bile cap. 3. & comment. 21. libro 4. aphor. Galenus ait, ex humore atro supra modum adusto conflatur, habetque splendidum aliquid, veluti bitumen & pix. Hęc autem (vere inquam, atque exquisite atra bilis nominata est) acida est, & in terram effusa veluti acetum feruet, & ipsam fermenti ritu eleuat, tum omni animanti iniucunda adeo, vt ne mures quidem ipsi aut muscę eam gustauerint, non magis quidem, quam copiosum salem, in quo nullum animans vitam peragit, vt mare quod Mortuum appellatur indicat. Porro tum gignitur huiusmodi nigra bilis, cum ille velut sanguinis limus (quam melancholiam naturalem diximus) diutius moratur in corpore, & neque per aliquem sensibilem effluxum, neque occultum excernitur: verum etiam immoratur, corrumpitur & putrescit. Siquidem hic humor, vbi amplius incaluerit, aut propter putredinem, aut feruorem inflammationem, nigram efficit bilem, inquit Galenus libro 4. capite [illegible] methodi medendi: quæ quidem frigida est, quia terrestris, sed tamen caloris non expers, quemadmodum & cinis, & acetum apparetque dum per aluum (vt contingit aliquando dysentericis) excernitur, splendidior ac nigrior ipso sanguine crassiore & nigriore, quem humorem melancholicum appellamus. Splendet enim veluti Mortui maris bitumen, quod Iudaicum vocant.

Secunda species seu differentia bilis atrę non naturalis est, quę ex adustione aliorum humorum nascitur, vt illa quæ fit ex flaua bile vehe-

menter vsta; quæ etiamnum tanta est malitia, vt & terram radat, & eam more bilis exustissimæ atræ in altum attollat. Sed & muscæ ipsam, non secus quam vere nigram bilem, refugiunt. At sanguis quoque aut pituita in corpore vehementer incaluerint & exurantur, efficitur etiam melancholicus humor, non naturalis per adustionem dictus, vt voluit Auicenna. Verum duæ istæ postremæ species (quæ scilicet per sanguinis, aut pituitæ assationem fiunt) Auicennæ minores sunt. Scribit autem Galenus commentario [illegible] libro tertio, prædict. Hippocrat. illam bilis atræ speciem, quæ ex flaua bile vehementer assata generatur, deteriorem esse ea, quæ ex crassiore sanguine generationem habet: qui subsidenti in dolio vini feculæ aut amurcæ, hoc est, fecis olei proportione respondet. Hæc enim mitior est, sed potissimum quoties traxit nondum in animali moram cum aliqua caloris abundantia præter naturam. Verum priusquam in exustam atram bilem commutetur, primo in vitellinam, secundo in porraceam, tertio in æruginosam transit.

Tertia species melancholiæ non naturalis est, quæ originem sortitur a [illegible] quadam congestione, [illegible] ob imperitos Medicos vel Chirurgos erysipelata & inflammationes, quas Græci φλεγμονάς vocant, aut quum alii tumores ex naturalibus humoribus procreati admota [illegible] vehementer refrigerantur ad [illegible] que: vel etiam [illegible] [illegible] valentes nimis trahunt digerunt[illegible] medicamenta applicantur. Tunc enim [illegible] quod in eis subtilissimum erat dissipato, id quod reli-

quum

quum est (nempe crassius) plus iusto desiccatum lapidis duritiem consequetur, atque in melancholicum humorem vertetur.

Quarta melancholiæ non naturalis differentia exurgit, quando alius humor ipsi melancholiæ naturali permiscetur: quod dum fit, dulcoratur ac mitescit magis, nisi dum alterutra bilis adusta huic commiscetur. Siquidem tunc vel acescit, vel amarescit, & erosionis non modicæ particeps efficitur. Auicenna loco iam citato, & Ioannes Tagaultius libro primo, capite decimoquarto Institut. chirurg. Plura Ioannes Baptista Montanus in 1. doct. 1. capit. 1. Auicennæ, & Leonhardus Fuchsius libro 1. Sect. 4. capite 1. Institut. medic.

DE TEMPERATVRA, SIVE complexione sanguinea.

CAPVT LXXXIX.

Natura pingues isti sunt atq; iocantes,
Rumoresq; nouos cupiunt audire frequenter.
Hos Venus & Bacchus delectant, fercula, risus.
Et facit hos hilares & dulcia verba loquentes.
Omnibus hi studiis habiles sunt, & magis apti.
Qualibet ex causa nec hos leuiter excitat ira.
Largus, amans, hilaris, ridens, rubeiq; coloris,
Cantans, carnosus, satis audax, atq; benignus.

Signa, quibus sanguineæ temperaturæ facilè dignosci queant, hi versus continent.

Ac *primum* quidem, quod sanguinei sint pingues: quod de pinguetudine propriè dicta minimè hoc in loco accipiendum est. Est enim (ut ait Galenus libro 2. capite 3. de temper. & post eum

Auicenna 2.1. doct. 3. capite 5. attestantur, ex habitus frigiditate gignitur, sed de pinguedine ad mediocrem corpulentiam siue carnis abundantiam extensa, quam εὐσαρκίαν Græci vocant. Siquidem rubræ carnis cum decenti firmitate abundantia calidæ & humidæ: hoc est, sanguineæ temperaturæ nota est. Quibus enim plus est carnis rubræ, ij & virtutem assimilatiuam habent potentem, & sanguinis copiam: quippe quæ (Galeno loco iam citato teste) vigeant inualescantque calido atque humido. Corpulentia seque siue abundantia carnis ex sanguinis copia nascitur. Cum enim calori intra debitos fines manenti boni sanguinis accedit copia, necesse est, vt corpulentia sequatur. Idem innuere etiam his verbis Auicenna voluit: Corpus carnosum absque multo adipe & pinguedine calidum est, & humidum, id est, sanguineum.

Secundum, quod sanguinei sint vel iocantes, et qui multa iucunditate magnoque iocandi lepore amicis ac familiaribus suis risum subinde moueant, vel læti, hoc est, alacri & erecto animo idque maxime ob spirituum, qui ex sanguinei humoris benignitate procreantur, subtilitatem & perfectionem.

Tertium: quod facetiarum lucasatumque, fabularum & nouarum rerum auditione eandem ob causam mirifice capiantur.

Quartum quod proni admodum sint in Venerem. Nimis enim Veneris seu intemperantem eius desiderium fit ob multitudinem genituræ, quæ ex sanguinis copia potissimum nascitur.

Quintum & sextum, quod somno [illegible], plus liberaliter indulgeant, & cibis gaudeant im-

pensius.

primis atq; exquisitissimis, scilicet sui similibus, & quibus seruari possint, seruantur enim similia similibus.

Septimum, quod ridibundi sint, hoc est, facile rideant: quod Hippocratis etiam testimonio confirmatur, qui in libro de structura hominis ita scriptum reliquit: Qui puri sanguinis participes sunt, hi vsquequaque rident, & aspectu ac corpore floridi, nec non perspicui coloris existunt.

Octauum, quod hilares sint ac læto vultu, idq; ob viuidum maxime ac floridum colorem & venustatem corporis, hæc enim omnia sanguinem qui temperatus est consequuntur.

Nonum, quod blandi plerumque & audita iucunda verba ab ipsorum ore profluant, quod & ipsum vtique ob sanguinis benignitatem contingere putandum est, [illegible].

Decimum, quod ingeniosi, hoc est, artibus quibuslibet addiscendis idonei sint, nimirum ob vigorem & insitam ingenii ex sanguine vim, siue docilitatem. Hinc etiam Hippocrates in libro de flatibus ita scripsisse videtur: Opinor inter omnia quæ in corpore sunt, nihil magis ad prudentiam conferre, quam sanguinem.

Vndecimum, quod non facile excandescant præcipitesque in iram ferantur, reprimit enim sanguinis humiditas bilis feruorem, qui [illegible] efficit. Vnde [illegible] flauæ bilis frenum ab Auicenna quarta primi, capite vigesimo dicitur.

Postremum duobus [illegible] non solum ab ipso

dictis repetentur quaedam, sed addentur & noua alia nonnulla.

Quorum primum quidem est, quod sanguinei sint largi, hoc est, liberales, benefici, & ab omni auaritia alieni.

Secundum, quod amoribus sint dediti.

Tertium, quod hilares sint, & iucundo adsint vultu.

Quartum, quod sint [illegible] bundi: quae quidem omnia sanguinis benignitatem ostendunt.

Quintum, quod rubei sint colore. Humor enim eum colorem affert, quemadmodum in [illegible] commentat. c. Galenus adducit [illegible] doct. 3. capite 3. Color, inquit, rubens sanguinis multitudinem significat. Quod intelligendum maxime de colore, qui ex rubeo & albo cum iucundo quodam nitore commistus est: & non qualis in facie eorum videtur, qui fortia potant vina, & in cibo salsis atque acribus vtuntur speciebus, nempe rubens [illegible] quadam [illegible], [illegible] lepram portendit.

Sextum, quod cantionibus & musicis [illegible] & harmonia: quippe quae (ut ipsa [illegible] Theophilo Citharoedo apud Athenaeum libro 14. [illegible]) perinde atque sanguis temperatior, [illegible], id est, bonos ac candidos mores pariant. [illegible]

Septimum, quod sint corpulenti.

Octauum, quod sint audaces, idque ob sanguinis calliditatem.

Nonum, quod sint benigni, clementes, liberales, & benefici: ratione nimirum humoris sanguinei, qui est dulcis, mitis & benignus.

DE TEMPERATVRA CHOLERICA, siue biliosa.

CAPVT LXXXIX.

Est & humor cholerae, qui competit impetuosis,
Hoc genus est hominum cupiens praecellere cunctis.
Hi leuiter discunt, multum comedunt, cito crescunt,
Inde & magnanimi sunt, largi, summa petentes,
Hirsutus, fallax, irascens, prodigus, audax,
Astutus, gracilis, siccus, croceique coloris.

Biliosae temperaturae notae hoc in loco traduntur.

Ac *prima* quidem, quod biliosi siue cholerici, quos χολώδεις Graeci vocant, prompti admodum sint ad operationes: sed impetu animi potius quam cogitatione faciunt omnia. Igneum enim habent calorem, qui impetum & agilitatem ad motiones praestat. Hinc [illegible] doct. [illegible] cap. [illegible] ita fere ab Auicenna scribitur: Cum operationes plene ac perfecte naturaliter procedunt, tempera[menti] aequalitatem indicant: cum vero ad superfluos mutantur motus, caliditatis exuperantia significatur.

Secunda, quod ambitiosi sint & honorum cupidi, primasque in conciliis ac consessibus expetant cathedras, adeoque praeferri omnibus velint: perinde atque ignis ipse, qui sine pondere semper euolat, excelsumque locum sibi quaerit in arce. Exuperans enim ille calor animo ad insolentiam plerumque & arrogantiam excitat atque inflammat.

dictis reperiuntur quædam, sed adduntur etiam alia nonnulla.

Quantum primum, quidem est, quod sanguinei sint largi, hoc est, liberales, benefici, & ab omni auaritia alieni.

Secundum, quod amoribus sint dediti.

Tertium, quod hilares sint, & iucundo sint vultu.

Quartum, quod sint undique quidem omnia sanguinis benignitate [illegible].

Quintum, quod rubei sint colore. [illegible] eum colorem adfert, quemadmodum [illegible] commemorat. & Galenus adserit [illegible] doct. 3 capite 3, Color, inquit, rubeus sanguinis multitudinem significat. Quod intelligendum maxime de colore, qui ea rubea & albo etiam [illegible] cum sit quodam nitore commistus [illegible] in facie eorum visitur, qui [illegible] & in cibo salsiora atque acribus [illegible], nempe rubeus fulcedine quadam [illegible], [illegible] eorum lepram portendit.

Sextum, quod cantionibus & musicis [illegible] harmoniis: quippe quæ & ipsa (ut [illegible] Theophilo Citharœdo apud Athenæum [illegible]) periode atque sanguis temperant [illegible], id est, bonos ac candidos mores pariant. [illegible]

Septimum, quod sint corpulenti.

Octauum, quod sint audaces [illegible] sanguinis [illegible].

Nonum, quod sint benigni, clementes, liberales, & benefici: ratione nimirum humoris sanguinei, qui est dulcis, mitis & benignus.

DE TEMPERATVRA CHOLERICA, siue biliosa.

CAPVT LXXXIX.

Est humor choleræ qui competit impetuosis,
Hoc genus est hominum cupiens præcellere cunctis.
Hi leuiter discunt, multum comedunt, cito crescunt.
Inde & magnanimi sunt, largi, summa petentes,
Hirsutus, fallax, irascens, prodigus, audax,
Astutus, gracilis, siccus, croceiq; coloris.

Biliosæ temperaturæ notæ hoc in loco traduntur.

Ac primo quidem, quod biliosi siue cholerici, quos *χολώδεις* Græci vocant, prompti admodum sint ad operationes, sed impetu animi potius quam cogitatione faciant omnia. Igneum enim habent calorem, qui impetum & agilitatem ad motiones præstat. Hinc a doctis rapacitas fere ab Auicen. scribitur. Cum operationes plene ac perfecte naturaliter procedunt, temperaturæ æqualitatem indigitant; cum vero id superfluis moliuntur motibus, caliditatis exuperantia significatur.

Secundo, quod ambitiosi sint & honorum cupidi, primasque in conciliis ac consessibus expetant cathedras, adeoque præesse omnibus velint: perinde atque ignis ipse, qui sine pondere semper euolat, excelsumque locum sibi quærens ardet. Exuperans enim ille calor animum ad insolentiam plerunque & arrogantiam extollit, atque inflammat.

Tertiò, quod celeris sint mentis ingenijque, & facile discant: ob calidam nimirum & subtilem cerebri substantiam, quæ formas cito & facile suscipit. *Hinc* non temere mentis acumen & prudentiam à bilioso humore proficisci commentar. 2. de natura humana, Galenus tradidit. Lege plura de hoc apud eundem, capite duodecimo artis medicinalis, & Auicennam loco aliquoties iam citato.

Quarta, quod edaces sint & multiuori, cum enim fortiorem habent calorem concoquentem, tum ipsis etiam plus per omnem cutim [illegible] tur, & [illegible] entem aerem euacuatur, quam alijs corporibus.

Quinta, quod cito adolescant, & corporis incrementum consequantur: validissimum enim habent calorem innatum. hic vero omnes actiones naturales adauget, ergo & eam, quæ corpus ad summum incrementum (ἀκμὴν Græci vocant) perducit. Galenus commentar. in aphorism. libro 1. & libro 1. capite 3. de simpl. medic. facultat.

Sexta, quod magnanimi sint illata [illegible] iniquo animo ferentes à se propulsare [illegible] conantur, idque maximè ob caliditatem [illegible]. Paruum enim ab vnaquaque re pati posse, [illegible] tatem significat, inquit Auicenna.

Septima, quod largi beneficique liberales sint, præsertim in eos à quibus honorari se confidunt [illegible] sperant.

Octaua, quod summa cupiant, id est ad summos semper [illegible] ac honorum [illegible] viam.

Nona, quod sint hirsuti: calidi enim & sic-

sunt

intemperiei, sicut Galenus lib. 2. cap. [illegible] de tem-perat. testatur, hirsuta est, verum et in feminis, quippe per omnem [illegible] dissitam semper ali-quid a calido quod secum et [illegible] humo-ris nonnihil ad cutem adfert, vnde pili generen-tur. Quomodo autem hæc generatio fiat, copio-se admodum ibidem docet.

Decimum, quod versuti, fallaces, & deceptores sint.

Vndecimo, quod præcipites sint in iram acerbe nonnunquam vehementerque excandescant & i-rascantur, ob [illegible] facultatis vehe-mentiam, magnum calidi [illegible] faciem bilis commotionem, & caloris in corde feruo-rem. Lege Galenum cap. 20 & [illegible] medicina-lis, lib. [illegible] cap. 6 de sanitat. tuend. & 10 lib. de causis morborum cap. 2

Duodecimo, quod sint prodigi, in eos potissimũ, a quibus se ad summos dignitatum gradus pro-motum iri sperant.

Decimotertio, quod audaces, fortes, ac animosi sint. Plurimum enim in corde caloris habent. Galeno libro secundo, capit. 12. de temperament. teste.

Decimoquarto, quod sint astuti, & hoc sane ob flauæ bilis [illegible], tum mobilita-tem.

Decimoquinto, quod graciles, id est, macilenti [illegible] sint corpulenti [illegible] immodice difficulterque [illegible]. Hinc magna ex parte graciles sunt [illegible]. Galen. com-ment. 6 lib. 4 aphor.

Decimosexto, quod [illegible] eadem ratione.

Deci-

Decimaseptima, quod crocei sint coloris, id est, pallidi siue flaui. Crassitudo enim (siue humoris) cognitio ex colore ditur. Tanquam igitur corpus sicubi albius solito est effectum, pituitosum undare succum indicat: sicubi pallidius seu flauius, biliosum: ita sicubi ad rubicundius quam pro natura est mutatum, sanguinis abundantiam subesse significat: sicubi ad nigrius, nigram redundare bilem ostendit. Ita Galenus libro 2. cap. de sanit. tuend. Lege eundem commentar. 2. libri aphorism.

DE TEMPERATVRA PHLEgmatica, siue pituitosa.

CAPVT XC.

Phlegma dabit vires modicas latosque breuesque.
Phlegma facit pingues, sanguis reddit mediocres.
Ocia non studio tradunt, sed corpora somno.
Sensus hebes, tardus motus, pigritia, somnus.
Hic somnolentus, piger & sputamine multus.
Est huic sensus hebes, pinguis facie, color albus.

Hic recensentur noue temperaturæ phlegmaticæ.

Prima quod Phlegmatici viribus sint imbecilli ac inualidi: cum enim phlegma sit frigidum ac humidum, sitque humiditas quæ in his habetur, mobilitatem caloris minuit, atque inde omnium facultates omnes magna ex parte obtundit ac debilitat. Et vero summe quidem frigiditas torpidum plerumque corpus reddit, adit omnes sedes: humiditas vero tam nervos omnes relaxat languidosque facit: quo fit ut phlegmatici, in quibus hæc hu-

omni

[illegible] prævaleat in omnibus motibus voluntarijs pigritiam sentiant.

Secunda, quod sint lati, sed brevioris staturæ: ob debilitatem enim caloris innati corpus in longum extendi non potest: porrigitur ergo & in latitudinem protenditur.

Tertia, quod pingues sint & obesi, nimirum ob frigiditatem & humiditatem. Adeps enim vel pinguedo superflua frigiditatis & humiditatis excessum significat, & temperaturam corporis phlegmaticam. Quicquid enim in sanguine pingue, leue & tenue est, id in calidioribus corporibus alimentum quoddam calido sit, in frigidioribus seruatur. Cum porro id venæ extra se transmiserint, vbi in frigidas particulas inciderit, quod genus membranæ sunt, in iis concrescit, & in adipem siue pinguedinem conuertitur. Galenus libro 2. capite [illegible] de tempera. Sequitur deinde, sanguineos esse staturæ mediocris: quicunque enim corporum habitus & temperatura natura sunt, & mediocri exercitatione vtuntur, hos necesse est [illegible] esse: id vero est, mediocri omnino corporis habitu.

Quarta, quod ossa, quam [illegible] flaccida propensiores sint: [illegible] [illegible] veluti torpentibus ob frigiditatem. Galenus libr. 5. de sympt. causis, cap. [illegible].

Quinta, quod sint somnolenti, atque ob multam cerebri humiditatem & frigiditatem. Frigiditas enim minorem vim ad procreandum somnum quam humiditas obtinet. Galen. cap. [illegible]. artis medicinalis.

Sexta, quod tardi ac hebetis sint ingenij. quemadmodum enim mens celerius, [illegible]

[illegible]

Græcis dicta, & discendi facilitas, quam [illegible] iidem vocant, à caliditate & siccitate; ut eorundem hebetudo ac tarditas à contrariis, nempe à frigiditate & humiditate exordium sumunt, Galenus capite duodecimo, 10. 11. & 12. artis medicinalis.

Septimo, quod tardi sint motus: & hoc frigiditatis ac humiditatis ratione: frigidi enim proprium est non movere: humidi vero, relaxare.

Octavo, quod sint pigri.

Nono, quod sint somniculosiores: quarum omnium causæ ex iam dictis satis constant.

Post eum his duobus versibus [illegible] cum quibusdam aliis.

Primo, quod sint somnolenti.

Secundo, pigri ac tardi sint ad quamlibet operationem.

Tertio, quod multi spuunt: frigiditas enim non probe concoquit ac digerit, proinde multa in corpore excrementa relinquit.

Quarto, quod sensibus minime vigeant: Galenus cap. 2. artis medic.

Quinto, quod sint pingues.

Sexto, quod album habeant faciei colorem, de quo satis in [illegible].

DE TEMPERATURA
Melancholica

CAPUT [illegible]

Restat adhuc tristis choleræ substantia nigræ,
Quæ reddit prauos, pertristes, pauca loquentes.
Hi vigilant studiis, nec mens est dedita somno.
Seruant propositum, sibi nil reputant fore tutum.

[illegible]

Inuidus & tristis, cupidus, dextraq; tenacis,
Non expers fraudis, timidus, luteiq; coloris.

Signa melancholicæ temperaturæ hoc in loco colliguntur.

Ac *primum* quidem, quod melancholici sint praui, hoc est malis, feris ac perditis moribus, et qui eo mœstitiæ facile inducantur, vt mortem desiderent iugularique se cupiant: & odio prosequantur omnes quotquot viderint. Galenus lib. 3. de loc. affect. c. 7.

Secundum, quod tristes admodum sint insidiasque sibi tendi in omni vita suspicentur: ob turbidos nimirum & tenebricosos, qui ex melancholico humore procreantur spiritus. Quemadmodum enim puri ac tenues spiritus lætitiam, ita contrario turbulenti ac crassi tristitiam contrahunt.

Tertium, quod taciturni sint, & paucorum verborum: vt enim calidit as garrulitatem, sic frigiditas taciturnitatem & silentium generat.

Quartum, quod ad bonarum artium studia apti, habiles atque accommodati sint: propter solitudines nimirum & secreta quæ fere petunt loca. Nam, vt libro secundo epistol. vltimâ, Horatius ait;

Scriptorum chorus omnis amat nemus, & fugit vrbem.

Eandem sententiam sic extulit Ouidius lib. 1. Eleg. 1. Tristium.

Carmina secessum scribentis & otia quærunt.

Hinc est quod Hippocrates de Democrito Abderita ad Philopœmenem ita scriptum reliquit non insaniam, sed quandam excellentem mentis sanitatem exitisse declarat, dum neque libe-

rorum,

torum neque vxoris, neque cognatorum [illegible] neque rei familiaris, neque omnino alicuius [illegible] rit, sed & diu & noctu apud seipsum [illegible] & priuatim vitam degit, plerumque in [illegible] solitudinibus, aut sub arborum vmbris, aut in [illegible] libus herbis, aut apud [illegible] aquarum [illegible] cata. Contingunt igitur talia plerumque [illegible] le periculis. Taciturni enim [illegible] fiunt, & solitarij ac deserti [illegible], & [illegible] tium conspectum auersantur, & [illegible] les. Nec vero difficile [illegible] est, [illegible] istis disciplinis vestiuntur [illegible] riam adfectione [illegible]. Lege Aristotelem problema [illegible] Ciceronem lib. 1. Tuscul. quaestion. & Quintilianum [illegible] capite.

Quintum, quod breuibus admodum [illegible] que profundis [illegible]. Nam [illegible] mum [illegible] humorem [illegible] pus est: hic enim [illegible] eque ad caput vapores [illegible] subinde somnus [illegible]. Quod [illegible] humor [illegible] minus non [illegible]. Qui [illegible] post [illegible] calorem solent [illegible] cholicos [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] obtinent, [illegible] Galenus [illegible] & [illegible] antiq.

Sextum, quod [illegible]

dum sint in rebus gerendis, ægerrimeque dimoueantur ab eo, quod menti semel hæserit, adeoque difficulter etiam, si quando offendantur, in veterem gratiam restitui possint. Et hoc est e siccitatis occasione, quæ non sinit propositum facile immutari.

Septimum, quod nil sibi tutum fore putent, eoque semper timeant. Hinc est quod Galenus lib. 3. capite 7. de symptomatum causis ita scriptum reliquit: *Lib. 6. aphorism. aphoris. 23.* Illud quod ab Hippocrate perhibetur, omnibus melancholiæ sociis commune esse videtur. Si timor & mœstitia multo tempore durant, melancholicum eiusmodi symptoma est. Sunt enim omnes sine causa mœstissimi, nec si roges quamobrem mœreant, reddere causam possunt. Timent autem eorum nonnulli tum mortem, tum alia, quæ minime sunt timenda. Nec desunt & qui mori vehementer expetant. Cæterum quod ex atra bile, cum principium rationalis animæ occupauit, timor mœrorque, ac mortis expectatio accidant, nihil mirum. Siquidem etiam eorum, quæ extra corpus sunt, nihil videmus quod nos perinde terreat, ac tenebræ. Ergo cum tenebræ rationali animæ parti sunt circumfusæ, necesse est hominem timere: vt qui semper vna cū corpore suo timoris causam circumferat. Quod enim nobis extrinsecus fit, aëris scilicet tenebris circumdatum nobis aërem ad tempus aliquod occupantibus, id melancholiæ vitio laborantibus ab interno & ipso corpore contingit, tenebris vel ipsa nigra bile cerebrum occupante, vel aliqua melancholici halitus exhalatione, velut in morbo quem flatuosum & hypochondriacon vocant. Idem libro tertio ca-

X pite

torum neque vxoris, neque cognatorum, neque [illegible] rei familiaris, neque omnino alicuius [illegible] rit, sed & diu & noctu apud seipsum [illegible] & priuatam vitam degit, plerumque in [illegible] solitudinibus aut sub arborum vmbris [illegible] libus herbis, aut apud frequentia aquarum fluenta. Contingunt igitur talia plerumque [illegible] le periculis. Taciturni enim aliquando sunt & solitarij ac deserti amantes, & hominum familiarium conspectum auersantur, & silentium [illegible] tes. Nec vero dissimile vera est, etiam his qui varias disciplinas versantur, ob vna erga [illegible] tiam affectione alias curas excludere. Lege Aristotelem problemate 1. sect. 30. Ciceronem lib. 1. Tusculan. quaest. [illegible] & Quintil. [illegible] capite 3.

Quintum, quod breuibus admodum [illegible] que profundis perpetientur somnis. Nam ad [illegible] num [illegible] calidum [illegible] humorem [illegible] pus est: sic enim concoqui expedire potest, [illegible] neque ad caput vapores surrigunt [illegible] a quibus subinde somnus inducitur. Quod si [illegible] gusque humor aut concoctu difficilis [illegible] [illegible] Quod [illegible] post cibum [illegible] [illegible] calorem [illegible] [illegible] vero & vehementes [illegible] tenent illos, quia refrigeratum [illegible] quia nullus [illegible] Morbi [illegible] viri in [illegible] [illegible] quibus naturalis somno [illegible] Galenus [illegible] Caelius Rhodiginus [illegible] lib. [illegible] & 15. [illegible]

Sextum, quod constantes ac stabiles [illegible]

dum sint in rebus gerendis, ægerrimeque dimoueantur ab eo, quod menti semel hæserit, adeoque difficulter etiam, si quando offendantur, in veterem gratiam reuerti possint. Et hoc certe siccitatis occasione, quæ non sinit propositum facile immutari.

Septimum, quod nil sibi tutum fore putent, eoque semper timeant. Hinc est quod Galenus lib. 3. capite 7. de sympt. causis ita scriptum reliquit: Illud quod ab Hippocrate perhibetur, omnibus melancholiæ speciebus commune esse videtur. Si timor & mœstitia multo tempore durant, melancholicum eiusmodi symptoma est. Sunt enim omnes sine causa mœsti: nec si roges quamobrem mœreant, reddere causam possint. Timent autem eorum nonnulli tum mortem, tum alia, quæ minime sunt timenda. Nec desunt & qui mori vehementer expetunt. Cæterum quod ex atra bile, cum principium rationalis animæ occupauit, timor mœrorque, ac mortis expectatio accidant, nihil mirum. Siquidem etiam eorum, quæ extra corpus sunt, nihil videmus, quod nos perinde terreat, ac tenebræ. Ergo enim tenebræ rationalis animæ parti sunt circumfusæ, necesse est hominem timere: vt qui semper vna cũ corpore suo timoris causam circumferat. Quod enim nobis extrinsecus fit, [illegible] tenebris aerem ad tempus aliquod occupantibus, id melancholiæ vitio laborantibus in cerebro & ipso corpore contingit, siccitate vel ipsa atra bile cerebrum occupante, vel aliqua melancholici halitus exhalatione, veluti in morbo quem flatuosum & hypochondriacon vocant. Idem libro tertio capite

Lib. 6. aphorism. aphoris. 23.

pite septimo, de locis affectis huiuscemodi sententiam his fere repetit verbis: Differunt quidem inter se melancholici. Nam omnes timent, moerent, vitam damnant, odio habent homines, sed non omnes mori cupiunt. Etenim huic ipsum nonnullis melancholiæ caput est, quod mortem pertimescunt. Quosdam etiam alieno admodum atque extraneo videbis animo, vt qui timeant & mortē metuant, & tamen mortem sibi consciscant. Proinde recte videtur Hippocrates omnia ipsorum accidentia in duo hæc coegisse, metū & mœstitiam. Mœstitia nimirum eos inducit, vt odio prosequantur omnes quos vnquam viderint, nunquā non tristitiam præ se ferre: metu terrentur quoque vt in tenebris pueri, atque etiam adultis indocti. Sane quēadmodū externæ tenebræ omnibus fere hominibus pauorē inducunt, nisi vel audaces admodū vel edocti fuerint: sic atræ bilis color, mentis sedem tenebris similē reddens, timorem efficit. Etenim fixum omnium medicis cum philosophis in confesso est, humores & omnino corporis temperamentum animæ actiones variare posse. Postremis duobus versibus repetuntur quædā et iam dicta, & adduntur nonnulla alia.

Primum, quod sint inuidi; Est enim inuidia tristitiæ species.

Secundum, quod tristes.

Tertium, quod auari.

Quartum, quod tenaces.

Quintum, quod fraudulenti.

Sextum, quod valde timidi.

Septimum, quod lutei, id est, terrei siue fusculosæ sint. Color luteus est fuscus, qui videtur

sunt

esti propinquus est, melancholiæ dominium ostendit, teste Rhaze libro secundo, capite primo ad Almansorem.

DE COLORIBVS. CAPVT XCII.

Hi sunt humores, qui præstant cuique colores.
Omnibus in rebus ex phlegmate fit color albus,
Sanguine fit rubeus, cholera rubea quoque rufus.

INDICIA REDVNDANTIS sanguinis.

Si peccet sanguis, facies rubet, extant ocelli,
Inflantur genæ, corpus nimiumque grauatur,
Est pulsusque frequens, plenus, mollis, dolor ingens,
Imprimis frontis, fit constipatio ventris,
Siccaque lingua, sitis, sunt somnia plena rubore,
Dulcor adest sputi, sunt acria dulcia quæque.

Hic cuiusque temperaturæ ex coloribus indicia præscribuntur. Phlegmatici enim coloris sunt albi, biliosi pallidi siue flaui, sanguinei rubri, melancholici vero fusci. Est autem color fuscus propriè, Galeno libro 14. capite 9. Therapeu. method. teste, inter rubrum & nigrum medius. Sed de his omnibus in præcedentibus satis iam dictum est.

[illegible] loco tredecim traduntur notæ redundantis sanguinis.

Prima, rubor faciei: ob ascensum enim sanguinis omnia quæ circa caput sunt, rubicundiora apparent.

Secunda, oculorum prominentia. calor natu-

quæ exuberantia sanguinis ipsos dilatat, ac [illegible] distendit.

Tertia, oculorum inflatio: cuius eadem est ratio.

Quarta, vniuersi corporis cum difficultate grauitas. Natura enim cum contentos humores moderari nequeat, corpusque multitudine grauatum sustinere minus valeat, supplantatur & deiicitur.

Quinta, pulsus creber, propter caliditatem quæ sanguinis multitudinem sequitur.

Sexta, pulsus plenus: ob calidorum & humidorum vaporum copiam.

Septima, pulsus mollis: nimia enim sanguinis exuberantia arteriæ emolliuntur.

Octaua, dolor capitis, & maximè quidem circa frontem ob sanguinis impletas venas, vt quibusdam placet, augmentum.

Nona, ventris constipatio: nimia enim caliditate faeces exiccantur & indurantur.

Decima, siccitas linguæ ob eandem causam.

Vndecima, vehementia sitis [illegible] stomachi præ nimia caliditate exiccatis.

Duodecima, somnia plena rubore: Nam quæ in somniis visuntur ea quæ putantur, magna ex parte corporis affectionem humorumque naturam, plenitudinem, defectum ac qualitatem ostendunt. Nam qui ægri se moueri [illegible] via [illegible] potare [illegible] vincere [illegible] animalium [illegible] plenitudinem [illegible] crassitie, aut [illegible] habere commodum [illegible] qui [illegible] violare vel [illegible] diu, humores paucos eosq; leues [illegible]

excrementitios habere verisimile est. Et qui nocturnas Veneris imagines patiuntur, genit. se-mine abundare. Ad eundem modum, qui in locis foetentibus, sordidis ac immundis se volutari putat, illos in corpore materiam putrem corruptamque ac grauiter olentem habere suspicio est, quemadmodum contra qui in locis odoris se esse autumant, materiam probam suauiterque olentem. & cui accensus ignis apparet, hunc a flaua bile infestari: cui vero fumus aut caligo aut profundae tenebrae, atra bile. Imbres autem frigidum humorem abundare testantur: nix vero & glacies, & grando, frigidam pituitam. Gallorum gallinaceorum cristas habere, aut rufo quodam sanguinem exuperare. Luctatorem qui ibi visus fuit in sanguinis lotio stare, denique supereminere, multo sanguine abundare Galenus coniecit, & euacuatione opus habere. Haec fere Galenus commentar. 3 in libro primo epidem. aphorism. 1. & in libello de dignotione ex insomniis. Lege & Rhazen libro secundo, capite vigesimo quarto, ad Almansorem. & Auicennam secunda primi, doctrin. tertia, capite septimo.

[illegible]. Dulcedo sputi propter sanguinis dulcedinem. Rhazes libro secundo, capite 20. ad Almansorem.

INDICIA EXVPERANTIS Cholerae, siue flauae bilis.

Accusat choleram dextrae dolor, aspera lingua,
Tinnitus, vomitusque frequens, vigilantia multa,
Multa sitis, pinguis egestio, tormina ventris,
Nausea fit, morsus cordis, languescit orexis,

Pulsus adest gracilis, durus, veloxque calescens.
Aret, amarescitq; incendia somnia fingit.

Lege de his omnibus Rhazem, lib. 2. cap. 23. ad Almansorem, & Auicennam 1. 1. doctr. 3. capite 7.

INDICIA REDVNDANTIS phlegmatis

Phlegma supergrediens proprias in corpore leges,
Os facit insipidum, fastidia crebra, salivas.
Costarum, stomachi simul occipitisque dolores,
Pulsus adest rarus, tardus, mollis, quoq; inanis,
Praecedit fallax phantasmata somnus aquosa.

Rhazes lib. 2. cap. 23, ad Almansorem, & Auicenna 1. 1. doctr. 3. cap. 7.

INDICIA ABVNDANTIS Melancholiæ.

Humorum pleno dum fax in corpore regnat,
Nigra cutis, durus pulsus, tenuisq; urina.
Sollicitudo, timor, tristitia, somnia tetra,
Acrescunt ructus, sapor & sputamina idem,
Laevaq; praecipue tinnit vel sibilat auris.

Rhazes lib. 2. cap. 23. ad Almansorem & Auicenna 1. 1. doctr. 3. cap. 7.

DE PHLEBOTOMIA, AC primo quidem de aetate phlebotomiae.

CAPVT XCIII.

Denus septenus vix phlebotomum petit annus.
Spiritus uberior exit per phlebotomiam.

Spiritus

Spiritus ex potu vini mox multiplicatur,
Humorumque cibo damnum lente reparatur:
Lumina clarificat, sincerat phlebotomia
Mentes & cerebrum, calidas facit esse medullas,
Viscera purgabit, stomachum ventremque coercet,
Puros dat sensus, dat somnum, tædia tollit,
Auditus vocem, vires producit & auget.

De venæ sectione, quam φλεβοτομίαν Græci vocant, iam agitur. Ac primo quidem huic rei accommodata ostenditur ætas, annus nimirum decimus septimus, vel vt aliis placet, decimus quartus. Pueris namque vsque ad quartum decimum ætatis annum sanguis mittendus non est: carnem enim habent teneram & facile perspirabilem. Quod Galenus libro nono, capite decimoseptimo method. medend. his testatur verbis. Puerorum, inquit, substantia omnium facillime digeritur ac dissipatur, propterea quod est omnium humidissima: & nulla frigidior, hoc est, omnium minime frigida. Quo minus vacuantis præsidii eget, cum habeat ex sese, vnde naturaliter vacuetur. Idem etiam libro 11. capite 14. eiusdem operis de synocho loquens confirmat. Si in puerum incidat, qui quartumdecimum annum hactenus non attigit, mitti illi sanguis non debebit, propterea quod tantillis, cum præsertim calidi ac humidi sint, plurimum corporis substantiæ quotidie defluat ac digeratur. Ita quod enim ob venæ sectionem moliendum nobis fuerat, id vltro nobis ex curandi corporis natura præstatur. Quanquam Auenzoarus memoriæ dederit, se filiolo trimo venam dissecuisse, atque hunc a morte tali remedio liberasse. Quod si corpus decimumquartum annum ... *Auenz. lib. [illegible]*

cesserit æstimandum est, qualisnam eius natura sit, num gracilis, spissa, dura, & copiosi sanguinis, an contra. Atque ita in priore [illegible] sanguinis adhibebis; iniectanda nequaquam. [illegible] bus quoq; post sexagesimum annum, si [illegible] sanguinis fuerint, [illegible] habuerint, ac morbus ita iubeat, venam secabis. Quod si qui hac ætate constituti, vires parum validas [illegible] & sanguine nonadmodum abundent, in totum ab huiusmodi euacuatione arcendi sunt. [illegible] cum Galeno libro quarto, capite decimo de sanitate tuenda [illegible], sanguis bonus [illegible] [illegible] vero humores plurimi [illegible] vena [illegible] sanguinem emittit: malum vero qui in primis maxime venis circa iecur, & quod mesenterium vocant, colligitur, in totum [illegible] corpus.

Secundo loco vnicum sequitur ex phlebotomia incommodum: nempe quod vberior pars [illegible] exhalet spiritus. Quod certe Galenus in libello de [illegible] his [illegible] verbis: [illegible] nam [illegible] sæpe in anno, in [illegible] commodo [illegible] multo sanguine vitalis spiritus excernitur. Hoc autem frequentius consumpto & tota corporis moles [illegible] & omnia animalia opera [illegible]. Frequentior igitur venæsectio maximam senectam [illegible] morbis grauioribus obnoxiam reddit, cuiusmodi sunt cachexia, hydrops, arthritis, tremor, paralysis & apoplexia. Impensius enim [illegible] natiuo calore, humidoque [illegible] so viscera languescunt, [illegible] tot malorum causa sit [illegible].

Tertio vero [illegible] remedium [illegible]

rum spirituum: potius nimirum vini. Hoc enim ex omnibus celeriter ac subito nutrientibus, vel uti supra capite 8. & 11. ostendimus, principem obtinet locum. Quin ex cibo quoque, ut quarto diximus versu, spiritus recuperantur, sed lente, hoc est, tardius. Ubi sciendum imprimis, quod exhibendus sit a venae sectione cibus concoctu facilis, optimi succi, ac plurimi nutrimenti, velut ova sorbilia, & eiusmodi. Et [illegible] tamen in libro septimo, capite vigesimoprimo, ad Almansorem & haec praecipit, primo ac secundo die utendum est: quippe concoctionis facultas, sanguinis eductione debili, multum superare cibum nequit. Hinc Isaacus in diaetis ita firmiter scriptum reliquit: Cibus ipsis minuendus, sed potius augendus, respectu nimirum cibi, & non consuetudinis; imo vero quam ante phlebotomiam minus adhibendum est, quod virtus concoctrix debilior adhuc sit, quam ut copiam eius ferat.

Quarto demum loco undecim moderatae atque tempestivae phlebotomiae enumerantur commoda.

Primum, quod visus aciem roboret, clarioremque reddat, imminutis enim & detractis per phlebotomiam humoribus, quorum exhalatione oculorum claritas obscurabatur, visus necessario roboratur ac reficitur.

Secundum, quod cerebrum expurget, integritatem mentis restituat, & ingenii excitet aciem, idque consensionem omnino ob [illegible].

Tertium, quod medullas excalfaciat; superfluas namque humiditates, quarum consensu infrigidabantur, absumit.

cesserit, æstimandum est, qualisnam eius sanguis sit, nũ gracilis, spissus, durus, & copiosus sanguinis an contra. Atque ita in priore [illegible] sanguinis adhibebis, in secunda nequaquam. Senibus quoq; post septuagesimum annum, si copiosi sanguinis fuerint, viresque robustas habuerint, ac morbus ita iubeat, venam secabis. Quod si in hac ætate consistentes, vires parum validæ sint, & sanguine non admodum abundent, [illegible] ab huiusmodi euacuatione arcendi sunt. [illegible] cum Galeno libro quarto capite decimo de sanitate tuenda [illegible] sanguis bonus [illegible] vero humores plurimi [illegible] vena bonum sanguinem emittit [illegible] malum vero [illegible] maxime venis circumcurrit, & quod [illegible] vocant, colligitur in totum [illegible] corpus.

Secundo loco vitium inuenitur ex phlebotomiæ incommodum: nempe quod vberior [illegible] exhalet spiritus. Quod certe Galenus [illegible] libello de [illegible] his ostendit verbis [illegible] accidere sæpe [illegible] Nam vna cum multo sanguine [illegible] excernitur. Hoc autem frequentius [illegible] consumpto, & toto corporis mole perfrigerata [illegible] & omnia animalia opera [illegible]. Frequentior igitur venæ sectio [illegible] in morbis [illegible] reddit [illegible] cachexia, hydrops, [illegible] & apoplexia. [illegible] humido [illegible] viscera [illegible] causa fit atq; [illegible]

Tertio versu traditur remedium [illegible]

rum spirituum, potius nimium vini. Hoc enim ex omnibus, celeriter ac subito nutrientibus, id uti supra capite 8. & 11. ostendimus, principem obtinet locum. Quare ex cibo quoque, vt quarto docetur versu, spiritus recuperantur, sed lente, hoc est, tardius. Vbi sciendum cumprimis, quod exhibendus sit a venae sectione cibus concoctu facilis, optimi succi, ac plurimi nutrimenti, velut oua sorbilia, & elixa oua. Eo moderatiu tamen, ut libro septimo, capite vigesimoprimo, ad Almansorem Rhazes praecepit, primo ac secundo die vtendum est: quippe concoctoria facultas, sanguinis eductione debilis, multum superare cibum nequit. Hinc Isaacus in dictis ita ferme scriptum reliquit: Cibus ipsis minuendus, sed potius augendus, respectu liminum cibi, & non consuetudinis: minimo vero quam ante phlebotomiam minus bibendum est, quod virtus concoctrix debilior adhuc sit, quam vt copiam eius ferat.

Quo hoc demum loco videcim moderatae atque tempestiuae phlebotomiae enumerantur commoda.

Primum, quod visus aciem roboret, clarioremque reddat. Imminutis enim & detractis per phlebotomiam humoribus, quorum elevatione oculorum claritas obscurabatur, visus necessario robustior ac reficitur.

Secundum, quod cerebrum expurget, intellectum viuidum, & ingenii excitet aciem, idque consumptione omnium obscurarum.

Tertium, quod medullas exsiccat: superfluas namque humiditates, quarum confluxu infrigidabantur, absumit.

Quartum, quod viscera id est, interiora expurget: levata namque, quæ corpus nostrum [illegible] tura exinanitaque sanguine, quo velut sarcina premebatur, haud ægre crudos in interioribus, deterius humores concoquit & eiicit.

Quintum, quod vomitus & alui profluuia cohibeat: humores enim ab interioribus ad externas revellit partes. Hinc ab Auicenna [illegible] capite vigesimo [illegible] scriptum est: Phlebotomia, propterea quod ad diversa trahit, naturam [illegible] dum plurimum tenet. Vbi tamen silentio prætereundum non est, quod alui profluuio [illegible] vena incidenda veniat, vt quæ [illegible] conspicuam nonnunquam adferat utilitatem: quod si contra feceris, nempe in pede, nihil omnino profuerit. Accidit tamen aliquando, vt aluus venæ sectione fluida magis fiat, idque duobus maxime modis: Vno quidem, quod natura [illegible] per phlebotomiam sublato [illegible] [illegible] haud raro [illegible]. Altero vero, quando alui profluuium [illegible] facultatis imbecillitate. Ea enim venæ sectione augetur, quo fit, vt venter magis profluat.

Sextum, quod sensus efficiat puriores: evaporationem enim ad caput, unde sensus [illegible], imminuit.

Septimum, quod immodicum [illegible] conferat [illegible] siquidem humorum exuperantiam, [illegible] [illegible] somnum impedientem, evacuat.

Octavum, quod tædia, id est, [illegible] gravitatem [illegible] quæ corpus nostrum [illegible]

curam, exoneratq; humorum multitudine, quibus velut onere quodam grauissimo premebatur. Melancholia quoq; quæ præcipue quædam tædiorum ac grauitatum causa existit atque origo, vna cum sanguine educitur: quippe fæx eius est & sedimentum.

Nonum, quod auditus difficultatem corrigat: imminuit enim redundantiam humorum, vnde crassi ac flatuosi sursum euecti spiritus auditorios obturant meatus.

Decimum, quod voci conferat: subtrahit namque superfluas humiditates, quibus vocalis arteria immodice irrigata raucas edebat voces.

Vndecimum, quod vires reficiat augeatque: siquidem corpora humorum exonerata multitudine vires recreantur & augentur.

QVIBVS MENSIBVS CONueniat, quibus ve noceat Phlebotomia.

CAPVT XCIV.

Tres insunt istis, Maius, September, Aprilis,
Et sunt Lunares, sunt velut Hydra dies.
Prima dies primi, postremaque posteriorum,
Nec sanguis minui, nec carnibus anseris vti.
Sed senium atq; iuventa licet, si sanguis abundat,
Omni mense bene confert incisio vena.
Hi sunt tres menses, Maius, September, Aprilis,
In quibus eminuas, ut longo tempore viuas.

Tria hoc in loco traduntur. Ac primum quidem, quod tres menses sunt lunares, nempe Maius, Aprilis, & September, ipsisque dies quidam insunt, quibus venam incidere nefas habeatur,

Maii scilicet primus, & reliquorum [illegible]. Id vero vulgo quidem [illegible]editur, cum tamen fictum atque a veritate alienum sit. [illegible] & his ipsis diebus, modo constellatio non [illegible]seat, venam secare nihil impedit. [illegible] ac errore plenum est & quod de [illegible] subiungitur, magisque [illegible] vel [illegible] forte a Iudaeorum consuetudine esse existimandum.

Secundum, quod lenibus atque [illegible]bus singulo quoque mense, modo in venis sanguis abundet, ac morbus [illegible] subeat, sanguinem subtrahere fas sit, ut in quibus non facile [illegible]tur dissipeturque subito, & boni sanguinis [illegible] copia.

Tertium, quod phlebotomia pro conservanda sanitate administranda sit [illegible] horum [illegible] mensium, in Aprili scilicet, [illegible] aut Septembri differentia tamen. In Aprili enim ac [illegible] iecur [illegible] vena [illegible] sanguinis copiam [illegible] tempus [illegible]. In Septembri vero [illegible] per id tempus, cum sit autumnale, [illegible] multis plus caeteris colligitur.

DE IMPEDIMENTIS phlebotomiae.

CAPVT XCV

Frigida natura, & frigens regio, dolor ingens,
Balnea post coitum, minor aetas atque senilis,
Morbus prolixus, repletio potus & escae,
Si fragilis vel subtilis sensus stomachi sit,
Et fastiditi tibi non sunt phlebotomandi,

Duodecim hic recensentur impedimenta phlebotomiæ.

Primum, frigida hominis natura: quippe quæ venæ sectione augetur. Fundamentum enim caloris innati sanguis est: hoc igitur per phlebotomiam imminuto & calore ipso innato imminuto, totumq; corpus grauiter refrigerari necesse est, Galen. capite sexto de curand. rat. per sang. missionem.

Secundum, regio impense frigida: Hæc enim largam vacuationem quam phlebotomia est, haud sustinet: quod corpus detracto cum sanguine natiuo calore [illegible] antea refrigeratum magis subinde refrigeretur. Præterea nec calida nimis regio venæ sectionem tolerat: quod sua caliditate vires dissoluat & humores [illegible]. Tempus etiam anni inspiciendo sanguine est videndum, num scilicet calidum sit, an frigidum. In frigido enim tempore corpus refrigeratur, ideoque sanguinis missionem impedit. Quin etiam [illegible] corpus [illegible] abunde satis refrigeratum sanguinis detractione magis refrigerare[t], in calido [tem]pore improbe vacuari syncope & resolutione interueniat: quippe calor ambientis e corpore foras euocatum spiritum digerit, relicatq; corporis habitum & imbecilliorem reddit. Quocirca tum omnino a sanguinis missione abstinendum est. Quod Galenus libro [illegible], capite [illegible] methodi medendi his verbis confirmat: Ex omnino quidem non mittes [illegible] tempore [illegible] & regione [illegible] calido ac sicco. Proinde eadem est temporis, quæ regionis, conditio.

Tertium, dolor ingens, sub quo & nimis corpora

Maii scilicet primus, & reliquorum tergeminus. Id vero vulgo quidem ita creditur, cum sit commentum fictum atque a veritate alienum sit. Siquidem & his ipsis diebus, modo consuetudo non deterreat, venam secare nihil impedit. Vanum etiam ac errore plenum est & quod de anserum esu subiungitur, magisque fascinationi tribuendum, vel tractum forte ad eorum consuetudinem esse existimandum.

Secundum, quod iis tribus aeque atque aliis omnibus singulo quoque mense, modo in venis sanguis abundet ac morbus ita iubeat, corporibus subtrahere fas sit, ut in quibus non facile degeneratur dissipeturque substantia, ac boni sanguinis adsit copia.

Tertium, quod phlebotomia pro conservanda sanitate administranda sit in aliquo horum trium mensium, Aprili scilicet, aut Maio, aut Septembri, differenter tamen. In Aprili enim ac Maio secundum tis incidenda vena, ob exundantem nimirum sanguinis copiam, cum vere abundet. In Septembri vero, siquidem per id tempus, cum sit autumnale, atra bilis nullis plus ceteris colligitur.

DE IMPEDIMENTIS phlebotomiae.

CAPVT XCV.

Frigida natura, & frigens regio, dolor ingens,
Balnea post coitum, minor aetas atque senilis,
Morbus prolixus, repletio potus & escae,
Si fragilis vel subtilis sensus stomachi sit,
Et fastidit, tibi non sunt phlebotomandi.

Duodecim hîc recensentur impedimenta phlebotomiæ.

Primum, frigida hominis natura: quippe quæ venæ sectione augetur. Fundamentum enim caloris natiui, sanguis est: hoc igitur per phlebotomiam imminuto & calorem natiuum imminui, & totum corpus grauiter refrigerari necesse est, Galen. ca. ite sexto de curand. rat. per sang. missionem.

Secundum, regio impense frigida: Hæc enim largam vacuationem qualis phlebotomia est, haud sustinet: quod corpus detracto cum sanguine natiuo calore [illegible] antea refrigeratum magis subinde refrigeret. Præterea nec calidissima regio venæ sectionē tolerat: quod sua caliditate vires dissoluat, & humores [illegible]. Tempus etiam anni [illegible] considerandum, num scilicet calidum sit aut frigidum. In frigido enim tempore corpus refrigeratur, ideoque sanguinis missionem impedit. [illegible] corpus [illegible] abunde [illegible] sanguinis detractione magis refrigerat: in calido tempore ob [illegible] syncope & resolutione intereunt: quod [illegible] ambientis è corpore foras euocatum [illegible] corporis habitum & imbecilliorem reddit. Quocirca tum [illegible] à sanguinis missione abstinendum est. Quod Galenus libri [illegible] capite 4. method. medend. [illegible] Promisit quidem [illegible] tempore æsta[illegible] [illegible] Perinde [illegible] conditio.

Tertium, dolor ingens, sub quo & animi & corporis

poris inflammatio comprehenditur. In his vero secta vena multa seditionem & agitationem in humoribus excitat, phlebotomia [illegible] attrahente ac vacuante humores, dolore vero atque inflammatione [illegible] [illegible] capientibus. Siquidem dolor [illegible] & calor attrahunt influxumque humorum efficiunt quo & inflammatio augeatur, & natura magis debilitetur. Et hoc quidem, ubi temperatior & [illegible] fuerit phlebotomia. Si vero [illegible] vel ad animi deliquium usque fiat, in praedictis casibus plurimum adfert emolumenti. Quippe hoc praesidio ferventis sanguinis copia in [illegible] inflammationibus educitur, & [illegible] phlegmone pars refrigeratur. In vehementibus autem doloribus ideo sanguinis missio confert, quod sanguinis confluxum, dolorem [illegible] inhibet. Accedit quod [illegible] facultas [illegible] dolorem [illegible] properans phlegmones [illegible] Quum calor [illegible] nihil [illegible] vehementius aggredi quod in [illegible] sanguinis aliquid e superpositis [illegible] afflictam simul [illegible] methodi medendi [illegible] tertio Galenus [illegible] dit. Quapropter ne id accidat, sanguinem [illegible] Et haec fuit intentio Galeni [illegible] libri [illegible] aphorism. [illegible] in ardentissimis febribus si usque ad animi defectionem sanguis mittatur, [illegible] corporis habitus refrigeratur & febris [illegible] tur. In maximis vero doloribus nullum [illegible] quam usque ad animi defectionem [illegible] Lege plura apud eundem [illegible]

quo-

Methodi meden. capite 4. & in libro de curan. rat. per sanguin. mißionem capit. [illegible] & Leonhardum Fuchsium lib. 2. Sect. [illegible] capite 4. & 6 Instit. medic.

Quartum. Balneum, & maxime quidem διαφορητικόν, id est, resolutiuum. Hoc enim cum Galeno in libro de vtilitate respirationis capite septimo recte, spiritus ex toto corpore euacuet, adeoq; vires debilitet, phlebotomiam impedit. Nam plurimum & repente euacuare periculosum est, inquit Hippocrat. libro secundo aphorism. [illegible]

Quintum, coitus: post quem prohibetur incisio venæ, quod is corpus iam plus æquo excalfecerit, vires deiecerit ac debilitarit. Porro quonam modo Venere vires dissoluantur, diserte admodum Galenus libro 1. de semine, capite 15. his [illegible] verbis: Circa tempus, inquit, concubitus celeriter ex venis seminarium humorem, quantum eius in ipsis continetur, trahunt, [illegible] autem modicus hic, & ad roris similitudinem sanguini immixtus huiusmodi autem illæ [illegible] habent. Violenter igitur eo per testiculos, [illegible] potentiam facultate præditos, quam venæ detracto, venæ ipsæ rursus a supra positis [illegible] [illegible] [illegible] ab his quæ deinceps [illegible] [illegible], deinde [illegible] [illegible], atque hoc fieri non cessat, donec ad omnem corporis particulam [illegible] [illegible] [illegible] vt omnes [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] semper id quod perfecte est [illegible] ob eo quod plus habet velut violen- [illegible] [illegible]. Hoc igitur [illegible] semper hæc, & omnia velut in choro [illegible] [illegible] partic[illegible]

tantum sane omnia vasa, ac partes corporis [illegible] lis euacuari necesse est, donec fortissimis ex omnibus pars depleatur. Neque vero solam seminariam humiditatem ab omnibus animalis partibus auferri contingit hoc tempore, sed etiam spiritum vitalem. Nam & hic [illegible] vna cū seminali humiditate euacuatur. Quare nihil mirum est, immoderato coitu [illegible] vires reddi, a toto corpore vtroque semine [illegible] lare accedente insuper voluptate, quae ipsa per se sufficiens est [illegible] dissoluere: adeo vt iam quosdam ex nimia voluptate ac iocunditate mortuos esse constet. Quare etiam Marsilius Ficinus libro primo de sanitate tuenda, capite septimo, his etiam confirmat verbis: Venereus, inquit, coitus si vel paululum vires excesserit, subito exhaurit spiritus, praesertim subtiliores, cerebrumque debilitat, labefactat stomachum atque praecordia, quo malo nihil ingenio aduersius esse potest. Cur enim Hippocrates coitum comitiali morbo similem iudicauit, nisi quia mentem, quae sacra est, percellit, [illegible] obest, vt Auicenna in libro de animalibus [illegible] vit? Si quid spermatis supra quam natura patitur, coitu profluat, obest magis, quam si quadragies tantumdem sanguinis emanarit, [illegible] iniuria [illegible] [illegible] se soluerint. Plura de his lege apud Galenum, capite [illegible] & [illegible] sum Aeginetam libro primo, capite [illegible] quinquagesimo, & Aetium lib. [illegible]

Statem aetas vel maior vel minor quam pubertatem requirit [illegible] Horum omnium meminit Auicenna [illegible]

[illegible]

re 20 in hunc ferme modum scribens: Cavere debes a venæ sectione in complexione vehementis frigiditatis, & in regionibus fortis frigiditatis, & in hora fortis doloris. & post balneum resolutivum: & post coitum, & in ætate quæ est minor 14. annis quanto plus potes, & in ætate senum, quanto magis potes, nisi in figura confisus fueris, & in soliditate musculorum & venarum amplitudine, & earum repletione, & colorum rubedine: hos namque & adolescentibus & senibus phlebotomia conceditur. Adolescentes tamen secundum ordinem ad phlebotomandum paulatim promovere debes cum pausa minutione.

Septimum, morbus prolixus: vires enim temporis tractu exolutas non tolerat venæ sectionem, & quas à morbo plus iusto iam debilitatas phlebotomia facile exhauriret. Galenus de curandi rat. per sang. miss. cap. 20. Idem Avicenna etiam loco citato confirmat: In corporibus inquietis, quæ prolixas perpessa sunt ægritudines, abstinendum à venæ sectione, nisi sanguinis plurima corruptio, quæ ad hoc te perducat: quoniam tunc sanguinis subtractione v- tens.

Octavum, nimia potus repletio.

Nonum, largior cibi ingestio, sub qua inconcoctio, sive cruditates etiam comprehenduntur: causa horum omnium est, ut ex Avicenna 1. 4. doct. 5. capite 5. colligitur, quod ea sine mansione attrahentia loca [illegible] menstruorum calidi [illegible] ac totius corporis habitu. Sanguis igitur si hic affectus antecesserit, venæ protinus [illegible] [illegible] [illegible], quod medium [illegible]

ventriculo ac hepate concoctum est, attraherent: hoc vero in membris rigorem non corrigere [illegible]. Siquidem tertia concoctio, ut Galenus auctor est, non emendat erratum secundæ, nec secunda primæ. Atque inde excrementorum copiam in corpore, ac inde tandem ægritudines prouenire necesse est. Tanto igitur tempore differenda est phlebotomia, quantum satisfacere tuo [illegible] concoctionem, tum et excrementa [illegible] videbitur.

Præstitit ut tamen intemperantibus vinolentis, ventri gulaque deditis, ut capite sexto lib. de curand. rat. per sanguin. missionem Galeno [illegible] sum est, à venæ sectione in totum abstinere, quos neque purgatione, neque sanguinis missione magnopere adiuueris. Nam per vitæ intemperantiam, crudorum humorum copiam ingentem colligunt: verum his ne [illegible] quidem [illegible] monere tentandum est. Quod si non [illegible] apud vulgum infamare præsidia, quæ [illegible] ere saluti? Galenus libro undecimo, capite [illegible] method. medend.

Decimum, fragilitas, id est, debilitas virium: quippe sanguine misso vires semper [illegible] ne concidit, nec postea reuocari recolligi [illegible] rest. Galen. cap. [illegible] de curan. rat. per sang. mis. lib. [illegible] cap. 4. meth. med.

Undecimum, os ventriculi [illegible] sibus, sub quo imbecillem etiam comprehendi tur, & quod [illegible] [illegible] multi in venæsectione ante justam [illegible] per initia statim animo deficiuntur.

Porro os ventriculi magno sensu præditum esse ex eo maxime coniicitur, inquit Avicen-

quo

quod acria mordaciaque citra offensionem non facile transglutiat. Imbecillitatem arguit deiecta cibi potusque appetentia. Amarae vero bilis redundantiam, oris amaritudo nauseaeque perseuerantes, & bilis frequentiores vomitus ostendũt. Hae itaque indicationes a sanguinis subtractione dehortantur. Siquidem humores venae sectione exagitati sic affectis ad os ventriculi haud raro, ceu ad consuetum locum, confluunt: sed cum id membrum debilius iam sit, quam vt tali humorum confluxui resistat, multa omnino ex sanguinis missione contrahunt mala. Et haec vna causa est, cur multi ex ipsis animo liquantur. Bilis namque in stomachum refusa morsu suo cor nonnunquam ac cerebrum *εἰς συμπάθειαν*, id est, in consensum trahit, syncopenq; parit, quandoque vero subitam etiam affert mortem, Galenus lib. [illegible] cap. 5. method. meden. & Auicenna loco citato.

Duodecimum, nausea: in hac enim si sanguis subtraheretur, venae exhaustae prauam illam ac nauseosam ad se facile attraherent materiam. Neque ob dictas solum causas, sed ob alias etiam non paucas a phlebotomia interdum abstinemus.

Ac primo quidẽ ob *αἱμοῤῥαγίαν* menstruũque fluxum. Quod certe Galenus libro nono, capite quarto, method. medend. his innuere verbis voluit: Si tempore, inquit, mittendi sanguinis menses mouen contigerit, siue etiam haemorrhoidis sit secta, si inspecto venis impetu ipse satis fore videbitur, quod solus quod requiritur, vacues, naturae rem omnem permittes: sin minus, [illegible] ipse detrahes, quo ex commodis ambo-

bus perficiatur quod postulat. [illegible] tamen [illegible] et [illegible] in [illegible] guini- [illegible] naribus, vel [illegible] sedem [illegible] nibus venæ sectio citissime [illegible] vtilitatem.

Deinde ob [illegible] constitutionis [illegible] hoc est, humidam calidamque tempe[illegible] Eius enim [illegible] [illegible] diffl[illegible], alias in halitum sensibilem [illegible] perspirationes quæ visum fugiant, sed [illegible] deprehenduntur. [illegible] huius [illegible] prouinciæ venam non [illegible] hemus. Galenus libro nono, capite [illegible] primo method. medend.

Tertio, ob lentorem ac cruditatem [illegible] hæc enim venæ sectione augentur. [illegible] tinis morbis sanguinis missione [illegible] est, ne cruditas [illegible] augeantur [illegible] tetur & morbus eousque producatur [illegible] quam postea curari quit. Hinc [illegible] na [illegible] in morbis chronicis [illegible] ctioni præmitta[illegible], & non [illegible] opus habent ægrotantes.

Cruditas porro humorum duabus [illegible] de [illegible] accidere solet. Primum quidem [illegible] grauantem humorum copiam, quæ [illegible] lorem vel suffocando [illegible] debilitan[illegible] ipsos concoquere postea nequeat. Et in [illegible] [illegible] [illegible], quemadmodum [illegible] [illegible] Trallianus libro [illegible] capite [illegible] Author hic confirmat [illegible] [illegible] à vacuatione incipiendum est [illegible] dem dicti aut Tympania [illegible] autem Anasarca nomen est, cavenda [illegible]

[illegible]endum requirit, vt quæ ex sanguine frigido [illegible]. Ac frigiditatis quidem ratione illa non [in]diget, sed quoniam copiæ detractio naturam [le]uat, vt hæc minorem illam effectam facile su[pe]ret, non alienum, sed rationi consentaneum [est], hic quoque venæ sectione vti. Videmus enim [q]uod etiam ignis externus, cum a lignis viridi[bus] propemodum extinguitur, resuscitatur rur[sus], si illa quæ ipsum suffocabant auferantur. De[in]de vero ob caloris innati debilitatem, vt ho[mi]nibus frigidæ naturæ, quales à diuturno mor[b]o conualescentes comparati sunt, & senes, [ph]lebotomia ex vsu non est. Subtracto enim san[g]uine, qui fomes natiui caloris ac vitæ thesaurus [est], necesse est vt corpus vehementius refrigere[tur], humorumq; cruditas augeatur. Sanguis igi[tur] in his, vt humores concoquat, & contineat, reti[ne]ndus est. Quin etiam post χολέραν [illegible] [illegible]es communis, διαρροίαν, inediam, vigilias, labores [v]ehementiores, & vno verbo, post omnia quæ [c]orpus impensius calfaciunt exiccantque ac vi[res] dissoluunt, à venæ sectione abstinendum, vt [c]opiose admodum docet Rhazes libro 6. cap. 11. [a]d Almansorem.

QVÆ CIRCA VENÆ SEctionem obseruanda.

CAPVT XCVI.

Hæc facienda tibi quando vis phlebotomari, 5
[illegible] quando minutus,
[illegible]
[illegible]

Quinq; in sanguinis missione obseruanda es-

se hoc loco traditur: & ex ipsis alia quidem prius quam vena tundatur, quaedam interea dum sanguis emittitur, nonnulla vero eo subtracto.

Primum est unctio: siquidem membrum in quo vena incidi debet, oleo irrigatum fricatur, ut tepore eius sanguis reddatur fluxilis: quinetiam ipsi etiã φλεβοτόμῳ sive scalpello olei non nihil allinimus, ut inflictum dolorem mitiget. Quandoque vero & vulneri olei cuiuspiam paululum illinimus, quo minimum cicatrice tardius obducatur, humoresque in venis relicti liberius expirent, & mali fumi discutiantur.

Secundum, potus: & praecipue quidem vini. Hoc enim cum in ipsa sectione, si syncope obuenerit, tum post eam etiam ad boni sanguinis generationem spirituumque recuperationem convenientissime exhibetur. Supra cap. 1. & 10.

Tertium, lavacrum, id est, balneum, quod certe per biduum aut triduum ante & post sanguinis missionem ut conceditur, nequaquam vero eodem die. Ante quidem in illis quos crassorum humorum copia aggravari suspicio est: hos enim balneum incidit, mobilesque facit: ob eamque etiam causam paululum dimoveri ante phlebotomiam convenit, & assumere nonnihil syrupi acetosi. Eodem quoque tempore membrum secandae venae fricandum est, ut humores e propinquis venis ad locum sectioni destinatum allecti [illegible], & ad exitum properent. Post vero emissionem sanguinis, valet ad humorum vaporumque reliquias discutiendas. Verum eo [illegible] in ipso die oportet, cutem enim nimis mollem [illegible], quo fit ut plaga facilius cedat, quod non sine periculo.

Quartum, fasciæ, hoc est, ligatura, ex pannis scilicet lineis, quas tam ante, quam post venæ sectionem administrari oportet. Ante quidem, & vt inde venæ incrassescant, conspicuæque magis fiant, & ad humores ad constitutum incisioni locum facilius prolectentur. Post vero, ad sistendū reprimendumque fluxum.

Quintum, motio siue inambulatio, moderata plurimū ac tranquilla: qua quidem & ante & post venæ incisionem vti conuenit: ante quidem, vt humores dissoluantur extenuenturque: post venam, ad dissipandas humorum reliquias.

Ea hodie apud vulgum inualuit consuetudo, vt venæ ieiuno fere ac vacuo incidantur stomacho: sed hoc ipsum Doctoribus quibusdam minus probatur, vt quibus conducibilius esse videatur, vt ouum molliusculum siue sorbile cum haustulo vini prius exhibeatur, idque circiter horam nonam, vel decimam ante meridiem, ac confestim deinde vena incidatur. Natura enim stomacho existente vacuo, ne alimento destituatur, sanguinem pertinacissime retinet. Contra vero pauculo eoque exigua mole plurimum nutriente (cuiusmodi vinum & oua sorbilia imprimis habentur) ingesto cibo, eundem facillime emitti patitur.

Porro quod ad diei, in quo fit venæ sectio, tempus attinet, sciendum sanguini mittendo conuenire maxime tempus matutinum, sic tamen vt non protinus excitati e somno, sed horam vnam altera vigilantibus venæ secentur. Quibusdam etiam post [illegible] [illegible] quiete [illegible], siue in ludo literario, siue in officina, siue in foro, siue in ædibus. Sanguis

Oribas. lib. 1. c. 11. Synops. ad Eust. Aetius libr. 3. cap. 6.

nem auferre expedit. Ægris autem nullum est venæ sectionis præscriptum tempus, quo neq; noctem nec per noctem sanguinem mittere [illegible], si morbus id expetat, vereatis. Sic Galenus [illegible] libro de curand. rat. per sanguin. mission. capite decimo tertio & vigesimo, & in præsagiis experientia comprobato capite 4.

DE QVIBVSDAM PHLEBOTOMIÆ effectibus.

CAPVT XCVII.

EXhilarat tristes, iratos placat, amantes
Ne sint amentes phlebotomia facit.

Hic tres phlebotomiæ referuntur effectus.

Primum, quod contristatos exhilaret, ac iucundos reddat.

Secundum, quod animos iratorum placet mitigetq;. Ac vtriusq; quidem causa est, quod [illegible] scilicet ira, maxime fiat, cum sanguinis [illegible] multum [illegible]. Illa vero semper [illegible] cum multum melancholiæ vel [illegible] horum humorum vtrique vna cum sanguine per phlebotomiam educitur, ergo &c.

Tertium, quod præcaueat, ne amantes ob nimios quosdam appetitus ad insaniam adigantur: humores enim a capite ad partes subiectas reuellit & expellit.

Ob quinq; porro causas venæ sectio administrari solet, quarum vna tantum directa est, reliquæ vero omnes indirectæ.

Directa sane habetur sanguinis [illegible] abundantia, sed cum in [illegible] probo hanc administrari consuetam, [illegible]

humile

inutile nonnunquam efficitur. Fit autem sanguis na-turae inutilis bifariam, vel cum propriam quali-tatem ad vnguem non seruat, nec amplius nu-trire sicut prius, cum vtilis esset, potest, vel ita multitudine excreuit, vt aut vires premat, aut tum venas, tum arterias vel distendat, vel findat, vel obstruat. Ac in his quidem missio sanguinis vti-lis est, seu vacuantium praesidiorum vna. Diffe-renter tamen adhibenda est. Siquidem in san-guinis multitudine copiose detrahere, in reli-quis vero pauca vacuatione vti oportet. Hinc est quod libro nono, capite decimo, method. me-dend. Galenus in hunc prope modum scriptum reliquit: Si sanguis vitiosus in corpore fuerit, paulatim quod vitiosum est, vacuare oportet, & paulatim inuicem quod salubre est [illegible] repo-nere. Vocant [illegible] huiusmodi vitiosi succi cu-rationem Graece ἐπίκρασιν. Huic subscribit A-lexander etiam Trallianus libro nono capite se-cundo, his verbis: Et hoc non vna vice facien-dum est, ne vires deiiciantur. Etenim quamuis id quod vacuatur recrementitium est, tamen v-niuersa ac subita mutatione magis offenditur. Sa-tius igitur est paulatim & tuto euacuare, quam festinando [illegible] vna cum morbo e-tiam aegrum e medio tollere. Atque hinc certe liquet, quam peruerse phlebotomia abutantur qui vitiosum sanguinem [illegible] auferunt tam-diu dum bonus effluere coeperit: cum interea [illegible] sanguis [illegible] quam bo-nus [illegible], & vt Ga-lenus praecipit, in eiusmodi casibus ante venae incisionem ἐπίκρασιν praemittendum est, hoc est, cib. exhibendus est probum generans sanguinem,

tantum ſane omnia vaſa, ac partes totius anima-
lis euacuari neceſſe eſt, donec [illegible] om-
nibus pars depleatur. Neque vero ſolam ſemi-
nariam humiditatem ab omnibus animalis par-
tibus auferri continget hoc tempore, ſed etiam
ſpiritum vitalem. Nam & hic ex arteriis vna cũ
ſeminali humiditate euacuatur. Quare nihil tu-
tius eſt, in moderato coitu vtentes [illegible]
res reddi a toto corpore vtroq; [illegible] ab-
late accedente inſuper voluptate, quæ ipſa per
ſe ſufficiens eſt vitalem [illegible] diſſoluere,
adeo vt iam quoſdam ex nimia voluptate ac iu-
cunditate mortuos eſſe conſtet. Quæ omnia
Marſilius Ficinus libro primo de ſanitate tuen-
da, capite ſeptimo, his etiam confirmat verbis.
Venereus, inquit, coitus ſi vel paululum vires
excesserit, ſubito exhaurit ſpiritus, præſertim
ſubtiliores, cerebrumque debilitat, labefactat ſto-
machum atque præcordia, quo malo nihil inge-
nio aduerſius eſſe poteſt. Cur enim Hippocrates
coitum comitiali morbo ſimilem iudicauit, niſi
quia mentem, quæ ſacra eſt, percellit, [illegible]
obeſt, vt Auicenna in libro de animalibus dixe-
rit: Si quid ſpermatis ſupra quam natura ſuſ-
ferat, coitu profluat, obeſſe magis, quam ſi qua-
dragies tantundem ſanguinis emanaret, vt non
iniuria priſci [illegible] Mineruam virginem eſ-
ſe voluerint. Plura de hoc lege apud Galenum
capite [illegible]
lum Ætium libro primo [illegible]
quinto, & decimo lib. [illegible].

Sextum, ætas vel maior vel minor, [illegible]
boronis requirit: qualis [illegible]
Rurſum [illegible] Auicenna [illegible]

cæ 20. in hunc ferme modum scribens: Cauere debes à venæ sectione in complexione vehementis frigiditatis, & in regionibus fortis frigiditatis, & in hora fortis doloris, & post balneum resolutiuum: & post coitum, & in ætate quæ est minor 14. annis, quanto plus poteris, & in ætate senum, quanto magis poteris: nisi in figura confisus fueris & in [illegible] musculorum & venarum amplitudine, & earum repletione, & colorum rubedine: hos nam pueris adolescentibus & senibus phlebotomare audebis. Adolescentes tamen secundum [illegible] ad phlebotomandum paulatim prouehere debes cum pauca inanitione.

Septimum, morbus prolixus: vires enim temporis tractu exolutæ non tolerant venæ sectione, vt quæ à morbo plus satis iam debilitatæ phlebotomia facile exhaurirentur. Galenus de curan. rat. per sang. miss. cap. 12. Item Auicenna etiam loco citato confirmat in corporibus languentis, quæ prolixas perpessa sunt ægritudines, abstinendum à venæ sectione, nisi sanguinis affuerit corruptio, quæ ad hæc te perducat: quoniam tunc sanguinis submissione v[illegible] teris.

Octauum, nimia potius repletio.

Nonum, languor cibi ingestionis ob quam incoctio, siue cruditate [illegible] comprehendi [illegible] horum omnium est, [illegible] Auicenna [illegible] capite [illegible], quod [illegible] trahentis loco [illegible] membrorum [illegible] toti corporis [illegible]. Sanguis igitur si sic affectus mitteretur, venæ punctione [illegible] destitutæ [illegible]: quod nondum in

 [illegible]

ventriculo ac hepate concoctum est, attrahatur [illegible] hoc vero in membra raptum non corrigetur [illegible] Siquidem tertia concoctio, ut Galenus autor est, non emendat erratum secundæ, nec secunda pri[illegible] mæ. Atque interim excrementorum copia in corpore, ac inde tandem ægritudines provenire necesse est. Tanto igitur tempore differenda phlebotomia, quantum satisfacere tum ad concoctionem, tum ut excrementa descendant videbitur.

Præditi tamen intemperantibus [illegible] ac ventri gulaque dediti is, ut capite [illegible] curand. rat. per sanguin. missionem Galeno [illegible] sum est, à vena sectione in totum abstinere, quod neque purgatione, neque sanguinis missione magnopere adiuventur. Nam per vitæ intemperantiam, crudorum humorum copiam [illegible] colligunt: verum his ne manibus quidem [illegible] movere tentandum est. Quorsum enim [illegible] apud vulgum infamiæ periculis, quæ [illegible] tic saluti. Galenus libro undecimo, capite [illegible] method. medend.

Decimum, fragilitas, id est, debilitas venæ: quippe sanguine misso virtus semper [illegible] me concidit, nec postea revocari recolligique potest. Galen. cap. 8. de curan. rat. per sang. miss. & li. 11. c. 14. methmed.

Undecimum, ut ventriculi supra modum [illegible] bilis, sub quo imbecillum etiam comprehenditur, & quod amara bile redundat: ob [illegible] multi in venæ sectione ante iustam evacuationem per initia statim animo destituuntur.

Porro ut ventriculi magno sensu [illegible] esse cæco maxime coniicitur, [illegible]

quod acria mordaciaque citra offensionem non facile transigiuntur. Imbecillitatem arguit defectus cibi potusque appetentia. Amaræ vero bilis redundantiam, oris amaritudo nauseæque perseuerantes, & bilis frequentiores vomitus ostendunt. Hæ itaque indicationes a sanguinis subtractione dehortantur. Siquidem humores venæ sectione exagitati sic affectis ad os ventriculi haud raro, ceu ad consuetum locum, confluunt: sed cum id membrum debilius iam sit, quam vt tali humorum confluxui resistat, multa omnino ex sanguinis missione contrahunt mala. Et hæc vna causa est, cur multi ex ipsis animo linquantur. Bilis namque in stomachum refusa morsu suo cor nonnunquam, ac cerebrum [illegible], id est, in consensum trahit, syncopenque parit, quandoque vero subitam etiam adfert mortem. Galenus lib. 9. cap. 5. method. meden. & Auicenna loco citato.

Duodecimum, nausea: in hac enim si sanguis detraheretur, venæ exhaustæ prauam illam ac nauseosam ad se facile attraherent materiam. Neque ob dictas solum causas, sed ob alias etiam non paucas a phlebotomia interdum abstinendum.

Ac primo quidē ob [illegible] [illegible]. Quod certe Galenus libro nono, capite quinto, method. medend. his innuere verbis voluit: Si tempore, inquit, mittendi sangui[illegible]

bus perficiatur quod postulat. Nonnunquam tamen reuulsionis et [illegible] causa [illegible] guinis è naribus, vel è sede aut [illegible] nibus venæ sectio citissime, conspicuam [illegible] vtilitatem.

Deinde ob corporis constitutionem [illegible] hoc est, humidam calidamque temperatura[illegible] Eius enim substantia [illegible] in ambien[illegible] diffiatur, alias in halituum sensibilem [illegible] perspirationes, quæ visum fugiant, sed [illegible] deprehendantur. Itaque et [illegible] morsus venam non secabimus, aut parcum [illegible] hemus. Galenus libro nono, capite [illegible] primo method. medend.

Tertio, ob lentorem ac cruditatem humo[illegible] hæc enim venæ sectione augentur. Vnde in [illegible] tinis morbis sanguinis missione [illegible] est, ne cruditas scilicet augeatur, virtus [illegible] tetur & morbus eo usque producatur, [illegible] quam postea curari queat. Hinc præcipue [illegible] na, [illegible] in morbis chronicis pharmaciam [illegible] ctioni premittimus, & non contra, [illegible] opus habeant ægrotantes.

Cruditas porro humorum duabus potissimum de causis accidere solet. Primum quidem ob [illegible] grauantem humorum copiam, quæ naturam [illegible] lorem vel suffocando in tantum debilitat [illegible] ipsos euincere postea nequeat. Et in [illegible] modo, scilicet, quemadmodum id [illegible] xander Trallianus libro [illegible], capite [illegible] Analarce his confirmat verbis: [illegible] tio à venæ sectione incipienda est, sed [illegible] dem dicti aut Tympanitæ à solis purgationibus [illegible] autem Analarca solutus est, [illegible]

endum requirit, vt quæ ex sanguine frigido [...]licatur. Ac frigiditati quidem ratione illa non indiget, sed quoniam copiæ detractio naturam iuuat, vt hæc minorem illam effectam facile suffocaret, non alienum, sed rationi consentaneum est, hic quoque venæ sectione vti. Videmus enim quod etiam ignis externus, cum a lignis viridibus propemodum extinguitur, resuscitatur rursus, si illa quæ ipsum suffocabant auferantur. Deinde vero ob caloris innati debilitatem, vt hominibus frigidæ naturæ, quales a diuturno morbo conualescentes cumprimis sunt, & senes, phlebotomia ex vsu non est. Subtracto enim sanguine qui fomentarius caloris ac vitæ thesaurus est, necesse est vt corpus vehementius refrigeretur, humorumque cruditas augeatur. Sanguis igitur ipsis, vt humores concoquat & emendet, relinquendus est. Quin etiam post [illegible], diuturnos vomitus, [illegible], inediam, vigilias, labores vehementiores, & vno verbo, post omnia quæ corpus impensius calfaciunt exiccantque ac vires dissoluunt, a venæ sectione abstinendum, vt copiose admodum docet Rhazes libro 6. cap 11. ad Almansorem.

QVÆ CIRCA VENÆ SEctionem obseruanda.

CAPVT XCVI.

Hæc facienda tibi quando vis phlebotomari,
Vel quando minuis, fueris vel quando minutus,
Vnctio, siue lauacrum & potus fascia, motus,
Debent non fragili tibi singula mente teneri.

Quinque in sanguinis missione obseruanda es-

se hoc loco traditur, & ex ipsis alia quidem prius quam vena tundatur, quædam interea dum sanguis emittitur, nonnulla vero eo substracto.

Primum est vnctio: alias enim membrum in quo vena incidi debet, oleo irrigatum fricamus, vt tepore eius sanguis reddatur fluidior: interim ipsi etiã φλεβοτόμῳ siue scalpello olei nonnihil allinimus, vt inflictum dolorem mitiget. Quandoque vero & vulneri olei cuiuspiam nonnihil illinimus, quo nimirum cicatrice tardius obducatur, humoresque in venis relicti liberius expirent, & mali fumi discutiantur.

Secundum, potus, & præcipue quidem vini. Hoc enim tum in ipsa sectione, si syncope obuenerit, tum post eam etiam ad boni sanguinis generationem spirituumque recuperationem commodissime exhibetur. Supra cap. 8. & 10.

Tertium, lauacrum, id est, balneum: quod cum per biduum aut triduum ante & post sanguinis missionem vita concedatur, nequaquam vetitum eodem die. Ante quidem, in illis quos crassorum humorum copia aggrauari suspicio est, hoc enim balneum incidit, mobilesque facit: ob eandem etiam causam paululum dimoueri ante phlebotomiam conuenit, & assumere nonnihil syrupi acetosi. Eodem quoque tempore membrum incidendæ venæ fricandum est, vt humores à proximis venis ad locum sectioni destinatum alliciantur, & ad exitum promouerent. Post vero missionem sanguinis, valet ad humorum vaporumque reliquorum discutiendos. Verum eo superstitione in ipso die oportet, cutem eius nimis reddat mollem, quo fit vt plaga facilius cedat, quod non est citra periculum.

Quar-

Quartum, fasciæ, hoc est, ligaturæ, ex pannis scilicet lineis, quas tam ante, quam post venæ sectionem adhiberi oportet. Ante quidem, & vt inde venæ incrassescant, conspicuæque magis fiant, & ad humores ad constitutum incisioni locum facilius prolectentur. Post vero, ad sistendū reprimendumque fluxum.

Quintum, motio siue inambulatio, moderata nimirū ac tranquilla: quæ quidem & ante & post venæ incisionem vsui conuenit: ante quidem, vt humores dissoluantur extenuenturque: post vero, ad dissipandas humorum reliquias.

Ea hodie apud vulgum inualuit consuetudo, vt venæ ieiuno fere ac vacuo incidantur stomacho: sed hoc ipsum Doctoribus quibusdam minus probatur, vt quibus conducibilius esse videatur, vt ouum molliusculum siue sorbile cum haustulo vini prius exhibeatur, idque circiter horam nonam, vel decimam antemeridiem, ac confestim deinde vena incidatur. Natura enim stomacho existente vacuo, ne alimento destituatur, sanguinem pertinacissime retinet. Contra vero pauculo eoque exigua mole plurimum nutriente (cuiusmodi vinum & oua sorbilia cumprimis habentur) ingesto cibo, eundem facillime exire patitur.

Porro quod ad diei, in quo fit venæ sectio, tempus attinet, sciendum sanguini mittendo conuenire maxime tempus matutinum, sic tamen vt non protinus excitis è somno, sed horam vnam antea vigilantibus vena secetur. Quibusdam etiam [illegible] [illegible] quidquam [illegible], siue in ludo literario siue in officina, siue in foro, siue in ædibus, sangui-

inutilem tum a se emittat. Fit autem sanguis na-
turæ inutilis & insanus, vel cum propriam quali-
tatem ad vnguem non seruat, nec amplius nu-
trire sicut prius, cum vtilis esset, potest, vel ita
multitudine excreuit, vt aut vires premat, aut tum
venas, tum arterias vel distendat, vel findat, vel
obstruat. At in his quidem missio sanguinis vti-
lis est, ceu vacuantium præsidiorum vna. Dili-
genter tamen adhibenda est. Siquidem in san-
guinis multitudine copiose detrahere, in reli-
quis vero pauca vacuatione vti oportet. Hinc est
quod libro nono, capite decimo, method. me-
dend. Galenus in hunc prope modum scriptum
reliquit. Si sanguis vitiosus in corpore fuerit,
paulatim quod vitiosum est, vacuare oportet, &
paulatim vicissim quod salubre est [illegible] repo-
nere. [illegible]
[illegible] Huic subscribit A-
lexander etiam Trallianus libro [illegible] capite se-
cundo, his verbis: Et hoc non vna vice facien-
dum est, ne vires debilitentur. Etenim quamuis
id quod vacuatur recrementitium est, tamen [illegible]
[illegible] mutatione [illegible]. Sa-
tius igitur est paulatim & tuto euacuare, quam
festinando detrahendoque vna cum morbo æ-
grotum e medio tollere. Atque hinc certe
liquet, quam peruerse phlebotomi [illegible]
qui vitiosum sanguinis multitudine auferunt tam
diu dum bonum effluere cœperit: cum interea
[illegible] quam bo-
num appareat. [illegible] decens & vt Ga-
lenus præcipit, in eiusmodi casibus ante venæ
incisionem [illegible] est, hoc est,
exhibendus est probum generans sanguinem,

quo nimirum in vitiosi locum bonus succedat: ac paulo post sanguis extrahendus est moderate. Hæc quidem directa dicitur phlebotomia: quod per se fiat, ad euacuationem illius quod per se venæ sectione euacuari debet: nempe ad multitudinis humorum, siue sanguinis euacuationem: principaliter tamen, secundum quod cum eo sunt alii humores.

Reliquæ quatuor dicuntur indirectæ & administrantur vt humorum vehementiorem impetum ad diuersam reuocent partem, vel ab altera deriuent.

Prima, adhibetur ob magnitudinem morbi, siue vehementiorem apostematis cuiuspiam inflammationem. Nam in apostemate vehementis inflammationis, in febribus, & doloribus maximis, non inuenitur excellentius remedium quam sectio venæ, teste Galeno lib. 1. aphor. commentar. 23.

Secunda, vt materia alliciatur ad locum, per quem euacuanda est: vnde in mensium atque hæmorrhoidum suppressione saphena aperienda est, quemadmodum in libro de curand. rat. per sang. missionem capite 5. in hunc scribens modum Galenus attestatur: *Plenitudines à suppressis mensibus ortas omnino per crura euacuare, siue venam secare oporteat, siue scarificare. Iacto enim in cubito venæ mulierum reuelleris purgationem assolent.*

Tertia, vt humores deriuentur ad partem appositam loco, ad quem sua sponte capiunt: & hoc quidem, vt materia à membro in quo iam fertur auertatur, reuelleturque: & propterea in immoderatione mensium fluxu se-

camus

eamus basilicam, id est inferiorem cubiti venā, quę hepatitis etiam vocatur, vt reuulsa materię ad locum oppositum à fluxu suo diuertatur.

Quarta, vt portiuncula materię quapiam per venę incisionem euacuata, natura residuum euincere valeat. Atque ita tandem venam incidere conuenit, vbi repletio in corpore fuerit, ne generetur apostema, virtute scilicet imbecilliore existente, quam vt vniuersam illam humorum redundantiam simul moderetur ac regat. Ideo portiunculam eius emittimus, ne ob naturę impotentiam imbecillitatemq; in debiliores partes inguem inibi abscessus aut tumores pręter naturam excitet.

DE SCISSVRÆ QVANTItate in venæ sectione.

CAPVT XCVIII.

Fac plagam largam mediocriter, vt citò fumus Exeat vberius liberiusq; cruor.

Hic vnicum habetur pręceptum de scissurę quantitate in venę sectione; nempe vt ea mediocriter sit ampla; quo nimirum crassior sanguis ac fumi liberius exeant. Fissura enim stricta existente tenuior sanguis duntaxat effluit, crasso totus remanente. Vbi hoc quoque sciendum, quod in venę sectione aliquando amplum, nonnunquam vero arctum infligere vulnus oporteat. Et amplum quidem, tribus maxime de causis. Primo cum humores sint crassi, & crassior sanguis educendus est; vt facilius exire queat. Hinc melancholicis etiam amplū infligendum est. Secundo, ob temporis ac regionis frigidita-

tem:

tempore; per eam enim humores crassescunt, quare si per hyemem, sic necessitate iubente, amplo potius vtendum est vulnere. Tertio, ob redundantiam humorum, qui melius [illegible] amplo, quam arcto, euacuantur vulnere. Contra vero arctius vulnus magis conuenit [illegible] enim [illegible] est, ne scilicet immodice spiritus excernantur & calor innatus extra modum debilitetur. Eadem habenda est ratio [illegible] tempore, & cum sanguis subtilis ac tenuis euacuatur.

QVÆ IN VENÆ SECTIONE consideranda.

CAPVT XCIX.

Sanguine subtracto sex horis est vigilandum,
Ne somni fumus lædat sensibile corpus.
Ne neruum lædat, non sit tibi plaga profunda.
Sanguine purgatus ne carpas protinus escas.

Tria in venæ sectione consideranda esse hoc in loco traditur.

Primum, vt is cui vena secta est non dormiat illico post phlebotomiam, nisi sex ad minus horæ præterierint, ne fumi scilicet, quos somnus elicit, sursum ad caput vecti cerebrum offendant. Possunt tamen & aliæ assignari causæ. Ac prima quidem, ne æger [illegible] dormiens supra membrum [illegible] voluatur, in quo vena secta est, itaque læsionem percipiat. Secunda ne inter dormiendum humores transiliant in partem ex scalpelli ictu dolentem, ibique [illegible] generent. Siquidem partes dolentes, vt [illegible] capite [illegible] medicinalis, & in libro de symto-

ma-

rat per sanguinis missionem, capite septimo, Galenus asserit naturam solere fluxionem suscipere, & præcipue quidem in somno. Auicenna vero hanc adfert causam, cur post quam ex dormitione phlebotomia propinqua [illegible] accidat [illegible] bus conf[illegible]. Dum enim [illegible] somni-na[illegible]que inopinato vel [illegible] volutationesque motu, [illegible] ad [illegible] fit ut iecta & adhuc a recenti sectione hiantes plagæ [illegible]cam nonnunquam sanguinis vim inicientibus effusionem: quod quam sit vitæ discrimini coniunctum, nemo est qui ignoret. Ad hæc [illegible] quoque excrementa per somnum intro retrusum ad principalia [illegible] membra. Quin etiam spiritus, sanguis & calor venæ sectione ad exteriora prolectati per somnum ad centrum retrahuntur, atque ita [illegible] haud tam commoda venæ sectionem excitatam commotionem, tum somni quoque tenacitate [illegible] ebullitio in humoribus [illegible], ac inde febris [illegible] accenditur. Satis igitur liquet, confestim a venæ sectione non esse dormiendum, præsertim si interea nihil dum cibi ingestum fuerit. Quod si [illegible] ubi sumptione in unam atque alteram horam, imo & in plures (si ita patitur animus) somno indulgeatur, nihil aut parum admodum offendit. Siquidem exagitatio humorum tanto temporis spacio ad plenum contrahi sedarique potest. Satius tamen fuerit a somno abstinere, aut certe si qua necessitas dormire omnino cogit, quam brevissimo uti somno, adhibita semper cautione quadam, ne divinctæ fasciæ [illegible] vitæ discrimen adducant. Nonnulli hanc quoque adsignant causam, nempe quod materia

per somnum crassescat, constrictioque in membris eueniat, perinde atque in quartana typo ob materiæ crassitiem frigiditatemq; solet. Tam nerui præterea atque lacerti frigidi sunt: fumus igitur ad ipsos perlatus in somno, in quo calor naturalis totus in profundum corporis retrahitur, crassescit simul & refrigeratur: is sic refrigeratus & crassior effectus frigiditatem quoque & crassitiem, siue constrictionem cum membris communicat. Simile namque a [illegible] chui. Et hæc quidem de somno phlebotomiæ propinquo, & non de remotiore intelligenda veniunt.

Secundum, ne venæ sector profundam nimis incutiat plagam, ita vt scalpello neruum, aut arteriam venæ iunctam attingat. Nerui enim punctura ob sentiendi præstantiam, ob idque quod cum principio pars hæc continuitatem habet, prompte dolorem accersit, quem necessario comitatur humorum defluxio, hanc excipit phlegmone, quam ex necessitate deinde non solum quidem puncti nerui, sed totius etiam instrumenti consequitur conuulsio, & inde accidit [illegible] ma tandem mors, vel ad minus membri [illegible] brachii aut digiti, & [illegible]. Quod Cornelius Celsus libro 2. capite 10. his etiam verbis significare voluit: Iuncta est interdum, vena arteriæ, his nerui. Ita si neruum scalpellus attigit, sequitur neruorum distentio ea qua hominem crudeliter enecat [illegible]. Lege Galen. cap. [illegible] & libro [illegible] cap. [illegible] de motu musculorum & lib. 6. cap. 2. method. medendi. Porro ex arteriæ punctura [illegible] sequitur sanguinis arteriosi [illegible]

Tertium, ne is cui vena secta est, protinus à missione sanguinis cibum sumat, sed expectet dum humorum exagitatio sedetur, ne cibus nondum concoctus ad subueniendum membro læso cum sanguine simul attrahatur. De hoc Galenus lib. 4. cap. 10. de sanitate tuenda.

QVÆ POST PHLEBOTOMIAM vitanda.

CAPVT C.

Omnia de lacte vitabit rite minutus,
Et vitet potum phlebotomatus homo.
Frigida vitabit, quia sunt inimica minutis.
Interdictus erit minutis nubilus aer.
Spiritus exultat minutis luce per auras,
Omnibus apta quies, & motus sæpe nociuus.

Hic quinque ab incisa modo vena cauenda esse præcipitur.

Primum, lac & lacticinia omnia. Siquidem ex humoribus venæ sectione agitatis ac commotis sæpe in ventriculum nonnihil transfluit. Lac igitur, quod per se alioqui corruptioni obnoxium est, sumptum dictisque humoribus admistum facillime [illegible] & [illegible], & dulcedinis ratione incoctum ac crudum ab inanitis venis attrahitur. Supra c. [illegible] *Lacticinia*

Secundum, potus, quippe qui & ipse parum [illegible] incoctus facile ab iisdem abripiatur. Supra cap. 51. *Frigida.*

Tertium, frigida omnia, tam intro sumenda, quam foris admouenda. [illegible], alimenta frigidiora, potus frigidus, balnea

balnea frigida ambientis nos aeris frigiditatem [illegible] stium ex [illegible] et per [illegible] nuda [illegible] ac ventum frigidum. Hinc enim corpus [illegible] numero [illegible] vene sectione [illegible] immodice praeter modum refrigeratur.

Quartum, hic, cui vena secta est, vetetur ne ambulet in aere turbido ac nebuloso. Nebula enim est quasi [illegible] ut supra capite [illegible] sanguinem melancholicum efficit [illegible] consilium. Sed vetetur potius incedat in aere lucido, claro atque sereno: Hic enim [illegible] omnes, & [illegible] volum [illegible] dilectet, ad eum [illegible] pro- [illegible].

Quintum, vt idem temperatam amplectatur quietem, motionemque vitet. Hic enim humores venae sectione agitatos magis adhuc commouet, & vires vigentes debilitat: illa vero commotionem contrahi [illegible].

Sunt qui tradant cauendum etiam esse [illegible] torum piscium [illegible] postquam vena alicui secta est, [illegible] [illegible] id est, vitiligines enim & scabiem [illegible] numero gignunt. Simeon Sethi in Syntagmate de piscibus.

QVIBVS MORBIS ET ÆTA-
tibus phlebotomia conueniat, & quantum sanguinis quoque tempore detrahendum

CAPVT CI.

PRincipia [illegible]
Ætatis media multum de sanguine tolle,

Sit puer atque senex, tollet vterque parum.
Ver tollat duplum, reliquum tempus tibi simplum.

Quatuor phlebotomiæ præcepta hoc loco traduntur.

Primum, vt in principio acutorum & peracutorum morborũ vena incidatur: pro cuius pleniore intelligentia sciendum initio, peracutũ morbum esse duplicem: exquisite peracutum, qui vltra quartum non producitur diem (hunc recentiores Medici barbaram sectantes medicinam, peracutum vocare solent.) Non exquisite peracutum, cuius vigor in septimũ futurus est. Hi itaque morbi cum breues sint & statim summos, id est, maximos obtineant labores neque inducias concedant, illico per [illegible] curandi sunt. Iidem porro, quod à calidis magna ex parte humoribus sanguine nimirum & flaua bile, nascantur, venæ sectionem potissimum exposcunt. Hinc non temere Hippocrates libro quarto, de victus ratione in morbis acutis & aphorismo scriptum reliquit. In acutis morbis sanguinem detrahe si vehemens morbus videatur, florentique ægrotanti ætas, & virium adfuerit robur.

Secundum, quod in ætate media siue florenti, ab anno nimirum 30. ad 45. vel 50. copiosius quam in aliis sanguis detrahendus sit. Etenim hac corpus solidum esse incipit, quod nequaquam tantum sanguinis quantum solebat, in se traducit, sed plus solito in venis relinquit. Quo nec vt eius subtractio incrementum impediat, neq; virium robur dissoluat. Corpus neq; in ea

state neq; augeri sensibiliter, nec imminui, sed veluti stare videtur.

Tertium, quod senibus ac pueris parum sanguinis detrahendum sit, ut per pueros intelligamus etiam eos, qui pubertatis, hoc est, 14. annum excesserunt. Nam usque ad pubertatis initium tota illa aetas pueritiae mollis est & tenerior, quam quae phlebotomiam toleret: quoniam licet concoctio & nutricatio in eis liberior sit, tamen spiritus & sanguis modico tempore [illegible] quae affatim in corpus [illegible] & augeri possit, [illegible] natura citra noxam illius vacuationem sufferre posset. Nam etsi quod natura nostra in solidis habitet, tamen ad immodicam omnino evacuationem labefactatur [illegible]. Pubertas [illegible] primam sanguinis missionem toleret. [illegible] pro mutatione naturae sanguinem mittere licebit, neque tamen in [illegible] affatim, sed [illegible] breviter.

Porro pro senibus eos intelligere oportet, qui adhuc in prima atque secunda senectute consistunt. In his enim audacia mittendi sanguinis paulatim decrescendo, ut in decrepitis, hoc est, post 70. annum ob virium imbecillitatem vix liceat. Plura Galenus in libro 4. Hippoc. de victus ratione in morbis acu. comm. & ibidem etiam [illegible] Thruscus Trachelius.

Quartum, quod simplex sanguinis portio, respectu nimirum reliquorum temporum, vere detrahenda sit. Tunc enim sanguinem maxime crescere in corporibus nostris, apud omnes medicinae scriptores in confesso est. Caeterum quod ad

primum præceptum attinet, regulæ nonnullæ circa sanguinis missionem obseruandæ sunt.

Ac prima quidem, vt ab initio morbi non fiat phlebotomia. Medicus enim vt capite 87. artis medicinalis, & comment. 22. lib. 1. aphor. Galenus asserit, naturæ minister est. Sed natura ipsa nunquam in morbi principio, dum crudi adhuc sunt humores, vllam vacuationem instituit. Ergo nec medicus ipse in principio morbi, dum adhuc omnia cruda sunt, vacuationem vllam instituere debet. Cruda enim cum vacuationi non obediant, grauia ea de causa symptomata excitant. Galenus comment. 22. lib. 1. aphor.

Fallit tamen hæc regula in tribus casibus: Primo, quando noxii humores turgent, hoc est, sua sponte concitati ad excretionem nos adducunt: tunc enim in principio etiam morbi nondum coctis humorib. vacuare licet, ne scilicet humores parum stabiles & ab vna parte ad aliam sine ordine moti, ad principem aliquam partem decumbant. Raro autem accidit vt humores mobiles ab vna parte ad aliam transfluant, sed plerumque sunt in parte aliqua firmi ac fixi: ideoq; non est in principiis morborum vacuandum, nisi rarissime, hoc est, quando humores turgent. Hinc non temere 4. 1. cap. 20. & 21. tract. 1. cap. 7. & 1. 4. tract. 1. cap. 31. ab Auicenna præcipitur, vt in principiis morborum venæ incisio, penitus deuitetur, vt quæ superfluitates extenuet, vt per corpus fluitent, ac sano sanguini permisceantur, non extrahat tamen quod extrahi necesse erat: quo fit vt post temporis interuallum phlebotomiam repetere opus sit, interim eodem die, an-

terim postridie. Atq; hinc profecto vires nimium debilitantur.

Secundo in materiae multitudine: hic enim circa principia quandoque, quemadmodum comment. 19 lib. 2. aphor. Galenus testatur, venae sectionem, nonnunquam vero & purgationem adhibere oportet, quo minorem iam factam materiam natura possit concoquere.

Tertio, in morbi magnitudine ac vehementia, ut in magno vehementissimoq; doloris apostemate: licet non sit multa in corpore materia, si dicta antecedens. Nam repellendus humor est, ne apostema citius quam par est crescat aut aperiatur. Venae igitur sectio, ut magna haec & prava symptomata evitentur, circa initia statim adhibenda est. Quod Galenus libro decimotertio, [illegible] vigesimo, method. medend. [illegible] verbis solum inquietantis, incidendam in talibus affectibus venam statim ab initio, si modo cu valens virtus sit, ut sine noxa missionem sanguinis tolerare, ac nihil prohibeat eorum, quae in secanda vena recitavimus, scilicet vel aetas [illegible] corporis vel pueritiae, vel anni tempus, vel regio in qua sit extremus calor aut frigus. Non solum autem in morbis acutis, atque adeo inflammationibus, venam secamus, verum in vehementibus & [illegible] particularium, praesertim nobilium, sanguis est depulsio parte [illegible] est, ut laborantium prohibeatur, etiamsi sanguinis modicus fuerit.

Caveatur ne fiat phlebotomia in diminutione aegritudinis, velut in crisi vel in qua [illegible] fe-dem, neque aliqua alia vacuatio tentanda est, [illegible]

[illegible]

materia scilicet diuertatur à loco, ad quem natura ipsam, vt excernatur, pellit. Pari modo nec in ipso paroxysmo tale quippiam tentandum: rectéq; commentar. 29. libro secundo aphorism. Galenus præcipit, vt morbo iam consistente neque venæ sectio, neque purgatio adhibeatur, quod coctiones morborum tunc maxime fiant: quæ melius in quiete, quam motu perficiuntur. Cæterum sicuti se habet status ad integrum morbum, ita & paroxysmus respectu dierum ἀπυρεξίας, id est, intermissionis: quemadmodum igitur in statu non est vacuandum, ita nec in paroxysmo.

Tertia, ne phlebotomia circa initia statim morborum fiat quādo crisis adhuc remota est. Sanguis enim insiti caloris fundamentum est, ipsum nimirum sustinens licet cor generet, & spiritus ipse deferat sed sanguis est fundamentum eius: ex ipso n. vt materia natiuus calor gignitur, per sanguinis igitur subtractionē calor, qui coquere materiā morbi debebat, vacuatur, quo fit, vt morbus in longum protrahatur, viriumq; robur debilitetur, vt timendum sit, ne ob morbi diuturnitatem ac virium imbecillitatem natura succumbat.

Quarta, ne in corpore, cui stercus multum in intestinis cohibeatur, phlebotomia adhibeatur. [illegible] ostendimus, attrahentia [illegible] scilicet [illegible] membrorum calid[illegible] corporis habitus. [illegible] sanguinis [illegible] exhausta à [illegible] quemadmodum [illegible] ma-

magis cohibeatur, & materiam venæ contentam corrumpatur. Mesaraicæ enim humiditatem e stercore penitus exugentes ipsum exsiccant. Venter inde molli clystere, aut subditis glandibus prius vacuandus est, ne venæ putridam quandam [illegible] superfluitatum essentiam [illegible] nentur attrahantq. Galenus in præsagio experientia confirmato, cap. 4.

Quinta, ut ne frequens ac multa phlebotomia fiat. Hinc enim crescentium multi ac mali generantur morbi, sicut est epilepsia, apoplexia, & paralysis: siquidem ob sanguinis & caloris imminutionem multa generantur phlegmaticæ superfluitates, quæ dictas tandem ægritudines excitant. Hinc non temere vulgo dici solet: Qui juventute phlebotomiam exercent, hoc est, sanguinis missione citra necessitatem sæpius utuntur, senectutem deflebunt.

Sexta, ne venæ sectio adhibeatur mulieri, cui menses fluunt, aut uterum gerenti. Uterum gerenti quidem ne abortiat: [illegible] enim cibus [illegible] quens venæ sectione diminuitur, & alimentum fœtui subtrahitur, & maxime quidem si is adultus fuerit. Nam fœtus ex mensibus nutritur: cum autem non invenit, unde nutriatur, [illegible] & movetur, & dissolutus, excidit ex naturalibus vinculis: magis autem hoc contingit, si maior sit fœtus, quippe qui maiori indiget alimento. Non solum autem solo sanguine misso. Plura de hoc Leonhardus Fuchsius [illegible] ment. in lib. 5. aphor. Hippoc. Cui vero menses fluunt, naturaliter scilicet & secundum rationem, mensis, vena secanda non est, nisi id [illegible]

[illegible]

deratiore fluxu, nempe ad reuellendam materiam. Sed quando naturaliter & secundum debitum naturæ cursum erumpunt, naturæ res omnis permittenda est. Supra cap. 95.

Septima, ne phlebotomia fiat post immodicā ventriculi perturbationem, intra & supra factā, quam χόλεραν Græci, Latini choleram etiam appellant: Barbaram sectantes medicinam cholericam & choliricam passionem nominant. Cum enim venæ sectione humores commoueantur, timendum, ne per hoc biliosus humor in ventriculum transfluens ipsum inflammet. Plura supra, circa finem capitis 95.

Postremo videndum etiam est, quibus hominibus phlebotomia conueniat: cuius sane rei regulæ etiam nonnullæ ponendæ sunt.

A prima quidem, quod hominibus delicatis, otiosis, desidiosam vitam agentibus, valde corpulentis & multum nutriente cibo vtentibus potissimum conueniat.

Secunda, quod illis etiam, qui sanguine abundant: quod quidem per vrinæ crassitiem cognoscitur. Abundantia enim sanguinis eam efficit crassam: flaua vero bilis, tenuem.

Tertia, quod iis quoque ex vsu sit, qui melancholico abundant succo: Vnde multa melancholia naturali cum sanguine per corpus discurrente, quod ab ea sanguis [illegible] parte ad amussim nō depuretur, purgationē an cedere debet phlebotomia, sequi vero purgatio. Duplex porro melancholia est, naturalis scilicet, & non naturalis. Quando naturalis abundat, cū sanguine simul discurrit, quare ad eius euacuationē, primū qui-

quidem venæ sectio adhibenda est: ab eo dem enim calore, temperato nimirum, sanguis & melancholia generantur; deinde vero post temporis aliquod interuallum, nempe post concoctionem purgatio phlebotomiæ succedet.

Quarta, quod illis cumprimis etiam conferat, in quibus periculum est, ne ob humoris redundantiam in corpore accidat calfactio, ebullitio & conturbatio. Nonnulli tamen per hanc regulam sæpenumero falluntur. Quando enim calfactionem aliquam percipiunt, humorum ebullitionem adesse suspicati, venæ sectione statim vtuntur, cum ex flauæ bilis feruore & incendione hoc interim accedere etiam possit. In qua sane tantum abest, vt calfactio & ebullitio per venæ incisionem cohibeatur, vt magis etiam incitentur & augescant. Phlebotomia enim humores commouet, vt maiore deinceps impetu per corpus discurrant. In tali igitur casu phlebotomia vtendum non est, nisi sit ex humorum redundantia: quod quidem ex sudoris multitudine cognoscitur, & præcipue cum is matutino tempore oboritur. Aliqui enim non sudant, nisi cum euacuatione opus habent.

Quinta, quod venæ sectio illis potissimum adhibenda sit, quibus vires adhuc firmæ sunt, quæque sanguineæ, & non frigidæ ac siccæ sunt temperaturæ. Hinc Rhazes lib. . ad Almansorem cap. . Corpora inquit quæ venas habent amplas & conspicuas, quæq; hirsuta sunt, & coloris inter rubrum fuscumq; medio, adolescentum nimirum, iuuenum, & ieiunum pondus decrepitorum, phlebotomiæ præsidia magis tolerare possunt. Pueris vero & infirmis, seni-

canda non est nisi maxima incumbente necessitate.

QVÆ MEMBRA QVOQVE tempore venæ sectione vacuanda.

CAPVT CII.

Ver, æstas, dextras, autumnus hyemsq́ sinistras.
Quatuor hæc membra, hepar, pes, cepha, cor, vacuanda.
Æstas hepar habet, ver cor, sicq́ ordo sequetur.

Hic ostenditur, quæ membra quoq; tempore per phlebotomiam sint vacuanda.

Ac *primo* quidem dicitur, vere & æstate venas dextræ partis esse secandas: dextræ scilicet manus, brachii vel pedis. Sed autumno ac hyeme sinistras: sinistræ nimirum manus, brachij, vel pedis. Vere enim crescit atq; augetur in corpore sanguis, æstate vero flaua bilis: quo fit, vt vere ac æstate vacuandæ sint venæ, quæ sanguine & flaua bile magis abundant; tales autem cum primis sunt venæ dextræ. Siquidem in dextra corporis parte situm est membrum sanguificationis, nempe hepar, & κυστις χολη..., id est, folliculus flauæ bilis. In autumno vero humor generatur melancholicus, qui aceruatur etiam, nec dissoluitur per hyemem, vnde autumno & hyeme illæ venæ potissimum secandæ sunt, in quib. melancholia magis dominatur, suntque venæ sinistræ. Nam in sinistra corporis parte situs est lien, receptaculum melancholiæ.

Secundo deinde loco traditur, quatuor haec membra, nempe κεφαλὴν, id est, caput, pedem, & hepar, vacuanda esse iuxta quatuor anni tempora. Cor quidem vere, hepar aestate: caput hyeme, & pede autumno.

DE COMMODIS EX SECTIONE Saluatellae.

CAPVT CIII.

Ex saluatella tibi plurima dona minutae,
Splenem, hepar, pectus, vocem praecordia purgat,
Innaturalem tollit de corde dolorem.

Sex commoda hoc loco recensentur sectionis venae, quam saluatellam vulgo vocant. Ea inter digitum medicum & medium frequentior admodum & saepissime inciditur. Alius vero eius locus est, ut vulgo aiunt, inter [illegible] & auricularem.

Ac *primum* quidem eius commodum, quod lienem expurget.

Secundum, quod iecur emundet.

Tertium, quod pectus purificet.

Quartum, quod vocis [illegible] incommoda.

Quintum, quod à nocumento tueatur ac conseruet praecordia: quo nomine cor, [illegible] li, membra spiritus, & quaecunque cordi vicina hic intelligenda sunt.

Sextum, quod non naturalem è corde dolorem tollat: ac [illegible] quidem assumitur [illegible] vena secetur, ut latius paulo post declarabitur, ab omnibus illis locis sanguinem educat.

Pro pleniore autem huius rei intelligentia

Ille-

primo quidem sciendum est, aperiri nonnunquam venas, nonnunquam vero arterias. Verũ propter difficilem fluxus arteriæ compressionẽ arterias Medici incidere metuunt: quippe cum si quis in secanda forte vena arteriam vulnerarit, ægre statim sanguinis eruptionem compescat, ac vbi res optime cadat ad cicatricem perducta, diu sione tamen ἀνευρυσμα hoc est, arteriæ incisæ dilatatio sitat, teste Galeno in libro de curand. rat. per sanguin. missio. cap. 21. & 22. Difficilis porro est fluxus arteriæ compressio, partim quidem ob arterialis sanguinis feruorẽ: hic enim promptissime mouetur, arteriamq. dilatando aperit: quare sanguinis eiaculationem in arteriæ incisione admodum iuuat. Partim vero, quod motus arteriarum, vt libro secundo, capite vigesimo, de sanitat. tuend. Galenus attestatur, nunquam intermittatur, quo fit, vt ipsarum vulnera tardius etiam curentur: cum vtique quietem requirant ea, quæ sananda sunt. Galenus libro quinto capite octauo method med. & commento 6. lib 6. aphoris. Prodest autem arteriæ incisio, quando corpus redundat sanguine tenuiore aut flatuoso, aut feruidissimo. Sedes enim sanguinis subtilis ac tenuis, vnde calor naturalis & spiritus procreantur, atque item flatuosi arteria est. Quin feruidissimus etiam sanguis, qui à calidissimo membro, corde scilicet, perficitur, inq. singula corporis membra digeritur, in arteriis continetur. Crassioris vero, quo membra nutriuntur, receptaculum in venis est. Sane vero, quæ Galeno occasio extiterit secandæ arteriæ, ipse capite 23. de curandi rat. per

Ge-

sanguin. mission. asserit. Monitus, inquit, per quaedam insomnia, quorum duo perspicua mihi visa sunt, accessi ad dextrae manus arteriam inter indicem ac pollicem sitam, sivique fluere, donec sponte sanguis substiteret: nam ita somnium praeceperat. Effluxit autem non tota libra. Subito itaque diuturnus extinctus dolor est, in illa maxime parte fixus, qua cum septo transverso committitur. Mihi quidem hoc aetate adolescenti evenit. At minister Dei Pergami diuturno lateris cruciatu laborans liberatus est arteria in summa manu incisa, aggressus & ipse illud insomnij monitu.

Secundo vero loco sciendum, quod venae sectio in his admodum membris adhiberi solet. Aliquando quidem brachio, sive manui magnae, nonnunquam parvae, quandoq; pedi, interdum naso, aliquando fronti, nonnunquam labiis, quandoque linguae sive palato, nonnunquam in extremis angulis oculorum frontem versus. Quinque venae secandae veniunt in manu magna, per quam intelligitur apud Medicos totum brachium cum summa manu: ut per pedem totum crus. Nam est quicquid ab ischio usque ad plantas pedum, quemadmodum docuit Rhazes lib. 7. ad Almansorem cap. 21. & Avicenna 4. 1. cap. 20.

Una vocatur humeraria sive humeralis, Graece ὠμιαία, quod per humerum in manu descendit, vel cephalica, quoniam [illegible] vel κεφαλική, id est, vena capitis.

Altera interior cubiti vena quae [illegible] dicitur, Latini iecorariam & [illegible] medicinae [illegible] vocant.

Tertia media, quam nonnulli & alio nomine non inepte communem, vel cardiacam, vel nigram, vel matricem nuncupant. Barbari vero medianam appellant.

Quarta axillaris, quæ est ramus basilicæ.

Quinta funis brachij, quæ est ramus cephalicæ descendentis. In minori siue summa manu est Sceilen, siue saluatella. Et ita in manu istæ venæ secandæ veniunt.

Cephalica incidenda est, vbi superiores pectoris partes facies nimirum aut caput male afficiuntur quare confert passionibus capitis, vt hemicraniæ, maniæ, & similibus. Galen. ca. 16. de curam. rat. per sang. miss. *Cephalica*

Basilica à partib. illas in euacuat, quæ infra ceruicem sunt, verbi gratia à lateribus, pulmone, corde, iecore, liene aut ventriculo. *Basilica.*

Communis situ & compositione inter duas iam dictas media est. Nam ea ex fissione vtriusque oritur. Est etiam in vacuando media: vndique enim vacuat, ab inferioribus nimirum partibus infra ceruicem, a collo, & supra collum. Vnde exquisitissima omnium humorum & vniuersalis toti corpori per huius venæ sectionem fit euacuatio. Vniuersalis quidem, non vt quibusdam placet, quod à corde oriatur, sed quod sit ramus cephalicæ & basilicæ. Sanguine igitur à cephalica detracturos, ea non apparente, mediam potius quã basilicam secabis. Quod si nec basilica se ostenderit ad mediam potius, quam ad cephalicam confugies. *Mediana.*

Saluatella siue salubris, Sceilen Auicennæ 1. doct. 5 summis, capite 5. appellatur, & est vena *Saluatella.*

sub annullari & medio digito exporrecta. Verum alias subinde apud Arabes & barbaros salam Sceilen vocari obseruatur, quæ media brachiale ab humerariæ ramo & axillaris venæ propagine constituitur, cui eadem quæ axillari medicorum vulgus nomina imponit, hanc quoque saluatellam & salubrem vocans. Hæc obstructo hepate in dextra manu, liene vero in sinistra incidi solet. Quare hoc fiat, ratione ostensum non est, sed experientia liber. Porro manus illius cui hæc vena secatur, in calidam aquam ponenda est, donec locus infletur, & leniter calefactus conspicuusque fiat, secta autem iam vena, iterum in aquam ponenda est: ideo vt sanguis commodius eiaculetur, si eius eruptio debilis fuerit, sicuti solet in pluribus eorum, quibus per hanc venam sanguis extrahitur, & ne sanguis in ore venæ coagulatus illico restringatur. Cum autem exierit quantum volueris emanari, parum olei ac salis imponendum est, ne nimio citius vulnus cicatrice obducatur. Rhazes libro septimo, capite vigesimo septimo ad Almansorem, & Auicenna 1. capite 20.

Axillaris. Axillaris ramus est basilicæ, & apparet in curuatura brachij versus inferiora: de hac idē quod de basilica iudicium.

Funis brachij similis est cephalicæ: est enim ramus eius. Quanquam autem venæ sectionem, quemadmodum id ipsum à Galeno & Auicenna asseritur, vniuersalis è toto corpore sit euacuatio, non tamen ex omnibus venis æqualiter, sed tantum ex communibus, vt ostensum est. Licet etiam vena e toto corpore [illegible]

tum

non tamen æqualis in omnibus est timor. Item cephalica & hazæ est securior: basilica vero & cardiaca magis timendæ, quamquam hæc quam illa minus.

Cephalica omniũ minus est noxia, quod nullus neruus, nulla arteria, nullus etiam tendo sub ea vena procurrens sectionem impediat.

Cardiacæ siue medianæ incisio admodum difficilis ac periculosa est, propter subiacentem neruum ac tendinem, maxime si in ipso brachii sinu profundius incidatur.

Basilica inter cæteras eius loci periculosissimã habet sectionem: tum propter arteriã quæ subiacet, tum etiam propter incertum & varium neruorum in ea parte procursum, qui te dubiũ & anxium reddunt, præsertim in interiore brachij plexu, qui minus carnosus est.

Scelen siue saluatella non est periculosa, sed tamen subtilis: vnde conuenit vt in sectione eius manus in aqua calida detineatur, quo expeditius erumpat sanguis.

In pede tres venæ sunt, ischiatica scilicet, saphena & vena poplitis, quas incidere consueuimus sanguinem deorsum reuulsuri, vt in mensium prouocatione. *Pedis vena.*

Sed in hoc vena poplitis, iuxta Auicennæ sententiam, efficacior est saphena, aut ischiatica: propinquior enim est vtero, vnde melius ab ipso deorsum trahit.

Saphenæ sectio a renibus ab vtero, testiculis, & virga sanguinem educit.

Ischiatica ab ancha, id est, ischio siue a coxendicibus & membris versus exteriorem partem

hos

fitis melius trahit. Iuuamentum sectionis eius magnum est in ischiade, podagra, varice & elephantiasi.

Saphena ab vtero trahit, & membris versus interiorem partem sitis, licet eiusdem venæ sint rami, menses prouocat, & hæmorrhoidum orificia aperit.

Frontis vena. In media fronte inter duo supercilia sita est vena, cuius incisio confert grauitati capitis, & præcipue illi quæ est à parte posteriori, & etiam qui faciei vitiis, nempe morpheæ, impetigini, scabiei, & oculorum affectibus, incisa tamen prius cephalica.

Nasi. Est in naso quoq; vena, in cuius incisione collum sudariolo stringere oportet, donec capitis partes intumescant, & vena conspicua fiat. Idem etiam in sectione venæ frontis faciendum.

Labiorum. Inter labra item & gingiuas venæ sunt, quæ propter oris aut gingiuarum abscessus scindi solent, cephalica tamen prius incisa.

In palato venæ sunt quatuor, quarum incisio confert fluxioni rheumatis ad dentes [illegible] in eis dolorem inducentis. Suntque omnes conspicuæ, & incidendæ potissimum post concoctam materiam.

Oculorum. Sunt quoque venæ quædam in angulis oculorum iacentes, malibus fronti versus, quæ inciduntur in passionibus oculorum, doloribus [illegible] ophthalmia antiqua, [illegible], secta prius cephalica.

Linguæ. Præterea venæ quæ sub lingua conspiciuntur, [illegible] in multis affectibus incidi, præsertim in angina, secta tamen prius cephalica.

Temporum. Quinetiam in temporibus [illegible] [illegible]

sunt, quæ inciduntur propter vertiginem, hemicraniam, vehementem capitis dolorem, & ægritudinem diuturnam: sed hæc incisio, vt in libro de genitur. & in libr. de aere, aquis, & locis Hippocrates autor est, hominem reddi sterilem. Quibuscunque, inquit, iuxta aures venæ sectæ sunt, hi coeunt quidem, & genituram emittunt, verum modicam, & debilem ac infœcundam. Nam plurima genituræ pars à capite iuxta aures in spinalem medullam procedit. Ipse autem genituræ meatus cicatrice sectioni inducta obstruitur. Et proceres Scytharum, incisis iuxta aures venis, sterilescere affirmat. Auicenna eas iuueni es vocat.

In collo etiam venæ sunt, quas Græci σφαγίτιδας, Latini iugulares, id est, venas faucium & gutturis, Arabes Guidez, Barbari Subeticas, Apoplecticas & somni venas appellant, quod pressæ, ligatæ & complicatæ afferant κάρον, id est, somnu veternosum, & torporem quendam apoplecticum. Hæ inciduntur, cum anhelitus in principio lepræ maxime constringitur coarctaturque, & in principio fortis anginæ in asthmate acuto, in raucedine vocis, in abscessu pulmonis, in dyspnœa, quæ est ex multo sanguine calido, & in ægritudinibus splenis ac laterum. Collum.

Plura in libro anatomiæ viuorum Galeno ad scripto, capite vigesimooctauo, & apud Rhazen, & Auicennam locis citatis.



EMISSI SANGVINIS *observatio ex Ioannis Fernelij vacuandi ratione,*

cap. 20.

Effluens sanguis excipiendus mundis rectisque pelviculis, terrenis, vitreis, stanneis aut argenteis: non item æneis, ne ab iis vel propriæ substantiæ, vel coloris, vel alterius qualitatis conversionem subeat, quæ nostrum de corporis affectione iudicium pervertat. Sint & pelviculæ multæ, in quibus sanguinis varietas dispici ac distingui possit. Seponantur loco mundo, quo nec pulvis, nec fumus, nec ventus, nec Solis radij pertingant.

Iudicium de sanguine emisso ex substantia.

Omnium prima in his observabitur sanguinis substantia. Viscosus est qui lente fluxit, & tenuem glutinum digitis adhæret quorum neutrum efficit probus atque mediocris. Crassus est & densus, multasque fibras habet qui ocyus concrescit atque conglaciat: hic obstructionum aliorumque inde morborum fit autor. Qui tardius concrescit ac durescit, tenuis est: qui vero iam refrigeratus minime durescit, is omnino vel aquosus vel putridus est, cuius fibræ omnes diu præruptæ atque corruptæ vanuerunt. Idipsum planius distinguet filo. Crassus ac compactus difficile finditur, tenuis facile: putridus vero non finditur, verum simul atque attingitur, totus in partes exiguas discerpitur.

Serum.

Serum multum tanquam aqua citrina concre-

ro ſanguini innatans vel potum liberaliorem vel iecur infirmum, quale hydropici, vel imbecillos renes, vel eoſdem obſtructos oſtendit: quibus ex cauſis ſerum redundans in venas ſanguini permiſcetur. Hunc tamen non eo prorſus deſtitui par eſt, velut in his qui frugalius bibunt, aut immoderatius ſeſe exercent: craſſeſcens enim ſanguis difficile in tenues venas diſtribuitur, eaſque prompte intercludit.

Spuma innatans, niſi fluoris impetu nata ſit, incendium atque feruorem eius humoris oſtendit, cuius calorem præ ſe fert: rubra quidem, ſanguinis: citrina, bilis: alba, pituitæ: liuida, melancholiæ. *Spuma.*

Dureſcentis ſanguinis color per ſumma rubicundus boni vtiliſque ſanguinis eſt index: ruber quidem ac lucidus ardentis, qualis eſt arteriarum: ruber vero & obſcurus mediocris, qualis eſt venarum. Color citrinus, bilem: albus, pituitam: viridis, bilem retorridam: liuidus aut plumbeus, atram bilem cum pernicie vt diſpari colorum permiſtio varios humores exuperare commonſtrat: qui an etiam putridi ſint nec ne, ſanguinis ſubſtantia palam facit. Eſt autem quibus color ex optima concoctione proficiſcitur: quod his præſertim accidit, quorum plenior eſt virtus, & quorum vrinæ bene coctæ viſuntur, multo alboque ſedimento conſertæ: Illorum quippe ſanguis in venis tenuioribus concoctione iam albeſcit. *Color.*

Sanguini putreſcenti innatat nonnunquam pingue quiddam & adipoſum inſtar telæ araneæ ſubalbicans. Hoc, ſi admodum pingue & obeſum *Pingue.*

corpus est, ex ipso sanguine causam habet, qui est in adipem pronus. Sin corpus strigosius fiat, minusque optimum, idipsum colliquari & macescere portendit.

Subsidentia.

Ima parte concreti sanguinis subsidet quod terrenum magis est atque fæculentum. Id quum scinditur sæpius apparet vel rubrum, obscurum vel nigrum, vel lucidum, vel viride: vnde humoris qui sanguinem perfundit naturam videre est atque ex coloris copia assequi, quantum vnusquisque humor in venis abundet.

Grana.

Si de misso sanguine grana quædam arenulis æmula offendantur, aiunt vel Elephantiasim vel ad hanc propensionem notari: quanquam obseruantibus nihil tale deprehensum est.

Graueolentia.

Rarum est sanguinem à venis graueolere: quod si contigerit, putredinis corruptionisq; deploratæ est indicium.

Sapor.

Detractum sanguinem nemo degustarit, nisi cui in os fortasse inciderit, dulcisq; appareat, secundum naturam est: qui amarus, biliosus: acidus aut stypticus, melancholicus: insipidus, pituitosus: salsus, pituita salsa perfusus.

Iudicium ex collatione pelvicularum.

Sanguinis substantia atq; colore animaduersis, conferendæ inter se erunt pelvicul[illegible]. Quod si omnes optimum sanguinem æqualiter exhibeant, credibile est reliquum in venis similem haberi, illum tamen detrahendum fuisse, quod multitudine peccaret, quæ vna corpus grauitate sensim offendit, & in putredinem, aut in grauiorum malorum pericula conijcit. Si vitiosus & impurus sanguis conspicitur, multo etiam magis eductus est, vt qui & copia & qualitate noc-

[illegible]

festus corpori negotium facesseret, sed & posthac diligentius vacuari corpus debet, aut pharmaco, aut venæsectione. Si qui prius manauit, syncerus qui autem posterius, prauus existit, multi huiusmodi resident in corpore, proba victus ratione, idoneisque vacuationibus exterminandi. At si hoc ex phlegmone accidit, bono esse solet: nempe indicium completæ & integræ vacuationis, quæ morbi materiam ex affecta sede extirpauit. Si postrema pelui, purior est primis, consummata est vacuatio, quæ sanguinem vitiosum omnem detraxit, dum vtilis ac bonus dimanaret. Sanguis in tepescentem aquam effusus diuulsus secretisq; substantiis multa profert. Serum aquæ omnino confunditur, vt internosci nequeat: illi etiam permiscetur tenuior sanguinis portio, ex cuius colore liceat de humoris natura & specie quodammodo iudicium facere. Crassior sanguinis portio & fibrosa subsidet in imo: quæ pura & secundum naturam esse indicabitur, si lucida, tenuis, subalbida & cohærens fuerit. At crassior, crassum etiam sanguinem inesse: obscura & nigra, alioue infecta colore, sanguinem vitiosorum humorum fæcibus inquinari commonstrat, quos ipsa colo is...itte entia ducerint. Si parum illa cohæret distractaque facile dilaceratur summæ putredinis est argumentum.



DIOCLIS CARYSTII

Medici ab Hippocrate fama & ætate secundi aurea ad Antigonum Asiæ Regem Epistola, de morborum præsagiis, & eorundem extemporaneis auxiliis, è Græco Latinè reddita, per Antonium Mizaldum.

DIOCLES ANTIGONO

Regi salutem.

Antigoni Regis eruditio non vulgaris.

QVONIAM summa tibi inter omnes Reges, *ANTIGONE*, comparata est eruditio, & iam senilis procedit ætas, vniuersæque philosophiæ ac mathematicarum non vulgaris tribuitur cognitio, quibus singulis clarissimus haberis, palmam aliis longe præripis: Ego regiam quoque & familiarem tibi esse debere existimans, eam philosophiæ partem quæ ad tuendam sanitatem pertinet, idcirco tuæ Maiestati hac nostra Epistola paucis complecti volui, vndenam infirmitates hominibus contingant: & quibus indiciis præcedentibus augurentur, quibusue præsidiis opportune eis prospiciatur. Quemadmodum enim signa quædam in aere obscura, cœli tempestatem fore semper prænunciant, quales nautæ & alii rerum naturæ periti, quid faciendum sit, ut tutiores euadant, facile colligunt: sic nostro præter naturam affectui humani corporis [illegible]

Similitudo satis quam apposita.

certis præcurrentibus signis ille indicatus fuerit. Tu itaque nostris ea de re præceptiunculis admonitus, illas obuiis vlnis excipere & ad vnguē obseruare minime dedignaberis.

Distribuimus humanum corpus in partes quatuor. Capur, Thoracem, Ventrem & Vesicam.

Corporis partes quatuor.

CAPVT.

CVM itaque morbus quispiam caput prehensurus est, certa præsagia & signa illum magna ex parte solent prædicere. Cuiusmodi sunt capitis ad supercilia vsque grauitas, aurium murmurans sonitus, & temporum pulsatio. Manelachrymantur oculi & caligant: hebetatur odoratus, ac gingiuæ intumescunt. Itaque dum eiusmodi præsagiorum & signorum quippiam animaduerteris, caput confestim repurgandum esse iudicato, nullis, inquam, pharmacorum præsidiis, verum, sumptis hysopi, vel origani summitatibus tritis, & in ollula ebullitis cum passo vel iuris semisextario, quibus os ieiunum colluas: & quod ad pituita educatur gargarizabis. Hoc sane morborum capitis facillimum est remedium. Saluberrimum quoque fuerit, decocto sinapi, in aqua mulsa & calente præmacerati, ieiunum os itidem colluere, & gargarizando humorem è capite deducere. Oportet autem caput ipsum antea perblandè fricare & tegumento quopiam calfacere, vt liquefacta pituita sublato obstaculo, melius fluere possit. Quisque præuisis signis & posita remedia neglexerit, se morbis illis opponi [illegible] com-

Præsagia instantium morborum capitis.

Remedia morborum capitis.

Semi sextarius vncia decem.

Cautela notatu digna.

Accidentia [illegible] neglectis remediis [illegible].

pe ophthalmiæ glaucomati, aurium dolori, [illegible] mis in ceruice, tabi cerebri & σφακ[illegible] [illegible] ricæ, raucedini, anginæ nocturnæ, lapsui [illegible] capillorum defluuio, vlcusculis capitis & dentium cruciatui.

THORAX.

Signa morborum thoraci impendentium.

QVando vero mali quidpiam thorax passurus est, his præsagitur & præsignificatur [illegible]. Sudor quidam per corpus vndique diffluit, [illegible] omnium maxime ad thoracis regionem. Lingua crassescit & salsa, amara, aut biliosa expuuntur. Spontanei dolores in lateribus & scapulis [illegible] [illegible] causam oboriuntur: obscurationes crebræ fiunt, vigiliæ fatigant, vigent tussiculationes, sitis adest, & ex somno labor & animi anxietas, insiliant pectoris angustiæ, [illegible] lassitudo ac manuum tremula affectio. Quibus nec male, nec imprudenter ad hunc [illegible] modum. Imprimis vomitus haudquaquam [illegible] pulosus, a cœna, quoad eius fieri potest, [illegible]tandus est ac mouendus, sed absque medicamento. Prosunt etiam vomitus ante pastum [illegible] niti [illegible] à græcis [illegible] nuncupati.

Remedia morborum thoracis.

Vomitorium paratu facillimum.

Quibus igitur hoc pacto vomere placuerit, [illegible] las tenues, [illegible] raphanorum, nasturtium, erucam, [illegible] aut portulacam [illegible] deinde aquam tepidam [illegible] hausta vomant. Qui dicta præcepta & præsidia negligendo prætermiserint, hos thoracis affectus, pleuritidem, peripneumoniam, melancholiam, [illegible] [illegible], & cum [illegible] & phlegmonem.

Incommoda ex neglectis præsidiis thoracis.

VENTER.

Indicia futurorum ventris morborū.

SI quis autem morbus ventrem inuasurus est, his detegitur indiciis. Venter in primis conuoluitur, obmurmurat, & perturbatur: esculenta cum poculentis amarorem præ se ferunt: genuum adest grauitas, spinæ & lumborum rigor inflexilis, cum vniuersi corporis lassitudine, citra manifestam causam. Vbi hæc signa obseruas, venter, nullo quidem medicamento, sed victus ratione emolliendus ac lubricandus est. Nam & melius & longe tutius est iis vti, quibus non facile potest delinqui. Ex horum classe & numero sunt beta aqua mulsa incocta: allia elixa, malua, rumex, mercurialis & omnia melle cōdita, cuncta enim hæc alui excrementa clementer ac benigne deiiciunt. Quod si præstigiorum quodpiam magis atque magis intentatur, cnici seu carthami liquorem omnibus decoctis infundes, nam is & suauior & tutior est. Vtilis etiam fuerit leuis brassica multa aqua elixata. Huius etenim iusculum heminæ dimidiæ seu vnciarum quinque mensura cum melle & sale haustum, summe iuuabit, perinde atque cicerum decoctum ieiuno stomacho eadem mensura potum, nam eundem habet effectum. Hæc signa & auxiliis paruipendentibus affectiones istæ sæpenumero succedere solent, diarrhœa, dysenteria, lienteria, volulus, coxarius morbus seu ischias, tertiana febris, podagra, apoplexia, hæmorrhoides, & articularis cruciatus.

Remedia morborum ventris per illius lubricationem.

Aluum blande & facile soluentia.

Quæ sequuntur neglectā ventris curationem.

V E S I C A.

Signa morborum vesicæ propinquantium.

QVando autem vesicæ mali aliquid imminet, his indiciis dignoscitur. Post exiguum ciborum plenitudo infestare deprehenditur: oboriuntur flatus & inflationes, ructus & pallor vniuersi corporis. Somni adsunt graues, vrinæ tenues aquosæ & ægerrime stillantes, necnon circa pudenda bubones, vel oedemata. Vbi sese proferent eiusmodi signa & præsagia, auxiliis forti impellentibus & promouentibus, opportune succurrendum erit. Id quod sine periculo præstabunt apii & fœniculi radices, in vino albo, tenui & odorato, maceratæ & decoctæ: eiusmodi cyathi duo iusculi, seu vnciæ tres quotidie exhibeantur mane nimirum & vesperi, cum aqua dauci, smyrnii, vel enulæ campanæ: quodcunque horum ad manum fuerit, nam æque singula prosunt. Cicerum quoque præmaceratorum & coctorum aquam, si cum vino biberit, ægrotans idem prorsus consequetur. Qui vero scripta signa & auxilia imprudenter neglexerit, à sequentibus morbis sibi metuat: nimirum ab hydrope, lienis tumore, hepatis dolore, lithiasi, nephritide, stranguria, colico cruciatu, & torminibus. Cæterum, in omnibus signis & malis, quæ hactenus proposuimus, infantibus quidem & iunioribus clementiora medicamenta, grandioribus vero & natu maioribus, validiora ac efficaciora exhibere conueniet.

Auxilia affectuum vesicæ.

Incommoda sequentia neglectam curationem vesicæ affectæ.

Aduertenda & notanda.

Cæterum quoniam statis anni temporibus certi quidam morbi ingruere solent, quæ in om-

galis alimenta tibi ſumenda fugiedaue ſint, paucis exequar, auſpicatus à ſolſtitio hyberno.

SOLSTITIVM HYEMALE.

Solſtitium itaque hyemale vſque ad vernum æquinoctium auget in hominibus deſtillationes humiditateſque: ac propterea calidioribus vti cibis, parciore potu, ſed meraciore atque ex origano bibere oportet, nec non Veneri indulgere. Numerantur ad ęquinoctium dies nonaginta. *Hæc poſtremâ ex I. Guinterÿ Andern. interpretatione transſcripta ſunt.*

ÆQVINOCTIVM VERNVM.

HOc tempore pituita in hominibus creſcit, & dulce ſerum ſanguinis vſque ad Vergiliarum ortus: eoque tum maxime ſucculoſa acriaque aſſumi debent, corpus exerceri & Venus. Sunt autem ad vſque Vergiliarum ortum dies ſex & quadraginta. *Corn. oderatiſſimo.*

VERGILIARVM EXORTVS.

HOc tempore bilis amara augetur, amarumq; ſerum vſque ad æſtiuum ſolſtitium: dulcia omnia tunc quæ aluum moueant conueniunt, Venus quam parciſſime exercenda. Hinc ad ſolſtitium æſtiuum dies quinque & quadraginta exiſtunt.

SOLSTITIVM ÆSTIVVM.

HOc anni tempus atram bilem adoſque Æquinoctium autumnale promouet: Quapropter

propter aqua frigida atque odoratis omnibus utendum est, Venus pernitiosa, aut minus saltem quæ de ea præscripsimus adhibito. Porro sunt ad Æquinoctium autumnale dies tres & nonaginta.

ÆQVINOCTIVM AVtumnale.

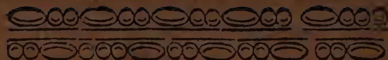
HÆc anni pars pituitæ copiam generat, tenuesque defluxiones, donec Vergiliæ occidant. Conuenit igitur tunc humores ex capite elicere atque acerrima * maximeq; succosa assumere, vomitum rarissime citare, exercere atque concubitum vitare. Numerantur ad Vergiliarum occasum sex & quadraginta.

*Corn. odoratissima.

VERGILIARVM OCcasus.

HOc tempore pituita ad usque Solstitium hyemale in hominibus redundat, quæ minorem acerbissima quæque, vinum suauissimum assumere oportet, pinguibusque uti & exercitari. Sunt autem ad Solstitium hyemale, dies quinque & quadraginta.





DE SALVBRI DIÆTA

incerti autoris Liber, Hippocrati quondam falso adscriptus.

Iano Cornario medico physico interprete.

Argumentum in librum sequentem Ioan. Culm. Gepping.

I. Diæta idiotarum & priuatorum, qualis hyeme, vere, æstate, & autumno esse debeat.

II. Diæta ad ætates, ad omne tempus, & ad corporum species constituenda.

III. Ambulandum hyeme velocius, æstate tardius, nisi per æstum iter facias. Carnosi gracilibus citius ambulent. Balneis quomodo vtendum. Vestes puræ hyeme induēdæ, æstate sordidæ, & oleo imbutæ.

IV. Gracilitatem corporis quo studio consequaris. Pinguis ex gracili quomodo fias.

V. Vomendum sex mensibus hybernis.

VI. Quæ infusa, quibus temporibus, quibusq; naturis conueniant, infusa crassa & tenuia quæ.

VII. Craf-

VII. Crassos & graciles, quomodo ad vomitũ praepares. Bis in mense vomere consuetis, ius melius est, ut consequenter in duobus diebus, quam per maiora interualla vomant.

IIX. Cibos remouere consuetorũ, aut quorũ alui non probum transitum habent, curatio.

IX. Puerulorum infantium educandi & cibandi curatio.

X. Mulieribus siccioribus modi diaeta conuenit. Exercitiorum ratio iuxta temporum anni differentias instituatur.

XI. Alui profluuij in exercitiis vtentib. & excrementis ciborum speciem referentibus, curatio diaetetica: Item quibus temperamentis hic morbus sit familiaris. Corpora densam carnem habentia, iis quae raram habent, à carnium esu magis laeduntur.

XII. Cibum postridie eructantes, longiori somno & aliis laboribus curantur.

XIII. Siti correptis cibi & labores detrahendi, vinum vero aquosum & frigidissimũ exhibendum.

XIV. Aqua aut mari per[illegible]ares vel aurium eruptio, capitis torporem soluit. Sanitas res pretiosissima.

2. EOs qui propria priuataque negotia agunt homines, hac diaeta vti oportet. Hyeme quidem.

dem comedere quam plurima, bibere autem quam parcissime. Sit potus vinum quam meracissimum: cibi, panis, & obsonia assata omnia. Oleribus quam paucissimis hoc tempore vtendum est. Sic enim corpus maxime siccum ac calidum reddetur. Vbi vero ver apprehenderit, tunc sane potum ampliorem assumere oportet, vinum dilutius & paulatim: cibis quoque mollioribus ac paucioribus tum vtendum est: ablato pane mazam exhibere conuenit & iuxta eandem rationem obsonia detrahere, & loco assatorum omnia elixa facere. Oleribus vero paucis tunc vti oportet, donec ad æstatem perueniat homo, cibis mollioribus vtendo, & obsoniis elixis, & oleribus, tam crudis quam coctis, similiterq; potibus quam dilutissimis ac plurimis, ita tamen vt paulatim non derepente his vtatur, ne videlicet magna mutatio fiat. At vero æstate maza molli nutriatur, & potu aquoso ac multo, obsoniis omnibus elixis. Sic autem his vbi æstas fuerit, vti oportet, vt frigidum sit corpus & molle. Tempus enim calidum est & siccum, & facit corpora æstuosa ac squalida. Quapropter tali studio auxiliari oportet. Iuxta eandem vero rationem, quemadmodum ex hyeme ad ver, sic ex vere ad æstatem deducendus est, cibo quidem detracto, potu vero aucto. Sic quoque contraria faciendo ex æstate ad hyemem perducatur. In autumno vero rursus cibi plures exhibendi sunt & sicciores, & obsonia iuxta eandem rationem: potus vero pauciores & meraciores, quo etiam hyems bona fiat, & homo in ipsa vtatur potibus meracioribus ac paucis, cibis vero quam plurimis ac siccis.

ficcissimis. Sic enim & maxime sanus fuerit & minime frigore impetetur. Nam tempus hoc valde frigidum ac humidum existit.

2. Porro habitib. corporum carnosis & mollibus ac rubris, plurimo anni tempore siccioribus diætis vti conducit. Humida enim est ipsorum natura. Verum siccos & graciles, fuluosque et nigros, humidiore diæta maiore temporis parte victitare oportet: Corpora enim talia sicca existunt. Sed & iuuenibus corporibus mollioribus & humidioribus diætis vti confert. Nam ætas ipsorum sicca est, & corpora compacta sunt. Seniores autem sicciore victus modo maiori temporis parte degere oportet. Corpora enim in hac ætate humida sunt, & mollia ac frigida. Oportet igitur & ad ætatem & ad tempus anni, & ad corporum species, ac habitus, diætas constituere, ita vt consistentibus & caloribus, & frigoribus nos opponamus. Sic enim maxime sani fuerint.

3. Quin & ambulandum hyeme quidem velociter est, æstate autem leniter, nisi per solis æstum iter faciendum sit. Oportet autem & carnosos celerius ambulare, graciles vero tardius. Balneo quoque multis æstate vtendum est, hyeme paucioribus. Gracilibus autem magis expedit lauari quam carnosis. Vestes autem puras induere hyeme oportet: oleo imbutas vero æstate.

4. Cæterum pingues & qui graciles fieri volunt, omnes labores ieiuni faciant, & cibos assumere anhelantes adhuc ex fatigatione, & non refrigerati, præpoto vino diluto, & non valde frigido, & obsonia præparata assumere ex ses-

[illegible]

mis aut condimentis hortensibus, & aliis huiuscemodi. Sint autem obsonia pinguia quæ offeruntur: sic enim a quam paucissimis impleri poterint. Sed & semel in die cibum sumere, & illorum manere, & stratum durum habere & nudum deambulare oportet, quantum eius maxime fieri potest. Quicunque vero graciles sunt, & pingues fieri volunt, tum alia his quæ dixi contraria facere, tum ieiunos nullum laborem subire oportet.

At vero vomitibus & alui per infusa elotionibus hoc modo vtendum est. Sex menses hybernos vomendum est. Hoc enim tempus pituitosius est æstiuo, & morbi circa caput fiunt & regionem eam quæ est supra septum transuersum. 5.
Quum vero æstas ac calor fuerit, infusis vtendum est. Hora enim hæc æstuosa est, & corpus biliosius, & lumbi ac genua grauantur, & calores oboriuntur, & in ventre tormina fiunt. Quare propter corpus perfrigerare oportet, & quæ in sublime eleuantur, inferne subducere ex istis locis.

Sint autem infusa pro crassioribus ac humidioribus salsiora & tenuiora, pro siccis vero & gracilib. ac debilioribus, pinguiora ac crassiora. Crassa autem & pinguia infusa sunt quæ ex lacte fiunt, & cicerum decoctum & alia huiusmodi. Tenuia vero & salsa sunt muria & aqua marina, & eiuscemodi. At vero vomitus sic facere oportet. 6.

Quicunque homines crassi ac pingues sunt & non graciles, ieiuni vomant, a cursu aut ambulatione citata ante meridiem. Sit autem dimidia hemina hyssopi in aquæ congio contusi, atque hoc ebibat affuso aceto & adiecto sale, quo iucun- 7.

pe ophthalmiæ glaucomati, aurium dolori, tremis in ceruice, tabi cerebri & σφακελισμῷ, ictericæ, raucedini, anginæ nocturnæ, lapsui vuuæ, capillorum defluuio, vlcusculis capitis & dentium cruciatui.

THORAX

Signa morborum thoraci impendentiū.

QVando vero mali quidpiam thorax passurus est, his præsagitur & præsignificatur potissimum. Sudor quidam per corpus vndique diffusus, sed omnium maxime ad thoracis regionem. Lingua crassescit & salsa, amara, aut biliosa efficitur. Spontanei dolores in lateribus & scapulis citra manifestam causam oboriuntur: oscitationes crebræ fiunt, vigiliæ fatigant, vigent suffocationes, sitis adest, & ex somno labor & anxietas. [illegible] pectoris angustiæ, & brachiorum lassitudo, ac manuum tremula affectio. Quibus

Remedia morborum thoracis.

nec mali, nec imprudentes ad hunc succurrunt modum. Imprimis vomitus haudquaquam expulsus, à cœna, quoad eius fieri potest, continuandus est ac mouendus, sed absque medicamento. Prosunt etiam vomitus ante pastum matutino tempore ieiuni, à græcis [illegible] nuncupati. Quibus igitur hoc pacto vomere placuerit [illegible] lactucas, seu raphanos, pastinacam, eruca, sinapi aut portulacam deuorent, deinde aquam tepidam [illegible] haustam vomant. Qui id[illegible] & [illegible] die negligendo prætermiserint, hos morborum affectus [illegible], peripneumoniam, melancholiam, febres acutas, [illegible] ternum, & cum [illegible] [illegible] & phlegmonem.

Vomitorium paratu facillimum.

Incommoda ex neglectis præsidiis thoracis.

VENTER.

SI quis autem morbus ventrem inuasurus est, his detegitur indiciis. Venter in primis conuoluitur, obmurmurat, & perturbatur: esculenta cum poculentis amarorem præ se ferunt: genuum adest grauitas, spinæ & lumborum rigor inflexilis, cum vniuersi corporis lassitudine, citra manifestam causam. Vbi hæc signa obseruas, venter, nullo quidem medicamento, sed victus ratione emolliendus ac lubricandus est. Nam & melius & longe tutius est iis vti, quibus non facile potest delinqui. Ex horum classe & numero sunt beta aqua mulsa incocta: allia elixa, maluara, ramex, mercurialis, & omnia melle cōdita, cuncta enim hæc alui excrementa clementer ac benigne deiiciunt. Quod si præsagiorum quodpiam magis atque magis intentatur, cnici seu carthami liquorem omnibus decoctis infundes, nam is & suauior & tutior est. Vtilis etiam fuerit caulis brassica multa aqua elixata. Huius etenim iusculum heminæ dimidiæ seu vnciarum quinque mensura cum melle & sale haustum, summe iuuabit, perinde atque cicerum decoctum ieiuno stomacho eadem mensura potum, nam eundem habet effectum. Hæc signa & auxilia paruipendentibus affectiones istæ sæpenumero succedere solent, diarrhœa, dysenteria, lienteria, volvulus, coxarius morbus seu ischias, tertiana febris, podagra, apoplexia, hæmorrhoides, & articularis cruciatus.

Indicia futurorum ventris morborū.

Remedia morborum ventris per illius lubricationem.

Aluum blande & facile soluentia.

Quæ sequuntur neglectā ventris curationem.

VESICA.

Signa morborum vesicæ propinquantium.

QVando autem vesicæ mali aliquid imminet, his indiciis dignoscitur. Post exiguum cibum plenitudo infestare deprehenditur, obmoliuntur flatus & inflationes, ructus & pallor vniuersi corporis. Somni adsunt graues, vrinæ tenues aquosæ & ægerrime stillantes, necnon circa pudenda bubones, vel œdemata. Vbi sese proferent eiusmodi signa & præsagia, auxiliis lotio impellentibus & promouentibus, opportune succurrendum erit.

Auxilia affectuum vesica.

Id quod sine periculo præstabunt apij & fœniculi radice, in vino albo, tenui & odorato, macerata & decocta, cuius modo cyathi duo iusculi, seu vnciæ tres quotidie exhibeantur mane nimirum & vesperi, cum aqua dauci, sinonij, vel enulæ campanæ quodcunque horum ad manum fuerit, nam æque singula prosunt. C[illegible]rum quoque [illegible] [illegible] coctorum aquam, si cum vino bibetur, [illegible] dem prorsus consequetur.

Incommoda sequentia neglectam curationem vesicæ affectæ.

Qui vero scripta haec & auxilia imprudenter neglexerit, à sequentibus morbis sibi metuat: nimirum ab hydrope, lienis tumore, hepatis dolore, lithiasi, nephritide, stranguria, colico cruciatu, & torminibus.

Aduertenda & notanda.

Cæterum, in omnibus signis & malis, quæ hactenus proposuimus, infantibus quidem & iunioribus clementiora medicamenta, grandioribus vero, & natu maioribus, validiora ac efficaciora exhibere conuenit.

Cæterum, quoniam statis anni temporibus [illegible] quidam morbi ingruere solent, qui in [illegible]

galis alimenta tibi sumenda fugiedaue sint, paucis exequar, auspicatus a solstitio hyberno.

SOLSTITIVM HYEMALE.

Solstitium itaque hyemale vsque ad vernum æquinoctium auget in hominibus destillationes humiditatesque: ac propterea calid oribus vti cibis, parciore potu, sed meraciore atque ex oligano bibere oportet, necnon Veneri indulgere. Numerantur ad æquinoctium dies nonaginta.

Hæc postremò ex I. Guinterij Andern. interpretatione transcripta sunt.

ÆQVINOCTIVM VERNVM.

Hoc tempore pituita in hominibus crescit, & dulce serum sanguinis vsque ad Vergiliarum ortus: eoque tum maxime succosa acriaque assumi debent, corpus exerceri & Venus. Sunt autem ad vsque Vergiliarum ortum dies sex & quadraginta.

Corn. odoratissime.

VERGILIARVM EXORTVS.

Hoc tempore bilis amara augetur, amarumque serum vsque ad æstiuum solstitium: dulcia omnia tunc quæ aluum moueant conueniunt, Venus quam parcissime exercenda. Hinc ad solstitium æstiuum dies quinque & quadraginta existunt.

SOLSTITIVM ÆSTIVVM.

Hoc anni tempus atram bilem adusque Æquinoctium autumnale promouet: Quapropter

propter aqua frigida atque odoratis omnibus vtendum est. Veneris perniciola aut in hoc omnium saltem quæ de ea præscripsimus adhibeto. Porro sunt ad Æquinoctium autumnale dies tres & nonaginta.

ÆQVINOCTIVM AVtumnale.

HÆc anni pars pituitæ copiam generat, tenuesque defluxiones, donec Vergiliæ occidant. Conuenit igitur tunc humores ex capite elicere atque acerrima * maximeq; succosa assumere, vomitum rarissime citare, exercere atque concubitum vitare. Numerantur ad Vergiliarum occasum sex & quadraginta.

Corn. odoratissima.

VERGILIARVM OCcasus.

HOc tempore pituita ad vsque Solstitium hyemale in hominibus redundat, quam ob rem acerbissima quæque, vinum suauissimum assumere oportet, pinguibusque vti & exercitari. Sunt autem ad Solstitium hyemale, dies quinque & quadraginta.





DE SALVBRI DIÆTA incerti autoris Liber, Hippocrati quondam falso adscriptus.

Iano Cornario medico physico interprete.

Argumentum in librum sequentem Ioan. Culm. Gepping.

I. Diæta idiotarum & priuatorum, qualis hyeme, vere, æstate, & autumno esse debeat.

II. Diæta ad ætates, ad omne tempus, & ad corporum species constituenda.

III. Ambulandum hyeme velocius, æstate tardius, nisi per æstum iter facias. Carnosi gracilibus citius ambulent. Balneis quomodo vtendum. Vestes puræ hyeme induēdæ, æstate sordidæ & oleo imbutæ.

IV. Gracilitatem corporis quo studio consequaris. Pinguis ex gracili quomodo fias.

V. Vomendum sex mensibus hybernis.

VI. Quæ infusa, quibus temporibus, quibusq; naturis conueniant, infusa crassa & tenuia quæ.

VII. Crass-

VII. Crassos & graciles, quomodo ad vomitū præpares. Bis in mense vomere consuetis melius est, vt consequenter in duobus diebus, quam per maiora interualla vomant.

IIX. Cibos remouere consuetorū, aut quorū alui non probum transitum habent, curatio.

IX. Puerulorum infantium educandi & cibandi curatio.

X. Mulieribus sicciorbus modi diæta conuenit. Exercitiorum ratio iuxta temporum anni differentias instituatur.

XI. Alui profluuij in exercitiis vtentib. & excrementis ciborum speciem referentibus, curatio diætetica: Item quibus temperamentis hic morbus sit familiaris. Corpora densam carnem habentia, iis quæ raram habent, à carnium esu magis læduntur.

XII. Cibum postridie eructantis, longiori somno & aliis laboribus curantur.

XIII. Siti correptis cibi & labores detrahendi, vinum vino aquosum & frigidissimū exhibendum.

XIV. Aquæ autem vsui præpares. Vel assumptio, capitis torporem soluit. Sanitas res pretiosissima.

1. EOs qui propriis priuatisque negotiis agunt homines, hac diæta vti oportet. Hyeme qui-

dem

dem comedere quam plurima, bibere autem quam parcissime. Sit potus vinum quam meracissimum: cibi, panis, & obsonia assata omnia. Oleribus quam paucissimis hoc tempore vtendum est. Sic enim corpus maxime siccum ac calidum reddetur. Vbi vero ver apprehenderit, tunc sane potum ampliorem assumere oportet, vinum dilutius & paulatim: cibis quoque mollioribus ac paucioribus tum vtendum est: ablato pane mazam exhibere conuenit & iuxta eandem rationem obsonia detrahere, & loco assatorum omnia elixa facere. Oleribus vero paucis tunc vti oportet, donec ad æstatem perueniat homo, cibis mollioribus vtendo, & obsoniis elixis, & oleribus, tam crudis quam coctis, similiterq; potibus quam dilutissimis ac plurimis, ita tamen vt paulatim non derepente his vtatur, ne videlicet magna mutatio fiat. At vero æstate maza molli nutriatur, & potu aquoso ac multo, obsoniis omnibus elixis. Sic autem his vbi æstas fuerit, vti oportet, vt frigidum sit corpus & molle. Tempus enim calidum est & siccum, & facit corpora æstuosa ac squalida. Quapropter tali studio auxiliari oportet. Iuxta eandem vero rationem, quemadmodum ex hyeme ad ver, sic ex vere ad æstatem deducendus est, cibo quidem detracto, potu vero aucto. Sic quoque contraria faciendo ex æstate ad hyemem perducatur. In autumno vero rursus cibi plures exhibendi sunt & sicciores, & obsonia iuxta eandem rationem: potus vero pauciores & meraciores, quo etiam hyems bona fiat, & homo in ipsa vtatur potibus meracioribus ac paucis, cibis vero quam plurimis ac siccis-

ficcissimis. Sic enim & maxime sani [illegible] minime frigore impetetur. Nam tempus [illegible] valde frigidum ac humidum existit.

2. Porro habitib. corporum carnosis & molli- bus ac rubris, plurimo anni tempore siccioribus diætis vti conducit. Humida enim est ipsorum natura. Verum siccos & graciles, fuluosque [illegible] nigros, humidiore diæta maiore temporis parte victitare oportet: Corpora enim talia sicca [illegible] istunt. Sed & iuuenibus corporibus mollioribus & humidioribus diætis vti confert. Nam ætas ipsorum sicca est, & corpora compacta [illegible] Seniores autem ficciore victus modo maiori temporis parte degere oportet. Corpora enim in hac ætate humida sunt, & mollia ac frigida. Oportet igitur & ad ætatem & ad tempus anni & ad corporum species, ac habitus diætas constituere, ita vt confluentibus & caloribus, & frigoribus nos opponamus. Sic enim [illegible] fuerint.

3. Quin & ambulandum hyeme quidem veloci- ter est, æstate autem leniter, nisi per solis [illegible] iter faciendum sit. Oportet autem [illegible] tius ambulare, graciles vero tardius. [illegible] quoque multis æstate vtendum [illegible] hyeme [illegible] cioribus. Gracilibus autem [illegible] quam carnosis. Vestes [illegible] me oportet oleo imbutas [illegible]

4. Cæterum pingues, & qui [illegible] omnes labores [illegible] sumere anhelantes adhuc ex [illegible] refrigerari, præpoto vino dilutio, & non [illegible] frigido, & oblonia præparata [illegible]

[illegible]

mis aut condimentis hortensibus, & alijs huiuscemodi. Sint autem obsonia pinguia quæ offeruntur: sic enim à quam paucissimis impleri poterunt. Sed & semel in die cibum sumere, solorum manere, & stratum durum habere & nudum deambulare oportet, quantum eius maxime fieri potest. Quicunque vero graciles sunt, & pingues fieri volunt, tum alia his quæ dixi contraria facere, tum ieiunos nullum laborem subire oportet.

At vero vomitibus & alui per infusa elotionibus hoc modo vtendum est. Sex menses hybernos vomendum est. Hoc enim tempus pituitosius est æstiuo, & morbi circa caput fiunt & regionem eam quæ est supra septum transuersum. 5.
Quum vero æstas ac calor fuerit, infusis vtendum est. Hora enim hæc æstiuosa est, & corpus biliosius, & lumbi ac genua grauantur, & calores oboriuntur, & in ventre tormina fiunt. Quare oportet corpus perfrigerare oportet, & quæ in sublime eleuantur, inferne subducere ex illis locis.

Sint autem infusa pro crassioribus ac humidioribus salsiora & tenuiora, pro siccis vero & gracilibus, & debilioribus, pinguiora ac crassiora. Crassa autem & pinguia infusa sunt quæ ex lacte fiunt, & cicerum decoctum & alia huiusmodi. Tenuia vero & salsa sunt muria & aqua marina, & eiuscemodi. At vero vomitus sic facere oportet.

Quicunque homines crassi ac pingues sunt & non graciles, ieiuni vomitum per cursum aut ambulationem citatiorem à meridie. Sit autem dimidia hemina hyssopi in aquæ congio contriti, atque hoc ebibat affuso aceto & addito sale, quo iucun- 7.

dius euadat. Bibat autem primum dilutius ac tepidius, postea citius. Qui vero graciliores sunt ac debiliores, à cibis vomitum faciant hoc modo. Lotus calida præbibat meri heminam, deinde cibos omnigenos edat, & neque dum cibum sumit, neque à cibo bibat, sed contineat se donec quatuor stadia quis percurrat: deinde vina tria permixta ipsi in potu offerantor, austerum, dulce, ac acidum: primum quidem meracius & pauxillatim, & per multum temporis spacium, deinde vero dilutius, & citius & multum. Quicunque autem bis in mense vomere consueuit, huic melius est vt cõsequenter in duob. diebus vomat, quam per quintum & decimum. Verum aliqui per contrarium faciunt.

8. Quibuscunque vero commodum est renouare cibos, aut quibus aluus nõ probe [illegible] habent, his omnibus conducit sæpe in die comedere, & omnigenis edulijs vesci, & obsonia [illegible] modis præparatis, vinumque bibere [illegible]. Qui vero renouant cibos, aut aluum habent humectam, his omnibus contrario [illegible] modo facere conducit.

9. Cæterum pueros infantes per multum tempus in aqua calida lauare oportet, & potum bibendum dare aquosum, & nõ penitus frigidum. Dandum est & id vinum, quod minime ventrem eleuet ac inflet. Hæc autem facere oportet vt conuulsionibus minus corripiantur, & maiores fiant & meliore colore [illegible].

10. Mulieres porro siccioris modi diæta vti oportet. Nã & cibi sicciores ad mulierum carnis mollitiem cõmodiores sunt, & motaciones [illegible]

tus præstabiliores sunt ad vteros ac fœtuum nutrimenta. Qui exercitijs vtuntur hyeme currere ac luctari debent: Æstate vero luctari quidem parū, currere autē minime, sed multum deambulare secundum frigus. Quicunq; ex cursibus fatigati fuerint, eos luctari oportet. Qui vero ex lucta fatigantur, eos currere expedit. Sic enim laborās, fatigata corporis parte vel maxime calfieri componique ac recreari queat.

Quoscunque exercitiis vtentes alui profluuia XI. corripiunt, & recrementa ciborum species indigestas referentia ac cruda habent, his exercitiorum non minus quam tertiam partem detrahere oportet, & ciborum dimidium [illegible] exhibere (palam est enim quod ventriculus confouere nō potest) quo ciborum multitudo concoquatur. Sint autem his cibi, panis quam maxime assatus in vino intritus, & potus quam parcissimi ac *meracissimi, & deambulationibus a cibo ne vtantur. Oportet autem sub hoc tempus semel duntaxat in die cibum sumere. Sic enim quam maxime concalescit ventriculus, & ea quæ ingesta sunt exsuperauerit. Fit hic profluuij alui modus his corporibus, quæ densam carnem habent, quum ad carnium esum homo cogitur, natura eiusmodi existente. Venæ enim densiores cibos ingestos non suscipiunt. Est autem hæc natura acuta, & in vtramq; partem vertitur, & ad modicum tēpus viget bona habitudo in talibus corporibus. At vero rariores ac hirsutiores corporum species ac habitus, tum carnium esum suscipiunt, tum labores magis tolerant, & bonæ habitudines ipsis sunt diuturniores.

*Me[illegible] tempe- rati.

12. Quicunq; postridie cibos [illegible] dia ipsis eleuantur, vtpote cibis crudis [illegible] existentibus, his longiori quidem tempore [illegible] mire conducit, verum & aliis laboribus [illegible] ra ipsorum cogere oportet. Vinum autem [illegible] racius & amplius bibant, & [illegible] id tempus vtantur. Palam est enim quod [illegible] culus, præ imbecillitate ac frigiditate, [illegible] multitudinem concoquere non potest.

13. Quoscunque vero [illegible] & labores detrahendi sunt, & vinum [illegible] quorum & quam frigidissimum. Quibus [illegible] autem dolores fiunt ex visceribus, siue ex [illegible] citiis, siue ex aliquo alio labore, his [illegible] conducit cibis abstinentes potione autem [illegible] tur quæ quam parcissime [illegible] plurimam vt non ducat quo [illegible] sita non distendantur repletione [illegible] tubercula oboriuntur ac febres. Quibus [illegible] vero morbi à cerebro fiunt, torpor primum [illegible] put occupat, & frequenter mingit [illegible] veluti ex vrinæ stillicidio perpetitur, atque [illegible] sane ad dies nouem patitur.

14. Et si quidem erumpat per nares aut [illegible] qua sine muccus, a morbo liberatur [illegible] stillicidium sedatur. Mingit autem [illegible] citra dolorem [illegible] albũ, donec [illegible] iouent dies, & capitis dolor hominem [illegible] Intendenti autem oculos splendor [illegible] Porro viro prudenti id scito [illegible] portet, quod res pretiosissima est sanitas [illegible] inde scire vt ex suo ipsius consilio [illegible] bis vtilitatem percipiat.

DE RATIONE VICTVS Salutaris post incisam venam & emissum sanguinem ad Armatum Epigramma Anastasii.

Venam Armate tibi medici incidere, timenti
Nescio ventriculi qualia damna mali.
Nunc quo vita modo fuso peragenda cruore,
Sitq; diaeta tibi qualis habenda rogas.
Illi morborum dicant Armate periti:
Hac non est nostra falce metenda seges.
Non missum facio & cupio ex te audire diserti,
Atq; aliquid tua, quod Pieris ornet, ais.
Accipe quandoquidem nugas ad seria ducis,
Quae facias, octo versibus octo dies.
Prima cano die sit misso sanguine parca,
Lux abeat laeta altera secunda modis.
Tertia sed lacida debetur tota quieti:
Quarta & quinta sibi mollius esse volunt.
Balnea sexta petit: mox septima colligit auras,
Fertq; vagos circum rura nemusq; pedes.
Octaua amplexus dilecta coniugis, & quae
Ante fuit, vitam restituisse solet.

VICTVS ET CVLTVS RATIO exposita quaternis in singulos menses versibus, per Ioachimum Camerarium.

Ianuarius.

Mense amat tepido Iani decumbere villo,
Et refrigerat[illegible] saepe liquare iubet.
Vena tibi nulla [illegible] secta [illegible]
Sed calida [illegible] est [illegible] corpus aqua.

 Fe-

Februarius.

Februa olus, volucremq; [illegible],
Esseq; mortifica febre timenda solent.
Pharmaca tunc hauri, tunc scinde [illegible],
Et calido mulcens flumine membra fove.

Martius.

Martius humores & terra & corpora auget,
Tunc ratio est [illegible] tenenda cibo.
Dulcia tum prosunt acri condita sapore,
Pharmaca non prosunt, venam aperire [illegible].

Aprilis.

Frigora [illegible] revocat [illegible] Aprilis,
Tunc etiam est tenuis [illegible],
Tunc [illegible] sunt aucta magis, [illegible],
Solvere se venter, venam aperire [illegible].

Maius.

Omnia iam florent, iam formosissimus annus,
Iamq; [illegible] esse volunt.
Balnea tunc [illegible] pharmaca sumere [illegible].
Et tibi tunc missis sanguine vena fluat.

Iunius.

Iunius & gaudet calidis, & pascitur herbis,
[illegible]
[illegible] mentem blanda voluptas,
Afficiat corpus, [illegible].

Iulius.

[illegible] Iulius [illegible],
Hac [illegible] tempore [illegible].
Balnea [illegible] venam tangere ferro,
[illegible]

Augustus, sive Sextilis.

[illegible] Augustus [illegible],
Et [illegible] gaudia ferre [illegible].

[illegible]

Pharmaca nemo bibat, laceret neq; corpora ferro,
Nec gelidas intra delicietur aquas.

September.

Poma dat & gratos September ab arbore fructus,
Tunc etiam presso pascere lacte capræ.
Pharmaca nil prohibet tunc sumere, scindere venam,
Nec tuus externum vitet aroma cibus.

October

Octobri offertur venatio, vina, volucres.
Utere, nec dubites non tenuisse modum.
Sic tamen vt ne oneres nimis præcordia victu,
Cumq; modo studeas non tenuisse modum.

Nouember

Esse salutaris perhibetur mulsa Nouembri,
Gingiber & dulci subditum melle natans.
Tum neq; sæpe lauus, Veneris neq; sacra frequentes,
Ante senex tempus ne videare tuum.

December

Iuxta mense focum calidi viuite Decembris,
Tunc taceant mensis gratissima nulla tuis.
Incidas capitis defensi à frigore venam,
Cinnamoq; tuus fragret odore calix.

LOCI ALIQVOT PHILIPPI Melancht. in lib. de anima, de moderatione cibi & potus: item somni & vigiliarum.

1. Modus organorum instituitur ad temperantiam. Cum enim immodice onerantur, non potest coctio perfici. Et vitia primæ coctionis deinde non possunt corrigi in aliis coctionibus. Quare cibo immodico ingesto, cum fit malus chylus,

etiam postea fit [insuaue] nutrimentum, & corpus vitiosis humoribus impletur.

2. Traditur vtilissima regula: Vitium primae coctionis non potest corrigi in posteriore. Quare cum ventriculus non facit suum officium, nunquam fiet ex crudo chylo sanguis bonus. Ideo intemperantes, qui nō concedunt ocium primae coctioni, replent corpus vitiosis humoribus, fiunt pallidi, & prosternuntur vires ventriculi, ac deinde hepatis.

Labores, cibi, potus, somni, omnia sint moderata.

3. Saepe citatur dictum Hippocratis, in quo complexus est & res vtiles corpori, & earum modum & ordinem: πόνοι, σιτία, ποτά, ὕπνοι, ἀφροδίσια, πάντα μέτρια. Primum locum tribuit labori, qui propter multas causas praecedere cibum debet. Excitatur .n. calor, superfluitates comminuuntur & expelluntur, quod vtile est antequam ingerantur alij cibi. Vt enim si ad feruentem [illegible] aquam, & iam feruenti infundas frigidam, rursus extinguitur calor, ita turbatur coctio, si rursus cibi aut potus ingeruntur crudi. Id cauere iubet Aphorismus, [illegible]. Sunt autem vtiliora exercitia, in quibus agitantur brachia, & thorax panditur, vt discutiantur [illegible] in pectore & pulmone, & mouetur calor diaphragmatis in ventriculo paululum. Post cibum cauendi sunt omnes vehementiores motus corporis & animi, cauenda & venus [illegible]. Tribuenda .n. quies ventriculo impleto iam cibo, [illegible] cum agitatur, non potest integre concoquere. [illegible] enim aper[illegible] orificium, vbi [illegible] spiritus, & pylorum, vbi [illegible]

Non pura corpora, quāto plus nutries, tanto plus lades.

ante tempus effunditur. Ac interdum subitum exitium afferunt illi vehementiores motus post cibum. Nec quisquam est, qui non experiatur sibi tales contentiones nocere. Itaque videmus natura etiam pecudibus hunc sensum inditum esse, qui quietem vt ament postquam pastæ sunt. Qualis est autem immanitas, homines prorsus contemnere ordinem à natura institutum, vtilem vitæ & conseruandis non solum veteris, sed etiam ingenij viribus? Est etiam quædam diligentia quæ eruditos decet, cibi & potus discrimina considerare, qui iuuent aut offendant corpus, vt calidis & siccis minime prosunt calida aromata, & pleniora vina. Ad somnum conciliandum prosunt lactucæ & cib examygdalis facti. Obseruet igitur quisq; qualib. cibis opus habeat.

De somno.

4. Conducit quies ad recreandas tres virtutes. Ad rigationem cerebri ad generandos spiritus, & ad perficiendum officium ventriculi & hepatis. Vere igitur Ouidius:

Is quoq; qui gracili cibus est in corpore somnus.

Et Virgil.

-- Fessos sopor irrigat artus.

Nam cum coctio recte perfecta est, omnibus membris distribuitur nutrimentum, quod mēbra irrigat, gignuntur spiritus, qui nouas vires addunt, & tamen æstus corporis ipsa quiete mitigatur: perfunditur etiam corpus quadam vtili & suaui rigatione ex cerebro. Recipit hoc cerebrū vires, vnde fiunt neruis viuaciores.

De ordine cibi & somni.

5. Nec inanes suauiter dormiunt, nec immodico cibo onerati: Balneæ antecedant cœnas, à cœna exiguum sit interuallum ad somnum. Molli ambulatione cibus ex orificio ventriculi descendit, & orificium clauditur. Deinde quies gratissima est ventriculo, ac primum in dextro latere cubandum est, ne hiet os ventriculi. Sic igitur collecto calore in somno coctio prohibetur cruditas, consectatur calor naturalis, gignitur sanguis succi meliores, sequitur & virium & coloris bonitas. Nec dubium est, certissimam esse perniciem validam corporis & ingenii, extendere vigilias post cœnam in multam noctem. Quia nõ tantum cruditas sequitur, sed dissipatur calor naturalis, languescit virtus ventriculi, gignitur sanguis impurus, corpus vitiosis humoribus repletur, sequitur aut [illegible], aut macies, accedunt pallor, conturbatio spirituum, debilitas cerebri. Quare assuefacienda est iuuentus, non modo ne conuiuia producat in multam noctem, sed etiam ut lucubrationes omittat principio noctis, nec tempus ad quietem diuinitus constitutum omnibus animantibus transferat in exitiosos labores.

6. Est etiam opus animi tranquillitate. Nam dolor cordis, item sanguinis ac spirituum æstus in metu, mœstitia, ira, nimia intenta cogitatione, impediunt cerebri quietem, nec sinunt cor vacare huic actioni naturali.



NONNVLLA DE REGIMINE SANITATIS,

iuxta

SEX RES NON NATVrales, placita ex Hippocratis & Galeni libris desumpta, cum aliis, tum literarum studiosis, & iis, qui minus exercentur, cognitu necessaria.

PER D. IOANNEM KATZCHIUM, Hallensem Med. Doctorem iam olim edita, sed recens à variis mendis repurgata per I. A. S. L.

TAMETSI duo esse humani corporis principia Galenus in primo de tuenda sanitate libro affirmat, Semen scilicet viri, Sanguinemq; menstruum mulieris: tamen cum veteres, tum neoterici Medici omnes ipsum sequuti

quuti prudentissime septem res numerarunt, quæ corporis humani constitutionem ingrediuntur, quas quidem res naturales vocant: expedit quoque easdem tueri conservareque perpetuo studio. Nam Medicus, qui harum rerum naturalium exactam cognitionem non habuerit, neque per morbum sanandum earum vires sedulo tuebitur, in eum haud dubie incidet sermonem: Morbus quidem curatus est, Homo autem obiit: id quod a quamplurimis quotidie fieri videmus, præsertim ab iis, qui rationi experientiam sine ratione præferunt, teste Galeno secundo artis curativæ libro ad Glauconem.

Sunt autem septem res vocatæ naturales.

1. Elementa.
2. Temperamentum.
3. Humores.
4. Membra vel partes.
5. Virtutes seu facultates.
6. Operationes vel actiones.
7. Spiritus.

De his singulis nunc disserere non est nostri instituti: Verum hoc non est silentio prætereundum, principio, Sanitatem non esse absolutam elementorum, ex quibus constamus, aut mediocre temperamentum, quam Eucrasiam vocant, aut debitam convenientiam, quam Symmetriam appellant, sed eam dumtaxat quæ similarium est partium.

Deinde instrumentalium partium sanitatem

in figura, numero, magnitudine ac compositione similarium consistere: functionibus vero secundum naturam obeundis sanitatis habitum discerni.

Postremo duplicem esse sanitatem. Vnã quæ optima, [illegible] ata ac summa est: Alteram quæ imperfecta & ceu ab hac deficiens est: quarum vt [illegible] maioris minorisque ratione diuidua ingentem habet latitudinem. Veluti enim album corpus aliud magis, aliud vero minus album cernitur: ita & quod sanum dicimus, magis minusque tale esse videtur. Cuius rei duplex est demonstratio. Prima sumitur ex mutatione, quæ ætatũ vicissitudines sequitur. Alia enim sanitate [illegible] Infantes, alia [illegible] Iuuenes, & alia denique Senes, cum tamen [illegible] per omnes ætates liceat esse sanis. [illegible] sunt qui senectutem ipsam morbum esse velint. Altera administratio ab actionum differentia habetur. Siquidem nec qui sani sunt, [illegible] æque cernunt: sed alij perspicacius alij obtusius: Nec auribus pari modo audiunt. Sed nec pedibus nec manibus ex æquo similiter valent, sed hi probius, illi deterius. Neque reliquorum [illegible] mem[illegible] munia [illegible] [illegible] [illegible] in excessu defectuque [illegible] [illegible] propositum est [illegible] [illegible] [illegible] Nam si quis [illegible] [illegible] esse contendat quorum singula membra functiones suas obeunt [illegible] qui minus probe sint affecti [illegible] [illegible] de sanitate [illegible]

tur

3. lib. de sanitat. tuend.

tur, fundamentum subuerteret. Hæc ex Galenam ob rem assignaui, vt quisq; intelligat hanc similem vniuersis hominibus naturam contigisse: obidque nihilo felicius eandem victus rationem omnibus præscribi posse, quam si sutor vnum calopodium omnibus hominibus aptare conetur.

Porro ex prædictis septem rebus naturalibus humanum corpus constituentibus [illegible] duobus potissimum modis in sanitate conseruatur. Vno quidem ac primo modo (quia corpus [illegible]) per restitutionem [illegible] effluxit. Si enim ex corporibus nostris nihil efflueret, sed æqua moles substantiæ semper seruaretur, nulla foret alimenti necessitas.

Altero vero modo conseruatur corpus per excrementorum, quæ per concoctionem collecta sunt, expulsionem.

Quæ ambo si rite a medico ac studio procurentur, necessario sequitur, corpus præpropere nec [illegible] [illegible]

et Medici prudenter non naturales vocant: propterea quod tam morbi quam sanitatis causæ esse poterunt. Si namque vt necessitas corporis exigit, cum mensura & æqualitate opportune adhibentur, sunt res salubres causæq; sanitatis. Sin præter necessitatem citraq; modum corpori adferuntur, sunt res insalubres causæq; morbi: ob id commodam artificialemq; requirunt administrationem.

Sunt autem hæ sex Res non naturales.

1. Aer.
2. Cibus & potus,
3. Repletio & Euacuatio,
4. Exercitium seu motus, & quies,
5. Somnus & vigilia,
6. Accidentia seu motus animi.

Porro per hasce sex res non naturales (quibus duæ virtutes, scilicet pulsatiua seu vitalis, & naturalis deseruiunt) in sanitate conseruatur totum humanum corpus, si rite ac debite administrantur. Per easdem enim fit non modo restitutio eius quod è corpore effluxit, verum etiam excrementorum expulsio.

Quod enim è corpore nostro assidue effluit, aut est substantia aerea & ignea, & potissimum restauratur per aerem mediante virtute pulsatiua: Aut est substantia sicca, & restituitur per cibum. Aut est substantia humida, & restauratur per potum agente virtute naturali. Sic primæ duæ res non naturales, Aer videlicet, & cibus ac potus, potissimum restituendo deseruiunt, quemadmodum deinceps videbimus.

DE PRIMA RE NON
Naturali, Aere

Quando vero Aer tam per inspirationem, quã per arteriarum motum ac pulsum attractus, nobilissimã corporis nostri partem, videlicet spiritus vitales, animales, naturalesque qui sunt ex substantia ignea aereaque, conseruat: primum de ipso, tanquam de nobiliore dicemus.

Sciendum quod aer inter cæteras res non naturales principatum obtinet, fortiusque humanum corpus alterare poterit omni alia re non naturali: partim quia continuo degimus in ipso, nullaque eius vitandi ratio est, quando hoc non inspirato non conceditur viuere, inuitisque nobis hauriendus est: partim quia nunquam [illegible] nos vndique ambiens subtilitate suæ substantiæ in profundum corporis ingreditur, per [illegible] sos corporis poros dilatatione arteriarum [illegible] ctus patet [illegible] quia est pabulum [illegible] de substan[illegible] spiritus vitalis.

Ipse vero aer in se multas patitur mutationes, tum propter substantiæ suæ raritatem, quæ [illegible] de mutabilis est, tum quia inter quatuor elementa (si astrologis credimus) plures habet planetarum sphæras, quæ ipsum [illegible] ac alterare possunt [illegible] [illegible] stellarum [illegible] omnes sicut Saturni [illegible] Martis, & [illegible] & Mercurii [illegible] [illegible]

Cum [illegible] aer [illegible] bonus sit & [illegible]

[illegible]

dus, plus iuuamenti humano corpori adfert omni alia re naturali. Contra vero vbi nocuus est malusque, ibi omni re est nocentior, imo pestilentissimus est.

Saluberrimus vero vniuersis hominibus aer iudicatur, qui optimus ac purissimus est. Optimus autem ac purissimus aer is est, qui nec stagnorum nec paludis halitu sit infectus, nec aliquid ex metallis, aut caminis, aut barathris sibi admixtum habeat, nec ex profundo specu pestilentem auram spiret: Nec qui ex cloacis, quæ vrbem aut numerosum exercitum purgant, vitium contraxerit: Nec qui ex animalium, oleum aut leguminum, aut cuiuscunque rei putredine coinquinetur: Nec qui ob stagnum aut flumen vicinum nebulosus sit. Nec qui cum is vndique montibus aut ædificiis in cauo loco occlusus, nullum recipit perflatum: suffocans enim vtrisque est, similis ei qui in domibus quibusdam est inclusus, in quibus ob putredinem & perflatus defectum plurimus accumulatur situs. Huiusmodi ergo aer omni ætati est noxius: sicut e diuerso qui purus omnino est, nulli non ætati est saluberrimus.

Hinc admodum prudenter mihi agere videntur Principes ac magnates, qui in locis liberis vel vt ad finem ciuitatum, ad Orientem, Septentrionem, aut Occidentem arces suas ædificare solent, vbi commode perflari possint, & ab hominum mechanicorum fœtore, præcipue cadauerum sint liberæ.

Sic aeris quidem essentia vniuersis hominibus æqualiter conuenit quæ optima est.

At vero quæ ex ipsius qualitate, calido scili-

cet aut frigido, humido aut sicco constat [illegible]
uersitas, non perinde se ad omnes homines ha-
bet: Sed corporibus quæ optimo temperamen-
to sunt, etiam optime temperatus aer est [illegible]
gimus. Optime autem temperati aeris [illegible]
hi sunt, vt in aere quidem ambiente, neque [illegible]
reat corpus propter frigus, neque sudet propter
æstum. In quibus vero aliqua exuperans qualitas
dominatur, his vtilissimus aer est, qui ei qualitati
maxime est aduersus: vtpote frigidis aer calidus,
calidis frigidus: Humidiori qualitati, siccior:
Sicciori quam par est, tanto humidior, quanto eius
siccitas ipsi modum excessit. His omnibus pro-
spiciat oportet qui vires [illegible] velit.

DE QVATVOR MVN-
di plagis.

Quod autem ad quatuor mundi plagas [illegible]
Orientem videlicet, Occidentem, Septentrio-
nem, & Meridiem, non ignorandum est, [illegible]
aer & venti septentrionales omnium [illegible]
luberrimi censentur.

Quippe qui non modo putredinem [illegible]
non adferunt, verum etiam ipsam, si adsit, [illegible]
gunt. Quamobrem tempore pestilentiæ [illegible]
Galen. in 1. gæ fenestras nonnunquam apertas esse [illegible]
de temp. lib. quæ Boreas, qui frigidus & siccus [illegible]
est, pestilentem aerem, sicut & solares [illegible]
rigere solet, omnemque [illegible]
tales vero venti, quia calidi & sicci. [illegible]
vero, quia frigidi & humidi censentur, [illegible]
lubres existunt.

[illegible]

Omnium deterrimi sunt Meridionales venti, quia calidi natura & humidi sunt: qua de re omnia facillime Austrino flatu putrescunt. Vitandi igitur sunt, præcipue vero infecti aeris tempore.

DE ANNI TEMPORIBUS.

Inter quatuor anni tempora saluberrimum Ver esse Hippocrates testatur, ideoque temperatum esse constat. Longeque errant qui ipsum Ver calidum humidumque esse autumant, cum nullum temperamentum putredini magis obnoxiũ sit, quam calidum & humidum. Quod sane temperamentum (ex Galeni sententia) in quatuor anni temporibus inuenire nequeas, in graui ac pestilenti seu flatu nonnunquam incidit. Aer itaque Vernalis, tum quia temperatus est, tum quia ob solem ascendentem a commixtis vaporibus depuratur: saluberrimus minimeq; mortifer censendus est. *Ver.*

Autumnalis vero aer sedulo fugiendus est, nõ quod frigidus sit & siccus, vt falso quidam illi hoc temperamentum absolute adscribunt, sed propter inæquabilem eius temperiem, qua maxime autumnum morbiferum facit & exitialem, sicut Hippocrates illa sententia significauit: Cum eodem die modo frigus, modo calor nos vrget, autumnales expectandi morbi sunt. *Autumnus* *Gal. 1. lib. de temp.*

Hyems vero frigida & humida. *Æstas* autem contra, calida & sicca est. Et [illegible] qui [illegible] temporum vicissitudo iuxta Prouerbium, [illegible] [illegible] non solum [illegible] *Hyems & Æstas.*

cissitudo suauis est. Galen. de tempora. lib. 1.

est, verum etiam ad valetudinem [illegible] Nam si vnum anni tempus frigidum in corpore pituitoso aut parato commouere potest [illegible] psiam, Apoplexiam, Paralysin, aut [illegible] bos: Tempus vero calidum in corpore [illegible] & parato, maniam, Febres acutas, & id [illegible] lios morbos: Quanto magis si [illegible] pora, aut totus annus eiusmodi fuerit [illegible] si totus annus, aut magna ex parte [illegible] fuerit, pluatque per æstum [illegible] Id namque humidi ac calidi [illegible] vt in æstu assidue pluat. [illegible] vt aut magna pestilentia [illegible] hominum corruptela, ob putredinem [illegible] tur. Quapropter excedens temporum qual[illegible] cum contraria sibi qualitate semper [illegible] est.

Hæc quidem de aere, qui deperditam [illegible] igneamque corporis substantiam, [illegible] [illegible] nunc [illegible] modo [illegible] [illegible] per [illegible] [illegible] perficidenuo [illegible] [illegible] de restauratione humidioris [illegible] stantiæ quæ effluxit, docendum est. [illegible] quidem restauratio per virtutem natural[illegible] [illegible] perficitur. Cui quatuor [illegible] [illegible] [illegible] corporis parti [illegible] quam, retentrix, concoctrix & expultrix [illegible] nunt. [illegible] namque & potus [illegible] [illegible] per dictas virtutes [illegible] confecti que [illegible] [illegible]

De secunda rerum naturali.

CIBO ET POTV.

Circa cibi potusque administrationem multa à multis dici solent, omnia tamen fere eo referuntur vt bona commodaque comestorum in ventre fiat concoctio. Neque enim quisq; a[illegible] si Galeno Medicorum principi credimus, morbo corriperetur, si accurate obseruaret, ne in cruditates incideret, nec post cibum vehementer exerceretur. Hinc idem Galenus a crassi lenti succi cibis non prohibet eos, qui nulla re impediti exercitatione multa somnoque ad satietatem vti possunt. Breuiter igitur circa cibi rationem sex consideranda sunt. 1 Sib. de cibi[illegible] succi.

Primum cibi substantia, secundum cibi quantitas, tertium cibi qualitas, quartum tempus, quintum ordo, sextum consuetudo.

DE CIBI SVBSTANTIA.

Primum quoad substantiam, An tenuis, aut crassi succi cibus sit, obseruandum est.

Quamuis neque crassus neque tenuis cibus damnandus sit, neuter tamen quandoque vitio caret. Siquidem crassus cibus difficulter concoquitur, lentumq; ac glutinosum succum gignit, qui calorem innatum suffocando extinguere potis est.

Tenuis autem cibus parum nutrit, corporaq; quae eo aluntur, & gracilia & imbecilla reddit: imbecillitas vero morbis facile est obnoxia.

Ad bonam itaq; tenendam valetudinem cibi

sunt eligendi, qui neque tenuem neque crassum penitus succum gignunt, sed qui mediam quasi inter tenue crassumque naturam habeant. Eiusmodi sunt

DE PANE.

Panis mundissimus ex farina triticea, non sine [illegible] ac fermento secundum artem probe confectus, cuius grana non in aere infesto, nec de terra corrupta sed sana sunt collecta, quinque ob vetustatem non corruptus sit, nihilque vitiatum lolium, quæ oculis neruisque incommodare solent, commixtum habeat.

Ex Gallinaceorum genere sunt tam mares, quam fœminæ, & caro pullorum.

DE AVIBVS ET *Piscibus.*

Ex auibus phasiani, perdices, columbæ, turtures, & omnes fere aues syluestres.

Galen. in li. de bon. maliquę succi cibis. Ex piscibus sunt saxatiles, marini & squamosi qui in aqua munda arenosa & [illegible] & capti sunt, habentes carnes duras, friabiles, sapidas & bene odoratas.

Aues namque & pisces fere omnes boni succi censentur, exceptis lacustribus, paludosis & qui in immundis fluminibus ac torpidis degunt. Omnes enim fere palustribus [illegible] vitiatoque [illegible] victus genere [illegible] præsertim si in aquas illas vrbis [illegible] hominumque latrinarum balneorum [illegible] tura purgamenta defluant. Cum [illegible]

Cum

rium, quæ in eiuſmodi aquis viuunt ac immorantur, deterrima eſt.

De ſyluestribus & quadrupedibus.

Syluestrium animalium caro, quia multis curſitationibus ſe fatigant, & in aere ſicciore verſantur, quam domeſtica incolumior cenſetur. Pluribus enim diebus à putrefactione aſſeruantur. Caro tamen hœdina, vitulina, aliorumque id genus laudabilium animalium, non eſt reiicienda.

DE LACTE.

Lac omnium fere Medicorum ſententia probatiſſimi ſucci habetur. Muliebre tamen lac primas ſibi vendicat, deinde lac aſininum: poſtea caprinum, tandemque vaccinum & ouinum.

Neceſſe autem eſt vt animal ex quo lac ſumitur, ſit boni habitus boniq; ſucci, qui quidem ex optimis paſcuis ac nutrimentis eueniunt.

Immiſcenda tamen lacti eſt vel mellis puri, vel ſacchari & ſalis nonnihil, ne in ſtomacho coaguletur: vacuo præterea ſtomacho ſumendum eſt ſeorſim præſertim abſq; piſcibus.

Porro aſſiduus lactis vſus dentibus ac gingiuis officere ſolet, has enim humentes, & flaccidas, dentes vero putrefactioni & eroſioni obnoxios facit. Aſſumpto igitur lacte conuenit vino diluto, cui aliquid mellis ſit admiſtum, aut (quod præſtantius eſt) primum melicrato, deinde vino adſtringente os abluere. Sic enim ſi quid ex lacte caſeoſum dentium interſtitiis gingiuiſque relictum obhæſit, abſtergetur.

DE OVIS.

Inter cibos mediocres numerantur oua gallinarum. Eliguntur autē paruula, oblonga, ac mediocriter cocta. Nam si nimis sorbilia sint, vt facile digeruntur, ita & eorum nutrimentum facile euanescit, dissipaturque.

DE CASEO.

Caseus omnis crassi, vetus vero etiam [illegible] succi est: recens autem nonnunquam [illegible], [illegible] minus crassi succi est quam vetus.

DE CIBIS OMNIBVS HOMINIbus vitandis.

Cibi vero vniuersis hominibus noxij sunt, qui excellentem in primis qualitatibus [illegible] obtinent, siue in calido, siue in frigido, siue in humido, siue in sicco: [illegible], porri, caules, sinapi, & fructus [illegible] qui [illegible] exsiccarique nequeunt, [illegible] quam [illegible] centur putrescunt, vt mora, persica, fungi, [illegible] nes, & id genus. Haec de cibi substantia [illegible] cet.

DE CIBI QVANTItate.

Secundo considerandaest cibi quantitas, quae tanta esse debet, vt commode [illegible] concoqui, & quantū naturae, [illegible] [illegible], quaeq; minime graues ventriculum [illegible] cum vitari in imbecillo ventriculo nequeant, [illegible]

[illegible]

ximum est vt quam citissime grauis esse desinat. Solus enim temperatus stomachus tantum appetit, quantum concoquere potest.

Frigidus vero natura stomachus melius appetit, quam concoquit: Calidior autem stomachus contra melius concoquit quam appetat: potius ergo cibi crassi, quam subtiles ei conueniunt, qui illi concoquuntur, hi vero in eodem corrumpuntur. *Galen. in ar. med.* Exploranda igitur est stomachi tēperatura, quæ pro ætate, sexu & aliis variatur.

Ad hæc sciendum, quod vt nimia quantitas, ita & nimia cibi paucitas stomachi coctionem impedire poterit. Nā si in magno stomacho adeo exiguus sit cibus, vt stomachi corpus corrugatum vndique amplecti cibum non possit, non exacta nec commoda fiet cibi concoctio. A nimio autem cibo stomachus multo vehementius læditur. Membrorum enim vltra modū extensum in continuitate [illegible] nonnunquam soluitur, quare vitius eius naturalis omnino deficit, atque cruditas, quæ mater est omnium ægritudinum, ob idque dici solet, Plures mori crapula, quam gladio. Etenim multis nominibus exitialis est cruditas. Primum enim crudi succi si copiosi in corpore sunt, grauant: Deinde tum multitudine tum crassitudine sua exiguos corporis meatus obstruentes calorem innatum extinguunt. Rursus manifesta sua qualitate non tantum alterant temperamenti mediocritatem, verumetiam corrumpunt. Denique cum nutrire corpus priusquam concoquantur, crudi succi nequeant, syncopæ obnoxium reddunt.

Quotquot enim superflue se repleuerunt, aut *2 Aph. 17.*

rupta vena, aut suffocato calore naturali subito interierunt, vt Galenus de quibusdam athletis testatur. Et Hippocrates, vbi cibus (inquit) praeter naturam copiosior ingestus est, vnde morbum creari sanatio indicat. Hinc est quod medici communiter ferculorum multitudinem in vna mensa damnant, ne ob varietatem qua delectari solet, plus cibi quam concoqui possit ingeratur. Quamuis mihi non pauci sunt noti, quos vehementius cibi repletio magis quam moderata satietas laedit, vt in hoc certe consuetudo experientiaque non parum momenti habeant. Breuiter vero sciendum est. Quod

Cibus { Multus, plenus seu crassus / Moderatus / Paucus seu tenuis } corporis virtutem { auget / conseruat / minuit }

Si igitur augere corporis robur voluerimus, vtemur alimento multo seu pleno: si custodire, mediocri. Si vero minuere ac demoliri vires corporis voluerimus (id quod per sanitatem nunquam, in morbis vero non omnibus, sed quibusdam usque acutis moliendum est) vtemur alimento pauco ac tenui victu.

Sicut igitur in substantia cibi dictum est, mediocres cibos eligendos, ita in quantitate cibi mediocritatem seruasse optimum fuerit. Hinc etiam

2. Aph. 4. Hippocrates inquit: Non satietas, non fames, neque aliud quicquam, quod modum naturae excesserit, bonum. Omne enim nimium naturae est inimicum.

Quando tamen à medio ad aliquod extremorum declinare necesse fuerit, tutius meo quidē iudicio, erit vt plurimū in paulo pleniore, quam nimis tenui victu excedere, vt clarissime Hippocrates testatur. Quinimis, inquiens, error cōmittitur grauior in tenui victu quam paulo pleniore. Propterea etiam sanis valde tenuis, stataque, & exquisita victus ratio parum tuta, quoniam errores grauius ferunt, ob hoc igitur tenuis victus atque admodū exquisitus, eo qui paulo plenior est, vt plurimū magis periculosius existit. Ex his Hippocratis verbis manifestum fit, per victū paulo pleniorem vires corporis augendas potius, quam per tenuem deijciēdas esse. Sicut enim corporis imbecillitas morbis fere omnibus obnoxia est, ita contra natura à foris nulli nō morbo resistere potest, dum materiam morbi mire expellit, Galeno teste. Atque hæc fere causa est, cur violenti nonnulli homines omnibus pene in rebus inordinate viuentes nullam tamen ægritudinem incurrere videantur. Adde quod nocumentum repletionis & morbi materiales facilius sanantur quam morbi immateriales & arefactionis.

Summe tamen curandum, vt si quando mediocritas plane seruari nequeat, excessus saltem fit mediocris. Ne habitus corporis ad summum bonitatis attingat: Siue enim refectiones, siue euacuationes, si ad extremum peruenient, periculosæ sunt teste Hippoc.

DE CIBI QVALITATE.

Tertio consideranda est cibi qualitas. His enim qui æquali temperamento sunt praediti, æ- [illegible]

qua-

quales ac temperati cibi ac potus maxime conducunt. Tanto enim melius est nutriens, quanto suauius iucundius est quod comeditur. Itaque cibis medicamentosis vt iis semper non expedit, siquidem calidiores cibi (vt allia, cepae, sinapi &c.) sanguinem adurunt & excoquunt, frigidiores autem cibi phlegmaticum humorem generant, qui tam manifesta sua qualitate, quam substantia sua crassa & viscosa, calorem innatum suffocando extinguit.

Porro intemperatum [illegible] temperamentum si vertere quis in melius velit, alimenta [illegible] cies contraria esse superant [illegible]. Sensim vero id citraq; noxam fiet, si & praeter medicum, & is qui curatur à negotiis ita liber sit, vt omnia suo tempore peragat. Nam qui negotiis distractus est illi longe [illegible] fuerit, vt nec [illegible] temperamentum [illegible], [illegible] da [illegible]. [illegible] humidas, sic [illegible] siccare [illegible]. [illegible] tio enim fit, cum cibus [illegible]. [illegible] vero adsimilatur sicca siccis, & humida humidis: hinc rectissime Hippocrates. Humidus victus omnibus febricitantibus (inquit) confert, maxime vero pueris, & aliis qui tali victu vti consueuerunt.

6. de sanitate tuenda.

1. libr. Aphor. aph. 16. & 6. de sanitate tuenda.

Qui vero calidiore frigidiore ve temperamento sunt praediti, iis contraria dare semper expedit. Facilius enim similibus alimentis in morbosam intemperantiam abeunt, quam qui humidiore aut sicciore sunt temperamento, [illegible] di frigidique vehementem efficaciam Physici notarunt.

[illegible]

Porro tametsi moderata ciborum varietas cõcedenda sit sedulo tamen cauendum est, ne cibi vna vice sumendi siue substantia, siue qualitate valde inter se diuersi sint. Nam ob substantiæ diuersitatem inæqualis fit concoctio vt patet de carnibus boum & hœdi in eadem olla simul decoctis.

Ob qualitatis vero contrarietatem ac pugnã inter se oriuntur in ventre tormina & inflationes, quæ non nisi pugnantium expulsione finiri solent: vt Galenus de brassica testatur, quæ licet simplex esse videatur natura, tamen composita est. Succus enim eius ad expulsionem stimulat, solida autem eius substantia stringit ventrem: ob id tutius est succum a substantia separare. *1. de alimentorum facultatibus.*

DE CIBANDI TEMPORE.

Quarto obseruandum est in cibando tempus, quod trifariam consideratur: Primo ratione anni, secundo ratione ætatis, tertio ratione diei. Non parum enim ad victus rationem instituendam anni tempora conferunt. Hyberno namque tempore & plus appetunt homines, & cibum facilius concoquunt, quam in æstate. Cuius rei causam reddit Hippocrates, Ventres inquiens hyeme & vere natura calidissimi sunt, & somni longissimi: quare per ea tempora alimenta copiosiora sunt exhibenda: Etenim calor innatus tum plurimus est, vnde & pluribus eget alimentis. Oportet enim esse alimenta non solum quantitati eius quod ex corporibus nostris effluit, sed & innati caloris multitudini proportionata. *1. Aphorism. 15.*

Porro Hyemi assimilatur & veris initium, & *His de ætate pri...*

An.

Autumni finis: Æstati vero finis Veris, & Autumni initium similia sunt.

Hyeme. Quod autem ad temporum qualitatem attinet, Hyemis quidem tempore, cum [illegible] frigida humidaque fit, corpus calefaciendum exsiccandumque est: ideoque plurimo cibo, sed calido & sicco: potu vero paucissimo, eoque meracissimo: carnibus magis assatis, quam elixis, holeribus paucissimis hoc anni tempore vtendum est.

Ver. Vere autem quia temperatum est, temperatis cibis ac potibus vtendum, paulo plus diluti [illegible] quam in hyeme bibendum, ciboque paululum demendum est.

Æstas. Æstate vero, quia hoc anni tempus calidum siccumque est, corpus exuritur, squalidumque euadit, ob id humectandum refrigerandumque corpus est. Commodissimum igitur fuerit hoc tempore [illegible] humido & molli [illegible] carnibus potius elixis, quam assatis: potu [illegible] magisque diluto, quam in vere.

Autumno. Per Autumnum vero cibo paulo pleniore & sicciore [illegible] expedit [illegible] bibere commodum est. [illegible] quae communiter putrescibiles sunt, abstinendum est, exceptis [illegible] quae non facile corrumpuntur.

Seruanda ratio [illegible] aetatis. Differentia etiam aetatis [illegible] ad victus rationem [illegible] [illegible] facile [illegible] difficilius [illegible] diae autem aetates inter senes & pueros, quanto alteri [illegible] propius [illegible] tanto [illegible] longis [illegible]

[illegible]

igitur Hippocrates. Senes, inquit, facillime ieiunium ferunt: secundo loco, qui aetatem constantem agunt, minus adolescentes, omnium minime pueri, praesertim qui inter eos viuidiores sunt: qui enim crescunt, plurimum habent calidi innati: plurimo igitur egent alimento: alioquin corpus absumitur. Senibus vero parum calidi innati inest: paucis propterea fomitibus egent, quia à multis extinguuntur.

Ex his manifestum est, pueris multum cibi ac saepe in die dandum esse, propter multum eorum calorem innatum, qui alioqui in substantia humida ac molli absumitur defluitque. Senioribus vero ac decrepitis saepe quidem, sed parum pro vice comedendum esse, ne pauculus eorum calor multo alimento extinguatur sicut parua flamma multo oleo simul infuso extingui solet.

Tempus vero diei sic considerandum est: vt per aestatem saepius quidem in die, parum tamen pro vice vna, & horis & locis communiter siue arte siue natura frigidis, cibum sumamus: in Hyeme vero contrario modo. Nunquam tamen, nisi priore cibo probe concocto verus ac naturalis adsit appetitus, edendum est: sicut rursus nec famelico stomacho cibus denegandus est, ne impleatur malis humoribus, videlicet biliosis, pituitosis ac lentis, quos iecur nonnunquam stomacho valde appetenti trahendum que remittit.

DE ORDINE CIBORVM.

Quamuis melius sit nunquam varias rerum substantias [illegible] qualitate cibos simul in vna obsonatione coniungere: tamen quando id [illegible]

suetudinem, aut magnalium [illegible] [illegible]
nostro tempore vsu venit. tum si stomachus fue-
rit frigidus, qualis in senibus & ociosis homini-
bus esse solet, semper mollia & humida & quæ
concoctu sunt facilia præmittere expedit. Contra-
ria vero, si stomachus fuerit præcalidus, vt in
quibusdam iuuenibus laborantibus ac exercen-
1. *Aliment.* tibus se (quos Galenus fidelius carnes bouinas
quam saxatiles pisces concoquere posse [illegible],
iis expedit crassos, [illegible] [illegible] præ-
mittere, e subtilibus ac mollibus. Crassi namque
cibi [illegible] in eorum stomachis concoquun-
tur: subtiles autem in nidorulentiam ac fumo-
5. *lib. ad cu-* sam quandam qualitatem corrumpuntur. Ni-
rat. dorosi vero cruditas, si Galeno credimus, deterior
est ac promptius febres accendit, quam ea quæ
ob frigiditatem cibos in acidam qualitatem ver-
tit.

Communiter tamen humida, pinguia & dul-
cia primo loco: quæ sicca astringentiaue sunt, se-
cundo loco assumuntur.

DE CONSVETVDINE.

Consuetudo non solum in cibo & potu, ve-
rum etiam in omnibus aliis rebus non parum a-
busd diligenter obseruanda est. Maximam vero
9. *method. medend.* que, vbique & maxime principalem habet vim,
tam in recuperanda, quam in conseruanda sa-
nitate. Cuiusque enim eorum [illegible] [illegible]
stendit, adeo vt Galeno suo tempore medicus [illegible]
nullis etiam sensu communi carentibus videantur,
qui eam velut inutilem reiicere audeant. [illegible]
tamen adeo stupidus est, vt magnopere [illegible]

[illegible]

frigidæ potione læsus, hanc in diuturnum vsum duxisse velit?

De consuetudine sic inquit Hippocrates: Qui consueti solitos labores ferre, etsi fuerint imbecilles & senes non consuetis fortibus atque iuuenibus facilius ferunt. Quæ enim ex longo tempore consueta sunt, etsi deteriora sunt, insuetos minus molestare solent. Ac cum nemo sit hominũ, qui inopinatis rerum sortibus non subiiciatur, periculosa est vnica tantum consuetudo. Addit ergo Hippo. Oportet igitur ad insueta permutari: mutatio tamen debet esse modica. *2. Aphor. 49. 50.*

Quod vero consuetudo longo tempore contracta temere mutanda non sit, aptissime Galenus ex illa Hippocratis sententia [illegible] Humidus [illegible] victus febricitantibus est idoneus, potissimum autem pueris, & aliis qui ita cibari consueti. Febricitantib. enim, inquit, ex ipsa contrariorum indicatione humidus victus conducit. Pueris vero & aliis qui tali victu vti consueuerunt, ex indicatione similium. Vt enim ætas puerilis non morbus, sed secundum naturam est: ita consuetudo [illegible] quandam naturam in corporibus gignere solet, cui contraria dedisse [illegible], gaudent enim natura consuetis semper. Ergo a consuetudine tametsi prauæ sunt, tempore ægritudinis non sunt mutandæ. Imo [illegible] sanitatem semper id [illegible] tandum est, sed tum cum a negotiis maxime liberi sumus. *1. Aphor. 16.* *8. lib. meth. medend.* *[illegible] Galen.*

Ad consuetudines [illegible] proprietates pertinet, quas recentiores Medici [illegible] specificas, aut [illegible] materiam appellant,

 beat

Secundum quas quidem proprietates (ex Galeni sententia) alii semper ad alios cibos & potus recte se aut non recte habent. Et in hoc etiam falluntur nonnulli, ac imprudenter operantur qui exhibent vinum, aut aliud quippiam secundum proprietates specificas alicui contrarium quantumuis cognouerint illud secundum qualitates manifestas cōuenire. Proprietas enim in omnibus, siue specifica, siue insequens materiam est supra omnes dispositiones manifestas obseruanda. Et hoc est, quod Hippocrates ait: Paulo deterior cibus & potus, delectabilior vero, melioribus quidem, sed minus suauibus est praeferendus. Atque in hoc experimentum vincit rationem.

7. art. curat. lib.

2. Aphorismo 38.

DE POTV.

Quoniam compendiose de ratione cibi, quae substantia sicca è corpore nostro effluxa restauratur, actum sit: nunc breuiter dicendum est de potu, qui substantiam corporis humidam effluxam restituit, tametsi sint qui esse ipsum vehiculum tantum cibi existiment.

DE POTIONIS MODO.

7. lib. meth. medend.

Potionis, Galeno credimus, is modus esto, ut nec in ventriculo innatet, nec fluctuationis [illegible] illius sensum inuehat. Illico etiam post cibum antequam concoquatur, bibendum non est [illegible] dem innatant cibi si bibantur, ita ut [illegible] culi corpus propter [illegible] contingat [illegible] prohibere eum in potu [illegible] pedientia, sed tantillum indulgendum ei, [illegible]

& desiderium soletur, & sitim leuet. Posteaquā vero nutrimentum concoxerit, abunde bibere sinendum est: quippe celerrime, si ita fecerit, per corpus alimentum distribuitur, id quod extenuatis cumprimis conducit. Qua de causa potum hora cibationis non in quantitate continua, sed discreta, non vna inquam, sed pluribus vicibus assumere expedit.

Potus vero tum substantia tum qualitate eiusmodi esse debet, vt præcordia celeriter transiens non diu in ventre fluctuet.

DE AQVA.

Aqua quidem optima est fontana recens, cuius nulla qualitas vitiosa aliunde sit contracta, cuius fons ad orientem solem erumpit, quæque per meatum aliquem mundum aut puram colëtur terram, quæque calefiat, refrigereturque ocyssime. Cauendæ vero sunt aquæ quæ ex stagnis hauriuntur & quæ turbidæ, & quæ male olentes, & quæ salsæ: Denique in quibus qualitas aliqua gustu deprehenditur: quando quæ optima est, non gustui modo, verumetiam olfactui omnis qualitatis expers videbitur. Eadem quoque cum potui iucunda erit, tum plane pura. Quod si præcordia quoq; celeriter transit, nihil est quod magis idonea requiras: quando si qua pura lympidaque est, nec potu insuauis, ac nihilo secius tamen circa præcordia hæret, hæc vitio non caret, atque abstinendum ab ea censeo: vbi cum prorsus est frigida calefactam non dissuadeo. Tutissimum tamen fuerit experientia ipsa de eiusmodi aqua iudicium fieri.

Gal. 1. sanitate tuenda.

DE VINO.

Vinum haud ita omnibus sicuti aqua commune cit: quam enim iam optimam iudicauimus, nunquam, hac vti puero, iuueni, seni (velut & de [illegible]re dictū est) conducet. Vino autem aliter [illegible] pro ætatis ratione vti expedit. Sciendum enim quod vinum calefacit & humectat: eumque [illegible] pueris, qui calido humidoque sunt temperamento, minime conducit. Nam præterquam quod nihil commodi ea vini potione sentiunt, etiam læduntur, eo quod non solum plus æquo calefiunt humectanturque, sed etiam quia caput iis halitu repletur, sicuti & aliis omnibus qui calido humidoque temperamento sunt præditi.

Quare neque adolescentibus vinum nisi modice sumptum vtile est, quod videlicet & ad iram & libidinem eos præcipites faciat, & animi rationem hebetem turbidamque reddat. Cum autem sit omnis excessus fugiendus, maxime hunc fugere expedit, ex quo non corpori modo, sed etiam animo damnum accedit. Senes autem quia frigido siccoque temperamento sunt, omnium commodissime vino vtuntur.

DE VINI IVVAMENTIS.

Iuuamenta vini sunt humectare ac nutrire quicquid immodice siccatum est, siue ex immodicis laboribus, siue ex proprio ætatis temperamento siccitas prouenerit. Bilis item vim & acrimoniam mitigare ac frangere, & per sudorem vrinamque eandem vacuare, ea quæ in ventriculo aut venis sunt concoquere. Vires [illegible]

[illegible]

rum augere: excrementis expellendis viam facere, & cum vina boni succi sint, corpus nutrire: quorum tamen iuuamentorum pene nullo egent pueri.

Porro vina validissima sunt, quæ plurimum aquæ in mixtura sustinent, qualia mox colore flaua ætate vetera, boniq; odoris esse solent: quæ vero paulo minus calida existunt, fulua sunt: quæ adhuc plus a vehementia caloris recedunt, rubra ac dulcia sunt: quæ vero colore alba & aquosa conspiciuntur, omnib. minus calefaciut, & quasi media inter aquam & vinum videntur. Gal. lib. IX. meth. med.

Austera vina roborant quidem ventrem, caputq; inter omnia minime tentant: cæterum digestionem in corpus minime accelerant.

Vinum substantia tenui & qualitate calidum conducit phlegmaticis, crudos humores habentibus, ob idq; in syncopen incidentibus. Vinum vero substantia crassum confert macilentis, qui impinguari desiderant. Cauendum autem, ne obstructiones inuehat.

Ieiuno præterea stomacho vina communiter cauenda sunt. Quemadmodum autem diluenda sint vina ratione temporum, dictum est supra, cum de cibandi tempore ageretur. Breuiter cuique obseruanda est sua consuetudo. Sunt enim quib. caput ob imbecillitatem, si vel paulo meracius biberint, statim tentatur: rursus sunt, qui meraciore adeo delectantur, vt si dilutius biberint, eorum stomachus subuertatur. Vetus vero vinum adeo sitim non extinguit, vt sine exhaustam etiam sitim generet. Quidam enim veteri vino obrutus ac inebriatus sitis periisse legitur.

Et immoderatius ingestum, præter cætera nocumenta, etiam apoplexiam, morbum comitialem, & id genus alios morbos frigidos excitat b.1, calorem innatum suffocando.

De tertia re non naturali.

REPLETIONE ET euacuatione.

Diximus hactenus nonnihil de primo sanitatis tuendæ, scilicet de refectionis eius, quod e corpore effluxit, modo. Nunc breuiter dicendum est aliquid etiam de altero conseruandi sanitatem modo, qui per excrementorum, quæ per concoctionem collecta sunt, expulsionem fit.

De repletione, quod vitanda sit, dictum est supra in cibi quantitate: quia omnis immoderata repletio siue ad vasa, siue ad virtutem, siue ex potu siue ex cibo perniciosissima existit.

Hic præter dicta obiter notandum, duplicem esse repletionem, nam recens factam, alteram paulo ante factam. Recens factam repletionem voco, quando quispiam sentimus cibo & potu se repleuit, vt grauem se crudumque sentiat. Et ipsa quidem repletio per purgantia pharmaca, vt nonnulli ignari faciunt, haud curanda est, sed potius per abstinentiam, per deambulationem, per somnum multum & his similia, donec cibus ad inferiora descenderit. Tum enim adiuuari potest, aut glande subdita, aut leui per anum infusione.

a 2. de san. tuend. Nam si crudi humores in corpore collecti admodum pigri, & ad expulsionem inepti ob suam

tar-

crudinem frigiditatemque sunt, quanto magis cibi nondum in ventriculo confecti, atque in humores conuersi. Vbi igitur cruditas in corpore est, alui deiectio plus periculi, quam iuuamenti adfert: præterquam enim quod nec notatu quippiam dignum educit, etiam tormina, colliquationes & animi deliquia creat: id quod Hippocrates illo oraculo præcauit, quo breuissime præcipit Concocta medicamento tentanda esse, non cruda, &c. 1. Aph. 22.

Paulo ante facta repletio est, quando cibi & potus longo temporis spacio in humores conuersi ac per calorem insitum iam nonnihil concocti sunt. Et huic quidem repletioni conuenit Euacuatio, quia rectius non curatur, quam euacuatione. Hanc duplicem repletionem innuit Hippocrates illa sententia, Sudor multus ex somno factus absq; causa manifesta &c. 4. Aphor. 41.

DE EVACVATIONE

De euacuatione sciendum, quod Hippocrates euacuationem simpliciter vocare solet, quando humores omnes æqualiter euacuantur: purgationem vero appellare, quando humores praua qualitate affecti educuntur. Vbi enim æqualiter inter se succi sunt adaucti, id & plethoram Græci vocant, nos plenitudinem & succorum redundantiam diximus: ubi vero vel flaua bili, vel nigra, vel pituita vel serosis humoribus refertum corpus est, eum habitum cacochymiam, quasi succorum vitium dicas, nominant. 4. Aph. 17. Gal. lib. meth. med.

Ergo plethora tum sanguinis missione scarificationeve curatur, tum frequenti balneo: tum

exercitatione: tum frictione præterea digerentibus medicamentis, & præter hæc omnia [illegible] cidenti ined a.

Succorum vero vitium purgatione, quæ cuiq; superanti succo sit accommodata, corrigitur.

Cum autem purgantium medicamentorum vsus sanitatis tempore [illegible] esse debeat, nec nisi valde indigentibus & ex longis interuallis vtilis sit (quoniam earum, quæ quotidie generantur in corpore superfluitatum cuiusq; portioque minor est, quam vt purgantis pharmaci operationem exigat) non erit nunc dicendi locus.

Sed breuiter notandum, cum eorum, quæ è corpore exigenda sunt, variæ ac multæ sint species, non solum vacuationem secundum [illegible] seruandam esse, sed vnumquodq; etiam excrementum per conuenientem regionem ac propriam à natura sibi inordinatam viam excernendum esse.

Sunt enim excrementorum species aliæ quidem eorum, quæ in ventre perficiuntur, & à cibo separantur, ac per omnia intestina paulatim impulsa tandem per secessum excernuntur. Aliæ vero eorum, quæ in iecinore perficiuntur, & est aut flaua aut atra bilis, quæ & per aluum, & per vomitum expurgari possunt. Cæterum aptior est vacuatio per aluum, tanquam [illegible] tibus intestinis ieiunoris [illegible]. Alia eorum, quæ in arteriis & venis [illegible] nalis aquositas, per renes ad vesicam transfunditur. Aliæ eius, quod per singula membra distribuitur alimenti, & est partim sudor, partim [illegible], qua per omnes exiguos corporis meatos seu po-

Gal. lib. 7. method. med.

Gal. 1. de sa- nit. tuend.

ros euaporat, ac per occultam transpirationem euanescit, quæ vt sensum fugit ita & nomen nõ habet. Sunt prӕterea tamen partes, quӕ prӕter hos latentes meatus alios quosdam apertos & conspicuos obtinent: sicut cerebrum propter suam eminentiam plurimis maximisque canalib. expurgatur, primum per nares & palatum: secundo per vtramq; aurem: tertio per caluariæ commissuras: nec non etiam aliquid ab eo confluit ad oculos. Oculus vero, quo probius munus suum obeat, per euidentes meatus elicit, quicquid in eo excrementi gignitur, nempe per nares genasq;. Sic pulmo per sputum ac tussim præcipue expurgatur.

Porro omnium excrementorum retentorum commune hoc documentum est; quod re.entionis causæ semper contraria causa admouẽda sit. Exempli gratia si restricta aluus fuerit ob comestorum paucitatem ac siccitatem, videndum, vt tum plura, tum humidiora exhibeamus: si vero ob siccitatem tantum, non quidem plura, sed humidiora offeramus. si ob comestorum austeritatem & acerbitatem dulcibus & pinguibus cibabimus.

Quod si in ordine ciborum erratum est, vt si ea, quæ adstringunt siccantq; e primo: quæ vero humida, dulcia ac pinguia sunt, secundo loco sunt comesta: tunc corrigendus error, & mutandus ordo est.

Si vero ob vtendi modum, vt si quis cum bis edendum esset, tantum semel comederit, non bis tantum, sed & sæpius cibabimus.

Deinceps, si excrementi mora ob ventris in-

testinorumq; intemperiem quandam euenerit, considerandum est, an naturalis, an recens contracta intemperies sit. De naturalibus quidem hic nihil agetur.

Recentiũ vero intemperierum octo sunt differentiæ: quatuor simplices, calidæ, frigidæ, humidæ, siccæ: quatuor compositæ, calidæ & humidæ, calidæ & siccæ, frigidæ & humidæ, & frigidæ & siccæ.

Quæcunque ergo ex his recens contracta intemperies, siue simplex, siue composita fuerit, contrariis siue remediis reducenda ad æqualitatem est, quam ad rem peritus nonnunquam ac fidelis aduocandus est medicus.

Sic de reliquorum excrementorum in corpore retentorum speciebus haud difficile erit iudicium.

DE VOMITV.

[illegible] Bene, inquit Galenus, antiqui medicorum simul cum aliis documentis ad sanitatem tuendam pertinentibus, a cibariis vomitum singulis mensibus suadebant: nonnulli quidem semel sufficere existimantes, alii autem etiam bis concutiendum censentes. Omnes tamen hi qualitates [illegible] plas comessorum acres & abstersorias eligendas suadent, vt totum phlegma ventris expurgetur, & nihil cacochymiis lædatur corpus. Frequens tamen & laboriosus vomitus omnibus fere hominibus cauendus est, [illegible] qui [illegible] pectore & ad sanguinis reiectionem [illegible] parati sunt. Nocet enim [illegible], auribus, oculis, dentibus, & ipsi quoq; capiti, nisi ob stomachi repletionem fit [illegible].

DE PHLEBOTOMIA ET scarificatione

Venam per annum sæpius incidere haud cõuenit: vna enim cum sanguine vitalis spiritus excernitur, qui si copiosius absumatur, fit vt tota moles reddatur frigidior, operaque naturalia deterius perficiantur. Quamobrem a minus principalibus, puta cruribus, detractio cum scarificatione facienda est.

Ex lib. Gal. de hirud. & rep. vel cucurbitula & scarificat.

Vbi tamen magni cuiusdam morbi metus immineret cum virium robore, florentique ætate, tuto sanguis mittendus esset.

Gal. 10 lib. de rat. curandi per sanguin. miss. & 3. lib. de locis affect.

In hoc tamen consideranda est naturalis hominis temperies. Nam quibus amplæ sunt venæ, quiq; modice graciles sunt, nec candidi, nec tenera carne præditi, securius sanguinis missione vtuntur. Contrarij vero minus tuto: quippe qui exiguum sanguinis habeant, carnemque facile transpirabilem: cuius rei gratia nec pueris venam secare tutum est, vsq; ad quartum decimũ ætatis annum. Qui igitur nigriores natura sunt, crassiorem sanguinem ac magis melancholicũ colligunt: magis vero si etiam magnas habere venas cõspiciuntur, ac corpore hirsuti sint, ii secta vena iuuantur. Qui vero albidiores natura sunt, & carnosi, & paruas venas habentes, sanguinem plerumq; tenuem aceruare solet: quocirca his malleolos aut poplites scarificare, quam venam incidere, præstiterit.

Senibus præterea venam incidere periculosum est. Ætas tamen senilis, non annorum numero solum, sed & corporis habitu æstimanda est.

est. Sunt enim, qui septuagint[illegible] annos [illegible] sectionem adhuc perferant, cum [illegible] ne sexagesimo quidem [illegible] anno [illegible] tur vires robustæ adfuerint, [illegible] mens cum æqualitate indicante [illegible] vel septuagenarius (si affectus iube[illegible]) venam se-care par est: minus tamen [illegible] dum est sanguinis quam [illegible] etsi affectio sit vtrisque æqualis.

DE BALNEIS

2. Aphoris. Com. 17.
3. Aphoris. Com. 1[illegible].
4. Aphoris. Com. 2.
3. lib. de vi-ctus rat. in morb. acut.

Balnea, quia per cutem æqualiter corpus e-uacuant, recte ad sanitatem tuendam nonnunquam adhibentur. Et quamuis parua sit, quæ per bal-nea fit euacuatio, tamen a Galeno omnes pecu-[illegible] euacuationes, quib. Medici circa ægrotantium corpora vtuntur, recensente etiam balnea inter ipsas adnumerantur, tutiusque crebrius quam pur-gantia pharmaca adhibentur. [illegible] cro [illegible] homines [illegible] quod ipsum [illegible] Balne[illegible] si veterum Medicorum [illegible] vnoz[illegible] parrib. varie facultate [illegible] idq. Galenus recte eisdem calida [illegible] hecticisque febribus duplici ratione [illegible] se, quam ex accidenti prodesse [illegible].

10. lib. meth. medend.

Primum enim homines balneo [illegible] sari calido debent, postea in aquam calidam de-scendere [illegible] postremo sudorem [illegible] bus enim [illegible] sunt, [illegible] dæ [illegible] adhuc sudant, [illegible] euacuantur. Præcipue autem euacuantur [illegible]

[illegible]

balneas quicquid in corpore vel fuliginosum vel fumidum fuit. Consistunt autem in naturali symmetria, tum caro ipsa, tum cutis solidarum partium ariditas corrigitur, & calor non modo is qui ex lauacro accessit, verum etiam qui prius fuit ex frigidæ vsu, summouetur.

Hæc quidem commoda balnea aquæ dulcis potabilis sequuntur.

Aquæ vero naturaliter calidæ medicamentosæ (quas thermas vocant) siue marinæ atque salsæ fuerint, siue nitrosæ, siue sulphureæ, plus quidem bilis eliciunt, quam dulces: sed non ita humectant, neque prosunt, imo qualitate sua nonnunquam plus nocere, quam euacuationibus iuuare conspiciuntur, vti Galenus testatum reliquit de quodam, qui corrupto iecinoris balneis vsus, ad tantam corporis extenuationem ac perniciem peruenit, vt tabe consumptus interierit. Dulcium autem calefactarum aquarum, si media temperie sint, vis calida & humida est; si in tepidiores sint, humida & frigida: quod si illo calidiores extiterint, calida quidem, sed non perinde humida visa est. Qui carnis augendæ gratia balneantur, sicut macilenti, & qui atrophia vexantur, nullumque ex cibo fructum sentiunt, post comestionem, facta tamen prima & secunda concoctione, balneas ingredi debent, ac tantisper in iis morari, donec membra ac venæ in tumorem attollantur: sed antequam concidat tumor egrediantur, ne id quod attractum est nutrimentum resoluatur.

Qui vero gracilis est, & copiosi ieiunus ac famelicus balneandus est, calidius magis quam frigide-

Gal. 5. lib. de sanit. tuend.

moreturque in lauacro, donec tumor [illegible] sum inflatio minuatur. ac post e[illegible]

DE CAPITIS LOTIONE

Caput vero lauandum est aqua [illegible] valde calido, quantum scilicet quis tolerare poterit, ne superfluitates ob tepiditatem aut frigiditatem in capite retineantur: mox que pannis calidis caput exiccandum est.

De quarta re non naturali.

MOTV ET QVIETE

Motus quidem omnia calefacit corpora, contra vero quies refrigerat. Hæc calidis, ille frigidis naturis ex vsu est.

Non omnis motus ex æquo omnibus exercitatio est. Idem enim motus alteri potest exercitatio esse, alteri vero non.

Is vero motus exercitatio dicitur, qui anhelitum crebriorem citatioremque reddit. Sed omnium exercitationum vtilissimæ hæ esse probantur, quæ non corpus solum, sed & animum oblectare poterunt. Hinc admodum sapienter fecisse videntur, quicunque venationes aliasque animalium captus excogitarunt.

2. lib. de sanit. tuend. Exer[illegible] m[illegible] præcipue numerat Galenus quibus [illegible] qua [illegible] commoda [illegible] referuntur.

Primum est, [illegible]

[illegible]

Secundum [illegible] augmentum.

Tertium, [illegible] motus.

[illegible]

vt & membra ex labore minus afficiantur, & ad labores valentiora promptioraque reddantur.

Ex calore vero aucto omnes corporis virtutes seu facultates, præsertim naturales, vegetiores redduntur. Atque adeo tum validior fit deducendorum in corpus attractio, tum immutatio magis expedita, tum nutritio magis fœlix.

Ex spiritus vero valentiore motu, & purgari omnes exiguos corporis meatus necesse est, & excrementa expelli.

Si igitur hoc præstat exercitatio, sicque impura atq; ab excrementis parum mundata corpora quanto magis nutriuntur, tanto magis læduntur, vti iusest ante cibationem omnem adhibere exercitationem. Id quod Hippocrates his verbis indicat: Labor, cibus, potio, somnus, Venus, omnia mediocria. Singulorum enim mediocritatem seruandam esse per epitheton mediocria præcipit. Tempus vero ipso sermonis ordine definiuit, interpretante sic Galeno. Illud idem Hippocrates clarius sic ostendit: Labores, inquiens, cibos præcedant. Ex his manifestum est, prauam atq; erroneam esse in omnib. ferme gymnasiis litterariis consuetudinem: vbi literarum studiosa iuuentus nunquam pene nisi ab assumpto statim cibo corpora exercitare solet. Sicut .n. maximi momenti ad sanitatis tutelā est exercitium ante cibos, ita perniciosissimæ res est, omnis post cibum motio, di[illegible] neq; cum cibus ex ventre per omne corpus, priusquam concoctus [illegible].

Comodissimum ergo ad exercitationem tempus est, cum hesterni cibi prorsus [illegible]

2. Aphorism. 10.

Gal. li. de cib. boni ac mali succi.

2 de tuenda valet.

concoctione sit confectus, ea videlicet quæ in ventre & ea quæ in vasis sanguinis agitur, [illegible] denuo cibandi tempus [illegible] si aut prius aut posterius exercitatione [illegible] crudis humoribus hominem impleueris aut [illegible] prouentum auxeris. Huiusce vero [illegible] ta, calor propriæ vt [illegible] cuique esse poterit. [illegible] na namq; quæ aquæ [illegible] crudam adhuc in venis esse [illegible] eum indicat, quæ [illegible] mittitur. Quæ vero [illegible] concoctum esse [illegible] ce pallet, per [illegible] secundæ concoctionis est signum: cum [illegible] dum est, aquæ speciem [illegible] Cum vero plus iusto [illegible] cernitur. Ergo cum [illegible] eritve pallens tum [illegible] pulsis tamen prius excrementis, quæ vel in [illegible] ca vel in inferiore ventre [illegible] ex his vi caloris [illegible] ditur in habitum corporis [illegible].

Hæc de exercitationis tempore [illegible] satis sit. Quod autem ad [illegible] tate seu mensuram attinet, [illegible] demũ a motu desistere [illegible] corporis detumescit, vel colore [illegible] robur mutatur, aut cum [illegible] vel sudoris copia sequitur. [illegible] quod Hippocrates partim in Aphorismis [illegible] xto Epidemiorum [illegible] Leonhardus Fuchsius, [illegible] doctissimus [illegible]

1. Apher. 48.
6. Epi. 3.
2. Aphor. 5.

primum enim lassari cœperit corpus, confestim quiescendum est.

Qualitas etiam exercitationis corpus alterare potest. Motus namq; in quibus validissime ocyssimeque corpus mouetur, gracile, musculosum, durum, cōpactum ac vegetum corpus reddunt: contra vero remissi, tardi ac languidi motus plane diuersum à prædicto, languidum videlicet ac molle corpus efficiunt.

DE QVIETE.

Esse quosdam eorum qui florente ætate sunt, qui quietem postulant, testatur Hippocrates in libro de vulgo grassantibus morbis, vbi calidis naturis quietem imperat. Magnæ enim flammæ, eo quod calorem accendat minime egent, cum satis ipsæ sibi ad tutelā sint, & vt materiæ dominentur. Vnde præclare Galenus: Illud multo maxime, inquit, mirandum est, cum Hippocrates moneat, calidis naturis vtilius esse in ocio agere, quam exercitari, non paucos tamen Medicos esse, qui ne norint quidem, cuiusmodi tamen homines sint: sed omnibus iuxta exercitationes iniungant. 4. p. 6. lib. sen. 13. 5. lib. de sanitate tuenda.

Non tamen ignorandum est, quod Hippocrates per ocium non plane intelligat desidiam, qua nusquam in totum adiutus quisquam est: sed cum quietem agere calidis naturis suadet, vehementi motione vti vetat. Qui enim calido & sicco sunt temperamento, ob vehementes motus plerunque in æstate biliosis morbis incurrunt: [illegible] vero immodicis laboribus sani læduntur.

Similiter etiam à cibo tum animi tum corporis quies habenda est.

DE FRICTIONE

Quia corporis frictio eandem fere cum exercitatione vim habet, recte de ea hoc in loco agitur. Debito enim modo adhibita vitale robur exsiccat, & modice calefacit: vnde fit vt distributio alimenti sit facilior, & nutritio promptior. Nam multi, quorum corpori lōgo tempore ex alimento nihil accessit ἀτροφοῦντας Græci vocant, commoda frictione adhibita paucis diebus carne impleti sunt.

Frictionis quatuor præcipua sunt genera.

Frictio: dura, mollis, multa, mediocris — vim habet — ligandi, soluendi, carnem minuendi, augendi.

Expedit autem varium in frictione fieri manuum iniectum & circumiactum, quo videlicet vniuersæ musculorum fibræ, quoad fieri potest, omni ex parte fricentur.

Porro apud veteres frictionum plurimus erat vsus, adeo vt nemo etiam ex iuuenibus prius exercitaretur, quam fricatus oleoque inunctus fuisset. Nostro vero seculo tum potissimum eius vsus est, quādo vel ob impeditum motum, vel aliam quamcunque causam exercitatio fieri nequit: supplet enim vicem exercitationis. Frictionis quantitas, qualitas, ac tempus eundem pene scopum, quem exercitatio & balneæ habeat.

His enim qui carnis augendæ gratia fricantur,

tunc

tunc plane finienda frictio est, cum corpus & intumuit, & ad summum fere tumorem peruenit. Qui autem ad excitandum iam præparantur, his minime id tempus expectandum, sed longe prius desistendum à frictione est: potissimum si optimi temperamenti & ætate pueruli sunt.

Qui vero carnis minuendæ causa fricantur, eatenus fricandi sunt, donec corporis tumor concidat in sese molemq; deponatur: primum namq; corpus attollitur, deinde fit gracile, veluti aquã calidam infundas, primum quidem corpus intumescit: deinde si largius infundas, concidit: ita & frictio quoque attollit quidem primum, postea contrahit ac molem deponit.

Postremo quia frictio vacuandi vim obtinet, maxime confert iis qui prauis simul ac crudis humoribus oppleti syncope prehendi solent, cuiusmodi nonnullos vidi. Hi sane vacuari postulant, verum neque venæ sectionem, neque alui deiectionem citra noxam ferunt. Nulla igitur alia iis vacuatio excogitari potest commodior, quam ea quæ ex frictione paratur. *Galen. lib. 12 meth. medend.*

De quinta re non naturali.

SOMNO ET VIGILIA.

Somnus vtrumque fere sanitatis tuendæ modum adiuuare videtur. Primum restitutionis modum, quia per somnum spiritus resoluti regenerantur, & calor & humiditas radicalis concrua- tur augeturque.

Alterum vero, qui per excrementorum expulsionem fit: quia neminem latet toto hoc tempore, quo quis dormit, animalem facultatem quie- *Gal. in lib. de morb. causis.*

3. Aphorismo 17. Gal. de morbor. causis. scere: naturalem vero val di... agere. Ob id in somnis longioribus superfluitates expurgantur, quæ quidem exquisite ext... per ... quæ vero in vapores conuertuntur, per expirationem: quæ vero sufficientem habent crassitudinem, per vrinas.

Experientia enim videmus quod somno conuenienter facto omnes fere corporis superfluitates per suos meatus rite expurgantur, siue id ob naturam instauratam contingat, siue quia

Hippoc. 2. reg. acu. vitan. de mor. caus. materia concocta sit. Optima enim fit per somnum, non solum in ventriculo, verum per vniuersum etiam corporis habitum concoctio: & sunt qui præcipuum esse somni officium putant, adiuuare concoctionem. Siquidem multæ vigiliæ cibos potusq; tum crudos tum incoctos reddunt. Ad hæc quia per somnos quiescit prima sentiendi vis, quæ non in corde vt Aristoteli, sed in cerebro residet vt Galeno Medicorum principi placuit: quamobrem temperatus somnus non solum corporis, sed & animi sanitatem conseruat, eiusq; morbis, vti Phrenitidi, Melancholiæ, amentiæ, & similibus mederi solet. Vigiliæ vero, quia somno plane contrarium effectum obtinent, corpusque exsiccant, omnibus morbis, tum naturis siccis aduersissimæ sunt. Vt autẽ somnus sit temperatus, quatuor breuiter obseruãda sunt. Primum Tempus, secundum Locus, tertium Corporis situs, quartum Somni quantitas.

DE SOMNI TEMPORE.

3. Præf. 11. & 12. Scribit Hipp. ad hunc modum. Quod ad somni rationem pertinet, quemadmodum secundũ na-

naturam consuetum nobis est, interdiu quidem vigilare, noctu vero dormire oportet, ab hac consuetudine si quis aberrauerit, peior erit somnus, qui à tertia diei parte ad noctem vsque capitur, quam qui matutino tempore fit. Pessimũ tamen est si somnus neq; noctu, neque interdiu accedit: id enim vel ob dolorem laboremque accidit, vel delirium futurum significat. Ex quibus Hippocratis verbis manifestum est, aptissimum somno tempus ob tranquillitatem, eius noctem esse, hanc si quis insomnem transegerit aptius dormiendo tempus esse matutinum, minus vero aptum tempus pomeridianum, quia somni tum non quieti, nec sine interruptione fiunt, quod citra digestiuæ virtutis noxam non contingit, quãquam dandum sit aliquid consuetudini. Quæ enim ex longo tempore consueta sunt, minus molestare solent insueta.

Huc pertinet quod illico post assumptum cibum dormire nocet & sensibus, neruis & capiti, multarumq; ægritudinem occasio est, præterquã quod somni sunt inquieti, vanis ac phantasticis somniis perturbati, quæ ob cerebri repletionem sæpe eueniunt. Conducit ergo à cœna vnam & alteram horam ante confabulando, aut instrumentis musicalibus, aut aliter lætãdo transfigere, quam quis somnum admittat. Ieiuno etiam dormire stomacho, corpus debilitat & extenuat, stomachumque malis replet humoribus. 2 Aph. 10.

DE SOMNI LOCO.

Secundo conuenit, vt locus in quo dormitur sit subobscurus, radiis solaribus ac lunaribus pa-

uatus: in caliditate vero ac frigiditate tempera-
tus, aut subfrigidus potius, quam calidus [illegible]
porosus. Si enim in loco præcalido admittatur
somnus, periculum est ne accedat syncope ob
somni & caloris extranei mutuam inter se pu-
gnam. Spiritus enim & calor innatus propter so-
mnum suapte natura ad interiora refugere solent,
ad exteriora & ad circumferentiam corporis a
calore extrinseco trahuntur.

DE SITV CORPORIS per somnum.

Primus & vltimus noctis somnus fieri debet
super dextro corporis latere: medius autem su-
per sinistro, capite semper eleuato: quanquam
etiam super ventre dormire adiuuat stomachum
in coquendo. In dorsum vero dormire supine o-
mnibus malum est, quia præparat corpus ad mul-
tas & periculosas ægritudines, superfluitates ce-
rebrales retinendo, atque ab expulsionis via a-
uertendo, quæ in anteriori parte capitis existunt.

DE SOMNI QVANTITATE.

Gal. in lib. de ar. cur. per san. miss. Somni quantitas vniuersis hominibus æqua-
liter præscribi facile non potest. Nihil enim est,
quod artem Medicam æque coniecturalem red-
dat, atque singulis in rebus quantitas.

Solum autem optime temperati absque præce-
ptore somno modum præfiniunt: alij autem qui
intemperati sunt, egent aut prohibente, aut ad-
iuuante somnum, pro qualitate [illegible]
[illegible] ad calidum vel frigidum, humidum ve[illegible]

[illegible]

ficcum,&c. In frigido enim & humido corpore cum maior soleat esse somnus, quam vt solum restauret quod dissolutum est nimia etiam caloris constrictione ipsum corpus suffocat & extinguit: in corpore vero calido & sicco minor est somnus, quam vt restauret deperditum. Atq; hoc est quod Hippocrates ait: Somnus & vigilia, vtraque si modum excesserint malum.

Tametsi autem sint, qui somni naturalis terminum communiter in septem horarum spacio consistere contendunt: rectius tamen, quod eorum pace dixerim, & perfecta ciborum concoctione, quam ex horarum numero somni terminus sumendus est. Non enim est dubium, quin senibus & aliis qui debili ac frigido sunt stomacho, aut βραδυπεψίᾳ id est, concoquendi tarditate quaecunq; de causa laborant, longior somnus sit concedendus.

Ad hæc manifesto nouem horas æquinoctiales somno naturali præscribere Galenus videtur, idq; non plane liberis, sed aut Romæ aut in magna Alexandria sic ministrantibus, vt sole occidente libere à ministerio recedant, corporisq; curam agant. Nam cum minima nox (inquit) nouē horas æquinoctiales æquet, abunde iis fuerit, si id totum tempus somno dederint. 6. lib. de sanit. tuenda. ibidem.

Somni igitur terminum manifestat perfecta ciborum concoctio. Hanc autē perfectam esse præsumitur, primum ex stomachi contractione ventrisq; ob ciborum descensum mollitie: postea ructuum paucitate aut saltem eorum insipiditate, deinde ex capitis totiusque corporis leuitate ac agilitate: postremo ex vrinæ colore, &c.

De sexta & ultima re non naturali,

ANIMÆ ACCIDENTIBVS.

Gal. lib. de exer. parua pila.

Adeo potentes sunt isti motus animi, ut multi morbis sæpe ex lætitia liberati, multi rursus ex nimia cõturbatione mente capti sint. Multus est autem corporis morbus [illegible] qui vehementior animæ ægritudinibus esse possit, quapropter minime sunt eæ affectiones negligendæ, qualescunque tandem fuerint: sed tanto diligentior earum, quam corporis passionum habenda cura est, quanto anima corpore præstantior censetur.

Gal. lib. 12. meth. medend.

Non solum autē subiti timoris, sed & immodici gaudij seu voluptatis occasione nonnullos periisse, non tantum historicorum, sed & Medicorum testimonio constat. Quamobrem manifestum est sanitatis conseruatori vitandos esse omnes animi immodicos affectus, videlicet iræ, tristitiæ, furoris, timoris, inuidiæ, &c. Hæc enim alterant & a naturali statu corpus euertunt: cum si magnitudine non iugulant, at certe facile resolubilem infirmumq; spiritum reddunt, citoque resoluunt, sicut frequentes vigiliæ. Vehementes sane animi motus, si modum nimium excedunt, biliosum calidumq; hominem reddunt, febresque accendunt: sin intra modum nimium subsistunt, pituitosum frigidumq; reddunt, atq; adeo viscerum obstructionibus, comitialibus morbis, apoplexiæ, & ceteris frigidis morbis obnoxium efficiunt. Hinc legimus, non paucos ægros a Galeno quotannis persanatos esse, solis animi motibus ad debitum modum reuocatis.

Reuocantur autem vehementiores animi motus

Ad

ad mediocritatem, tū per nō spernendam artem Musicam instrumentaq; Musicalia, tum per histriones & mimos, & cantilenas ridicularum rerum. Quo nomine non temere, nec sine singulari consilio aut prudentia factum esse arbitror, vt in omnium fere Principum aulis id genus moriones alantur, qui facete suis dictis aut factis Principum ac magnatum animos, ob varias rerum publicarum curas seueriores mulcere atque ad mediocritatem reducere queant. Id porro Æsculapius, totius fere Asiæ numen, primus instituisse fertur. *Gal. lib. 1 de sanit. tuend.*

Rursus quibus segniores deiectioresq; animi motus sunt, illis profecto non solum venandum, equitandum, & in armatura corpus exercitandum: verumetiam & venationis & armorum & motuum species definienda est.

Non enim pari modo excitatur animi vis, quando leporem, aut capream, & id genus sagacia ac timida animalia sectamur, atque vbi cum apris, vrsis, tauris & id genus robore præualentibus feris agitandis sumus attenti: Nec similiter cum in leui armatura, & graui exercitamur, nec pariter cum citato cursu dimouemur, & cum mediocri motu agimur: nec vbi cum aliis contendimus, aut vbi soli agimus: Iam clamore ne aut tacitus ad labores inhorteris irritesque, non parum interest.

Denique vnusquilibet immoderatus animi affectus contrario sibi affectu corrigendus est. Perpetuo namque certa atq; rata hæc regula est. Contrariis contrariorum esse remedia non solum in elementarium qualitatum, verumetiam in omnis alterius rei excessu.

DE VENERE.

Quia vſus Venereus abſq; imaginatione fieri poſſe, non videtur, ſolent ipſum Medici animi accidentibus annectere, deque eo hoc loco nonnihil dicere: quanquam non abſurde & inter euacuationes numeretur.

Innoxia autem his tantum Venus eſt, qui calidi natura ſunt & humidi, quique genitura naturali abundant. Maxime vero aduerſa res eſt iis qui frigidi ſunt ac ſicci.

Præterea Venus non, ſicut cibus & potus, ſomnus & vigilia, & exercitium, & cæteræ res non naturales cuiuſque eſt ætatis, ſed tantum ætate florentium eſt. Quæ enim hanc vel præcedunt, vel ſequuntur ætates, aut plane ſemen non effundunt, aut certe male fœcundum effundunt.

Tempus vero ad vtendum Venere opportunum eſt, quando in omnium exceſſuum mediocritate corpus conſtitutum fuerit, quando ſcilicet nec ſupra modum plenum, neque vacuum extiterit, neque nimio calore aut frigore, neque nimia ſiccitate aut humiditate affectum fuerit.

Gal. in 3. Ie-ohni. Quod ſi in his alicubi aberrare contigerit, enitendum eſt, vt exceſſus ſit exiguus. Deinde ſciendum, quod tolerabilior tamen exceſſus ſit, ſi calefacto potius quam infrigidato, & pleno quam vacuo, & humecto potius quam exiccato corpore Venereis vtamur: eo quod cruditas & repletio facilius tollitur, quam marasmus, phthiſis, aut arefactio corporis.

Tantum denique interualli in Venereorũ vſu adhibendum eſt, vt neque reſolutio aliqua

de sentiatur, & homo seipso quodammodo leuior sibi factus, ac melius spirare videatur. Sic enim venereorum vsus corpus leuat, animam exhilarat, iram ingentem remittit, & plerasq; phlegmaticas melancholicasque ægritudines aufert, vertiginemque tollit, seminis videlicet fumos à cerebro expellendo.

Tempus vero ad prolem procreandam aptissimum est, vel incipientibus, vel cessantibus mulieris menstruis: id enim conceptionis tempus est. Cum enim fœmina conceptura est, acetabula, hoc est, venarum ora, per quæ singulis mensibus sanguinis superfluum in vterum deriuatur, mensesque expurgari solent, aperiuntur: quamuis autem reliquo toto expurgationis tempore aperta ora hæc sunt, non tamen tunc concipere mulier vllo modo potest, cum semen nequeat in matrice remanere, sed ab influentis sanguinis copia eleuetur. At cessantibus vel incipientibus menstruis & ora aperta sunt, & menstruum non multum, neq; vniuersum, sed paucum & paulatim effluit, quasi humiditate quadam insudante: vnde efficitur, vt ob asperitatem matricis semen hæreat, satisq; alimenti ex sanguinis confluentis paucitate habeat. Ante enim quam menses veniant, conceptus fieri propterea non valet, quia & alimento caret semen, & adhærentiam nullam inuenit. Gal. lib. de vul. diff.

Ad hæc tam mari, quam fœminæ commodissimum est, post congressum Venereum somnum admittere, mari quidem, vt lassitudo quæ Venerem comitatur, dissipetur, viresque resarciantur: fœminæ vero, vt semen genitale eo facilius retineat.

neat. Tametsi autē ex retento semine longe maior quam ex menstruis mulierum noxa [illegible] so corpori accedere possit, ex immoderato tamē Venereorum vsu grauius, quam ex eius intermissione corpus lædi posse existimandum est. A Venere namque [illegible] laxius corpus & frigidius & imbecillius & siccius efficitur. Nulla præterea res est, quæ sic debilitet senectamq; acceleret, atque immodicus creberque Venereorum vsus: quippe vna cum seminali humiditate vitalis spiritus ex arteriis euacuatur, vt minime sit mirum, intemperantius coeuntes & imbecilliores effici, & voluptate immodica accedente quæ ipsa per se vitale robur dissoluere potest, nonnunquam subito interire posse. Itaque si omnibus in rebus modus seruandus sit, vt Hippocrat. placet, profecto in Venereorum vsu sapientis hoc dictum, ne quid nimis, sedulo obseruandum est præcipue tamen pestilentiæ tempore.

4. *sanitate tuenda.* Multis præterea conducit post iustum cibi modum aliquid eorum accipere, quæ stomachum roborant, cuiusmodi sunt austera fere omnia, vt mala, pyra & punica: nam horum vsum ventrem soluere experientia compertum est. Non tamen multum de horum singulis ero vice sumendum est, sed tantum imbecillitatem stomachi reficere quia[illegible]. Nullum autem medicamentum admodum calidum, quod ad cibi distributionem vehementer faciat, post cibum sumendum est. Non enim dist[illegible] tum quæ sumpta sunt, sed concoqui est vtilius. Satius ego [illegible], quæ externo aliquo præsidio ad concoctionem egent, hoc tempore exhiberi medicamentorum, quæ ex

tribus

tribus piperum generibus fit. Diatrion pipereon vocant, non medicamentolum illud magis operosum & compositum, sed simplex. Cuius compositio talis est: ad cuiusq. trium piperum drachmas quinquaginta, abunde adduntur anisi & thymi & gingiberis, singulorum drachmæ aliàs octo, aliàs sedecim, in puluerem omnibus redactis, ac per tenue cribrum transmissis. admiscetor mellis odoris flaui acerrimi dulcissimique, adhæc curiose despumati, quantum satis est, aut loco mellis admiscetor zaccharum albissimum, & formetur ad sumentis placitum eclegma. Varianda namque sunt pro sumentis tum natura, tum placito plæraq; medicamenta. Nec probandi sunt, qui omnibus sub vna quapiam mensura eadem medicamenta conficiunt. Simplicissimum quidem medicamentum hoc est, atque hoc ipso magis simplex, a quo detractum gingiber est. Prudens hic omitto varia quædam medicamenta, quæ tamen fere omnes hoc tempore prædicto medicamento admiscent, veluti ammi, cuius loco nõnulli amomum ponunt, Seseli, libysticum, helenium, nardispicam & cassiam. Cum Galeno namque sentio, hæc medicamenta subtrahenda esse, propterea quod cruda minimeque mutata ab iis qui ea sumpserint, longo tempore durare in ventre intelliguntur.

Debet autem, si haberi potest anisum Cretense esse, hymum vero vel Atticum, vel plane ex e... locis ac siccis. piper vero quod ... um est, & similiter gingiber, debent esse v... persona atq; ex ... Album vero & nigrum piper vtrunq; ei ...

quin

dum est quod ponderosum, plenissimum, maximumque sit, quod nec rugosum, nec exile, nec crassi corticis fuerit. Ad hunc quidem modum hoc medicamentum rite paratum auxiliatur iis, qui parum concoxerunt, & qui recens frigus in ventre habent, ac pituitosum succum: ad haec acidos ructus dissipat: quemadmodum fumosos ructus sanare solet medicamentum ex aloe factum, quod hieram picram vocant: verum sic assidue eo vti non licet, sicut praedicto diatrion pipereon, quo etiamsi quotidie vtatur, quem frigidus venter infestat, nihil incommodi ex eo sentiet. Imo quia huius medicamenti calor in toto corpus non defertur, velut aliorum quorundam, sed circa ipsas primas venas extinguitur, non tantum semel aut bis quotidie porrigere conueniet, sed & saepius. Siquidem mane, & ante cibum, & post, etiam cubitum euntibus recte datur.

8. de locis affectis lib. Galen.

F I N I S.



FRANCOFORTI

E Typographeio Matthæi Kempfferi, Impensis Vincentij Steinmeyeri.



ANNO M. DC. XXVIII.



